قەشقەر ئەدەبىياتى

19 **2** 82

www.uyghurkitap.com

مەھمۇت قەشقەرى

غازى ئەمەت سىزغان
(ماي بوياق رەسىم)

مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر گۈزەل سەنئەت كۆرگەزمىسىدە 1-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن.
(ئابدۇۋەلى ئابدىراخمان فوتوسى)

بۇ ساندىكى قىستۇرما رەسىملەرنى مەمەتھېيت ئىشلىگەن.

رەسساملار كۇرسىدا!

قەشقەر ئەدەبىياتى

1982 - يىل 2 - سان

11 - يىل نەشرى

قەشقەر مەمۇرى مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيەت ئىشخانىسى

بۇ ساندا

باھار ئەزمىلىرى	(شېئىر)	ئەسقەر ھۈسەيىن	1
ئىككى شېئىر	(»)	مەمەتئېھىم تۇرسۇن	3
ئىككى شېئىر	(»)	ئۆمەرجان روزى	5
بېيجىڭ كوچىلىرى	(»)	ئابدۇرېشىت سەلەي	6
ئىككى شېئىر	(»)	پاۋۇدۇن ئىمىاز	7
دىيارىمسەنا	(»)	ھامۇت ماھمۇدى	9
قەھرىمان خەلقىم	(»)	تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم	12
باھار كۈيلۈم	(»)	ئابدۇراخمان روزى	12
قايتا ئېچىلغان ئۈمىت گۈلى	(ھېكايە)	مۇكەررەم ئەبەيدۇللا	13
ئاپاللار ھاياتىدىن بىر خاتىرە	(شېئىر)	ئىشقى	26
كەلدى	(»)	ئابدۇللا ئابدۇرېشىت	28
ئاق جۇۋان	(»)	توختى ئەمەت	29
پەرۋاز قىلدۇق كۆكتە بىز	(»)	ئامىنە دۆلەت	30
تاخشچى قىزغا	(»)	شاۋكەت ئابلىمىت	31
قىزىلبايراق قاداش	(ھېكايە)	ئابلەت ئابباس قۇربانى	32
قار چېچىكى	(نەسر)	ئابدۇرازاق ئەخمىدى	38
شېئىرلار	(شېئىر)	ئابدۇراخمان قاھار	40
ئىككى شېئىر	(»)	ئەمەتجان قېيۇم	42
ئىككى شېئىر	(»)	ئابدۇللا ياقۇپ	43
تەنقىت	(»)	ئوبۇلھاشىم قاسىم	44
چىمەت ئاخۇننىڭ قوشاقلىرى	(»)		45
داغ	(ھېكايە)	ھۈسەيىن تالىپ	47
ئۇيغۇر ئالىمى مۇھەممەت سىدىق يەرشىدى ۋە ئۇنىڭ ئەسىرى « سىدىقنامە » ھەققىدە		مەھەممەت زۇنۇن سىدىق، ئابدۇقادىر يولاق	50
يىلتىزغا مەدھىيە	(نەسر)	تۇرسۇن پازىل	57
ئىككى نەسر	(»)	ئەمەت دەرۋىش	60
شېئىرلار	(شېئىر)	ئابلىز ھەسەن	64
ئىككى شېئىر	(»)	مەمتىمىن زېبىبۇللا	67
شېئىرلار	(»)	زوردۇن ئۆمەر	69
شېئىرلار	(»)	ئابدۇرۇپ پولات	70
كەل جانان	(»)	ئەخمەت مۇساق	71
مەكتەپ قوينىدا	(»)	ئوسمان ھوشۇر	72
گەز دەريا بويىدا	(»)	ئابلىمىت ئىمىن	73
ئارزۇ	(»)	زۇلپىقار	75
ئورۇق تالالاش ھەققىدە	(»)	م. مەسئۇم	75
ئەدىبىي ئوچېركلار ھەققىدە	(ئوبزور)	قاۋسىلقان قامىجان	76
ۋەتەنپەرۋەرلىك كونكرېت بولىدۇ	(»)	خۇدابەردى ئابدۇللا	86
شېئىرلار	(شېئىر)	زۇنۇن ئېلى	89
ئىككى شېئىر	(»)	ئابلىكىم روزى	91
قۇربانجان	(»)	نۇر موللاق	92
ئوغۇل	(ھېكايە)	م. ئولىزاكا	95
مەسەللەر	(مەسەل)		99
گۈللۈك ئەدىيال	(ھېكايە)	روباۋ يىلك	103

يۇقارقىلاردىن باشقا يەنە يۇسۇپجان ھېيت، ئابدۇللا ساۋۇت، مۇھەممەت ئېلى مەمۇت، ئېزىز سايىت، يارقىن، ئۆمەر ئوسمان، قۇربان ئىمىن، ياسىن ئىسمايىل، ئەنۋەر ئابدۇرېھىم، ھاجى ئېيساقاتارلىق يولداشلارنىڭ ئەسەر، تەرجىمە ۋە فوتو سۈرەتلىرى بار.

باھار نەزمىلىرى

ئەسقەر ھۈسەيىن

1

باھار ئەييامى كەلدى، بولدى زەپ بىر خۇش ھاۋا پەيدا،
كورۇڭ ھەر دىلدا شات ھىس، ھەر كالامدا «مەرھابا» پەيدا.

تۈرۈپ ناز ئۈيقىدىن تاللار ئۈسۈل ئەۋجىدە تولغاندى،
ئۈرۈپ دەم تاڭ سەھەر بولغاچ چىمەندە شوخ سەبا پەيدا.

قىيانلار يامرىدى، جان كىردى جۈتتىن مۈزلىنغان سايغا،
بولۇپ ئابى باھاردىن باغرىغا مەلھەم ـ داۋا پەيدا.

زىمىستان رەنجى قان قىلغان يۈرەكىن غۇنچە كورسەتتى،
قىلىپ دەردىنى ئىزھار بولدى، بۇلبۇل بىنەۋا پەيدا.

ۋىسال بەزمىسىدە كۈيلەر توقۇپ سانسىز غەزەلخان قۇش،
سىلىپ قەھ ـ قەھ گۈلۈستان ئىچرە قىلدى يۈز نەۋا پەيدا.

چېچەكلەر ـ گۈل بىزەكلەر گۈلجامال كورسەتتى شاخ ئۈزرە،
ئۇتۇپ ئاز كۈن شېكەر ـ شەربەت ئەمەستۇر ئۇندا نا پەيدا.

تۈزەر گۈلدەستە شائىر نەزمىدىن گۈل پەسلىدە بىلكىم،
ئەجەپلەنمەڭكى، ئەسقەر بولسا گۈلشەندەيانا پەيدا.

2

باھار كەلمىش، كوڭۈلدە بولدى خوشلۇق دەمبۇ ـ دەم پەيدا،
گادا ئىلكىدە بولغاندەك مىسالى مىلك دەرەم پەيدا.

باھار پەيزى قەلەمكەشلەر دىلىدا قوزغىدى ئىلھام،
مېنىڭ ھەم بولدى ئىلكىمدە قەدىنازىم قەلەم پەيدا.

زىمىن گۈلدۈر، سامادا ھەم گۈل، تەبىئەت تۇتتى گۈلگۈن مەي؛
سىزەر، بولغان كەبى ھەركىم قولىدا جامى جەم ① پەيدا.

---

① جامى جەم ـ قەدىمقى ئىران شاھى جەمشىدنىڭ رىۋايەتلەردىكى ئاجايىپ خىسلەتلىك جامى كوزدە تۇتۇلىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سېپەر شەپقەت سۈيىن ئاسمان پەرىسى يەر ئۈزە، مىسلى-
ۋىسال ئەييامىدا ئاشىق لىۋىدە بولدى نەم پەيدا.

تاراتتى گۈل ئىپاردىن بۇي، ئىرۇر مەست ھەر دىماغ، گويا-
گۈلۈم سۈمبۈلدىن ① بولمىش دىماغىم ئىچرە تەم پەيدا.

يېشىلگەن تال - تېرەك بەستىدە كاككۇكلار ناۋا سازلار،
نېتاگدۇر، بولمىغى زاغ كوكسىدە دەردۇ - ئەلەم پەيدا.

كەل ئىي گۈل يۈزلىكىم گۈلزارغا، ئەسقەر بىرلە بول ھەمدەم،
نەخۇشتۇر، ئول غېرىپ ئالدىدا بولسا شاھ سەنەم پەيدا.

3

سايرايىن بۇلبۇل بولۇپ كەلگەچ باھار ئازارسىز،
ھەم كۈلەي كاككۇك بولۇپ ھەر لەھزە ئاھۇ زارسىز.

ۋادەرىخا، قىش بويى ئۆتتۈم كۈنۈ - تۈن بىنەۋا،
ئاھ، قاچان قىلغان ناۋا بۇلبۇل گۈلۈ - گۈلزارسىز.

بولدى كوڭلۈم خانىسىگە قايغۇ مېھمان، دىل سۇنۇق
بولمىغاي ئاشىق دىلى ھەرگىز پۈتۈن دىلدارسىز.

بولدى چېھرىم گۈل غېمىدە كەھرىۋا يەڭلىغ سېرىق،
گۈلنى قويكىم، بولدى ئول جانانە گۈل رۇخسارسىز.

ناخشىلار قالدى تىنىپ قەلبىمدە ئېيتماي بىر مەھەل،
مۇڭلۇنۇپ چاك توپا ئىچرە ياتتى تەمبۇر تارسىز.

قالمىدى مەن كىرمىگەن كوي، ئەي باھار ۋەسلىڭ ئۈچۈن،
نە ئەجەپ، مەجنۇن بولسا لەيلىنى دەپ ئارسىز.

ئېيخ باھار، كەلدىڭ مانا، ئاچتىم قۇچاق دەپ مەرھابا،
كىم دىگەي ئەسقەرنى ۋەسلىڭ بەزمىسىدە يارسىز.

4

گۈل چېغى، گۈل دەپ كىرىپ، كوردۇم سېنى گۈلشەن ئارا،
سېنى گۈل قىلدىم قىياس ئول نەرگىسۇ - سەۋسەن ئارا.

① سۈمبۈل — چاچ مەنىسىدە

"لاپ" قىلىپ يانغاندا ئوتلۇق كوزلىرىڭ يۇلتۇز كەبى،
"جىغ" قىلىپقالدى يۈرەك، ئوت چۈشتى جانۇ - تەن ئارا.

گۈل زىناقىڭ ئۈستىگە چۈشكەن قارا خالىڭ كورۈپ،
دەپتىمەن بال ھەرىسى پاتقان پۈتى گۈلقەن ئارا.

بىر بېقىپ، ئىككى موكۈپ ئالدىڭ ئەقىلدىن سەبرىنى،
ناگىھان كەلدىم قېشىڭغا باغلىنىپ بۇ فەن① ئارا.

"كەل" دىدىڭ تاتلىق كۈلۈپ "كەلدىم" دىدىم بەردىم سالام،
جۈپ ئىدۇق تاق چۈشتى سايە كول سىزيى رۇشەن② ئارا.

سەن دىدىڭ: ساپ سۈيگۈمىزگە ئەھدىمىز بولسۇن كېپىل،
مەن دىدىمكىم: ۋەدە يالغان بولمىغاي سەن، مەن ئارا.

دوست ئارا قويساڭ جاپاغا قويغىل ئىي يار مەن رىزا،
قويمىغىل ئەسقەرنى ئەسلا كۈلكۈگە دۈشمەن ئارا.

ئىككى شېئىر

مەمەترېھىم تۇرسۇن

ۋەتەنگە

كۈيلىدىم،چالدىم راۋاپ زەخمەك ئۇرۇپ ساز تارىغا،
ۋەتىنىم ناخشامدا نامىڭ ياڭرىدى يەر شارىغا.

پارتىيە تۇغچىڭ بولۇپ بەختىڭ ئۈچۈن قىلدى كۈرەش،
ئوت يېقىپ جان ئىگرىغان شۇ دەرت - ئەلەملەر غارىغا.

ئېخ، يۇيۇلدى ئار - نومۇسلۇق داغلىرىڭ قانلار بىلەن،
تولدى تارىخىڭ گوھەرگە شان - زەپەر داستانىغا.

---

① - فەن - ھۈنەر. ②رۇشەن - سۈزۈك مەنىسىدە.

قىپ ـ قىزىل نۇر ئىلكىدە سەن دەس تۇرۇپ قەد رۇسلىدىڭ،
تاڭ شارابى لىق قۇيۇلدى چىن بەختىنىڭ جامىغا.

قىلدى جەۋلان يۇزدە كۇلكە، دىلدا شاتلىق-ئىپتىخار،
تولدى قوينۇڭ گاڭ بىلەكلىك ئوت يۇرەك مەردانىغا.

مىڭ باھارنىڭ جىلۋىدار ھوسنى ساڭا بولدى نەقش،
چوللىرىڭ كۇلدى تولۇپ باغنىڭ ئىسىل رەيھانىغا.

سەن ئۇچۇن سۇيگۇ ـ مەھەببەت كۇچ ـ ئەقىل بولدى تازا،
قۇچىغىڭ تولدى چېلىشنىڭ قاينىغان مەيدانىغا.

پارتىيە رولچىڭ سېنىڭ، يولچىڭ سېنىڭ ئەي جان ۋەتەن،
سەندە خەلقىم يەتكۇزۇسى پارلاق گۇزەل ئارمانىغا.

قەھرىمان قەلبىدىن...

ۋەتىنىم مىڭ ـ مىڭ ئىزىزسەن بۇ ئىزىز جان ئالدىدا،
تۇپرىغىڭغا تامچىغان ساپ قىپ ـ قىزىل قان ئالدىدا.

سەندە كوز ئاچتىم ـ يېتىلدىم ياشلىغىم ئاچتى چېچەك،
ئوتتى بۇ ياشلىق ھاياتىم لالە ـ رەيھان ئالدىدا.

سىڭدى چىن مېھرىڭ دىلىمغا ياندى ئىشقىم سەن ئۇچۇن،
شۇڭا مەن بولدۇم پىدايىڭ بارچە ئارمان ئالدىدا.

تۇپرىغىڭنى جان تىكىپ قوغداش مېنىڭ بەختىم، دىنىم،
ئەڭ مۇقەددەس ئىززىتىم بۇ قەلبۇ ـ ۋىجدان ئالدىدا.

نىمە ئەڭ كەلگەي ۋەتەن، ئالەمدە ئوز يۇرتى ئۇچۇن،
چىن ۋاپالىق ياشىسا ۋە ئولسە نىشان ئالدىدا....؟

ئىككى شېئىر

ئۆمەرجان روزى

1

ئېيتمەن دائىم ۋەتەندىن ئۆزگە شوھرەت يوق ماڭا،
ئۇ مېنىڭ پەخرىم، ئۇنىڭدەك تاجى ـ دولەت يوق ماڭا.

دەيدۇلەر: جەننەت گۈزەل، ئەمما ئۇ بىر ئەپسانىدۇر،
بۇ جاھاندا ۋەتىنىمدىن ئارتۇق جەننەت يوق ماڭا.

خەلقىمىز روھلۇق، كۈرەشچان ھەم ئىناق ھەم مېھرىبان،
نەگە بارماي يەكلىنىش ۋە ياكى زەخمەت يوق ماڭا.

بەختىيارمەن كۈيچىسى بولدۇم ۋەتەننىڭ بىر ئۆمۈر،
كۈيلىبان ئۆتمەكتىن ئالى ئارزۇ ـ مەقسەت يوق ماڭا.

باركى نۇر چاچقان ۋەتەنگە كومپارتىيەم پاتماس قۇياش،
بەھرە ئالغاچ نۇرىدىن مەڭگۇ رىيازەت يوق ماڭا.

2

كوكۈل گۈلزارىغا قوندى خوشاللىق بۇلبۇلى ئەمدى،
باھار نۇرى بىلەن ئاچقاچ توكۈلمەس بەخت گۈلى ئەمدى.

بۇ گۈلزار ئىچرە شات بۇلبۇل قىزىلگۈل ۋەسلىگە يەتكەچ،
ئەجەپ لەرزان، ئەجەپ ياڭراق ناۋاسى ـ مەرغۇلى ئەمدى.

قىلۇر جەۋلان زەپەر تۇغى قىزىغان مەردۇ ـ مەيداندا،
ئۇچار قانات ياساپ بۈيۈك سەپەرنىڭ دۇلدۇلى ئەمدى.

شۇ ئىقبال جامىدىن ئۇتلاپ ئۇمىت شارابىغا قاندى،
زامان پەرھاتلىرى يايراپ قېنىپ تەشنا دىلى ئەمدى.

قوشۇننى باشلىغاچ داغدام بۇ يولدا پارتىيە ـ سەردار،
كورۇندى پاقىراپ نۇرلۇق سەپەرنىڭ مەنزىلى ئەمدى.

بېيجىڭ كۈيلىرى

ئابدۇرېشىت سەلەي

بېيجىڭگە قاراپ

چاقنار ئىدى كوپتىن بۇيان ئۈمىت كوكىدە،
ئارزۇيۇمنىڭ زەر چولپانى چوغ كەبى پارلاپ.
خاسىيەتلىك نەۋ باھارنىڭ ئالتۇن تېڭىدا،
پۇرسەت كېلىپ ئۇچتۇم خۇشال بېيجىڭگە قاراپ.

كۈمۈش لاچىن كوتۇرۇلدى سۈزۈك ساماغا،
باقتىم يەرگە ئۇنىڭ كوركەم دېرىزىسىدىن.
تولدى قەلبىم ئەجەپ ئۇتلۇق ھىس ـ ھاياجانغا،
ۋەتىنىمنىڭ گۈزەل، ھەيۋەت مەنزىرىسىدىن.

خۇددى شاخمات تاختىسىغا ئوخشاش ئېتىزلار،
ئەسلىتىدۇ دەريا ـ كوللەر سۈزۈك ئەينەكنى.
گۈل ـ چېچەكتىن رەڭدار گىلەم يايغان ۋادىلار،
تاۋلىنار ئۈز، مەپتۇن قىلىپ ھەربىر يۈرەكنى.

كوتۇرۇلەر ئورلەپ كوككە تۇرخۇن ئىسلىرى،
بىنا بوپتۇ زور شەھەرلەر گۈبى ـ چوللەردە.
ئۇچماقتىمىز شوخ تەلپۈنۈپ كۈن چىقىش سېرى،
ئەكس ئېتىدۇ لاچىنىمىز تىنىق كوللەردە.

مەپتۇن بولۇپ ۋەتىنىمنىڭ گۈزەللىگىگە،
قالدىم تۇيماي ھور بېيجىڭگە كەلگەنلىگىمنى.
قويدۇم قەدەم خۇش مۇبارەك زېمىنىگە،
قىلىپ ئىزھار تىيانشاننىڭ مۇھەببىتىنى.

بېيجىڭ

ئۆلۈق بېيجىڭ ـ هور بېيجىڭ،
سەن ئېلىمىنىڭ يۈرىگى.
سېنى كورۈش هەردىلىنىڭ،
ئەڭ مۇقەددەس تىلىگى.

ئەزىزا نە قەشقەردىن،
كەلدىم ئىللىق قوينۇڭغا.
تىزىپ گوهەر كۈيۈمدىن،
ئاستىم گۈزەل بوينۇڭغا.

قۇچاقلىرىڭ چىمەنزار،
گۈلگە تولغان باغلىرىڭ.
نەۋ باهارنى ئەسلىتەر،
كوڭۈللۈك خۇش چاغلىرىڭ.

كوچىلىرىڭ ئازادە،
ياراشقان زور بىنالار.
دۈككانلاردا پەۋەستۇر،
رەڭدار، ئىسىل ـ خىل ماللار.

جەۋلان قىلار قىزىل توغ،
تىيەنئەنمىندە يەلپۈنۈپ.
باقتىم زور هاياجاندا،
جۈڭنەنخەيگە تەلپۈنۈپ.

قېرىنداشلىق مېهرىدە،
دوستلار ئىللىق باقىدۇ.
مۇهەببىتىم دەرياسى،
سەن تامانغا ئاقىدۇ.

ئىككى شېئىر

باۋۇدۇن نىياز

شىنجاڭ هەققىدە غەزەل

جانىجان ئولكەم سېنىڭ باغرىڭ گۈزەل جەننەت ماڭا،
سەندە ئوتكەن هەر دەقىقە مىسلىسىز لەززەت ماڭا.

گۈللىدى ياشلىق باهارىم پارلىغان هور تاڭ بىلەن،
بەختىيار قىلدىڭ مېنى ياغدۇرۇپ شەپقەت ماڭا.

جان ـ جىگەر ئوغلۇم دىدىڭ قەلبىمدە قوزغاپ ئىپتىخار،
باغلىدىڭ رىشتەمنى مەهكەم كورسۇتۇپ خىسلەت ماڭا.

بەختىيار جۇڭخۇا ئېلىدىنىڭ يېڭى شىنجاڭ ئوغلىمەن،
سەن بەخش ئەتكەن بۇ نام مەڭگۈلۈك شوھرەت ماڭا.

مەرىپەتلىك تارىخىڭ بار يەر ـ زىمىن زوقلانغىدەك،
ھەرقېتىم كورسەم يېڭىچە يەتكۈزەر ھىكمەت ماڭا.

سەن تونۇلغان يەر ـ جاھانغا «ناخشا ـ ئۇسۇل كانى» دەپ،
مەڭگۈلۈك راھەت بېغىشلار شۇ ئىسىل سەنئەت ماڭا.

قاپلىغاندا بىر مەھەل ئۈستۈڭنى مۇدھىش جۇت ـ تۇمان،
مەنمۇ قالدىم شۇ تۇماندا يەتتى كوپ قىسمەت ماڭا.

قۇترىدى جىنلار دىۋەيلەپ قامچىسىنى ئوينۇتۇپ،
ئانا يۇرتۇمغا مۇھەببەت بوپتىمىش ئىللەت ماڭا.

ھەق ـ ئادالەت زەربىسىدىن تاپتى جىنلار گورىنى،
شۇ ئۇلۇق كومپارتىيەم بەرگەچ بۈيۈك نۇسرەت ماڭا.

قايتىدىن نۇرلاندى ھوسنۇڭ ياڭرىدى ناخشاڭ يەنە،
سەن ئۈچۈن تۈزمەككە نەزمە كەلدى چىن پۇرسەت ماڭا.

چاچلىرىمغا كىرسىمۇ ئاق جۇر ئىتىم تاغدەك مېنىڭ،
چۈنكى ئىشقىڭ تائەبەتكە تۈگىمەس قۇدرەت ماڭا.

خەلقىمىز شانلىق سەپەرگە چۈشتى تۇلپار ئوينۇتۇپ،
مەنمۇھەم شۇ سەپتىمەن تاپشۇر يېڭى خىزمەت ماڭا.

ئەل ئۈچۈن چەككەن جاپا راھەت ـ پاراغەتتۇر ھامان،
كويىقاپقا مەن باراي قىلساڭ مەگەر رۇخسەت ماڭا.

سپورتچى ياشلارغا

شان قۇچۇپ ئورلەشكە دائىم مەرت يىگىت ئوغلان كېرەك،
ئەلنى قوغداشتا چېنىققان تاغ سۈپەت پالۋان كېرەك.

گەپ بىلەن ـ لاپ گەپ بىلەن بولمايدۇ قورغان ئالغىلى،
ياۋنى يەڭمەككە چېنىقچان شىر يۈرەك ئىنسان كېرەك.

چېنىقىپ ئۆسمەكتە ساغلام دەۋرىمىزنىڭ ياشلىرى،
كەلگۈسىگە ئەنە شۇنداق گاڭ بىلەك مەردان كېرەك.

تېز چېپىڭ دۇلدۇل مىسالى چوققىغا ئورلەڭ يەنە،
دەۋرىمىزچۇن سىزگە ئوخشاش چارچىماس چاققان كېرەك.

دىيارىمغا

ھامۇت ماھمۇدى

سۈيۈندۈم مەن كىلىپ كىندىك قېنىم تامغان دىيارىمغا،
تۇمەن دەرياسىدىن زەمزەم ئىچىپ قاندىم خۇمارىمغا.

بېشىمدىن ئۆتكۈزۈپ مەن قانچە دەھشەتلىك زىمىستاننى،
ئېرىشتىم ئاقىۋەت بىر مىسلى جەننەت گۈل باھارىمغا.

ماڭا كۈندۈزمۇ تۈندەكلا تۇيۇلغان ئەردى بىر چاغلار،
يېتىشتىم ئاھ، بۈگۈن مەن ئاززۇ قىلغان نەھارىمغا.

كۆلۈپ سۈرتتۇم كۆزۈمگە «تۇتىيا» دەك ئۇشبۇ تۇپراقنى،
سەۋەپكار بولدى شۇل تۇپراق كۆزۈمدىن نۇر چاچارىمغا!...

قۇلۇپلاغلىق ئىدى كۆڭلۈم، تېپىلدى ئاچقۇسى مۇندا،
مۇيەسسەر بولدۇم دىل دەرۋازىسىنى كەڭ ئاچارىمغا.

«بالام بول مەڭگۈ ۋىجدانلىق!» دىگەن سۆزنى ئاتام بىر چاغ
يېزىپ قويغان ئىدى بويىنۇمغا ئاسقان تىل - تۇمارىمغا.

مېنىپ ئۇينار ئىدىم مەن تال چىۋىقنى ئات ئېتىپ ئۇ چاغ،
ئەلىنىڭ دۇلدۇلىمۇ تەڭ كېلەلمەيتتى چاپارىمغا...

ئېسىغلىق ئەردى بويىنۇمدا پالىلداپ بىر قىلىچ، ياچاق...
كىشى ھەيران قالاتتى توچكىنى چەنلەپ ئاتارىمغا.

ئاتام ئېيتقان ئىدى: « ئوغلۇم ھامان بولغىن ۋەتەنپەرۋەر!
ئۈنىڭسىز مەن يېتەرمەن دىمىگىل ھور بەختىيارىمغا»

ئاتا - ئانام خىتابى مەن ئۈچۈن ئۇتلۇق شوئار بولدى،
بالاغەتكە يېتىپ قىلدىم ئەمەل مەزكۇر شوئارىمغا!

بۇنىڭغا مەن ئۆزۈملام يەككە - يېگانە ئەمەل قىلماي،
داۋاملىق سىڭدۈرەرمەن روھىنى ھەم ئىز باسارىمغا.

تىرىشتىم ھەم تىرىشقايمەن، يېرىم يولدا ھېرىپ قالماي،
ئاتام ئېيتقان بويىچە مەڭگۈ بەختىمنى تاپارىمغا.

«ۋەتەن!» دەپ ئىشلىسەم كۈن - تۈن ئۆزۈلمەس دەرمىنىم قىلچە،
قوشۇلغاي ھەر مىنۇت تاغدەك مادار قوشلاپ مادارىمغا.

ۋەتەننىڭ ئىشقىغا دۇنيادا تەڭداش ئىشقىيات بارمۇ؟!
جاھان ۋولقانلىرىمۇ تەڭ كېلەلمەس ئىشقى نارىمغا

ۋەتەننى قانچە سۆيسەم مەن، ئېلىم سۆيگەي مېنى شۇنچە!
چۈشۈرمەيمەن بىرەر شۈبھە بۇ ھۆرمەت - ئېتىبارىمغا.

جاھاندا ھېچ نىمە ھېچ تاندۇرالماس بۇ ئىرادەمدىن!
ۋەتەننىڭ مېھرى يول قويماس بۇ ۋەدەمدىن تانارىمغا.

دېمەك: شۇنداق ئەزىزانە ۋەتەندىن پەخىرلەنگەيمەن،
جاھاندا ھېچ نىمە كەلمەيدۇ تەڭ بۇ ئىپتىخارىمغا!

× ×

جاھان رەناسىنىمۇ بەلكى مەڭستمەيمەن كوڭلۇمدە،
بېھىشنىڭ ھورلىرى ھەم تەڭ كېلەلمەس ئۇز نىگارىمغا.

ئەگەر بولغاندا مەن پەرھات، يۇرتۇمدا شىرىنىم مەۋجۇت!
يانار قەلبىمدە بىر ئاتەش شىبۇ جانانە يارىمغا.

ئۇنىڭ مېھرى قۇشى ھەركۈندە مىڭ ۋاخ تەلپۈنۈپ دائىم،
قونۇپ سايرايدۇ كۈن - تۈنلەپ كۆڭۈل باغى چىنارىمغا.

بۈگۈن ئىلھاملىرىم گويا بۇلاقتەك قاينىدى-تاشتى،
دېڭىز دولقۇنلىرىمۇ تەڭ كېلەلمەس بۇ تاشارىمغا.

ئىلاخۇن يىغلىماي ئۆتكەن ئىكەن تەلكى داۋانىدىن،
ئىشەنچىم زوركى ھەتتا مۇز - داۋانلاردىن ئاشارىمغا.

دىمەك يىغلاپ تۇغۇلماممۇ، كۈلۈپ ئۆلمەكنى ئىزلەيمەن،
كېپىل بولغاي ھەقىقى كومپارتىيەم كۈلۈپ ياشارىمغا.

مىرادىم بولسا ھاسىل ھەر جەھەتلەردىن ياغار ئامەت!...
ئۈتۈقلار ئۈستىگە تولغاي ئۈتۈق بەختى تاغارىمغا.

ئۇلۇق دەۋراننى كۈيلەيلى

يۈسۈپجان ھېيت

ئىلىم - پەن مەۋسىمى كەلدى، جۇلالاندى ئەقىل شامى،
ۋەتەن بەرگەن مۇھەببەتتىن قىيامىغا تولدى دىل جامى.

كۆمۈش رەڭ سۈپ - سۈزۈك ئاسمان ئادالاندى ئۈتەك - چاڭدىن،
قاناتلاندى ئىجات ئىشقىدا شائىر پىكرى - ئىلھامى.

كېلىڭلار دوستلار ئوملۇقتە ئۇلۇق دەۋراننى كۈيلەيلى،
نەقىش بوپ ئورنىسۇن تارىخ بېتىگە نەسلىمىز نامى.

ئىجات سەنئەت بېغىدا گۈل ئېچىلسۇن خىلمۇ - خىل رەڭدە،
ئىمىن تاپسۇن يۈسۈپخاس، مەخمۇدى، ناۋايى، ھەييامى.

چاڭىلداپ سايرىسا بۇلبۇل گۈزەل تاڭ پەيزىدە ھەر چاغ،
ئايان بولغان جاھانغا ھور دىيار ئىقبالى، ئىكرامى.

يىتەيلى قەدرىگە بۇ كەڭ ئىجات پەيتىنى چىڭ ئۇشلاپ،
دەپىن ئەيلەيلى ئەل بۇزغان بالاخور پىتنە - ئىغۋانى.

سۇرۇلدى سەھنىدىن سولقاي سىياسەتۋاز بىدىكلەرمۇ،
ئوقۇلماس بولدى قازناقتا بىمار دەردىگە رەننامى.

تۇتۇپ قوللارنى قوللارغا باسايلى ئالغا ئەي دوستلار،
شاراپ تۇتسۇن ئىلى، تارىم، زەرەپشان، بۇغدا، سايرامى.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

قەھرىمان خەلقىم

تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم

مۇھەببەت ، ھۆرمىتىم چەكسىز ، ساڭا ئەي مېھرىۋان خەلقىم ،
ياراتتىڭ موجىزە سانسىز توكۇپ تەر قەھرىمان خەلقىم .

ئەزەلدىن جەڭدە ، ئەمگەكتە ھالال مېھنەتنى سۆيگەچكە ،
ساڭا باش ئەگدى مۈشكۈللەر ، ئەقدالىق پەھلىۋان خەلقىم .

سېنىڭ ئەجرىڭدە جەننەتتەك دىيار گۈللەپ روناق تاپتى ،
ھالاۋەت كەۋسىرى ئىچتىڭ خوشال ياشاپ ھامان خەلقىم .

بىنالار سۆيدى ئاسماننى ، گۈلۈستان بولدى ھەر يانلار ،
ياراتتىڭ يېڭى داستانلار كۆرەشتە تالمىغان خەلقىم .

يەنە يۈكسەل قاراپ ئالغا - گۈزەل كەلگۈسى ئىقبالغا ،
مەدەتكار پارتىيەم بار ، ساڭا مەنسۇپ غەلىبە - شان خەلقىم .

****

باھار كوڭلۇم

ئابدىراخمان روزى

ۋەتەن قوينى باھار بولغاچ ، مېنىڭمۇ ھەم باھار كوڭلۇم ،
باھار ئىشقىدا يالقۇنلاپ يانار ، تاغدەك يانار كوڭلۇم .

ئەجەپ ياخشى ئېچىلدى گۈل باھار قوينىدا رەڭگا - رەڭ ،
شۇبۇ كوكلەمگە - گۈللەرگە گويا بۇلبۇل خۇمار كوڭلۇم .

باھاردەك ياشنىغان كوڭلۇم بۇ گۈللەرگە تىزار نەزمە ،
باھارغا سوۋغا شۇ نەزمەم ، شۇ گۈلدىن زوقلىنار كوڭلۇم .

باھار ھۆسنىگە ئاشىقمەن ئۇنىڭ پەيزىدە ياشنايمەن ،
ياشاردى قايتىدىن جانلار ، باھاردەك لالىزار كوڭلۇم .

قايتا ئېچىلغان ئۈمىت گۈلى

(ھېكايە)

مۇكەررەم ئەبەيدۇللا

گۆھەر قىز ئەتتىگەن ئورنىدىن تۇرغاندا سائەت 6 بولغان ئىدى. ئاخشام بالدۇرراق يېتىپ، سەھەر تۇرۇشنى نىيەت قىلغان بولسىمۇ، يۈرىكىدىن ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان خۇشاللىق ھاياجانىدىن ۋۇجۇدى تىترەپ، ئۇيقۇسى قېچىپ، نە ۋاقىتتا ئۇخلىيالمىدى. ئۇنىڭ قەلبىدە پەقەت "مەنمۇ كىشىلىك ئورنۇمنى تاپتىم، ئارزۇيۇمغا يەتتىم، ئاھ... مەن قانداق بەختلىك!..." دېگەن سادا جاراڭلايتتى. مۇشۇنداق بىر ۋاقىتنىڭ كېلىشىنى ئانا-بالا ئىككىيلەن قانچە ئارمان قىلغان ئىدى-ھە!؟... ئۇنىڭ خىيالى ئىختىيارسىز ئانىسى تەرەپكە ئاغدى.

«ئىست... جېنىم ئانام! بىر يىل ئۇزۇنراق ئۆمۈر كۆرگەن بولساڭ، ئىككىمىز ئۈمىت قىلغان ئارزۇ گۈلىمىزنىڭ ئاخىر ئېچىلغانلىقىنى كۆرگەن بولساڭ نېمە دېگەن ياخشى بولاتتى... شۇ تاپتا، ئىككىمىز بىر-بىرىمىزنى قۇچاقلىشىپ كۈلۈشۈپ كەتكەن، بەلكى خۇشاللىق ياشلىرىمىزنى تۆكۈشۈپمۇ كەتكەن بولاتتۇق. ئەتە تۇنجى قېتىم ئىشقا ماڭغىنىمدا، بەخت نۇرى پارلىغان كۆزلۈرۈڭ بىلەن ئۇزۇتۇپ قالاتتىڭ...»

ئۇ ھازىرقى خۇشال كۆڭلىنى كۆڭۈلسىز ئەلەملىك خىياللار بىلەن كىر قىلىشنى خالىمىسىمۇ، مېھرىبان ئانىسىنىڭ چىرايى كۆز ئالدىغا كېلىۋالدى.

«ئاھ... رەھىمسىز ئەجەل!» دەپ خورسىنىپ كۆزىدىكى ياشلارنى سۈرتۈپ يېنىغا ئۆرۈلدى-دە، كۆزىنى چىڭ يۇمدى. ئۇ، ئاخىر ئۇخلاپ قالدى...

6 گە توغرىلاپ قويۇلغان سائەتنىڭ قاتتىق جىرىڭلىشىدىن چۆچۈپ ئويغانغان گۆھەر قىز ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۆينى يىغىشتۇرۇپ چايغا ئوت ياقتى. دادىسى بىلەن ئۈكىسىغا چاي راسلاپ قويۇپ، ئۇلارنىڭ داستىخانغا كېلىشىنى كۈتمەيلا چېيىنى ئىچىپ ئۆيدىن چىقتى.

ئۇ، ئىش ئورنىغا كېلىپ، ماگىزىننىڭ ئارقا قورۇسىغا كىرگەندە، سائەت يەتتە يېرىم بولغان ئىدى. خىزمەتداشلىرى تېخى كەلمىگەن، ماگىزىن مۇدىرى چەينەكتە سۇ كۆتۈرۈپ، ئۆيى تەرەپكە كېتىۋاتاتتى. ئۇ، تارتىنىپ ئاستاغىنە كىرىۋاتقان گۆھەر قىزغا قاراپ، قولىدىكى سۇنى يەرگە قويدى-دە:

— ھە، كەلسىلە، تېچلىقمۇ؟ — دەپ سورىدى.

ھودۇقۇپ قالغان گۆھەر قىز يەرگە قاراپ سالاملاشقاچ:

— بەك ئەتتىگەن كېلىۋالدىممۇ نېمە؟ — دەپ خىجالەت ئارىلاش كۈلۈپ سورىدى.

— ياق-ياق، ياخشى قىلىپلا، قېنى ئۆيگە كىرسىلە، — دەپ تەكلىپ قىلدى مۇدىر.

شۇ ئارىدا گوھەر قىزنىڭ خىزمەتداشلىرىمۇ بىر-بىرلەپ كېلىشكە باشلىدى.

— مانا يېڭى مېھمىنىمىز سەھەردە كېلىۋاپتۇ ئەمەسمۇ، — دەپ ئىشىكتىن چاخچاق قىلىپ كىردى پىرگازچىك ئايال.

— دەسلەپتە شۇنداق بولىدۇ، — دېدى يەنە بىر ئايال قاشلىرىنى سۈزۈپ. گوھەر قىز ئۇلار بىلەن سالاملىشىپ، كولۇپ تۇرۇپ گېپىگە قۇلاق سالدى. ئۆزى ئۈنچۈقمىغان بولسىمۇ كۆڭلىدە "ياق، مەن ھەرگىز ھېرىپ قالمايمەن. سولغان گۈلۈمنى قايتا ئېچىلدۇرغان پارتىيەمىزنىڭ مەندىن كۈتكەن ئۈمىدىنى ھەرگىز يەردە قويمايمەن، يېتىشكەن ئارزۇيۇمنىڭ قەدرىگە يېتىمەن" دەپ ئويلىدى.

گوھەر قىز بوسۇغىدىن پۇتىنى ئاۋايلاپ ئېلىپ ئۆينىڭ ئىچىگە كىردى. كۆزى خىزمەتداشلىرىنىڭ دۇككان ئېچىش تەييارلىقلىرىنى دىققەت بىلەن كۆزىتىپ دىلىغا پۈكتى. قولىدىن كېلىشىچە تازىلىق ئىشلىرىغا قاتناشتى. قولىغا ھول لاتىنى ئېلىپ پۆكەيلەرنى، ئەينەك جازىلارنى پاكىز سۈرتتى. خېرىدارلار كېلىشكە باشلىدى. ئۇ قولىدا تالۇن تۇتۇپ، پۆكەينىڭ ئالدىغا كەلگەن ئايالغا ھۆرمەت بىلەن:

— كەلسىلە، قايسى خىل رەختنى ئالاي؟ — دەپ كولۇپ سورىدى.

× × ×

گوھەر قىز باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ئەندىلا ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققىنىدا «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» باشلانغان ئىدى. بىرەر ئىككى ئاي ئوقۇشىغا، بارغانسېرى قويۇقلىشىۋاتقان ئىنقىلاپ ھاۋاسى ئوقۇشنى توختىتىپ قويدى. ئۇمۇ ئوقۇغۇچىلار قاتارىدا مەكتەپتىكى «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» پائالىيەتلىرىگە قاتناشتى. ئانىسى زەينەپخاننى گاڭگىرىتىپ، توسقىنىغا ئۇنىماي كېچىك شىڭلى راسلىتىپ، "چۇەنلىيەن قىلىدىكەنمىز، قاتناشمىسام كەمچىلىك بولىدۇ" — دەپ يىغلاپ

يۈرۈپ ئۆيدىن چىقىپ كېتىپ، ئۈچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ھارغان، ھېچ ھالى قالمىغان، لەۋلىرىنى گەزىداغلاپ كەتكەن ھالدا قايتىپ ئۆيگە كەلدى. ئەنسىرەپ ئولتۇرالماي

قالغان ئاتا قىزىنىڭ سالامەت قايتىپ
كەلگىنىگە خوشال بولۇپ، ئۇنىڭ كىيىم -
كېچەكلىرىنى تۈزۈتۈپ، باش - كۆزىدىكى
توپىلارنى سۈرتۈپ، ئالدىغا غىزا قويدى.
— جېنىم بالام، ئۈچ كۈندىن بېرى نەلەردە
يۈردۈڭ؟ سەن تېخى كىچىك، قىز بالا تۇرساڭ بۇ
ئىنقىلاپتا نېمە ئىش قىلىپ بېرەلەيسەن،
يۈرۈگۈم سۇ بولۇپ كەتتى، مېنى ئۇنىداق
قورقۇتمىغىن،— دېدى يالۋۇرۇپ.
شۇنىڭدىن كېيىن مەكتەپلەردىكى ئوقۇش،
تەلىم- تەربىيە ئىشلىرى پۈتۈنلەي توختىدى.
گوھەر قىزدەك يېشى كىچىك ئوقۇغۇچىلار
مەكتەپكە بېرىشنى توختاتتى.
گوھەر قىز سۆيۈملۈك مەكتىۋىنى، ساۋاق-
داشلىرىنى، ئۇستازلىرىنى سېغىناتتى. قا -
چان ئوقۇشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش توغرىسىدا
يوليورۇق چىقاركىن دەپ تاقەتسىزلىك بى-
لەن كۈتەتتى.
70 - يىلىنىڭ ئەتىياز پەسلىگە كېلىپ
بارلىق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى تاغ
ۋە يېزىلارغا بېرىپ ماكانلىشىپ، كەمبە -
غەل دېخان، تۆۋەن ئوتتۇرا دېخانلارنىڭ
قايتا تەربىيىسىنى ئېلىش توغرىسىدا يول-
يورۇق چىقىشقا باشلىدى. بۇلارنىڭ ئىچى-
دە 10 -سىنىپنى پۈتتۈرگەنلەردىن تارتىپ
باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ئەمدىلا تو-
لۇقسىز ئوتتۇرىغا كۆچكەن ئوقۇغۇچىلار مۇ
بار ئىدى. بىر نەچچە يىل بىكار يۈرۈپ زې-
رىككەن بۇ بالىلار "يەنە كوللىكتىپ بولۇپ
ئۆيۈشىدىكەنمىز» دەپ بىر - بىرى بىلەن
كۆرۈشۈپ، بىر ئورۇنغا بېرىش توغرىسىدا
مەسلىھەتلىشىپ، ئىنتايىن خوشاللانغان ئىدى.
ئاتا - ئانىلار نېمە قىلارىنى بىلمەي، تېخى
كىچىك، تۇرمۇش تەجرىبىسى
يوق بالىلىرىغا قاراپ :

» ھەممە يەرنى قالايمىقانچىلىق باسقان
ۋاقىتتا بۇ بالىلار يېزىلاردا نېمە
ئىش قىلار؟» دەپ غەم- ئەندىشىدە قېلىشات-
تى. تۇركۈم-تۇركۈملەپ يىراق - يېقىن ناھى-
يىلەرگە چېنىقىشقا مېڭىۋاتقان ساۋاقداش-
لىرى قاتارىدا گوھەر قىزمۇ پ. ناھىيىسى-
گە كەتتى. گۈڭشېدا بولۇنغان زىيالى ياش-
لارنى ئورۇنلاشتۇرۇش توغرىسىدىكى مۇزا-
كىرىدە، بەزىلەر ئۇلارنى گۈڭشېنىڭ ئەت-
راپىدىكى شىياۋدۈيلەرگە ئورۇنلاشتۇرايلى،
ئۇلار شەھەردىن بىرىنچى قېتىم ئايرىلغان
ياش، تەجرىبىسىز بالىلار، مۇشۇ كوچۇم-
رەك يەردە كونۇپ قالار، - دېدى. » ھوقۇق-
دارلار» نى ئاغدۇرۇشتا داڭ چىقارغان، گۈڭ-
شې ئىنقىلاۋىي ۋېييۈەنخۇيىنىڭ ياش ھەي-
ئەت ئەزالىرىدىن بىرى سۆز ئېلىپ :
— ئۇلار بۇ يەرگە كونۇش - كونمەسلىك ئە-
مەس، بەلكى ئۆزىنى پۈرولېتارىيا تىنىڭ قات-
تىق سوقەكلىك جەڭچىلىرىدىن قىلىپ چې-
نىقتۇرۇش ئۈچۈن كەلگەن. ئۇلار جاپالىق
يەرلەردە ياخشى چېنىقىش پۇرسىتىگە ئىگە
بولالايدۇ. يىراق، نامرات شىياۋدۈيلەر ئا-
دەم كۈچىگە مۇھتاج. شۇ يەرلەرگە ئەۋەتەي-
لى، دېدى. ئۇنىڭ سۆزىگە قارشى ھېچكىم
بىر نېمە دېيەلمىدى. بالىلار يىراق - يى-
راق شىياۋدۈيلەرگە بىر نەچچىدىن بولۇۋې-
تىلدى. گوھەر قىز 5 ساۋاقدىشى بىلەن 3 ئا-
ئىلىلىك دېخان ئورۇنلاشقان مەھەللىدى-
كى گۈڭشې ئەزاسى ئايىمخان مومايىنىڭ بىر
ئېغىز ئۆيىگە ئورۇنلاشقان ئىدى. كۆز يې-
تىم يەرلەردە ئاشۇنداق كىچىك - كىچىك
مەھەللىلەر كۆرۈنەتتى. ئەتراپتا زىرائەت تې-
رىلغان يەردىن كۆرە، شور ئورلەپ، قوزاق-
لىشىپ تۇرغان بىكار يەرلەر كۆپرەك ئىدى.
ئېرىق بويلىرىدىكى چاتقاللىدەك قويۇق شاخ-

لاپ ئۆسكەن تىكەنلىك جىگدە كوچەتلىرىـ
دىن باشقا دەل ـ دەرەخ كۆرۈنمەيتتى، قىزـ
لار ئىشىك ئالدىغا چىقىپ ئەتراپقا سەپ
سالدى. ئالدىدىكى ئېتىزدا ئىككى ئېشەك
باغلاقلىق تۇراتتى، ئېشەكلەر بىر ـ بىرى
بىلەن ئويناشۇپ، چىشلىشىپ، تېپىشىپ، ھاڭـ
رىشاتتى. نېرىدا بىر ئايال تۇۋى يوغان،
ئاغزى بوغۇق قاپاقتا سۇ ئېلىپ ئۆيى تەـ
رەپكە كېتىۋاتاتتى. ئۇكىسنى يۇدۇۋالغان
چاچلىرى چۇۋۇق، كوينىكى يىرتىق، يۈزـ
قوللىرى كىر ئون ياشلاردىكى بىر قىز بۇـ
لارغا قىزىقىپ قاراپ تۇراتتى. قىزلارنى
بىر تۇرلۇك مۇڭ باستى.

ـ بۇ ئەتراپتا بىرەر باغمۇ يوقكەن، نىـ
مە دىگەن قاقاسلىق بۇ، ـ دىدى ئايگۇل ئۇـ
كۇنۇپ.

ـ شۇنى دەڭلا، سايىغىدەك بىرەر تۇپ
دەرەخمۇ يوق بۇ ئاپتاپلىق، جىمجىت ماـ
كاندا قاندا قمۇ قىلىشارمىز، ۋاي خۇدا يىم، ـ
دىدى خورسىنىپ ئامىنە.

ـ باللار، ـ دىدى گوھەر قىز، ـ شۇكـ
رى قىلايلى، ھىلىقى ئېتىزلىقنىڭ ئوتتۇرـ
سىدىكى يالغۇز قىرا ئەتخانىدا ئوتكۈزگەن،
قورقۇپ ئۇخلىيالمىغان ئىككى كېچىنى، ئارـ
قىدىكى قوتان قىلغان ئويدە ياتقاندا چېـ
قىۋالغان قوي پىتلىرىنى ئۇنتۇپ قالدىڭـ
لىمۇ؟ تەلىيىمىزگە ئايىمخان ئاچامنىڭ
مۇنۇ ئويى ئەسقاتتى. نىمىلا بولسا مەھەلـ
لە ئىچى، خوشال بولساق بولىدۇ، ـ دىدى.

گوھەر قىز ئوقۇغۇچىلار كوللىكتىۋى بىـ
لەن بىرگە ياشاۋاتقىنىغا خوشال ئىدى.
بىزگە تەشكىل ئىگە، بۇ، نەچچە يىلدىن
بۇيانقى بۇرۇختۇم بولۇپ، بىكار يۇرگەنـ
دىن ياخشى. ياخشى ئىشلەپ دىخانلارنىڭ
باھالىشىدىن ئوتسەك، ئۇزىمىز ئارزۇ قىلـ

غان بىلىم يۇرتلىرىغا بېرىپ ئوقۇيالايمىز،
دەپ ئىشەنچ قىلغان گوھەر قىزنىڭ كوزىگە
بۇ شورلۇق يەرلەردىكى ئېغىر ئەمگەك، قاپ
يۇدۇپ سىقىرىغان بەللىرىنىڭ ئاغرىشى،
تۇرمۇشتىكى قىيىنچىلىقلار پەقەت كورۇنـ
مەيتتى، ئۇ، ھەممىدىن بۇرۇن ئورنىدىن
تۇرۇپ، دولىسىغا قاپنى تاشلىغىنىچە ئالـ
دىراپ ئېتىزلىققا ماڭاتتى. دىخان ئايالـ
لار بىلەن تەڭ ئىشلەپ، تەڭ دەم ئالاتتى،
ئەزالار بۇ يۇۋاش ئىشچان قىزغا چاپسانلا
ئامراق بولۇپ قېلىشتى.

ـ ئۆيىڭىزدە ئاتا ـ ئانىڭىزغىمۇ بۇنـ
چىلىك ئىش قىلىپ بەرمىگەن بولغىيتىڭىز
بالام، ـ دەيتتى ئاياللار بېشىنى چايقىشىپ
ئۇنىڭ زىلۋا قامىتىگە، تولۇپ كېلىۋاتقان
چىرايىغا قاراپ، ـ ئۇ بىچارىلار چىدىماي
نىمە دەپ ئەنسىرەپ ئولتۇرۇشىدىكىن بالـ
لىرىم ـ ھە، ـ دىيىشىپ ئۇھ... تارتىشاتتى.
ئۇ ھەر قېتىم ئويىگە بارغاندا ئانىسى ئۇـ
نىڭ كوزلىرىگە تەلمۇرۇپ، ئاپتاپتا قارايـ
غان يۇزلىرىنى سىلاپ:

ـ جېنىم بالام، چېنىقىشقا بارغان بالـ
لار قىيىنچىلىقتىن زارلىنىپ قاخشاپ يۇـ
رۇيدۇ، سەن ئۇنچۇقمايسەنغۇ؟ يات ـ يات
كەلمەيسەن، ئويىدىن شۇنچە زېرىككەنمىـ
دىڭ؟ ـ دەيتتى، گوھەر قىز:

ـ ئانا، سىلەردىن قاندا قمۇ زېرىكەي...
ئېسىڭدىمۇ؟... سەن ماڭا ياخشى ئوقۇشنى،
ئالى مەكتەپلەردە ئوقۇپ جەمىيەتكە يارامـ
لىق ئادەم بولۇپ چىقىشنى تاپىلايتتىڭ.
ئازاتلىقتىن كېيىن ئون ئىككى يېشىڭدا
يېڭى ئېچىلغان مەكتەپلەرگە كىرىپ قانداق
ھەۋەسلىنىپ ئوقۇغىنىڭنى، پىئونېر بولۇپ
قانداق بەختكە چومگىنىڭنى، كېيىن ئاتاڭـ
نىڭ قىستىشى بىلەن تۇرمۇشقا چىقىپ تۇت

بۇلۇك، بىر كولۇڭغا باغلىنىپ قالغىنىڭنى ھەسرەتلىنىپ ئېيتىپ بېرەتتىڭ. مېنى ئالتە يېرىم يېشىمدا مەكتەپكە بېرىپ، كۈندە دەرسلىرىمنى چۈشەندۈرۈپ، ئوقۇش ئەھۋالىمنى سۈرۈشتۈرۈپ قىلغان ئەجرىڭنى قانداقمۇ ئۇنتۇپ قالالايمەن؟ سەن كىتاپلاردىن قەھرىمان ئايال - قىزلار ھەققىدىكى ھىكايىلارنى ماڭا ئۇنلۇك ئوقۇپ بېرىپ، كوزلۇرۇڭدىن ئوت چاقناپ كېتەتتى. بىلەمسەن ئانا، ئالى مەكتەپنىڭ سەلتەنەتلىك بىنالىرىنى، ئۇنىڭدا ئوقۇۋاتقىنىمنى، سېنىڭ خوشاللىقتىن يايراپ كەتكەن جامالىڭنى ئەسلىسەم، ھەر قانداق قىيىنچىلىق كوزۇمگە كورۇنمەيدۇ، مېنىڭدىن ئەنسىرىمىگىن، - دەيتتى. ئانا بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، كونا ئارزۇلىرى يۈرىگىدە دولقۇنلىناتتى - دە، قىزىدىن بىر ئاز خاتىرجەم بولۇپ قالاتتى.

بىر يىلدىن كېيىن چېنىقىۋاتقان زىيالى ياشلاردىن مەكتەپلەرگە، ئېھتىياجلىق ئورۇنلارغا ئانچە - مۇنچە قوبۇل قىلىنىشقا باشلىدى. ئىشنى كورسە بېشى ئاغرىيدىغان ياتاقدىشى ئايگۈل گۈڭشېغا چاقىرتىلىپ، توقۇمىچىلىق فابرىكىسىغا تونۇشتۇرۇپ بېرىلدى. ھەر قېتىملىق باھالاشتا دىخانلار بىرىنچى بولۇپ گوھەر قىزنى ياخشى باھالىشاتتى. بارا - بارا ياخشى ئىشلەپ باھالىنىش ئەمەس، بەلكى ئارقا ئىشىكنىڭ رول ئويناۋاتقانلىغى سېزىلىشكە باشلىدى. «مېنىڭ ئايگۈلنىڭ دادىسىغا ئوخشاش باشلىق دادام يوق، ئوزەم تىرىشىپ ئىشلەپ نەتىجە قازىنىشىمغا توغرا كېلىدۇ» دەپ ئويلىغان گوھەر قىز ھارغىنىغا قارىماي ئىشلەيتتى. قاياققا چاقىرىپ ئىش كورسەتسە، شۇ يەردە بولاتتى. بەزىدە شىياۋ-

دۈيدە بوغالتىرنىڭ ھىساۋاتىغا ياردەملىشەتتى.

ئارىدىن ئىككى يىل ئوتتى. ئوپكە كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ ياداپ، سارغىيىپ كەتكەن ئانىسى بارغانسېرى تاقەتسىزلىنىپ، گوھەر قىزدىن خوشخەۋەر كۈتەتتى. بىراق مۇنداق خەۋەرنىڭ سايىسىمۇ كورۇنمەيۋاتاتتى. قىزلاردىن يەنە بىرى سىفەن مەكتەپكە تونۇشتۇرۇلۇپ كەتتى. بۇ، ئوزىنىڭ ئىشىغا پۇختىلىغى بىلەن باشقىلاردىن ئايرىلىپ تۇرۇدىغان، ئاغزىدىكى گەپنى ئىشقا سېلىپ، قولىنى ئىشقا سالمايدىغان خەيرىنسا ئىدى. بىر نەچچە ئايدىن بېرى ئۇ گۈڭشېدىكى كادىرلارنىڭ ئاياللىرى بىلەن چىقىشىۋېلىپ، شۇلارنىڭ ئويىدىن چىقماي، رىشلىيە ئىشلەپ بېرىپ يۈرەتتى. يەنە ئىككى قىز ئاشلىق ئۇرمىسىدىنمۇ كېچىپ، ئويىگە كەتكىنىچە قايتىپ كەلمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يەردە نۇرگۈل دىگەن ھەمرايى بىلەن گوھەر قىزلا قالدى. نۇرگۈلنىڭ ئاتا - ئانىسى يېزىغا تارقالاشتۇرۇلغانلار قاتارىدا يىراق ناھىيىلەرگە كەتكەن. شەھەردىكى چوڭ ئانىسىنىڭ ئويىگە بىر نەچچە ئايدا بىر قېتىم باراتتى. ئۇ قىز بۇ يەرگە كېلىپ ئۇزۇن ئوتمەي ئوشنىسىدىكى قاپ بىلەن ئېرىقتىن ئاتلاشتا مۇدىرىپ كېتىپ، پۇتى ھوشىغىدىن چىقىپ كەتكەن، داۋالىنىپ ساقايغان بولسىمۇ، پات-پات يەنە ئىششىپ ئەدەپ قالاتتى. سىرتنىڭ، ياتاقنىڭ ئېغىر - يېنىك ئىشلىرى گوھەر قىزنىڭ زىممىسىدە ئىدى. كېيىنكى قېتىم ئائىلىسىگە بېرىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇ خىيالچان بولۇپ قالدى. شۇ چاغدا ئانىسى: «بالىنىڭ تويىنى قىلىۋېتەيلى، خام خىيالىڭنى تاشلا. جەمىيەتتىكى ئىشلارنى

كورۇۋاتىسەن، سەن بىلەن مېنىڭ ھوكۇمەت ئورۇنلىرىدا تونۇش - بىلىشىمىز يوق. نىمىگە ئىشەنچ قىلىسەن، بالىنىمۇ ئۇ سەھرايى قىيامەتتە قىيناپ، ئۆزىمىزمۇ خاتىرجەم بولالماي نىمە ئازاپ بۇ، كېسىلىڭنىڭ دەردىنى تارتساڭمۇ يېتىپ ئاشىدۇ» دەپ كايىۋاتقانلىغىنى ئاڭلاپ قالغان ئىدى. ئانىسىنىڭ يىغلامسىرىغان يوتەل ئارىلاش بوغۇق ئاۋازىنى، زارلانغان نالىسىنى ئاڭلاپ ئوكزىگە چىقىپ بىرمۇنچە يىغلىدى. قايتىپ كېلىدىغان ۋاقىتتا ئانىسى:

— بالام، بارمىغىن، ئۇ يەردە يالغۇز قاپسەن، شۇ ھوقۇقى بار، پۇلى بار ئادەملەرلا مىرادىغا يېتىۋالسۇن، سەن بىلەن بىزنىڭ ئاۋارە بولغىنىمىز بىكار ئوخشايدۇ. سېنىڭ كوڭلۇڭنى قىيالماي، ئەلچى قويغان بىر نەچچە ياخشى لايىقلارنى قايتۇرۇۋەتتىم. خوشنىمىز پاشاخاچامنىڭ ئوغلى رېھىمجان باشقا يەردىن ئويلەنگىلى ئۇنىماي، ئاتا - ئانىسى سېنى سوراپ كوپ خىجىل قىلدى. ئوغۇل بىچارە راك كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالغان ئانىسىنىڭ تەقەززاسى بىلەن بىر كوزى بىزنىڭ ئىشىكتە، بىر كوزى ئانىسىدا، يېقىندا ئويلۇنۇپ كەتتى. خۇيمۇ ئەدەپلىك خۇش پېئىل يىگىت ئىدى. ئىچىم ئېچىشىدۇ. بۇنىڭ ئۇستىگە داداڭنىڭ تاپا - تەنىسى، ... - دەپ كوز يېشىنى توكتى.

— ئانا، نۇرما-نوپۇسىز توي قىلغان زىيالىلارنىڭ كۇنى قانداق بولىۋاتىدۇ، ئاڭلاۋاتىدىغانسەن، بالىلىرىنى يېتىم قىلىپ ئاجرىشىپ كېتىۋاتقانلار ئازمۇ؟ جېنىم ئانا، مېنى ئۇنداق بولمايدۇ، دەپ ئىشەنچ قىلالامسەن؟ ئارزۇيۇم ئومۇر بويى يۇرۇگۇمدە تۇگۇنچەك بولۇپ، سېنىڭدەك ھەسرەتلىنىپ ئوتىسەم مەيلىمۇ؟ - دىدى گوھەرقىز كويۇپ.

— مېنىڭ ئوتكەك ياشلىق باھارىم، ئۇمىت مەشئىلىم كونىلىقنىڭ قوربانى بولۇپ كەتكەن ئىدى. سېنىڭ، سېنىڭدەك مىڭلىغان ياشلارنىڭ ئىستىقبالى مۇشۇ «ئىنقىلاپ»نىڭ قۇربانى بولۇپ كەتتى. نىمەدىگەن باش - ئايىغىنى ئۇققىلى بولمايدىغان قارا بوران بۇ؟! - دىدى ئانا غەزەپتىن تىترەپ. بۇ غەزەپ گويا بىر پارچە چوغدەك ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى كويدۇرمەكتە ئىدى. گوھەر قىز شۇلارنى ئويلاپ، كېچىلىرى ئۇيقۇسى ئېچىلىپ كېتەتتى. بىر كۇنى نۇرمىغا بېرىلگەن قوناقنى تۇگمەندە تارتىپ قايتىپ كەلسە، نۇرگۇل سۇپىغا يولىنىپ پەستە ئولتۇرۇپتۇ، كىيىملىرى توپا، كوزلىرى ياشتىن قىزارغان دوستىنىڭ ھالىنى كورۇپ، گوھەر قىز چوچۇپ كەتتى.

— ۋىيەي، نىمە بولدۇڭلار ئاداش؟ - دەپ قولىدىكى خالتىنى يەرگە قويۇپ، يۇگرەپ ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ زوڭزۇيۇپ ئولتۇردى. قىز بۇقۇلداپ يىغلاپ، سۇپىنىڭ لىۋىدىكى لىڭشىپ قالغان خىشقا ئاغرىق پۇتىدا دەسسىۋېلىپ، قومۇرۇلغان خىش بىلەن تەڭ يىقىلىپ، قوپالمىغانلىغىنى، ئولتۇرغىنىغا ئىككى سائەت بولغانلىغىنى ئېيتتى. گوھەر قىز ئۇنى يولەپ بىر ئامال بىلەن سۇپىغا چىقىرىپ ياتقۇزۇپ قويدى. ئايىمخان مومايىنىڭ بىر قىزى بولۇپ، ئۇ ئېرىنىڭ ئويىدە ئىدى، موماي ئەتىگەن شۇ قىزىنىڭ ئويىگە كەتكەن ئىدى، گوھەر قىز يۇگرەپ يۇرۇپ، ئايال شىپاۋدۇيىجاڭنى تېپىپ ئەھۋالنى ئېيتتى. ئۇ قىزنىڭ ئىششىپ كەتكەن پۇتىغا قاراپ:

— بۇ پۇتنى ئۇستىراق بىر تېڭىقچى تېپىپ تاڭدۇرمىسا بولمايدۇ، ئەتە ئۇنى سىلە

قەشقەرگە ئاپىرىپ چوڭ ئادەمغا تاپشۇرۇپ
بەرسىلە، ـ دېدى. گوھەر قىز 3 كۈن ئىلا ـ
گىرى قازانغا نان سالغىچە ياغ چاچراپ
كۆيۈپ قالغان، سۇلۇشۇپ چىققان كۆيۈككە
سۈرتۈلگەن قاتۇرغۇچى كۆك دورا بىلەن بىر
مۇنچە قارا داغلار باسقان يۈزىنى سىلاپ
تۇرۇپ ئۆزىنىڭ بارالمايدىغانلىقىنى
ئېيتتى. ئەتە بىرەيلەن بىلەن قوشۇپ ھارۋا
تېپىپ يولغا سېلىشنى مەسلىھەتلىشىپ شىياۋ ـ
دۈيجاڭ چىقىپ كەتتى. ئۇھ... دەپ سۇپىغا
ئولتۇرغان گوھەر قىز قوسۇغىنىڭ قاتتىق
ئاچقانلىقىنى سەزدى. ئۇ ئېسىغا كېلىپ
ئىلدام ئورگۇلغا قارىدى. ئۇلار ئەتتىگەن
ئاخىرقى بىر ناننى يېرىمدىن ئۈشتۈپ چاي
ئىچىشكەن ئىدى. ئۇ چاپسان ئورنىدىن تۇ ـ
رۇپ بىرسىنىڭكىدىن ئەگلەك سوراپ كىرىپ
ئۇننى تاسقىدى ـ دە، دەرھال تاماققا تۇ ـ
تۇش قىلدى. چاۋا ـ چاتقال، يانتاقلارنى
ئۇچۇملاپ ئوچاققا سېلىپ تىكەن كىرگەن
قوللىرىنى پۈلەپ ئۈگىلاپ، بىر ئوچاقنىڭ،
بىر خىمىرنىڭ قېشىغا يۈگرەپ يۈرگەن ھەمە ـ
رايىغا قاراپ ئورگۇلنىڭ ئىچى سىرىلىپ
كەتتى. گوھەر قىز ئەتىسى ئورگۇلنى يول ـ
غا سېلىۋەتكەندىن كېيىن، كېچىسى موماي
بىلەن بىللە يېتىشقا باشلىدى. ئاغرىپ قا ـ
سا ئۆز بالىسىدەك خەۋەر ئېلىپ كۈتىدىغان
ساپ كۆڭۈل بۇ قىزغا مومايىنىڭ مېھرى چۈ ـ
شۈپ قالغان ئىدى. گوھەر قىز ئاخشاملىرى
ئۇنىڭ چاق ئىگىرىپ ئولتۇرۇپ ئېيتىپ بې ـ
رىدىغان قىزىق چۆچەكلىرىگە ئامراق ئىدى.
ئۇ، ئۇيقىسى كەلگىچە مومايغا پاختىنى ئۈچ
قىلىشىپ، يىپنى يوگۇشۇپ بېرىپ ئولتۇ ـ
راتتى.

ئارىدىن يەنە 3 يىل ئۆتۈپ كەتتى. ئا ـ
نىسى يېقىندا يازغان خېتىدە: « بالام چۈ ـ
شۈمدىن چىقمايدىغان بولۇپ قالدىڭ. چەك ـ
سىز سېغىنىش باغرىمنى ئەزمەكتە. كېسىلىم
ئېغىرلىشىپ قالدى. سەن بىرەر ئىشقا ئو ـ
رۇنلۇشۇپ خاتىرجەم بولغىچە ھايات ياشى ـ
سام بولاتتى » دېگەن ئىدى. « ئانا سەن
ساقىيىپ كەتمىسەڭ، مەن بۇ نامەلۇم تەق ـ
دىر داستىدا كۆز ئۇششۇكىدە سولغان گۈل
بەرگىدەك تۈگۈشۈپ كەتمەمدىمەن؟!» دې ـ
گەن خىيال ھەمىشە ئۇنىڭ كۆڭلىگە كىرى ـ
ۋالىدىغان بولدى. بۇرۇنقىدەك ئاستا ئېيى ـ
تىپ يۈرۈيدىغان ناخشىلىرىمۇ يوق بولۇپ
كەتكەن، مۇڭلۇق قىياپەتتە بېشىنى ساڭگى ـ
لىتىپ ئىشتىن باش كۆتەرمەيدىغان بۇ يا ـ
غۇز قىزغا قاراپ، دېخانلار:
« بۇ قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسى نىمانچە
باغرى تاش ئادەملەردۇ، نىمىشقا قىزىنى
ئېلىپ كەتمەيدىغاندۇ؟!» دەپ ئويلىشات ـ
تى. تېخنىكوملارغا ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلى ـ
نىدىكەن دېگەن پاراڭ ئاڭلانغاندا، گوھەر ـ
نىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ كەتتى. شۇ ئەتراپ ـ
تا ئويى بار كۆڭلىنىڭ سۇ ئىشلار كادىرى
گوھەر قىزنىڭ ئەھۋالىغا ئېچىنىپ ئۇرغۇن
خىزمەت ئىشلەش نەتىجىسىدە ئۇنى سانغا
كىرگۈزۈپ كۆڭلىغا چاقىرتتى. گوھەر قىز
شورلۇق چېغىر يولنى مېڭىپ ئەمەس، ئۇ ـ
چۇپ دېگىدەك بېسىپ كۆڭلىغا يېتىپ كەل ـ
دى. زىيالى ياشلار ئىشخانىسىغا كىرگىنى ـ
دە، بەندۇڭدا يىغلاپ ئولتۇرغان بىر قىزغا
ئاچچىغى بىلەن نىمىلەرنىدۇر دەۋاتقان
مەسئۇل خادىم كەينىگە ئۇرۇلۇپ گوھەر قىز ـ
نى كوردى:

ـ ھە، كېلىڭ ئۇكام، ـ دېدى ئۇتەكلىپ
بىلەن. گوھەر قىز تەرلەپ قىزىرىپ كەتكەن
يۈزلىرىنى ئېيتىپ، پېشانىسىغا چاپلىشىپ
كەتكەن چاچلىرىنى ئۇڭشىغاچ بىكار ئۇس ـ

تەلگە كېلىپ ئاستا ئولتۇردى.

بەندۇڭدا ئولتۇرغان قىز گوھەر قىزغا ھومۇيۇپ قاراپ قويۇپ:

— ئەگەر مېنى مۇشۇ قېتىمقى بالا قوبۇل قىلىشقا تونۇشتۇرمايدىغان بولساڭلار نېمە كورسەم كۆرىمەن، — دەپ جار سېلىشقا باشلىدى. ئۇ ھەدەپ يېشىنى سۈرتۈپ ئىسەدەيتتى. مەسئۇل خادىم:

— نېمە ئانچە كاژلىق بۇ، يەنە بىر نوۋەتتە تونۇشتۇرايلى دەۋاتىمىنغۇ! — دەپ كايىدى.

— بىز بىر ئۆيدىن ئىككى بالا ناھىيىدە چېنىقىۋاتىمىز. ئانىمىز تۇل خوتۇن. توت كىچىك ئۇكامنى باقامدۇ، بىزنىڭ دەردىمىزنى تارتامدۇ؟ ئۈچ يىلدىن بېرى بىرسىمىزمۇ بىر ياقلىق بولمىدۇق. ئەگەر يەنە مۇشۇ نوۋەتتىن قالدىكەنمەن ھەممە ئادەم گۇۋا بولسۇن، ئەتە مۇشۇ ئالدىڭلاردىكى ئۆستەڭدىن ئولۇگۇمنى سۈزۈۋالىسىلەر، — دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتى. ئۇ، خوشنا دۇيدىكى ئاغزى ئىتتىكلىگى بىلەن ھەممىگە تونۇلغان بىر قىز ئىدى. مەسئۇل خادىم تۇرغانلارغا قاراپ ئاچچىغى بىلەن:

— كورمەمسىلە بۇ غەۋغانى،... ھەي قاچانمۇ مۇشۇنداق باش ئاغرىغىدىن قۇتۇلار كىشى؟، — دېدى ۋە لىۋىنى چىشلەپ يەرگە قاراپ ئولتۇرغان گوھەر قىزغا قاراپ:

— ئۇكام، ئوتتۇردا قالغان بىر سانىغا ماۋۇ جاۋىدىداق چاك سېلىپ قويپتى، ئەتىگەندىن بىرى قۇلاق — مېڭەمنى يەپ كەتتى. ئەھۋالنى كوردىڭىز، بۇ نوۋەتچە سىز قايتىپ تۇرۇڭ. ھەقىقەتەن سىز ياخشى ئىشلەپ كېلىۋاتقان بالا ئىدىڭىز، بىز سىزنى چوقۇم ئۇنتۇپ قالمايمىز، بۇ نوۋەت بىزنى خىجىل قىلماڭ — ھە، — دېدى.

گوھەر قىزنىڭ كوز ئالدىنى قاراڭغۇلۇق باستى. ئۇنىڭ كوزىدىن يوغان — يوغان ياش تامچىلىرى دومىلىدى. ئىچىدىن قايناپ چىقىۋاتقان يىغا ئاۋازىنى بېسىش ئۈچۈن ھويلىغا قاراپ ماڭدى. ئارقا ئىشىك بىلەن ماڭىدىغانلاردىن ئېشىپ خۇددى مۇجىزىدەك ئۆزىگە كېلىپ قالغان بىر سانىغا چاڭگال سېلىۋاتقان رەقىبىنى ھويلىدا ئۇچرىتىپ، ئۇنىڭ بىرەر نېمە دەپ جىدەللىشىپ قېلىشتىن ئۇيۇلۇپ دەرۋازىدىن سىرتقا چىقىپ كەتتى. ئۇ، ئېغىرلاشقان ئاياقلىرىنى سۆرىگەندەك يوتكەپ، كۈن نۇرىدا قىزىرىپ كەتكەن شورلۇقتىن ئوتۈۋېتىپ ئەلەم بىلەن ئويلايتتى. „ئارقا ئىشىكتىن باشقا يەنە مۇنداق "زامان زورنىڭ، تاماشا كورنىڭ» دىگەندەك ئىشلارمۇ بار ئىكەن تېخى! مېنىڭ قىينىچىلىقىم ئۇ قىزنىڭكىدىن كاممىدى، بۇ يەردىكى خىراجەتلىرىم، كىيىم — كېچەكلىرىم كىرىمى ئاز ئاتامغا ئاسان چۈشەمدۇ؟ ئانامنىڭ كېسەللىكچۇ؟ دادامنىڭ توي ھەققىدىكى قىستىشىچۇ؟" خىيالى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ئۇ توختاپ، كەسكىن ھالدا كەينىگە ئورۇلدى. يانتىكى ئورەككە پۇتى كىرىپ كېتىپ يانتۇ يىقىلغان قىز جىگدە كوتىكىگە تېگىپ ئاغرىپ كەتكەن جەينىكىنى ئۇگۇلاپ خېلىغىچە ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ كەينىگە يېنىپ داۋالىشىپ ھىلىقى بىشەم قىزدىن ئۈستۈن چىقىشقا تېخى كوزى يەتمەي، ھال ئېيتىشنى تولا ئاڭلاپ بىپەرۋا بولۇپ قالغان كادىرلارغا يالۋۇرۇشنى تېخى بىلەلمەي بېشى قاتتى. كۈن ئاللىقاچان پېشىندىن ئوتكەن، ئۇسساپ لەۋلىرى قۇرۇغان گوھەر قىز ئاخىرى ئورنىدىن تۇرۇپ، ئېغىرلاشقان ئاياقلىرىنى تەستە يوتكەپ، كەچ نامازدىگەر بىلەن شىياۋدۇيىگە يېتىپ كەلدى. ئاپتاپ

ئۆتكەنلىكتىنمۇ ياكى ئەلەم بولغانلىقتىنمۇ بىر نەچچە كۈن ئاغرىپ ياتتى. بىر كۈنى ئايىمخان موماي بىر تېۋىقىنى ئولتۇپ كېتىپ يىراق يانىدىكى دادۇيگە كەتكەن ئىدى. يالغۇز قالغان گوھەر قىز قاراڭغۇچۈشكەنچە ئىشىك ئالدىغا چىقىپ يولغا قاراپ كۆزى تۇت بولدى، موماي كەلمىدى. بەلكى ياتقىچە كېلىپ قالار، دەپ ئىشىكنى تاقاپ ئۆيگە كىرىپ كەتكەن قىز ئىشىككە قۇلاق سالاتتى. ياتىدىغان چاغ بولدى، مومايدىن دېرەك يوق ئىدى. ئۇ نەرسىلەرنى بىلمەي گاڭگىراپ، قورقۇنۇچ ئىلكىدە بىر ھازا ئولتۇردى. تاڭ ئاتقىچە مۇنداق ئولتۇرۇش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇ، تىترىگەن قوللىرى بىلەن ئورۇن سالدى-دە، يوتقانغا كىرىپ، باشلىرىنى چۈمكەپ كۆزىنى چىڭ يۇمدى. ئۇنىڭ ئىچ-ئىچىدىن چىققان يىغىسى نەۋاقىتقىچە توختىمىدى. قاچاندۇر ئويغىنىپ قالغان كۆزى ئۆگزىدىكى شاخلارنىڭ قاراس-قۇرۇس قىلىپ شالدىرلىشى بىلەن چۆچۈپ يەنە ئېچىلىپ كەتتى. ئۇ، ئىرغىپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئولتۇردى. ئۆگزىدە ئىككى مۈشۈك سەتخىقىراپ سوقۇشۇۋاتاتتى. بىر-بىرى بىلەن پومدا قىلاشقاندىنمىكىن ئىككىلىسى گۇلدۇرلەپ ئارقا تەرەپكە چۈشۈپ كېتىشتى، «ئوھ» دەپ قوللىرى بىلەن كوكرىگىنى باستى.

يىراقتا چالىنغان خورازنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. «خۇداغا شۈكرى، تاڭ ئاتقىلى ئازقاپتۇ» دەپ يېنىك تىن ئالدى. قورقۇش، ھەسرەتلىنىشتىن ھېرىققان، بوشاشقان قىزنىڭ كۆزى ئەمدىلا ئىلىنغان ئىدى. ئىشىك ئالدىدىن قاتتىق قاۋاپ چېپىپ ئۆتۈپ كەتكەن ئىتنىڭ ئاۋازىدىن ئويغىنىپ كەتتى. تۈگۈلۈكتىن چۈشكەن يورۇقنى كورۇپ خوشال بولۇپ ئورنىدىن تۇردى.

موماي ئەتىسىمۇ كەلمىدى. ھەرقانچە بولسىمۇ بۈگۈن كېلىدۇ دەپ ئىشەنگەن قىز خۇپتەندىن ئۆتكەندە ئۈمىدىنى ئۈزدى. ئەنە ئۇ قاراڭغۇدا كىمنىڭكىگىمۇ چىقالىسۇن؟ يەنە بىر كېچىنىڭ دەھشەتلىك قورقۇنچىسى ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سېلىشقا باشلىدى. جىن چىراققا ياغ توشقۇزۇپ قويۇپ، يېشىنمەيلا ئوزىنى ئورۇنغا تاشلىدى. ئۇنىڭ مېڭىسىگە خىيالمۇ كەلمەيتتى. قاچاندۇر ئۈزۈلۈپ قالغان قىز چۈش كو-

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

رووۋاتاتتى. ئۇ ئېگىز قىيانىڭ ئۈستىدە يەر تەۋرەشتىن كومتۈرۈلۈپ، بىر-بىرىگە ئۇرۇلۇپ شاراقلاپ چوشۇۋاتقان تاشلار بىلەن پەسكە غولىدى. يۈرۈگىنىڭ قاتتىق تاسقىشىدىن ئەندىكىپ ئويغانغان گوھەر قىزنىڭ قۇلۇغىغا تاراقلاۋاتقان ئاۋاز كىردى. ئۇ، كوزىنى ئۇگىلاپ قۇلاق سالغان ئىدى، ئىشىكنىڭ جالاقلاۋاتقىنىنى بىلدى.

-كىم؟- دەپ توۋلىدى ئۇغەيرى تەبىئىي ئاۋاز بىلەن ئەندىكىپ. بىرسىكۇنت جىمىلىقتىن كېيىن ئىشىكنى بىرسى كۈچەپ ئىتتىرگىلى تۇردى. گوھەر قىز "ۋىيەي! كىم بۇ؟-" دەپ چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئوي ئىچىدە پىقىردى. ئۇ خوشنا بوۋاينىڭ تېمىنى كۈچەپ مۇشلاپ، ئۇنىڭ ئېتىنى ۋاقىراپ چاقىرغىلى تۇردى. خوشنا تامدىكى مويىدە بوۋاينىڭ يوتەلگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ، تامغا يېقىن كىلىپ: "نىمە بولدى؟" دەپ توۋلىدى.

-ۋاي بولۇڭلار! بىرسى ئىشىكنى چېقىپ ئويگە كىرمەكچى بولىۋاتىدۇ،-دىدى گوھەر قىز يىغا ئارىلاش ۋاقىراپ.

بوۋاي ئىشىكنى ئېچىپ هويلىغا چىقتى. ئىشىكنى بوزغۇچى ئىشىنىڭ ئەپلەشمىگىنىنى كورۇپ قۇيرۇغىنى تىكىۋەتكەن بولسا كېرەك، ئەتراپ تىنجىپ قالغان ئىدى. هويلىنىڭ ئايرىش تېمىدىن بوينىنى سوزۇپ، بوۋاينىڭ ئەھۋال سۈرۈشتۈرگەن سوئالىغا ھالسىز جاۋاپ بەرگەن گوھەر قىز سۇپىدا تىترەپ ئولتۇراتتى.

-قورقماڭ بالام، مەن هويلىدا ياتاي. سىزنى ئويگە ئەپچىقىۋالاي دىسەم تارتىنىسىز،-دىدى بوۋاي. گوھەر قىز ئونىڭ كېلىنىنىڭ ئانىسىنىڭ ئويىگە توقلى كەتكىنىنى، ئويدە خوتۇن كىشى يوقلىغىنى بىلەتتى. ئۇ تاڭ ئاتقىچە ئەشۇنداق ئولتۇرۇپ چىقتى. ئۇ هۇشىغا كەلگەندىن كېيىن، ئوزىگە بىگىزدەك تىكىلىپ قارايدىغان بىر جۇپ كوزنى ئېسىگە كەلتۈردى. ئۇ، مۇشۇشياۋدۇي تەۋەسىدىكى ئەمگەك قىلماي، بازارلاردا ھايانكەشلىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغان، بەستلىك، شاپ بۇرۇت ئىسمايىل دىگەننىڭ كوزى ئىدى. ئۇ ھەر قېتىم بۇ يەرلەرگە پەيدا بولغاندا، قىزنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ، ئۇنىڭغا سەپ سېلىپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ ھاياسىز تىكىلىشلىرىدىن ئاچچىغلانغان گوھەر قىز قاپىغىنى سېلىپ، تەتۈر قاراپ نېرى كېتەتتى. ئەنە شۇلارنى كوز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، بۈگۈنكى قارا نىيەت چوقۇم شۇ، دەپ ئويلىدى قىز. ئۇ ئەمدى بۇ يەردە تۈرۈۋېرىشكە ئىمكانىيەت قالمىدى دەپ بىلدى-دە، كېتىش قارارىغا كېلىپ، بىر نەمىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، ئويىنى قولۇپلاپ بوۋاينىڭ ئويىگە كىردى. ئۇ هويلىسىدا تاۋاقتا قوناقنى قويۇۋېلىپ ياغۇنچاقتا يۇمشۇتۇۋاتاتتى.

- كېلىڭ بالام، ماۋۇنى جايلاپ ئەتتىگەنلىك بىر نەرسە قىلىپ، ناشتا قىلىپ ئەمگەككە چىقىشقا ئالدىراپ قېلىشقىنىمنى كىرەلمىدىم، - دىدى خىجالەت ئارىلاش. گوھەر قىز گەپ قىلالماي كوزىدىكى ياشنى سۈرتۈپ، كېتىدىغانلىغىنى ئېيتىپ، ئاچقۇچنى موماىغا بېرىپ قويۇشنى تاپىلاپ چىقىپ كەتتى. بوۋاي ئارقىسىدىن ئۇزۇتۇپ چىقىپ قىزغا ئۇزاق قاراپ قالدى.

× × ×

بوشۇك تەۋرىتىپ ئولتۇرغان گوھەر قىز قاتتىق خىيالغا پاتقان ئىدى. قەينى ئانىسى ئۇنىڭغا يېقىندىن بېرى قاپىغىنى ئېچىپ قارىمايدىغان بولۇپ قالغان، بولۇپمۇ بۈگۈنكى خۇيى تۇتۇپ ئەزۋەيلەش-

لىرى ئۈنىڭ تاقىتىنى تاق قىلغان ئىدى.
موماي «ئەتىسگەن ئۈيدەدىن قالمىدى. نور-
ما ئىپلىشقا يەنە نەچچە كۈن بار. قاراڭغۇ
بازاردىن بىرەر چارەك بىر نىمە ئېلىپ كى-
رەي» دەپ ياغلىققا تۈگۈكلۈك پۇلنى قاي-
تا - قايتا ساناپ، ئاچچىغى بىلەن خال-
تىنى تارتىپ ئېلىپ قولتۇغىغا قىستۇرۇپ
چىقىپ كەتكەن ئىدى. چۈشكە يېقىن ئۇ:
- ۋاي خۇدايىم، بۇ جاھاندا ئاشلىق-
تۈلۈك تاپماقنىڭ تەس بولۇپ كېتىۋاتقىنى-
نى، - دەپ سوزلىگەنچە ئىشىكتىن كىرىپ
كەلدى. گوھەرقىز قولىدىكى بالدىنى يەردە
قويۇپ، ئىلدام بىرىپ ئۇنىڭ قولىدىن
خالتىنى ئالدى. ئۇھ، دەپ كىگىزگە ئو-
زىنى تاشلىغان موماي سوزلەپ كەتتى:
- بازاردا چوگىلەپ يۈرۈپ بىر نىمە
تاپالماي، كوچىمۇ - كوچا كىرىپ خەختىن
ساتىدىغان ئۇن بارمۇ؟ - دەپ سوراپ يۈ-
رۈپ بىر چارەك ئۇننى ئاران دىگەندە
18 يۈەنگە سېتىۋالدىم، قوناق ئۇنى،
زاغرا نان دەپ يارىتىشمايلا، - دىدى ئۇ
تۇمشۇغىنى سوزۇپ يېنىدا ئولتۇرغان قى-
زىغا قاراپ، - ئۇنىڭ تۇتىيالىغىنى ئىز-
دەپ، تەرلەپ - تەپچىرىگەن ئادەم ئاندىن
بىلىدۇ، - دىدى زەردىسى بىلەن.
گوھەرقىز پەگادا بالىسىنى تۇتۇپ قاق-
قان قوزۇقتەك تۇرۇپ قالغان ئىدى.
- يېقىنراق كەلگىنە، - دىدى موماي
قىزىغا قاراپ ئاچچىغى بىلەن ئۇننى كور-
سۇتۇپ، - قانداغراق ئۇنكى كورۇپ باقاي.
ئۇ، خالتىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ بىر ئۇچۇم
ئۇننى ئېلىپ قارىدى.
- ۋاي خۇدايىم، - دىدى ئۇ كوزلى-
رىنى ئالاڭ - بۇلاڭ قىلىپ تۇۋلاپ، - يۇم-
شىغىنى تاسقىۋالغان ئۇن ئىكەن ئەمەسمۇ؟
بۇنى خېمىر قىلىپ قانداقمۇ تونۇردا توخ-
تاتقىلى بولسۇن؟! - دەپ ۋايساپ كەتتى.
ئىشىكتىن كىرىپ كەلگەن گوھەرقىزنىڭ
قېيىنئانىسى مومايىنىڭ ئەلپازىغا قاراپ
- نىمە بولدى؟ - دەپ سورىدى.
- نىمە بولاتتى، مۇشۇنداق بولدى، -
دەپ ئۇچۇمدىكى ئۇننى خالتىنىڭ ئىچى-
گە ئاتتى موماي، - ھەممە ئاۋارىچىلىقنى
تاپىدىغان مۇشۇ قاقۋاش، - دەپ بوۋايغا
چالۋاقاپ كەتتى. گوھەرقىز تۈنۈگۈن مو-
مايىنىڭ ئىچكىرى ئۈيدە بوۋايغا: «تۇق-
قۇنۇمدەپ، نورما - نوپۇسى يوق قىزنى
ئەكىرىپ قويلا، نوپۇسقا ئالدۇ، دەپ
چۈشەكەپ يۈرۈپ قىينى ئالدۇرالىغانلى-
رى!؟ بالىنىمۇ بولسا ئېلىپ قالارمىكىن
دەپ كورۇپپا باشلىقلىرىغا يالۋۇرۇپ شۇن-
چە سوكۇلدۇدۇم. مۇشتۇمدەك بالىنى ئال-
مىغان يەردە ئانىسىنىكىنى ئالامدۇ؟ ھە-
دىمەي يەنە ئېغىر بوي بولسا، بالامنى جا-
ھاننىڭ قاتتىقچىلىغى باسمامدۇ؟» دەۋاتقىنىنى ئاڭلاپ قالغان ئىدى، يېقىندىن بۇ-
يان يولدىشىمۇ قىرىچە - يېنىچە تېگىپ
يۈرەتتى.
دەككىدىن ئوپكىدەك ئېسلىپ، كوزلى-
رىدە غىلدىرلىغان ياش بىلەن ھوجرىسىغا
قايتىپ كىرگەن گوھەرقىز دادىسىدىن ئاغ-
رىنىپ، كوڭلىدە ئۇنىڭغا بىر مۇنچە تاپا-
تەنە قىلىپ ئۆكسۈپ يىغلىدى.
ئۇ كېيىنكى كېلىشىدە ئۈيدە تويىنىڭ تەي-
يارلىغى بولۇۋاتقانىنىڭ دەل ئۈستىدىن
چۈشكەن ئىدى. دادىسى:
- بېرىپ قايتۇرۇپ كەلمەكچى ئىدىم،
يولۇمنى قىسقارتتىڭ بالام، - دەپ خو-
شال بولدى. ئانىسى:
- داداڭ مېنى قىستاپ يۈرۈپ مۇشۇ ئىش-
نى قىلىۋاتىدۇ، - دەپ يىغلىدى. گوھەر
قىز ئانىسىنىڭ قورايدەك بولۇپ قالغان قا-
متىگە، ئازاپلىق چىرايىغا قاراپ ئۈنچۈ-
قالمىدى.
توي قىلىپ بىر نەچچە ئاي خېلى چىراي-
لىق ئوتكەن بولسىمۇ، بارا - بارا قەيني

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئانىسىنىڭ كوت ـ كوت گەپلىرىدىن نۇرما يېتىشمىگەنىنىڭ ئىنجىقى ئىكەنلىكىنى سىزىشقا باشلىغان ئىدى. ئۇنىڭغا ئۆزى ئەيىپلىكتەك، قىزىرىپ بىر تۇتام بولۇپ كېتىدىغان گوھەر قىز سىقىلىشقا باشلىغىلى خېلى بولغان ئىدى. يېقىندىن بىرى ھەممە يەلەندىن تەك كېلمۇۋاتقان سوغ مۇئامىلە ئۇنى يۈرەك ئالدى قىلاتتى. شۇندا قىتىمۇ نەچچە ۋاقىتتىن بىرى ئانىسىنى ئاياپ ئۈن چىقمايتتى. بۈگۈن ئۇ ئۆزىنى تۇتالماي، بۇقۇلداپ يىغلاپ تاشلىدى. ئەھۋالنى ئۇققان ئانا ئاھ ئۇردى ۋە:

ـ بوپتۇ، ئەدى كەتمە، ماڭا ئېغىر كەلمەيسەن، ـ دېدى. ئۆزۈن ئۆتمەي گوھەر قىز ئۆيدىن ئىجرىشىپ كەتتى. بەربات بولغان ئارزۇسى بىلەن قىزىل چىقىپ ئولۇپ كەتكەن ئوغلىنىڭ كىرپىكلىك قارا كۆزلىرى ئۇنىڭ يۈرىكىنى تاتىلايتتى.

× × ×

باھار گۈلدۈرماممىدەك تارقالغان خۇش خەۋەر گوھەر قىزنىڭ يۈرىكىنى ئويىنىتىۋەتتى. زەينەپخان ئاچىنىڭ نۇرسىز كۆزلىرى ھاياجاندىن چاقنىدى:

ـ قىزىم، مېڭىلىغان كىشىلەرنىڭ، سېنىڭ بىلەن مېنىڭ بېشىمىزغا دەرت ـ ئەلەملەر كەلتۈرگەن ئەبلەخ زىياندا شلار جاجىسىنى تېپىپتۇ، پارتىيەمىز چوقۇم سىلەرگە ئوخشاش زىيانكەشلىككە ئۇچرىغان ياشلارنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ، قىزىم! سېنىڭ يۈرۈكۈڭدىن زوقلۇنۇپ كۈلگۈنۈڭنى كورۇپ ئولۇپ كەتسەم ئارمىنىم يوق ئىدى، ـ دېدى.

زىيالى ياشلارنى باشقۇرۇش كومىتېتىنىڭ بىر تۇتاش رەھبەرلىكى ئاستىدا، نوپۇس ـ نورما ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ئانا گوھەر قىز كوتۇرۇپ كىرگەن نوپۇس دەپتىرى بىلەن ئاشلىق كېنىشكىسىنى قولىغا ئېلىپ كوكرىكىگە باستى.

يېزىلاردا چېنىققان، ئىش كۆتىرىپ تۇرغان زىيالى ياشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇش توغرىسىدا يوليورۇق چىقتى. بۇ خەۋەر بىلەن ئىچ ـ ئىچىدىن سويۇنۇپ ئارزۇ چېچەكلىرى باھار قۇياشىدا بەرىكە ئاچقاندەك، پۇتۇن ۋۇجۇدى ياشىرىپ كەتكەن گوھەر قىز زىيالى ياشلار كومىتېتىغا كەلدى. كومىتېت ئالدىدا ئۆزىگە ئوخشاش بەخت تۇيغۇسىغا چومگەن بىر مۇنچە قىز ـ يىگىتلەر خوشال پاراڭ سېلىشىپ تۇراتتى. ھەممىيلەن بىر ـ بىرىنى تەبرىكلىگەندەك تەبەسسۇم بىلەن قارىشاتتى. مەجلىستىن يېنىپ بولۇمغا كىرگەن مەسئۇل خادىم ياشلارنى خۇش تەبەسسۇم بىلەن قارشى ئالدى.

ـ ھە، ـ دەپ يوتۇلۇپ قويۇپ گەپ باشلىدى ئۇ، ـ دەۋر ئۆزگەردى، سىلەرنىڭمۇ ئارمىنىڭلار رىيالللىققا ئايلاندىغان بولدى، بىز لەرمۇ ئالدىڭلاردا دۇدۇقلىماي، قىزلارماي خىزمىتىڭلارنى بېجىرىدىغان بولدۇق، ـ دېدى مەمنۇنلۇق بىلەن. كىلىپ خەۋەر ئېلىپ تۇرۇڭلار، ئېھتىياجلىق ئورۇنلارغا بىر ـ بىرلەپ تەقسىم قىلىمىز.

گوھەر قىز ئىشىكتىن چاراقلاپ يانغان شامچىراقتەك كۈلۈپ كىرگەندە، تېيغۇن ئانىنىڭ قەلبى ئېرىپ كەتتى.

بىر نەچچە ئايدىن كېيىن ئۇ سودا تارمىقىغا تەقسىم قىلىنىپ، ئۈچ ئايلىق كەسىپ ئۆگىنىش كۇرسىغا ئەۋەتىلدى. زەينەپخان ئاچا، ئوپكە تىسۇ بىر كىلىيوزىدىن ساقىيالماي ئالەمدىن ئوتكەن ئىدى. گوھەر قىز جۇدالىق ئازاۋىدا پۇچۇلانغان بولسىمۇ، ئالدىكى ئىستىقبال ئۈمىدى ئۇنىڭغا مەدەت بولدى.

ئانىسىمۇ «بالام ئەمدى ئولۇپ كەتمە»

ـﯞ كوزۇم يۇمۇلىدۇ. سەن ئۇزەڭنى يوقاتما، ياخشى كۈنلەرنى كورگىن، ياشناپ كوكەرگىن» دەپ كوز يۇمغان ئىدى

× × ×

گوھەر قىزنىڭ ماگېزىنىدا ئىشلەۋاتقىنىغا بىر يىلدىن ئاشتى. ئۇ، يۇمشاق سوزى خۇش مۇئامىلىسى بىلەن خېرىدارلارنى رازى قىلسا، تىرىشچانلىغى، تەشكىلاتى تۈزۈمگە ئەستايىدىل رىئايە قىلىشى، جاپادىن قورقماسلىغى بىلەن تەشكىلاتنى رازى قىلاتتى.

بىر كۈنى گوھەر قىز دۇككان ئىچىدە قولىدا تالۇن تۇتقان بىر مومايىنىڭ يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇپ، نېمىنىدۇر ئىزدەپ، جىددىيلىشىۋاتقىنىنى كوردى. موماي توت ئەتراپقا قاراپ كىمنىدۇر ياردەم سورىماقچى بولغاندەك تەمشىلەتتى. گوھەر قىز پۈكەيدىن بويىنىنى سوزۇپ:

— چوك ئانا، بىر نەرسىلىرىنى يوقىتىپ قويلىمۇ؟ — دەپ سورىدى. موماي دەرھال گوھەر قىزغا قاراپ:

— ھەئە بالام، ماۋۇ يانچۇغۇمغا بىر يۈەننى سېلىپ قويغان ئىدىم، بىر نېمە بىلەن ئىلىنىشىپ چۈشۈپ قالغانمىكىن، يوق تۇرۇدۇ. قۇدامنىڭ ئۆيىگە تويغا ئاپىرىدىغانغا 3 مېتىر رەخت يازدۇرغان ئىدىم، ئەللىك پۇڭ كېمىيىپ قالدى. ئۆيۈمدىن ئەكىرەي دېسەم، سەمەنگە چىقىپ كىرگىچە ئۈلگۈرەلمەيمەن، قانداق قىلارمەن؟ — دېدى ئالدىراپ ھال ئېيتىپ. گوھەر قىز يانچۇغىدىن 50 پۇڭنى ئېلىپ مومايغا ئۇزاتتى.

— مانا چوك ئانا، خىجالەت بولمىسىلا، — دېدى كۈلۈپ تۇرۇپ ۋە تەمتىرەپ قالغان مومايغا قاراپ، — تارتىنمىسىلا، يەنە بىر شەھەرگە كىرگەنلىرىدە ئالغاچ كىرەلا، — دېدى. موماي نېمە دەپ مىننەتدارلىق بىلدۈرۈشنى بىلمەي:

— جېنىم بالام، رەھمەت، ئەتىلا ئەكىرىپ بېرەي، — دەپ ئىلدام كاسسىرنىڭ ئالدىغا كەتتى. ئەتىسى موماي بىر ياغلىق قەھرىۋادەك خاللانغان مايسەن ئۈزۈك، بىر دەستە خۇشپۇراق چېچەك تۇرغان ئەترە گۈل كوتۈرۈپ كىرىپ گوھەر قىزغا تەقدىم قىلدى. ئۈنىمىغىنىغا قارىماي تاراقلاپ تۇرغان ئەللىك پۈڭلۈق تىزىنى گوھەر قىزنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ، «مىرادىڭىزغا يېتىڭ بالام» دەپ دۇئا قىلىپ چىقىپ كەتتى.

گۈلنى ئىككى قولىدا كوكرىكىگە يېقىپ ھاياجاندىن ياش تولغان كوزلىرى بىلەن مومانى ئۇزۇتۇپ قالغان گوھەر قىز «بۇ گۈل ياخشى خىسلەتنى، خەلق ئىشلىرىغا سادىق بولۇشنى باھالىيالايدىغان خەلقىمىزنىڭ ساپ قەلبى» دەپ ئويلىدى. ئۇ ئىككى كۈندىن كېيىنكى دەم ئېلىش كۈنى ئەتىگەنلىكى لوڭقىغا چىلاپ قويغان ئەترە گۈلنى ئېلىپ، ئىنىككىسى بىلەن توپىراق بېشىغا چىقتى. ئانىسىنىڭ قەۋرىسى ئالدىغا كېلىپ ئۇزىنى توختۇتالماي بىر دەم ياش توككەندىن كېيىن، قولىدىكى گۈلنى ئالدىغا تىزىپ: «ئانا، مەن مېھرىبان خەلقىمىزنىڭ ماڭا تەقدىم قىلغان ئىللىق قەلبىنى ساڭا كورسەتكىلى چىقتىم! — كورۈۋاتامسەن؟» دېدى-دە، قولىدىكى غۇنچىدىن ئەندىلا پورەكلەپ ئېچىلغان بىر نەچچە تېلىنى قەۋرە ئالدىغا قويدى. بەرگى بوشاپ قالغان بىر نەچچە تېلىنى ئۈزۈپ قەۋرە ئۈستىگە چاچتى. ئۇ، ئەتراپقا قارىدى. نېرىراقتىكى ئەگمە گۈمبەز ئۈستىدە بىر توپ كەپتەر يېڭى كوتىرىلىۋاتقان قۇياش نۇرىدىن بەھرىلىنىپ، قاناتلىرىنى كېرىپ سەكرەپ ئۇنالەپ يۈرەتتى. ئۇ قەۋرە ئالدىغا تىكىپ قويغان ئىككى توپ لەيلى قازاق بىلەن جۈيخۇا گۈلى مەيىن شامالدا ئاستا تەۋرىنەتتى.

www.uyghurkitap.com

ئايالالار ھاياتىدىن بىر خاتىرە

(مۇخەممەس)

ئىشقى

شەنبە ئوتمۇشتە ئايالغا قايغۇ سالغان كۈن ئىدى ،
كەڭ جاھان تارلىق قىلىپ دائىم ئاڭا كۈن تۈن ئىدى ،
ماڭسا دەررى ، تۇرسا قامچا .... باشىدا تۇرغۇن ئىدى ،
ھەممە تەڭسىزلىك ئۇنىڭ شەنىدىكى مەزمۇن ئىدى ،
فېودالىق زۇلمىدىن قەلبى ھەمىشە خۇن ئىدى .

ئوتتى تۇتقۇنلۇقتا زۇلمەت ئىچرە يىغلاپ ئومرىلەر ،
يۈز ـ كوزىنى چولغىدى ئاقپىجە ـ چۇمبەل ـــ پەردىلەر ،
قامىلىپ ھايۋان كەبى ئويدىن چىقارماي بەزىلەر ،
ئوتتى شۇڭلاشقا ھايات دەپسەندىلىكتە ئەسىرلەر ،
ئېخ ! ! ! ... بۇلارنىڭ باشىدا يامغۇر ـ بوران چاپقۇن ئىدى .

ئوقوغانلار ئۇچتى كوككە تاپتى ئىقبالى كامال ،
ئاچتى ئىستىقبالغا نۇرلۇق يولنى ئۇ ، قۇچتى ۋىسال ،
بىزدىچۇ ؟ قالدى جاھالەت ئىچرە نادان قىز ـ ئايال ،
قۇل بولۇپ ئوتتى ئومۇر شۇڭلاشقا قالدى بى ئامال ،
بەختسىزلىكتە شۇڭا ئاققان يېشى كەلكۈن ئىدى .

يارىتىلغانتى ئايالمۇ ئەرگە ئوخشاش تەڭ ھوقۇق ،
مەزلۇم ئەمەس نامىمۇ " ئىنسان " دىگەن نامى ئوچۇق ،
„ ئەگرى " دەپ قىلدى ھاقارەت كەمسىتىپ قىلغاندا دوق ،
ھەم دىيىشتى ئىش قىلالماس ، ھەم كېرەكسىز ئەقلى يوق ،
ئۇشبۇ نامۇسلۇق خەتەپلەر كەيگۈزۈلگەن تون ئىدى .

شەنبە كۈلدەقىزنىسا ھەر چاغدا ھەزرەت سەيلىسى ①،
ھەر تەرەپتە نەغمىلەر قاينايتتى ياشلار بەزمىسى ،
كول بويىدا ئولتۇرۇپ يايرايتتى ئەرلەر ھەممىسى ،
ئېخ ! ! ! ئايالغا ئۇيدە تۇرماق ئەردى " تەقدىر " سوغىسى ،
ئۇ ئادا لەتسىز جاھاندا ئەركىشى ئۈستۈن ئىدى .

كىم ئېچىنماس ھەر قاچاندا ھەممە ئازات ئۇينىسا ،
باغ ـ ۋارانلار ئايلىنىپ گۈل بويلۇشۇپ ھەم يايرىسا ،
گۈل ئېچىلسا ھەممە ياقتا بارچە قۇشلار سايرىسا ،
بولسا ئەركەكتە ھوقۇق ـ لېكىن ئايالدا بولمىسا ،
راستىنلا ئۇ جەمىيەتتە قىز ـ ئايال تۇتقۇن ئىدى .

شەنبە كۈن دەرۋازا ② چىــقــماق ئۈچۈن يول ئەردى قىس ،
ئىككى قاسناقتا تۇراتتى دەرىلىك ئالتە رەئىس ③
چىقىراتتى ئەرنى ، ئەمما قالىتتى قانچە ھىرىس ④
كەلسە ئالدىغا ئايال ئۇرماققا ئەيلەيتتى خىرىس ،
تاشقىرى چىقماققا ئۇلكۈن دەرىلەر توسقۇن ئىدى .

تەلمۈرەتتى ئېخ ! . . . چىقىشقا تىزىلىشقان قىز ـ ئايال ،
ئىلتىماسلار ئەيلىشەتتى بىزگە قىلماڭ ! دەپ ۋابال ،
" بەزىمىز چىقماقچى تويغا ! يا كېسەل سورىماقچى ھال ! ،
بەزىمىز تۇققان كورۇشكە، ياكېسەل ـ دەپئى مالال . . . "
ئېخ ! . . . لېكىن بۇ باغرى تاشلار رەھمىسىز قۇزغۇن ئىدى .

باشقا كۈن ھەم شەنبىدەك ئۆتتى زۇلۇم ـ زۇلمەت بىلەن ،
ئۆيدە تەڭسىزلىك ـ ھاقارەت ، كەمسىتىش ـ نەپرەت بىلەن ،
تاشقىرى چىقسا ئۇرارلەر دەررە بىشەپقەت بىلەن،
قالدۇرۇپ نادان (ئىلىمسىز) دەرت ـ ئەلەم ، كۈلپەت بىلەن ،
ئەمىلىيەتتە ئايالار قۇل كەبى ساتقۇن ئىدى .

كوپچىلىكنىڭ دەردىنى ئارتتۇردى ھەردەم جەۋرىنى ،
ئۆتكۈزۈشتى بېشىدىن ھەر چاغدا تەڭسىز قەھرىنــى ،
دەرت ـ ئەلەملەر قورشىسا ، قازماقچى بولسا قەۋرىنى ،
چارىسىز بولغاچقا يىغلاپ ئۆتتى لازىم سەۋرىنى ،
ئۇ ئادالەتسىز جاھاندا ئۇلمەستىن مەدپۇن ⑤ ئىدى .

① ھەززەت سەيلىسى ـ قەشقەردە ئاپپاق خوجا مازارلىقىدا بولىدىغان سەيلە ـ تاماشا
② دەرۋازا ـ قەشقەر شەھرىنىڭ بۇرۇنقى دەرۋازىلىرى كوزدە تۇتۇلىدۇ .
③ رەئىس ـ مەھكىمە شەرئىيە دوغىلىرى .
④ ھىرىس ـ دەرۋازا تېشىغا چىقىشقا ئۈمىتلەنگەن ئاياللاردىن كىنايە .
⑤ مەدپۇن ـ يەرگە كومۇلگەن.

كەتتى كەلمەسكە شۇ كۈن زۇلمەتتىنكى داستانلىرى ،
يوقۇتۇلغاچ جەمىيەتتىن فېودال قاسقانلىرى ،
پارتىيە بەردى ئايالارغا هوقۇق بوستانلىرى ،
شۇڭا كوركەمدۇر ئۇنىڭ ئىشلەپ قەدەم باسقانلىرى ،
ئەكسى ئوتمۇشتە ئۇلارنىڭ دىللىرى مەهزۇن① ئىدى .

ئۇشبۇ كۈندە قىز - ئايالار ئىشلىمەكتە هور بولۇپ ،
قانچىسى بولدى مۇئەللىم ، قانچىسى دوختۇر بولۇپ ،
قانچىسى تېخنىكا ئىگىلەر ئىشلىسە باتۇر بولۇپ ،
قانچىسى بولدى ئەدىبە ئامىگە مەنزۇر بولۇپ ،
پارتىيە رەهبەرلىگىدە ئوسمىگى قانۇن دىدى .

قىز - ئايال بولغاچ بىلىملىك جەمىيەت شادۇ - خۇرام،
تونىغاچ ئىنسانلىغىنى شۇڭا يوق قايغۇ - ئەلەم ،
توهپىلەر قوشماقتا ئىشلەپ جەمىيەتكە ئۇشبۇ دەم ،
شۇڭا بولدى ئەل ئىچىدە قىز - ئايالار موهتەرەم ،
" ئىشقى » بۇ ئەركىن هاياتلىق كۈنگە بەك مەپتۇن دىدى .

❀❀❀❀❀❀❀❀❀

كەلدى

(بىر ئايال تىلىدىن)

ئابدۇللا ئابدىرىشىت

مارت كەلدى، ئايالار بايرىمى كەلدى،
ئىلىم - پەن،چېلىشنىڭ قاينىمى كەلدى.
زوق قوزغاپ يازغۇچى، شائىر قەلبىدە،
» تۇتلىشىش " جېڭىنىڭ كارۋىنى كەلدى.

ئەنە كەڭ ئېتىز - قىر، جەڭگاهلار ئارا ،
دىلنى مەس قىلىپ شوخ ناۋالار كەلدى.
» نامرات" دەپ قارالغان يېزا- سەهرادىن،
كوكسىگە گۈل تاقاپ گۈلباهار كەلدى.

ئامانىنا ② باغىدىن قىزىل گۈل ئۈزۈپ،
خۇش ناۋا بۇلبۇلى نۇر ئامان كەلدى.
تەبەسسۇم ئىلكىدە شاتلىققا چومۇپ،
فابرىكا ئىشچىسى گۈلجاهان كەلدى.

بىر ئومۇر هورمەتكە سازاۋەر بولغان،
ئاق چاچلىق مۇئەللىم پاتىمە كەلدى.
بىتاپلار تېنىگەشىپالىق بېرىپ،
ۋىراچ قىز مەهبۇبە، ئامىنە كەلدى.

---

② ئامانىنا- ئامانىسا خېنىم

① مەهزۇن - قايغۇلۇق

كورۇشۇپ « بايراقدار ئاياللار » بىلەن،
تۇيۇقسىز بۇ كوڭلۇم بۇزۇلۇپ كەتتى.
بىلمەكچى بولسىڭىز ، مېنىڭ كوزۇمگە،
ئاپەتلىك شۇم يىللار كورۇنۇپ كەتتى:

ئۇ چاغدا تەلۋىلەر زوراۋان ئىدى ،
بۇلاڭچى ـ تالاڭچى پاراۋان ئىدى.
« چاچ ئۇزۇن، كەم ئەقىل»دىگەن بۇ تامغا،
پاك،يۇمران تەنلەرگە بېسىلغان ئىدى.

تالايلاپ مومايلار، چوكان ـقىزچاقلار،
خۇن ئىچەر يىللارنىڭ قۇربانى بولدى.
بىگۇنا بوۋاقنىڭ رەڭگى سارغىيىپ،
كوزلىرى ئولتۇرۇپ، قان ياشقا تولدى.

ئىلىم ـ پەن، مەرىپەت چەكلەنگەن ئىدى،
يۇرەكنىڭ زىددىسى بېغىشقا يەتكەن.
كىمكى گەر بويسۇنماي قالسا پەرمانغا،
زەي ـسېسىق تۇرمىدا ئالەمدىن كەتكەن...

ھە، بۇگۇن، بوگۇنچۇ دەۋر باشقىچە،
خوشاللىمىز بۇۋاقتىن ئاتمىش ياشقىچە.
تارىخنىڭ ھوكۇمى قويمايدۇ ئاياپ،
شۇم رەسۋا قوزغۇنەك قوپۇپ قاچقۇچە.

شۇ سەۋەپ مەن بۇگۇن قىلىمەن جاكا:
جەڭگاھقا ئات سالدىم داۋان ئاشقىچە.
مېھنەتتىن ئالتۇن تەر توكۇش ئەھدىم بار،
كەڭ تۇمەن دەرياسى تولۇپ تاشقىچە...

➔➔➔➔➔➔➔➔➔➔

ئاق جۇۋان

توختى ئەمەت

ئاق جۇۋان ئاپپاق بوۋاينىڭ ياخشى كورگەن يارىدۇر،
مېھرى ئاپپاق،يۇزى ئاي، سوزى يۇرەككە تارىدۇر.
قولىدا ئالتۇن ئۇزۇك، گۇلدەك ياراشقان زىرىسى،
تېنى ساغلام، كوڭلى خوش، ئەمگەك ئۇنىڭغا دارىدۇر.

ئاق جۇۋان ـ ئايدەك جۇۋان ئاپتاپقا ئامراق ئۇ، ئوزى،
مېھرى ئىسسىق،قەلبى چوغ، بالدىنمۇ تاتلىق ھەم سوزى.
مەڭزى ئوخشايدۇ مىسالى توق قىزارغان ئالمىغا،
بار يەنە شەمشەر سىمان قاشى،بۇلاقتەك جۇپ كوزى.

ئاق جۇۋان چىققتى ئېتىزغا ئايدىڭدا ئوما ئورغىلى،
كىردى سولغا يەڭ تۇرۇپ ئەرلەرنىھەيران قىلغىلى.
ئومىنى ئوردى جۇۋان چىققتى ئېتىزنىڭ بېشىغا،
ئاق بوۋاي چاۋاك چېلىپ كەلدى جۇۋاننىڭ قېشىغا.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

چىقتى غۇر ـ غۇر شوخ شاماللار شۇ بۇگۇن تاڭ ئاتقۇچە،
ئاق جۇۋان خاماندا بولدى ئەل بىلەن كۈن پاتقىچە.
سالدى ئىشقا ئارانى ئالتۇننى ئىلغاپ ئالغىلى،
ئاق بوۋاي قەھ ـ قەھ كۇلۇپ تۇردى راۋاپنى چالغىلى.

سورىدى خامانىنى ئۇ، قاۋۇل بىلەكنى تالدۇرۇپ،
چەشلىدى ئالتۇننى تاغدەك ئەرلەرنى ھەيران قالدۇرۇپ.
ئاق جۇۋان، ئاپپاق بوۋايلار مول ھوسۇل ئالدى بۇگۇن،
كەلتۇرۇپ كوپلەپ دارامەت يېڭى باي بولدى بۇگۇن.

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

پەرۋاز قىلدۇق كوككە بىز

ئامىنە دولەت

ئوتمۇشتە بىز ئايالLار،
قاناتى يوق قۇش ئىدۇق .
باي ـ زالىملار قولىدا ،
كۇندە دەشنام، مۇش يىدۇق.

ئەرلەر بىلەن باراۋەر ،
بۇگۇن مانا ھوقۇقتا.
قېلىشمايمىز ئۇلاردىن،
ئىش ـ ئەمگەكتە، ئوتۇقتا.

بېشىمىزدىن كەتمەيتتى،
تىل ـ ئاھانەت ھەم تاياق.
يەردە ئىڭراپ ياتاتتى،
پارچە نانغا زار بوۋاق.

سايراپ تۇرار ئىستانۇك ،
زەپ ياراشقان چېچىيەنگە،
« قەھرىمان »دەپ نام ئېلىپ،
شان كەلتۇردۇق ۋەتەنگە.

ئەرك ئىزلەپ قانچىلار،
زىندانلارغا سولانغان.
بىز ئاياللار ئوتمۇشتە،
ئەجەپمۇ كوپ خارلانغان.

يۇكسەلمەكتە كۇرەشتە،
گۇزەل غايە ـ ئېڭىمىز.
كەلسە توسقۇن مۇبادا،
پەرھات بولۇپ يېڭىمىز.

نۇرلار چاچتى پارتىيە،
شەپقەتچىمىز ـ ئاتىمىز؛
بەرگەچ بىزگە گاڭ قانات،
پەرۋاز قىلدۇق كوكتە بىز.

ۋەتەن ئۇچۇن يانىدۇ،
دىلدا ئوتلۇق مېھرىمىز.
يېڭى ئۇزۇن سەپەرنىڭ،
باتۇر ئوغۇل ـ قىزى بىز.

ناخشىچى قىزغا

شاۋكەت ئابلىمىت

سەھنىدە ، گۈل باغدا ، شەھەر، مەكتەپتە،
گۈزەل قىز شات ناخشاڭ قىلدىڭ پەرۋاز.
تىڭشايمەن ناخشاڭنى ئىشتىياق بىلەن،
قەلبىمگە كۈچ بىرەر شۇياڭراق ئاۋاز.

ناخشاڭنى ئاڭلىغان بوۋاي، مومايلار ،
« چىۋەر قىز ياشا » دەپ بەخت تىلەيدۇ.
ناخشاڭنىڭ خۇشخۇي ھەم نەپىسلىگىدىن،
ئوت يۈرەك يىگىتلەر: «بۇلبۇل ئۇ» دەيدۇ.

مەكتىۋىم ئېتىگى ـ ئىلىم باغچىسى ،
يەنىمۇ جانلىنار ناخشاڭنى ئاڭلاپ.
ساۋاقداش دوستلىرىڭ تەرىپلەر ھامان،
نەزمىلەر تۈزىدۇ ناخشاڭنى داڭلاپ.

ناخشاڭنىڭ مەزمۇنى شۇنچىلىك يۈكسەك
خەلقىمنىڭ ئۈنىڭدا يۈرەك سوزى بار .
گۈزەل قىز ناخشاڭنى يەنىمۇ ياڭرات،
پارتىيەم سەن ئۈچۈن مەڭگۈ مەدەتكار.

× × ×

ئەي چىۋەر غەزەلخان شات ناخشاڭ بىلەن،
ئۈزۈڭگە مەھلىيا قىلدىڭ بۇلبۇلنى.
كوڭۈللەر بىغىدىن گۈلدەستە تۈزۈپ،
گۈزەل قىز سەن ئۈچۈن تۇتتۇم بۇ گۈلنى.

بىزنىڭ كوچىدا

قۇربان ئىمىن

شەھرىمىزدە «باغ كوچا»،
خۇددى جانان چىنىدەك.
چوڭ ـ كىچىكلەر سويمەكتە،
تازىلىقنى جېنىدەك.
ئەخلاقتا زىت ئىشلاردىن،
ئەمدى قولنى ئۈزۈشكەن.
ھەمكارلىشىپ ياشاشقا،
ئەھدىنامە تۈزۈشكەن.
بىر ـ بىرىگە كويۈمچان،
بۈگۈن بارلىق خوشنىلار.
كوممۇنىستىك ئەخلاقتىن،
ئېچىلغاچقا غۇنچىلار.
ئالدىنقى يىل بىر خوشنا،
«ئۇرۇشقاق» ـ دەپ ئاتالغان.
بۇ يىل ئۇنىڭ كوكسىگە،
بىر قىزىل گۈل قادالغان.

ئامما بىلەن ئەپلىشىپ،
ئىناقلىقنى باشلىدى.
سوراپ ئەلدىن كەچۈرۈم،
نوچىلىقنى تاشلىدى.
ئاق كوڭۈل بۇ خوشنىلار،
گوياكى بىر ئائىلە.
ھەممە كىشى خۇشچىراي،
گۈلدەك خۇش مۇئامىلە.
چاچماقتا خۇش پۇراقلار،
ئىتتىپاقلىق گۈللىرى.
چېچىلغاچقا ئاپتاپتەك،
كومپارتىيە نۇرلىرى.
رەنا گۈلدەك كوچىمىز،
ھەممە ئويلەر پاكىزە.
ئوسكەچ يېڭى كەيپىيات،
ھەر يەردە گۈل مەنزىرە.

قىزىلبايراق قاداش

(ھىكايە)

ئابلەت ئابباس قۇربانى

مەن 5 ياشلىق ئوغلۇم ئەسقەرگە ئاياق كىيىم ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن، «ئىستېپاق» تۈرلۈك ماللار ماگىزىنىغا كىرگىنىمدە، خېرىدارلار شالاڭ ئىدى. ئەينەك پوكەي ئىچىگە، مال جازىلىرىغا تىزىۋېتىلگەن ماللار كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇراتتى. مەن ئوغلۇمنى يېتىلەپ ئۇدۇل ئاياق كىيىم ساتىدىغان يەرگە باردىم. پىرگازچىك خەنزۇ ئايال مېنى خۇشچىراي قارشى ئالدى. بىرقانچە خىل ئاياقلار ئىچىدىن ئوبدانراق بىرخىلىنى تاللىدىم - دە، ئوغلۇمغا شۇنى ئېلىپ بەرمەكچى بولدۇم. مەن ئوغلۇمغا ئاياق كەيدۈرۈۋاتقاندا، ئاياق كىيىم ساتىدىغان جايغا ئانچە يىراق بولمىغان گەزلىمە ساتىدىغان جايدا 40 ياشلار چامىسىدىكى بوغداي ئۆڭلۈك، تەمبەل بىر دېخان قولى بىلەن قانداقتۇر بىر خىل رەختنى كۆرسۈتۈپ پىرگازچىككا ئېلىپ بېرىشنى بۇيرۇۋاتاتتى. غۇنچە بوي، شالاڭ قاشلىق، قاڭشىرى تۈۋەنرەك، ئاق پىشما كەلگەن، 24 - 25 ياشلاردىكى پىرگازچىك يىگىت بولسا قولىدىكى مېتىر بىلەن «مانىمۇ؟ مانىمۇ؟» دەپ گەزلىمىلەرنى كۆرسىتەتتى. «5» دىگەن رەقەم چۈشۈرۈلگەن خىزمەت ئىزنىكى مەيدىسىدە پارقىراپ تۇراتتى.

-ياق، شۇنىڭ تېگىدىكى گۈللۈك شاپتۇل چېچەكلىك گىرىپتىشنىنى، - دەيتتى دېخان. پىرگازچىك بولسا بىر ئۈستۈنكىسىنى، بىر ئاستىنقىسىنى كۆرسىتەتتى. لېكىن دېخاننىڭ دىگىنى ئۇ بولماي چىقاتتى. پىرگازچىك بىر هازا ئۇنى - بۇنى كۆرسىتىپ زېرىكتى بولغاي شالاڭ قاشلىق قوشۇمىسى ئاستا تۈرۈلدى.

- ۋاي ئانىچۇ! - دىدى دېخان ئاۋازىنى كۆتىرىپرەك سوزلەپ قولى بىلەن ئۆزى ئالماقچى بولغان رەختنى كۆرسۈتۈپ، - گەپ ئۇققىدىغان بىرسىنى ئەكىرىپ قويسا بولمامدىكەنە! - دەپ قوشۇپ قويدى تىرىككەن هالدا.

ئېھتىمال، "مېنى تىللاۋاتىدۇ" دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك، مال جازىسىغا يۆلىنىپ قولىدىكى مېتىر بىلەن رەختنى كۆرسەتمەكچى بولۇۋاتقان يىگىت بىردىنلا كەينىگە بۇرالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ چىرايى خېلىلا ئۆزگۈرۈپ، قوشۇمىسى راۋۇرۇس تۈرۈلگەن ئىدى.

- سەن رەخت ئالغىلى كەلدىڭمۇ ياكى ئادەم ئاخماق قىلغىلىمۇ؟ ئۇنىمۇ ئەمەس دەيسەن، بۇنىمۇ ئەمەس دەيسەن، زادى

قايسىسىنى ئالاتتىڭ؟

خەلزۇ ئىدايى بىلمەيدىغان دېخان پىر ـ گازچىك يىگىتنىڭ ئۆزىگە بولغان دارازى ـ لىغىنى ئىپادىلەپ تۇرغان چىرايىدىن ۋە ئۇنىڭ يۇقۇرى ئاۋازىدىن «مېنى هاقا ـ رەتلەۋاتىدۇ» دەپ پەملىدى بولغاي، بىردىنلا قىزىشىپ كەتتى.

ــ نىمە تىللايسەن؟ مەن ساڭا بىكارغا بەر دەۋاتقىنىم يوققۇ! چونتىگىمگە پۇل سېلىپ كەلدىم!ـ دېخان كەمزۇلىنىڭ پۇل سېلىنغان مەيدە يانچۇغىنى ئۇڭ قولى بىلەن شاپىلاقلاپ قويدى.

پىرگازچىك يىگىتنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى. چۈنكى ئۇ دېخاننىڭ پۇل سالغان يانچۇ ـ غىنى شاپىلاقلىغىنىنى "قېنى، نوچا بول ـ ساڭ مەيدانغا چىق!" دىگەن مەنادا چۈ ـ شەنگەن ئىدى.

ــ گەنشىمىنى ① ؟ـ دىدى يىگىت ۋا ـ قىراپ.

ــ يەمسەن مېنى؟ ـ دىدى دېخان پىر ـ گازچىك يىگىتنىڭ ئەلپازىغا قاراپ بىر قەدەم ئالدىغا مېڭىپ.

شۇ ئارىلىقتا بىر قانچە خېرىدارلار كېلىپ پۇكەينىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى ۋە ئۇلارنىڭ نىمە دىيىشىۋاتقانلىغىنى چۈ ـ شىنەلمەي، دېخان بىلەن پىرگازچىكقا سوئال نەزىرى بىلەن قاراپ قېلىشتى.

شۇ چاغدا «دېخان مېنى قاتتىق تىللا ـ ۋاتىدۇ» دەپ چۈشەنگەن يىگىت:

ــ ۋىيسا مارىنىي ② ؟ـ دىدى بوش كەلمەي.

ــهە، مېنىڭ ئۆيۈم بارىندا. نىمە قىلاتـ تىڭ؟ ـ دىدى دېخان ئېغىمۇ ئاچچىغلاپ.

مەن بۇلارنىڭ ئۇتتۇرىسىدىكى چۈشەنـ ـ مەسلىكتىن كېلىپ چىققان قىزىقچىلىقلار ـ دىن كۈلۈپ تاشلىدىم. لېكىن، يەنە بىر تەرەپتىن، چۈشۈنۈشمەسلىك يەنە ئازراق داۋام قىلسا، ئۇلارنىڭ ئۇرۇشۇپ قېلىشىـ دىن ئەنسىرەپ ئالدىراپ قالدىم. ئاياق كىيىم ساتىدىغان پىرگازچىك يولداش مېنىڭ بۇ خىيالىمنى چۈشەنگەندەك، «سىز بىرىپ ئۇلارنى ياراشتۇرۇپ قويۇڭ، ئىككىنچى پاي ئاياقنى مەن كەيدۇرۇپ قوياي » دەپلا بالىغا قول ئۇزاتتى. مەن ئوغلۇمنى ئۇنىڭغا سۇنۇپ بېرىپ، دەرهال ئۇلارنىڭ ئالدىغا باردىم، شۇ چاغدا ماگېزىن مۇدىرى يولداش ۋاڭ باۋشەنمۇ پەيدا بولۇپ قالدى. مەن ئۇلار ـ نىڭ ئۇتتۇرىسىدا بولۇپ ئۇتكەن چۈشۈ ـ نۇشمەسلىكنى دېخان بىلەن پىرگازچىك يىگىتكە ئېنىق چۈشەندۇردۇم.

ــ هە، مۇنداق دەڭ، هەي، تىل ئۇقمىـ غانلىقنىڭ كاشىلىسى، لېكىن بۇ بالا مېنى بەك ئاۋارە قىلىۋەتتى. ئىشىم ئالدىراش ئىدى، ـ دىدى دېخان بىر تەرەپتىن خىـ جىل بولغان، بىر تەرەپتىن كايىغان هالـ دا.

ــ يولداش، خاپا بولماڭ، سەۋەنلىك بىزدىن ئۇتتۇپتۇ، بۇندىن كېيىن خىزمەت ئۇتەش پوزىتسىيەمىزنى چوقۇم ياخشىلاپ، خېرىدارلارنى رازى قىلىمىز! ـ دىدى ماـ گېزىن مۇدىرى ۋاڭ باۋشەن دېخانىغا سەمىمى ئۇزرۇخالىق ئېيتىپ. ئۇ، ئۇيغۇر ـ چىنى خاتاسىز هەم چىرايلىق سوزلەيتتى. يولداش ۋاڭ باۋشەن، دېخان ئالماقچى بولغان شاپتۇل چېچىكى گۈللۈك گىرىپىد ـ تىمشىندىن 3 يېرىم مېتىر يىرتىپ قاتلىدى ـ

① نېمە دەيسەن؟ ② نېمىشكە ئادەم تىللايسەن؟

دە، ئەپچىللىك بىلەن قەغەزگە ئوراپ دىـ
خانغا ئۇزاتتى.

— بىز ئۇيغۇرلاردا «بۇغداي نېنىڭ بولـ
مىسا، بۇغداي سوزۇك يوقمىدى» دىگەن
تەمسىل بار. مۇدىرىڭلارنىڭ پوزىتسىيىسى
نىمە دىگەن ياخشى. شۇ تاپتا قەلبىم سۇيۇ-
نۇپ كەتتى، — دىدى دىخان نىمە ئەھۋال
بولغانلىغىنى ئۇقماقچى بولۇپ كەلگەن
باشقا پىرگازچىكلارغا.

— ئاكا، بۇ تەنقىدىڭىزنى چىن قەلبى-
مىزدىن قوبۇل قىلىپ، مۇدىرىمىزدىن
ئۆگۈنۈپ، خىزمەتنى ياخشى ئىشلەيمىز،-
قارا قۇمچاق كەلگەن، يومۇلاق يۈز، كالتە
چېچى مۇرىسىگە چۈشۈپ تۇرىدىغان پىرگاز-
چىك قىز ئۇيغۇرچىنى سەل - پەل دۇدۇ-
قۇۋراق سوزلىسىمۇ، قەشقەر تەلەپپۇزى ئۇ-
نى ناھايىتى ئوماق قىلىپ كورسەتتەتتى.
شۇ چاغدا، پىرگازچىك يىگىت ئەيپكار-
لارچە بېشىنى تووەن قىلدى.

× × ×

كۈلۈپ تاماشا بىنلار بىلەن لىق تول-
غان بولسىمۇ، ۋاقىت توشمىغانلىقتىن، كى-
نو تېخى باشلانمىغان ئىدى. شۇڭا يېنىم-
دا ئولتۇرغان دوستۇم بەختىيار بىلەن ئىككى-
مىز قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەن ئىدۇق.

—يولداش ئەخمەت، لوينجىنى ئۇيغۇرچە
نىمە دەيدۇ؟ — دىدى بىرسى مۇرەمگە قولـ
نى قويۇپ. مەن يانتتىدە كەينىمگە بۇ-
رۇلۇپ، ئىسمىمنى ئاتىغان ئاۋاز ئىگىسى-
گە قارىدىم. قارىسام «ئىنتىسپاق» تورلۇك
ماللار ماگىزىنىنىڭ مۇدىرى يولداش ۋاڭ-
باۋشەن كەينىمدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان
ئىكەن.

— ھە يولداش لاۋۋاڭ، سىزمىدىڭىز.
لوينجىنى ئۇن ئالغۇ دەيمىز، — دەپ جا-
ۋاپ بەردىم كۈلۈپ تۇرۇپ.،«ئۇن ئالغۇ» دەپ
تەكرارلىدى لاۋۋاڭ ۋە يانچۇغىدىن كىچىك
دەپتىرىنى ئېلىپ يېزىۋالدى.

— بۇ، سىزگە نىمىگە كېرەك بولۇپ قالـ
دى؟ — سورىدىمەن قىزىقىپ.

— خەلق تورمۇشىنىڭ تېز ياخشىلىنىـ
شىغا ئەگىشىپ ماگىزىنلاردا سېتىلىدىغان
تووارلارنىڭ تۈرىمۇ كوپەيدى. ماگىزىنىـ
مىزغا يېقىندىن بۇيان ئىككى قېتىم ئۇن
ئالغۇ كەلتۈرۈپ ساتتۇق. ماگىزىن مۇدىـ
رى، پىرگازچىكلار ئۇچۇن ئوز تىجارەت
دائىرىسىدىكى ماللارنىڭ خەنزۇچە، ئۇيـ
غۇرچە ئىسمىنى بىلىش ناھايىتى مۇھىم
ئىش. بولمىسا قانداق قىلىپ خىزمەت ئوـ
تەش سۇپىتىنى ئوستۇرگىلى بولىدۇ!

يولداش ۋاڭ باۋشەنىنىڭ بۇ سەمىمى،
توغرا سوزلىرى ئوتكەندە
پىرگازچىك يىگىت بىلەن دىخان ئوتتۇرىـ
سىدىكى چۈشىنىشمەسلىكنى ئېسىمگەسالدى.

— ئېيتقانلىرىڭىز ناھايىتى توغرا، ئوتكەنـ
كى ئىشمۇ دەل تىل ئۇقۇشمىغانلىقتىن كېـ
لىپ چىققان،— دىدىم لاۋۋاڭنىڭ سوزىنى
تەستىقلاپ.

— ھە، شياۋلىزىنى دەمسىز؟ ئۇنىڭ بىزـ
دە ئىشلەۋاتقىنىغا بىر يىلدىن سەل ئاشـ
تى. لېكىن ماڭا بىر نەچچە قېتىم بۇنداق
چۈشۈنۈشمەسلىكنى بىر تەرەپ قىلىشـ
قا توغرا كەلدى. ئوتكەندىكى ئىش يۈز بەرـ
گەن ئاخشىمى ئۇنىڭ بىلەن سوھبەتلىشىپ،
ئوز بېشىمدىن ئوتكەن خىزمەت سەرگۈزەشتىـ
لىرىم ئارقىلىق تەربىيە قىلدىم. شياۋلىـ
زىمۇ تىل ئۇقمىغانلىقتىن، خىزمەتنى ياخـ
شى ئىشلەشنىڭ يولىنى تاپالماي ناھايىتى
تىت-تىت بولىدىغانلىغىنى ئېيتتى.
مەن ئۇنىڭغا خىزمەتنى
ئوبدان ئىشلەشنىڭ «ئەپلىك يولى»نى
كورسۇتۇپ بەردىم.

— دىمەك، سىزمۇ شۇنداق ئىشلارغا دۇچ كەلگەن ئىكەنسىز-دە؟ — سورىدىم مەن لاۋۋاڭنىڭ خىزمەت سەرگۈزەشتىلىرىنى ئاڭلىماق بولۇپ.

— ھەي، ئۇنى بىر دىمەك. مەن دەسلەپتە خىزمەتكە چىققاندا، يەرلىك ماللار شىركىتىنىڭ ماگىزىنىدا ئىشلەيتتىم. بىر كۈنى بىر دىخان" موزا بارمۇ؟ » دەپ سورىدى. مەن باش كىيىمنى دەۋاتقان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ «تۈرلۈك ماللار شىركىتىگە بېرىڭ» دىدىم. ھېلىقى دىخان، — مەن ئۇتكەندە مۇشۇ ماگىزىنىدىن ئالغان ئىدىم، ئىزدەپ بېقىڭ » دەپ تۇرۇۋالدى. مەنىمۇ خۇددى شياۋلىزىنغا ئوخشاش «مىنى ئەتەي ئاقماق قىلىۋاتىدۇ» دەپ ئويلاپ، دىخان بىلەن ئۇرۇشۇپ قالدىم. كېيىن ئۇقسام «موزا» دەل ئۇزۇم سېتىۋاتقان بىر خىل دورا-دەرمەكنىڭ ئىسمى ئىكەن.

بەختيار بىلەن ئىككىمىز تەڭلا كۈلۈپ تاشلىدۇق، لاۋۋاڭمۇ بىزگە ئەگىشىپ كۈلۈپ:

— بۇ راست گەپ. مىللىي رايوندا ئىشلەۋاتقان خەنزۇ يولداشلار ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۈچۈن ياخشى خىزمەت قىلىمەن دەيدىكەن، ھېچبولمىغاندا، ئۆز كەسپىدا ئىشلىتىدىكى مىللىي تىل - يېزىقنى ئۆگىنىۋېلىش كېرەك. بۇ ئۆز خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنىڭ مۇھىم شەرتى، — دىدى. يولداش ۋاڭ باۋشەن يەنە نىمىلەرنىدۇر دىمەكچى ئىدى، لېكىن ئۇنىڭ گېپى ئاغزىدىلا قالدى. چۈنكى كىنو باشلىنىپ قالغان ئىدى.

ئارىدىن بىر نەچچە ئاي ئۆتۈپ كەتتى. بىر يەكشەنبە كۈنى باللارنى ئوينۇتۇپ كېلىش ئۈچۈن يولدۇشۇم بىلەن ئىككىمىز باللارنى يېتىلەپ كوچىغا چىقتۇق. «ئىتتىپاق» تۈرلۈك ماللار ماگىزىنىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، بىر ئايال بىلەن سوزلۇشۇپ تۇرغان ھېلىقى دىخانغا كوزۇم چۈشۈپ قالدى، ئۇلارنىڭ يېنىدا 12 — 13 لەرگە كىرىپ قالغان چىرايلىققىنا بىر قىز تۇراتتى.

— دادىسى، ئامىنەمگە ئاۋۇرەختتىن بىر كوينەكلىك ئېلىپ بېرەيلى، — دىدى ئايال ماگىزىندىن چىقىۋاتقان بىر قىزنىڭ قولىدىكى گۈللۈك شىپىڭ دۇخاۋىنى كورسىتىپ. دىخاننىڭ ئالدىدا تۇرغان قىزنىڭ بىرجۈپ قارا كوزى خوشاللىقتىن ئويناپ كەتتى.

— يۇرە، باشقا ماگىزىندىن ئېلىپ بېرەيلى، — دىدى دىخان مېڭىشقا تەمشىلىپ.

— ماگىزىننىڭ بوسۇغىسىدا تۇرۇپ، يەنە قايسى ماگىزىنغا باراتتۇق، يۇرسىلە بالىنى تەقەززا قىلماي، — دىدى ئايال سىپايىلىق بىلەن ئېرىنىڭ يېڭىدىن تارتىپ.

— بولمىسا ئوزەڭ كىرىپ ئال.

— توۋا، بۇ ئادەمنىڭ تەرسالىقىنى! ماگىزىندا سىلىنى يەۋىتىدىغان بورى يوققۇ ياكى بىرسىدىن قەرزلىرى بارمىدى؟ — ئېرىنىڭ تەرسالىقىدىن نارازى بولغان ئايال سەل - پەل دومسىيىپمۇ ئالدى.

— ئوزۇڭ كىرىپ ئېلىۋەر دىدىمغۇ، مانا پۇل! — دىخان توش يانچۇقىدىن پۇل ئېلىپ ئايالىنىڭ قولىغا تۇتقازدى.

— يۈرە بالام، ئۆزىمىز ئېلىۋېرەيلى، داداڭ كىرمىسە كىرمىسۇن، — ئايال ماگىزىنغا كىرىپ كەتتى. قىزچاق دادىسىنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قارىماي، قولىدىن تارتىپ دىخاننىمۇ ماگىزىنغا سورىدى.

ماگىزىندا خېرىدارلار كوپ ئىدى. تورۇسقا ئورنىتىلغان ۋىنتىلەتورنىڭ ئۇچقانـ

دەك ئايانىشىدىن چىقىۋاتقان شامال كىشىنىڭ يۈزىگە يۇمشاق سويۇپ ئۆتۈپ ھوزۇر بېغىشلايتتى.

—يولداش، گۈللۈك شىپىلىك دۇخاۋىنى ئېلىپ بېرىڭا، — دېدى ئايال ۋە يېنىغا كەلگەن قىزىغا رەختلەرنى كورسىتىپ، —قانىدىغىنى كىيسەن بالام؟ — دەپ سورىدى.

— ئۆزىڭىزگە ئالامسىز ياكى قىزىڭىزغىمۇ؟ — 5 — نومۇرلۇق پىرگازچىك يىگىت بىر توپ تېگى قارا، گۈللۈك شىپىلىك دۇخاۋىنى ۋە بىر توپ تېگى ساغۇچ، گۈللۈك شىپىلىك دۇخاۋىنى پۈكەيگە قويۇۋېتىپ خۇشخۇيلۇق بىلەن سورىدى. پىرگازچىك يىگىت ئۇيغۇرچىنى دۇدۇقۇۋراق سوزلىسىمۇ، لېكىن گېپى چۈشۈنىشلىك ئىدى.

— مۇشۇ قىزىمغا ئالىمەن.

—ئۇنداق بولساماۋۇسى ياپكېلەرمىكىن، — دېدى يىگىت تېگى ساغۇچ گۈللۈك شىپىلىك دۇخاۋىنى كورسىتىپ.

— ئانا مۇشۇنىڭدىن ئېلىپ بەر، — دېدى قىزچاقمۇ پىرگازچىك سايە قىلغاننى كورسىتىپ.

— ماقۇل، مۇشۇنىڭدىن ئالايلى، — دېدى ئانا قىزىنىڭ رايىغا بېرىپ.

چەتتىرەك تۇرغان دېخان پىرگازچىك يىگىتنىڭ خۇشخۇي چىرايى، چەبدەسلىگى ۋە ئۇيغۇرچىنى بىر ئەپچىل سوزلىشىدىن ئۆز كوزىگە ئىشىنەلمەيۋاتقاندەك، كوزىنى تېخىمۇ چوڭراق ئېچىپ قارايتتى.

مەنمۇ ئۇتكەندە بىر قانچە قېتىم ماگىزىنغا كىرگىنىمدە، شياۋلىزىنىڭ خېرىدارلار يوق چاغدا كىچىك خاتىرە دەپتەرنى ئېچىپ قويۇپ بىر نەرسىلەرنى پىچىرلاپ ئولتۇرغانلىقىنى ئەسلەپ "يولداش ۋاڭ باۋشەن كورسەتكەن ئەپلىك يول، شۇ ئىكەندە» دېگەنلەرنى كوڭلۇمدىن ئۆتكۈزدۇم.

شياۋلىزى يىرتىلغان تېگى ساغۇچ گۈللۈك شىپىلىك دۇخاۋىنى چاققانلىق بىلەن قاتلاپ، كۈلۈپ تۇرۇپ ئايالغا ئۇزاتتى. رەخت ئايالنىڭ قولىدىن قىزنىڭ قولىغا ئۆتتى. قىزچاقنىڭ چاقناپ تۇرغان بىر جۈپ قارا كوزىدىن، ئۇماقلىقىنى بېزەپ تۇرغان زىناقلىرىدىن ئۇنىڭ ئىنتايىن خوشال بولغانلىقىنى بىر قاراشتىلا كورۇۋېلىش مۇمكىن ئىدى.

—يۈرسىلە، ئەندى چىقىپ كېتەيلى.

دېخان ئايالنىڭ تۇيۇقسىز ئاۋازىدىن چۆچۈپ كەتتى ۋە ئالدىدا تۇرغان ئايالنى، شىپىلىك دۇخاۋىنى تۇتۇپ كۈلۈپ تۇرغان قىزنى كورۇپ بىر پەس ئويلىنىپ قالدى.

— باياتىن كىرگىلى ئۇنىمايلا، ئەندى چىقماي تۇرۇپلا قالدىڭمۇ، — دېدى ئايال كۈلكىسىنى يوشۇرالماي.

شۇ چاغدا دېخاننىڭ كوزى بىردىن پىرگازچىك يىگىتنىڭ مەيدىسىدە پاقىراپ نۇر چېچىپ تۇرغان "5» دېگەن رەقەم يېزىلغان ئىزناكقا، ئاندىن تامغا يېپىشتۇرۇلغان قىزىلىبا يىراق سەھنىسىگە چۈشۈپ، خۇددى قېيىن بىر تېپىشماقنىڭ جاۋابىنى تېپىۋالغان ئادەمدەك، چىرايى بىردىن ئېچىلىپ، لىۋىگە كۈلكە يۈگرىدى. قويۇق قاشلىرى ئاستىدىكى كوزلىرى چاقناپ كەتتى،

— توختاپ تۇرۇڭلار ئالىسى، — دېدى دېخان ۋە دەرھال قىزىل بايراق سەھنىسىنىڭ ئالدىغا بېرىپ "5" نومۇرلۇق پىرگازچىكنىڭ ئىسمىنىڭ ئاستىغا تۇنجى قىزىل بايراقنى قادىدى. دادىسىنىڭ ھەركىتىدىن مەمنۇن بولغان قىز ۋە قىزنىڭ ئانىسى خىجىللىقتىن شالپەردەك قىزىرىپ كەتكەن پىرگازچىك يىگىتكە ۋە ھاياجان ئىچىدە يىگىتنىڭ قولىنى مەھكەم قىسىپ تۇرغان دېخانغا خوشال ھالدا قاراپ قېلىشتى.

(بېشى 39 ـ بەتتە)

دى. مۇختەرەم ئەللىمگە بولسا: «ئەكسىيەتچىل ئىلىم نوپۇزلىغى» دېگەن قالپاقنى كەيگۈزدى. كوچىلاردا سازايى قىلىش، چوڭ ـ كىچىك يىغىنلار ئۇيۇشتۇرۇپ كۈرەش قىلىش ئاز كەلگەندەك، ئۇلارنى ئاستىغا سۇ سېپىپ مۇزلىتىلغان سوغۇق ئويگە سولاپ توڭغا سېلىشتى. بۇنىڭغىمۇ قانائەت قىلىشماي، مۇختەر مۇئەللىمنى يالاڭباشتاق قىلىپ، ئۇنىڭ بېشىدىن بىر قانچە چىلەك مۇزلۇق سۇ قۇيۇپ ئازاپلىدى. ئاخىر ئۇنى «جاھىل ئۇنسۇر» قالپىغى بىلەن خىزمەتتىن بوشۇتۇپ يېزىغا ھەيدىدى....

ئاپەتلىك يىللارنىڭ ئەنە شۇ دەھشەتلىك مەنزىرىسىنى ئويلاپ، چۆچۈپ كەتتىم، ئۆز كۆزۈمگە ئۆزەم ئىشەنمىگەن ھالدا مۇختەرەم ئەللىمگە كۆز تىكتىم.

مەن پۈتۈنلەي ئەسلىگە كەلتۈرۈلدىم! يەنىلا ئوقۇتقۇچى بولدۇم، — دېدى ئۇ بىر جۈپ مېھرىبان كۆزىنى مەندىن ئۈزمەي تۇرۇپ، — يېڭى دەۋر ماڭا يېڭى ھايات بەردى. ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشتى.....

قوڭغۇراق چېلىندى. شات ـ خۇراملىققا چۆمگەن ئوقۇتقۇچىلار دەرس پىروگراممىلىرىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ، غالىپ قەدەملەر بىلەن سىنىپلارغا يول ئېلىشتى.

مېنىڭ سۆيۈملۈك ئۇستازىم مۇختەر ماغدۇرسىز پۇتلىرىنى ئاران ـ ئاران يۆتكەپ، ژورنالنى قولتۇقىغا قىستۇرغىنىچە جەڭگىۋار توپ ئىچىگە قوشۇلۇپ ماڭدى. ئۇنىڭ تېرە تۇمىغى ئاستىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاق چاچلىرى بەئەينى قارىغاي يا پىرىغى ئۈستىدىكى قار چېچەكلىرىگە ئوخشايتتى.

قار چېچەكى

(نەسىر)

ئابدىراززاق ئەخمەدى

1978ـ يىلىنىڭ باش باھارى ئىدى.

مەن مەكتەپ بىناسىغا قەدەم قويغىنىمدا، يېرىم كېچىدىن بېرى توختىماي چۈشۈۋاتقان قار ئۇچقۇنلىرى تېخىمۇ كۈچىيىشكە باشلىدى. بىر مۇنچە بالىلار لەپىلدەپ چۈشۈۋاتقان قار ئۇچقۇنلىرىغا پىسەنت قىلماي، ئىلمىي مۇدىر ئىشخانىسى بىلەن ھەر قايسى ئوقۇتۇش بىنالىرى ئالدىدىكى ئاسپالت يوللارنى چىرايلىق تازىلاپ، بىر ـ بىرىگە تۇتاشتۇرماقتا ئىدى.

مەن ساۋاقداشلارنىڭ كوتۇرەڭگۈ، جۇشقۇن روھىغا ئاپىرىن ئوقۇغان ھالدا بىنا ئالدىدىكى قارىغاي يېنىغا كەلدىم ـ دە، ئىختىيارسىز ھالدا ھاياجانغا چۆمدۈم. قارىغاي ئاجايىپ گۈزەل تۈس ئالغان ئىدى، ئۇنىڭ ياپراقلىرىنىڭ ئۈستى تەرىپى قار چېچەكلىرىدىن گۈل قىسىپ شۇنچە مەغرۇر تۇراتتى. ياپراقلارنىڭ ئاستى تەرىپى بولسا، يەنىلا باھار پەسلىدىكىدەك ياپ ـ يېشىل ئىدى.

«ئېھ! جەسۇرلۇق ئوبرازى! ـ دېدىم مەن كۆز ئالدىمدا ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتىرىپ تۇرغان قارىغايغا قاراپ، ـ سەن پۈتكۈل كائىناتتىكى دەل ـ دەرەخلەرنىڭ غۇرۇرى، پەخرىسەن! شۇندا قالاقەھرىمانلىق‐غالىپلىق سىمۋولى سەن!

مەن ھاياجان ئىچىدە ھېسسىياتىمنى باسالمىدىم. بىر چاغلاردا ئوقۇتقۇچىم مۇختەر ئوقۇپ بەرگەن مۇنۇ ناخشىنى ئەسكە ئالدىم:

تاغمۇ تاغلاردىن ئېگىز،
ئارغى بۇلاقنىڭ تاغلىرى.
ئۈستىگە قارلار يېغىپتۇ،
ئاستىدا گۈل باغلىرى.

ئوقۇتقۇچىم ئەنە شۇ ناخشىنىڭ مەنىسىنى يېشىپ: „تاغلار بىر ـ بىرىدىن ئېگىز بولىدۇ، بىراق بۇ ئېگىز تاغلار بىلىم ـ تەپەككۇر جەۋھىرىدىن ئىبارەت بۇلاققا يەتمەيدۇ." "ئۈستىگە قارلار يېغىپتۇ، ئاستىدا گۈل باغلىرى» دېگەن مىسرالار بىلىم ئەھلىگە قارىتىلغان بولۇپ، ئىلىم ـ پەن دۇنياسىغا ئۆزىنى بېغىشلىغۇچى، تىرىشىپ يۇقۇرىغا ئۆرلىگۈچى بىلىم ئەھلى مەڭگۈ قېرىمايدۇ. يىللار ئۇلارنىڭ چاچ ـ ساقاللىرىغا قارچېچەكلىرىنى قوندۇرسىمۇ، كۆڭلى باھار قۇشلىرى سايرىشىپ تۇرغان باققا ئوخشايدۇ ... " دەپ چۈشەندۈرگەن ئىدى.

مەن بۇ ھېكمەتلىك سۆزلەرنى ئەسكە ئالغان ھالدا كۆرۈشمىگىلى 10 نەچچە يىل بولغان ئۇستازىم مۇختەرنى ئويلاپ تېخىمۇ ھاياجانلىنىشقا باشلىدىم.

ــ ئەنۋەر، ياخشىمۇ سىز؟

خىيال ئىچىدە ئارقامغا بۇرۇلدۇم. قارىسام ئالدىمدا قارا چىپەرقۇتتىن كالتە جۇۋا ۋە پاختىلىق شىم كەيگەن، بېشىدىكى تېرە تۇمىغى ئاستىدىن ئاقىرىپ كەتكەن چاچلىرى كورۇنۇپ قالغان، بۇرنىنىڭ سوڭەكلىرى پىچاق بىسىدەك چوخچىيىپ قالغان، ئۇرۇقلۇق ئازاۋىدىن يۈزى قوشۇقتەك بولۇپ قالغان بىر مويسىپىت كىشى كۇلۇمسىرەپ تۇراتتى.

مەن ئۇ كىشىنى قاچاندۇ بىر ۋاقىتتا بىر يەردە كورگەندەك قىلدىمەن، مەن ئالدىمدا كۇلۇمسىرەپ تۇرغان بۇ كىشىنىڭ زەئىپ، ئەمما يېقىملىق چىرايىغا سىنچىلاپ قاراشقا باشلىدىم.

ــ مېنى تونىيالمىدىڭىزمۇ؟ "مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى" دىن بۇرۇنقى ئوقۇتقۇچىڭىز مۇختەر بولىمەنغۇ؟ ــ دىدى ھېلىقى كىشى ئوچۇق چىراي بىلەن.

ــ مۇختەر؟ قەدىرلىك ئۇستازىم مۇختەر!ــ دەپ ئۇنلۇك توۋلىۋەتتىم ــ دە، ئوقۇتقۇچىمنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ چىرايىغا يەنە بىر. قېتىم يېنىشلاپ قارىغىنىمدا، ئوتكەن ئىشلار خۇددى كىنودەك كوز ئالدىمدا پەيدا بولۇشقا باشلىدى.....

مۇندىن ئون نەچچە يىل بۇرۇن مەن ئۇنى تۇنجى قېتىم مەكتىۋىمىزنىڭ توپىيىدا ئۇچراتقان ئىدىم. ئۇ چاغدا مۇختەر مۇئەللىم قاپ ــ قارا چاچلىرى قۇندۇزدەك يالتىراپ تۇرىدىغان، چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇرىدىغان، ستالىن پوسۇنىدا تىكىلگەن شەپكىسى بىلەن سارجا كاستيۇم، بۇرۇلكىسى ۋە جىگەررەڭ بەتىنكىسى خويما ياراشقان، ياشلىق باھارى ئۇرغۇپ تۇرغان چاققانغىنە يىگىت ئىدى. كېيىنچە ئۇ بىزنىڭ تىل ــ ئەدىبىيات ئوقۇتقۇچىمىز بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ بىلىم قابىلىيىتى ئۇستۇن بولۇپ، مىجەزى تۈزۈك، كىلىشەڭگۇ كىشى ئىدى. بىز ئۇنىڭ دەرسىنى زوقمەنلىك بىلەن ئاڭلاپ قانمايتتۇق. ئۇ دەرس لىكسىيىسىنى سوزلەۋاتقانىدا، بىز ئۇنىڭ تالانتىغا ھەيران قالاتتۇق.

....

مېنىڭ ئالدىمدا كۇلۇمسىرەپ تۇرغان دىخان سۇپەت بۇ كىشى ئەينى يىللاردىكى قەددى ــ قامەتلىك ئوقۇتقۇچىم مۇختەر ئىدى.

ھەيران قالدىم. ئۇنىڭ چىرايى نىمىشكە شۇنچە تېز ئوزگىرىپ كەتكەندۇ؟ ئۇنىڭ بەدىنى نىمىشكە زەئىپلىشىپ قۇرۇق ئۇستىخانغا ئايلىنىپ قالغاندۇ؟

تۇيۇقسىز ھاۋا گۇلدۇرلەپ چاقماق چاقنىغاندەك بولدى ــ دە، تېنىم جۇغۇلداپ كەتتى. شۇئان ئاتالمىش "مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى" دىكى دەھشەتلىك بىر ئىش كوز ئالدىمغا كەلدى...

بىر كۈنى چۈش ۋاقتى بىلەن بىر تۇركۇم كىشىلەر پۈتۈن مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچى ــ ئوقۇغۇچىلارنى بىر ــ بىرلەپ ئىتتىرىپ چىقتى ــ دە، ئارقىدىنلا مەكتەپ بىناسى يېنىدىكى بىر ئەسكى ئويدىن ئىككى قولى جەينىكىگىچە قارا سىيادا بويالغان، بېشىغا ئىلاننىڭ سۇرىتى سىزىلغان ئىگىز قالپاق كەيگۈزۈلگەن ئىككى كىشىنى نەيزە تەڭلەپ يالاپ ئېلىپ كېلىشتى ۋە سەپنىڭ ئالدىغا تىزىپ داقا ــ دۇمباق ساداسى ئىچىدە كوچىغا سازايى قىلىشقا ئېلىپ مېڭىشتى.

ئۇلارنىڭ بىرسى مەكتىۋىمىزنىڭ مۇدىرى، يەنە بىرى مۇختەر مۇئەللىم ئىدى. ھېلىقىلار مەكتەپ مۇدىرىغا "كاپىتالىزىم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدار" دىگەن قالپاقنى كەيگۈز-

(ئاخىرى 37 ــ بەتتە)

شېئىرلار

ئابدۇراخمان قاھار

ئانار

«ئانار يۈزلۈك» دىگەن سوزنى ئاڭلىغان،
خۇددى چوغدەك يالقۇنلۇنۇپ يانار ئۇ.
شەرۋىتىنىڭ تەمى كەتمەس تىلىڭدىن،
نىمە دىگەن ئېسىل مىۋە ئانار بۇ.

شۇ ئانارنىڭ يىرىپ كورسەڭ پوستىنى،
قات - قىتىغا ياقۇتلارنى تىزغاندەك.

بىر ئاجايىپ ھىكمەت-ھۇنەر كورسەن،
ئۇستا رەسسام مىھىر قويۇپ سىزغاندەك.

ھويلىسىمۇ، ئىتىزىمۇ، بىغىمۇ،
ئانار ئىكەن ئانار يۈزلۈك قەشقەرنىڭ.
پەخىرلەندىم رازى بولۇپ ئەجرىگە،
شۇ ئانارنى يىتىشتۈرگەن باغۋەنىنىڭ.

بىر يۇتۇم شەرۋەت

قەشقەر قىزى كۇلۇمسىرەپ ئانارنىڭ
تۇتتى ماڭا شەرۋىتىدىن بىر يۇتۇم.
ئىككى قوللاپ ئالدىم ئۇنى ۋە يۇتتۇم،
باشقىدىنلا ياشاردى بۇ يۇرۇگۇم.

ئىچتىم تالاي...
ھىچ ئۇنىڭغا ئوخشىماس.
شۇ شەرۋەتنىڭ تاتىقى قالدى لىۋىمدە.
ياق - ياق، ساڭا ئېيتاي ئەندى راستىنى،
لىۋىمدىنمۇ ئوتتى - قالدى قەلبىمدە.

راۋاپ ساداسى

قاچان كەلسەڭ بۇ يەرگە،
راۋاپ ئۇنى ياڭرايدۇ.
ئاڭا زوقمەن يۇرت ئەھلى،
قانماي - قانماي ئاڭلايدۇ.

كېيىنەكلەر ئوينايدۇ،
شۇ ساداغا تەڭكەشلەپ.
شۇ ساداغا جۇر بولۇر،
دەريالىرى ئوركەشلەپ.

هەيران قالدىم شۇ سادا
ئاڭلانمسا،
گوياكى؛
قولى ئىشقا بارمايدۇ،
مەيلى كىمنىڭ هەتتاكى.
ئاڭلانمسا شۇ سادا،
ئېچىلماسكەن چېچەكمۇ.

بەرمەس ئىكەن مۇۋسىن،
ئانار، بىھى، ياڭاقمۇ....

شۇ سادادا تۇغۇلۇپ،
شۇ سادادا ياشايدۇ.
سازغا ئامراق مۇنداق يۇرت،
باشقا يەردە بارمىدۇ؟

دوپپا

ئۈزۈندىن بىرى ئاڭلايتتىم،
«قولى گۈل» دىگەن سۆزنى.
كوردۇم بۇگۇن قەشقەردە،
هەقىقى قولى گۈل قىزنى.

گۈل چىكىپتۇ دوپپىغا،
باغدا چىمەن كۆلگەندەك.
قاماشتۇردى كوزۇمنى،
شولىلار چېچىلغاندەك.

يىتىپتىغۇ ۋايىغا،
نەپىس سەنئەت شۇنچىلىك.
قايسى ئەلدە بار ئىكەن،
هۇنەر دىگەن مۇنچىلىك.

دوپپا كوردۇم،
بۇ يۇرتنىڭ،
هۇنەرگە ئىشقىنى كوردۇم.
هۇنەرگە ئىشقىنى بەرگەن،
شۇ قىزنىڭ قەلبىنى كوردۇم.

****

رۇبائىلار

ئابدۇللا ساۋۇت

دوستلار شىھىر يازماقتۇر ئىشىم،
مەيلى ئاقسۇن بۇ يولدا يىشىم،
ئالقىشلىسا خەلقىم ئىشىمنى،
يىتەر بەختىن ئاسمانغا بىشىم.

×

بۇلبۇلمەن چىمەنلەر بەرگىدە يۇرگەن،
زىمىستان باھارنىڭ تەمىنى كورگەن،
باھارىم گۈلىنى ياشناتماق ئۈچۈن،
گۈزەل تاڭ ۋەسلىدە ئوت بولۇپ كۈيگەن.

×

بەخت كەلمەيدۇ جەۋرى-جاپاسىز،
شۇڭا بەختىنىڭ قەدرى باھاسىز،
كۈرەش بىلەن بەخت قوشقىنىزەك،
ئۈنى سۈيمىسەڭ ئۇمۇ ۋاپاسىز.

كۆرەش دىمەكتۇر ھايات لەززىتى،
زەپەر ـ غەلىبە ئۇنىڭ زىننىتى.
غالىپلارغا ئاچىدۇ قۇچاق،
گۈزەل بەخت ـ ۋىسال جەننىتى.

×

ئەل غېمى ھەر قاچان تۇرسا بېشىڭدا،
خەلقمۇ يار ـ يۆلەك سېنىڭ قېشىڭدا.
خەلقتىن بىر مىنۇت ئايرىلساڭ ئەگەر،
دەريالار ھاسىلدۇر ئاققان يېشىڭدا.

×

ئىنساننىڭ غۇرۇرى ـ شۆھرىتى ئەخلاق،
ئابرۇيى ـ ھۆرمىتى، ئىززىتى ئەخلاق.
ئەدەپسىز كىشىدە ۋىجدان نەقىلسۇن،
ۋىجداننىڭ يېڭىلمەس قۇدرىتى ئەخلاق.

×

ياشالماس ھاياتلىق ھاۋا بولمىسا،
كېسەللەر ساقايماس داۋا بولمىسا،
ئادەمنىڭ ھايۋاندىن پەرقى قالىچىلىك،
ۋىجدان ۋە ئار ـ نومۇس ـ ھايا بولمىسا.

×

دەشتى ـ چۆل باغ بولۇر ھالال مېھنەتتىن،
مېۋىسى تەم ئالۇر شېكەر ـ شەربەتتىن.
يىگىتلەر ماختىسۇن سېنى ئەي باغۋەن،
يىراق بول ماختىنىش، كىبرى، مىننەتتىن.

***

ئىككى شېئىر

ئەمەتجان قىيۇم

شەرەپ ۋە نومۇس

قەدىر ـ قىممەت كىرمەس بازارغا،
شاكىدىيەنگە ئۇ تېزىلماس مالدەك.
سېنى رۇشەن كۆرسىتىپ تۇرار،
شەرەپ، نومۇس ـ بۇ ئىككى ئەينەك.

كىمكى ئەگەر نەپسىنى ئۆۋلاپ،
يۈرسە دائىم پۇرسەت قوغلۇشۇپ.
ياقىسىدىن ئالار ئۇنىڭكى،
نەگە بارسا پۇرسەت قوغلۇشۇپ.

كىمكى كۆيسە ئەلنىڭ ئىشىغا ـ
جان دىلىدىن، بەختى جاھان شۇ.
شەرەپ كۈلۈپ باقىدۇ ئاڭا،
قايدا بولسا يولى راۋان شۇ.

ھەر ئىشنىڭ بار كېلەر مەنبىئى،
ئاخىرىدا مۇكاپات، جازا.
ئۆلمەس زادى شەرەپلىك ئۆمۈر،
نومۇس ئۆمۈر تاپىدۇ قازا.

شاتلان يۈرەك

شاتلان يۈرەك كۈلۈپ قايتا،
جاراڭلىدى ناخشا ـ سازىڭ.
تاپتىڭ ئۇسۇل سەيلانىڭنى،
سۈلماس ئەمدى باھار ـ يازىڭ.

بالقىپ قۇياش توكتى شولا،
سەلتەنىتىگە، مىراسىغا.
يېتىشتۈردى گۈزەل دەۋران،
يېڭى ئىمكان ـ مىرادىغا.

زۇمرەت ئاسمان مۇشكى-ئەنبار،
زېمىن رەڭدار گۈلگە تولغان.
مەشرەپ ـ ساما شاتلىقىغا،
تار كېلىدۇ كەڭرى جاھان.

شاتلان يۈرەك! چىقسۇن ئەستىن،
ناخشا ـ سازسىز ئۆتكەن كۈنلەر.
مىڭ زەربىدىن تاپان يېرىق،
ئۇ ئۇسۇلسىز مۇڭلۇق تۈنلەر.

ئىككى شېئىر

ئابدۇللا ياقۇپ

شائىر دوستۇمغا

شائىر دوستۇم نەزمەڭنى ئوقۇپ،
ۋۇجۇدۇمنى چىرمىدى شاتلىق.
ئەشۇ نەزمەڭ لەززىتى ماڭا،
ھەسەلدىنمۇ تۇيۇلدى تاتلىق.

يۈرۈكۈمنى ئوخشاتسام خۇددى،
قاغجىرىغان بىياۋان چۆلگە.
كەۋسەر ئوخشاش قۇيۇلۇپ نەزمەڭ،
ئۇنى پەۋەس پۈركىدى گۈلگە.

بەردى نەزمەڭ كۈچ-قۇۋۋەت ماڭا،
شىجائەتنىڭ چوڭدۇم ئەۋجىگە.
ئۇچقۇر قانات بولدى ئۇ يەنە،
كوتىرىلدىم كوكنىڭ قەرىگە.

بەردى نەزمەڭ ئىلھام، زوق ماڭا،
ھاياجانغا چومدى روھسارىم.
تەككەش بولۇپ ئوتلۇق نەزمەڭگە،
جاراڭلىدى ياڭراق دۇتارىم.

قولۋاق دىسەم نەزمەڭنى سېنىڭ،
قەلبىم بولدى سۆيگۈ دەرياسى.
نەزمەڭنىمەن باغ دىسەم ئۇندا ـ
ئارزۇيۇمنىڭ كۈلدى رەناسى.

يازغىن دوستۇم بوستانىمنى ياز،
ياشناۋاتقان گۈلزارىمنى ياز.
قايناۋاتقان چېلىش سەپىدە،
ئورلەۋاتقان تولپارىمنى ياز.

گۈل

گۈلخۇمارمەن، گۈلگە ئامراقمەن،
گۈلگە مەھكەم چىگىملىگەن رىشتىم.
گۈل ئىچىدىسا شاتلىغىم قايناپ،
خۇددى گۈلدەك رەڭ ئالار شېئىرىم.

www.uyghurkitap.com

گۇل ئېچىلسا قوشۇلار ھوسۇن،
تەبىئەتنىڭ قۇچاقلىرىغا.
قىزلار كۇلۇپ ئوينىشار ئۇزسۇل،
قىسىپ گۇلنى قۇلاقلىرىغا.

گۇل ئېچىلسا مەس بولۇپ بۇلبۇل،
گۇل شېخىدا چالار سازىنى.

گۇل ئېچىلسا قۇچىدۇ شاتلىق،
ياشناۋاتقان ھايات يازىنى.

دوستلار بۇگۇن يېڭى دەۋرىمدە،
گۇلدەك ياشناپ ئېچىلدى بەختىم.
شاتلىنىپ تىتىم تاقىسا زىننەت،
ۋەتىنىمگە گۇل بولۇپ ئەجرىم.

❖❖❖

تەنقت

ئوبۇلھاشىم قاسىم

تېپىلماس دورا ـ دەرماندۇر كىشىلەرگە گويا تەنقت،
ئۇنىڭدىن سەنمۇ ئايرىلما ۋە بەرگىن ھەم ماڭا تەنقت.

ئوزەڭنى ساق ـ غۇبارسىز دەپ تەمەننا قىلمىغىن زىنھار،
كورۇنمەس داغنى كورسەتكەي بولۇپ ئەينەك ساڭا تەنقت.

ئوزۇڭنى چاغلىساڭ پالۋان يۇزۇڭ ـ قەلبىڭ بولۇر مەينەت،
يۇيۇپ پاكىزلىمەككە پايدىلىق ھەر دائىما تەنقت.

يېتىپ سەن ئۆڭدا پۇت ئالماپ،دىمە ئاغزىمغا چۇش ئۇژمە،
سېنىڭ ياتماغىنىڭ نەسلىك، بۇ نەسلىككە داۋا تەنقت.

كوزۇڭگە ئىلمساڭ بولماس، خاتالىقنى كىچىك ئىش دەپ،
بولۇر ئۇچقۇنى چوڭ يانغىن ئالدىن ئالمىسا تەنقت.

خاتالىقسىز كىشى بولماس، ئەگەر بولسا تۇزەت دەرھال،
قىلۇر قەدرىڭنى ئەل ئىچرە ئەجەپمۇ بىباھا تەنقت.

تۇزەت مۇندىن كېيىن ئەيىبىڭ يوشۇرماستىن تولۇق ئەيتاي،
كېلىڭنى يىغ، قولۇڭنى تارت، كېمەللەرگە شىپا تەنقت.

چەممەت ئاخۇننىڭ قوشاقلىرى

چەممەت ئاخۇن يېڭىسار ناھىيە سوگەت گۈڭشېسىنىڭ تۇغچى يېزىسىدىن بولۇپ، ياشلىق ئۆمرى كىشىلەر ئىشىكىدە خار - زارلىقتا ئۆتكەن. ساۋاتسىز بولۇشىغا قارىماي ئازاتلىقتىن بۇرۇن ۋە كېيىن بېشىدىن ئۆتكەن كەچۈرمىشلىرى ھەم تۇرمۇشتىن ھاسىل قىلغان تەجرىبە - ساۋاقلىرىنى ئەكس ئەتتۈرگۈچى كۆپلىگەن قوشاقلارنى يارىتىپ، سوزمەنلىك، قىزىقچىلىق خىسلەتلىرى بىلەن خەلق ئاممىسىنىڭ كۆڭۈل - قارىنىنى ئېچىپ كەلگەن.

چەممەت ئاكا ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا «4 كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ ۋەھشىيانە زىيانكەشلىكىگە ئۇچراپ، ۋاپات بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ پاك خاتىرىسى كىشىلەر قەلبىدە ياشاپ كەلمەكتە.

تۆۋەندە ئۇنىڭ بىر قىسىم قوشاقلىرىنى تونۇشتۇردۇق.

- تەھرىردىن

(1)

قازى بولسا، ئادىل بولسا ئوغرۇق بولسىمۇ،
كەيگەن ئاياغ ئاغرىتمىسا، چورۇق بولسىمۇ.

خوتۇن ئالساڭ ئىشچاننى ئال، سەت بولسىمۇ،
ئاشلىق ئالساڭ بۇغداينى ئال، قىممەت بولسىمۇ.

يول ماڭساڭ چوڭ يولدا ماڭ يىراق بولسىمۇ،
ئوت - سامانى جىق يىغىۋال قىشلىق بولسىمۇ.

ئوغۇت يىغساڭ گەندە يىغ، ئاز بولسىمۇ،
مەدىكارنىڭ كىچىگىنى ئال، تاز بولسىمۇ.

ئوي سالساڭ دوڭگە سال، چەللە بولسىمۇ،
يەر ئالساڭ ئويدىن ئال، مەللە① بولسىمۇ.

---

① مەللە ـ سېرىق توپا دېگەن مەنىدە،

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

ھاشاغا بارساڭ ساز ئېلىۋال، ناغرا بولسىمۇ،
خوجۇنىڭنى توشقۇزىۋال، زاغرا بولسىمۇ.

مۇساپىرچىلىق يامان ئىكەن بىر كۈن بولسىمۇ،
قەرزدارچىلىق يامان ئىكەن بىر پۇڭ بولسىمۇ.

(2)

كويۇنمىگەن تۇققاندىن تونۇشمىغان خەخ ياخشى،
ئۇن تەڭگە نىسى پۇلدىن بىر تەڭگە نەخ ياخشى.

ئۇن ئېغىز كاپ ـ كاپتىن، بىر ئېغىز چىپچاپ ① ياخشى،
ئەسقاتمىغان رەخمەتتىن بىر دانە زەيتاپ ②ياخشى.

(ئۇنبەش كۈن ئىش قىلسام باي غوجام رەخمەت بەردى،
قوساق ئاچ كېتىپ بارسام ساراچام زەيتاپ بەردى.

بىر نان بەرسىلە جان ئۇستام رەخمەتنى بىرەي دىسەم،
ناۋاي ئۇستام ھومايدى.

زەيتاپنى ئېلىپ بەرسەم خوشال بولۇپ نان بەردى،
مەن شۇنىڭدىن بىلدىمكى ئوتبەش كۈنلۈك رەخمەتتىن-
بىر دانە زەيتاپ ياخشى)

(3)

كېتىپ بارسام ۋاقىرايدۇ ئىگىز تاغلىق،
تاغ باغرىدا ھەيدىۋاپتۇ بەشيۈز ساغلىق.

كىتەشىمدە يادلانمايدۇ بىر نان چاغلىق،
كەلگىنىمدە تاما قىلۇر چاسا ياغلىق.

سېنى تەڭ كورمىسە ئاغىنەم دىمە،
مىننەت قىلغان نەرسىنى ھەرگىزمۇ يىمە.

تەڭ تۇشۇڭ نان تۇتسا يىمەيمەن دىمە،
ئېلىپ قوينۇڭغا سال يىمەيمەن دىمە.

① چىپچاپ ـ ياغ.
③ زەيتاپ ـ ئاتقۇچىنىڭ ئەسۋابى.

داغ

(ھىكايە)

ھوُسوُيوُن تالىپ

ئوُنى مەن قارا كورپە توُماق، قارا چىـ
پەرقوُتتىن تىكىلگەن ئوُزوُن پەشلىك تون
چاپان كەيگەن ھالدا ئوُچراتتىم... جەنوُبىي
شىنجاڭنىڭ غەرپ تەرىپىدىكى يېزا كادىر-
لىرى شوُ تەخلىتتە كىيىنەتتى.

مەن ئوُنى يىراقتىن كوردوُم، ئوُ ھارۋىغا
قوشوُلغان قارا ئېشەكنىڭ چوُلۋوُرىنى گاھ
سىلكىپ، گاھ تارتىپ قوياتتى. مەن كوز قىـ
رىمدا قاراپ قوياتتىم. ئوُ ماڭا يېقىنلاپ
كېلىپ بىردىنلا ئېشەكنىڭ چوُلۋوُرىنى بىر-
دىنلا قاتتىق سىرىپ ھارۋىنى ئاستىلاتتى.

مەن ۋېلىسىپىتىمنى ھارۋىدىن قاچوُروُپ
يولنىڭ ئوڭ تەرىپىگە بوُرىدىم. ئېشەك ھار-
ۋىسىموُ مەن تەرەپكە توغرىلاندى-دە، يولوُمـ
نى توستى. ئاچچىغىم كېلىپ ئوُنىڭغا ھومايـ
دىم. ھا، ھا، ھا... دىگەن كوُلكە ئاۋازى مېنى
چوُچىتىۋەتتى:

— يول بولسوُن ئاداش؟!

مەن ھارۋىدىكى كىشىنى تونوُدوُم. ئوُ بىر
يىلدىن بىرى كوروُشەلمىگەن ئوُلپىتىم ئاـ
يوُپ ئىدى. دىخان ئاغىنەمنى يوقلاپ كېـ
لەي، دەپ يوُرگوُنوُمگە بىر يىلدىن ئېشىپ
كەتكەن ئىدى. توخوُلىرىم كاككلاپ چوُجە بولـ
دى، قويلىرىم قوزىلاپ قوي بولدى. شوُ ئىشـ
لار بىلەن بەنت بولوُپ ئايوُپنى يوقلاپ باـ
رالمىغان ئىدىم. شوُ ئىشلاردىن بولسا كېـ
رەك، ئوُمەندىن رەنجىپ يوُرەتتى. نىمە بولـ
سا بولسوُن، ئوُنى يوقلاپ كىلەي دەپ يولـ
غا چىققىنىمدا، ئوُشتوُمـتوُت ئوُنىڭ بىلەن
ئوُچروُشوُپ قېلىشنى ئويلىمىغان ئىدىم.

— ئايوُپموُ سەن؟ — دىدىم ئوُنىڭ بىلەن
قەدىناسلارچە كوروُشوُپ، — سېنى تونوُيالماي
قاپتىمەن، شوُ توُرقىڭدا ساۋوُت چىپەرقوُتقا
ئوخشاپ قاپسەن.

— چىپەرقوُت كەيمەيموُ شوُنچە يىللار ئوـ
توُپ كەتتى. بوُكوُن، بوُئايلار توُرموُشىمىز
ياخشىلاندى. ئەمدى كەيمەي قاچان كىيىمىز؟!

ئوُ، شوُنداق دىدى-دە، كىچىك بالىدەك
تىلىنى چىقىرىپ ئاستى كالپوُكىنى يالىدى.

ھاۋا ئىدىجىق ئىدى، ئىككىمىز ئېرىق بوـ
يىغا كېلىپ ئولتوُردوُق، ئېرىقتىكى سوُزوُك
سوُ ئويناقشىپ ئاقاتتى. مەن ئوُنىڭغا ئېلىپ
كەلگەن بىر سوۋەت ئوُزوُمنى ئالدىغا قويـ
دوُم. سوۋەتنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ئوُزوُمدىن
بىر ساپاق ئالدىم.

— قېنى، ئوُزوُم يىگەچ ئولتار.

— ئوُزوُم يىيەلمەيمەن.

— نىمىشقا يىيەلمەيسەن؟

— ئاچچىق-چوُچوُك نەرسىنى ئاغزىمغا ئاـ
لالمايمەن.

uyghurkitap.com

مەن ئۇنىڭ ئېغىز-بۇرۇنلىرىغا سەپ سالدىم. ئۇ بايىقىدەك تىلىنى چىقىرىپ ئاستى كالپۇكىنى باستى:

-كالپۇكۇمدا داغ پەيدا بولۇپ قالدى، ئىلگىرى قاناپلا تۇراتتى. دوختۇرغا كورۇنگەندىن كېيىن قاناش توختىدى. ئاچچىق-چۈچۈك نەرسىنى ئاغزىمغا ئالالمايمەن، نە ئاغرىسا، جان شۇ يەردە دىگەندەك، ئاق قوناقتەك بۇداغ مېنى تولىمۇ ئازاپلىدى.

مەن سوۋەتتىكى ئۆزۈمنى قايتىدىن ۋەلىسىپىتكە تېڭىپ ئايۇپتىن سورۇدۇم:

— نەگە ماڭغان ئىدىڭ؟

— سىڭلىمنىڭ ئۆيۈگە مېهمان بولۇشقا.

—مەنمۇ خۇددى شۇنداق نىيەتتە سىڭلىمنىڭ ئۆيۈگە كېتىۋاتاتتىم.

-بۇ دورەم مىڭلىك ئۆيۈمگە بېرىشىڭنى قوي. كۆتتۈم، يولۇڭغا قارىدىم، كەلمىدىڭ. مەن ئەمدى سىڭلىڭ ئۆيۈگە بېرىشىم كېرەك. ياخشىنىڭ قەدرىنى يامان بىلمەس، «ئالتۇن بېشىڭ ئامان بولسا، ئالتۇن قاچىدا سۇ ئىچەرسەن»- ئارقاڭغا قايتقىن.

ئايۇپ بىردىنلا كەسكىن تەلەپپۇز بىلەن سوزلەپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ سوزىدە مەلۇم سىر بارلىقىنى سېزىپ، لام-جىم دىمىدىم، ئەمما ئۆز ئۆيۈمگە قايتىشقا مەجبۇر بولدۇم.

كۆن چۈشكە يېقىنلىشىپ قالغان ئىدى، ھىلىدىن بىرى بېلىگە تالغان ئېشەك يولغا چۈشۈپلا شامالدەك يۈرۈپ كەتتى.

ئايۇپ بىلەن ئىككىمىز بىر دىمەتلىك ئىدۇق. ئۇنىڭ ئۆيى يېزىنىڭ غەرپ تەرەپىدە، مېنىڭ ئۆيۈم شەرق تەرىپىدە ئىدى. ئېسىمدە قېلىشىچە، ئۇنىڭ دادىسى ماكسۇر ئاكا ئوغلىنى يارامىلىق چېلىشچى قىلىپ تەربىيلىگەن. 10 ياشلىق ئايۇپنى تېككىگە قوم توشقۇزۇپ مۇشلاتقۇزغان. ئايۇپ چوڭ ئۇستىخانلىق، گىرۇي بولۇپ ئوسكەچكە ئۇنىڭدا بىر ئوكوزنىڭ كۈچى بار دىيىشكە بولاتتى. يېزا ياشلىرى ئۇنىڭدىن پەخىرلىنەتتى. ئۇ 18 ياش ۋاقتىدا ئالقىنىدا ياڭاق چاقالايتتى. 21 يېشىدا بورنىنى مۇشلاپ ئولتۇرگەن ئىدى.

-ئاداش گەپ قىلغاچ ماڭ، -دىدى ئايۇپ مەن ئۇنىڭ ھارۋىسىغا يېقىنلاشقاندا.

-مەن نىمە دەيمەن، ئۆزۈڭ گەپ قىلغاچ ماڭ، دىدىم مەن ئېسىمنى يىغىپ.

-گەپ قىلساق گەپ تولا، -دىدى ئۇ.

كوزۇم لاپپىدە ھارۋىغا چۈشتى. ھارۋا ئۇستىدە نىمىدۇر تىكمە قاچىلانغان يېڭى تاغار بويىغا ياتقۇزۇلۇپ، ئۇستىگە كوك بېدە تاشلاپ قويۇلغان ئىدى.

-تاغاردىكى نىمە ئۇ؟

-بۇغداي.

-تۇگمەنگە بارىدىكەنسەن-دە، تېخى؟

ئۇ گەپ-سوز قىلمىدى. ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ھارۋىسىنى توختاتتى، ھارۋىدىكى تاغارنى تىكلەپ دۇمبىچىلەپ كوتەردى.

— ئىشكىنى ئاچ!

مەن ئىشكىنى ئېچىپ ھويلا سۇپىسىدىكى نەرسىلەرنى نېرى-بېرى قىلىپ بىكارلىدىم. ئايۇپ تاغارنى سۇپا ئۇستىدە قويماستىن، ئىچكەركى ئويگە ئېلىپ ماڭدى.

مەن ھارۋىلارنى ئورۇنلاشتۇرۇۋېتىپ ئۇلپىتىم ئالدىغا داستان سالدىم.

-چارۋا-پايلىرىڭ نەچچىگە يەتتى؟-دەپ سورىدى ئايۇپ چىندىكى قېتىقنى بىر ئالماشلاپ ئالغاندىن كېيىن.

-سوراپ قالدىڭغۇ؟ چارۋا-پايلىرىم ئوزۇمگە يېتىدۇ.

— زادى نەچچە؟

مەن قەستەن جاۋاپ بەرمىدىم. ئۇ بويۇن

تومۇرلىرى كوپكەن هالـدا چوڭ ئاۋاز بىـ
لەن سوزلەيتتى:

ـمەندىن يوشۇرامسەن تېـخى،چارۋا دىـ
خالىنىڭ جېنى تۇرسا،بىلىپقوي، مېنى ئاـ
يۇپ داغ دەپ ئاتاشسىمۇ ئوزپىشانەتېرىم،
چارۋام بىلەن ئوكشىلىپ قالدىم.مېنى ھىچـ
كىم سويغان پىياز دىيەلمەيدۇ،پەقەت مۇشۇ
كاساپەتنىڭ سەۋەۋىدىن،ـئايۇپ ئوڭ قولىـ
نىڭ غوجى مالتىغى بىلەن ئاستى كالـپۇـ
گىدىكى داغنى ئىما قىلدى،ـئىسمىمغا داغ
قوشۇلۇپ قالدى.

مەن يا ئەجەپلەنگەنلىگىمنى،يا ھەيران
بولغانلىغىمنى بىلمەي قالدىم،پەقـەت بەـ
زى ئىشلار كوز ئالدىمغا كەلدى...

ئايۇپ22يېشىدا توي قىلدى،ئۇ يېزا بوـ
يىچە كىچىك توي قىلغانلارنىڭ بىرى ئىـ
دى،ئۇ توي قىلىپ بىرـئىككى يىـلنى سىپـ
رىقتال ئوتكۇزدى.

ـبۇ ئاي،بۇ كۇنلەردە تۇرمۇشىمىز ياخـ
شىراق بولمايدىغان ئوخشايدۇ،دىدى ئايىـ
لى ئانارخان خۇما كوزلىرىنى تىكىپ.

ـمەنمۇ شۇ ئويدا،بىرـئىككى يىـل باش
چوكۇرۇپ ئىشلىسەك، قولـىمىز پۇل كورسە،
باشقىچە ئىش تۇتاتتۇق.

ـقانداق باشقىچە ئىش تۇتىمىز؟

ـكۇندۇزى دارامەتكە ئىشلىسەك،كېچىسى
كىگىز ئەتسەك ئەھۋالىمىز ياخشى بولۇپ
قالاتتى.

ـئىشلەيلى!ـدىدى ئانارخان ئالـتۇن تېـ
پىۋالغاندەك خوشال بولۇپ،ـئىشلـىسـەكلا
تەخسىماتتا كوپرەك دارامەتكە ئىگە بولىـ
مىز.

شۇ يىلى قارا قـىشـتا ئايۇپ 100 يۇەن
تەخسىمات پۇلى ئالدى ۋە ئۇ پۇلـغـا يۇڭ
سېتىۋالدى. ئەرـخوتۇن ئىككىسى چىراغ
يورىغىدا كىگىز ئېتىپ،بازار كۇنلىرى كىـ
گىزسا تىدىغان بولدى.كېيىنكى ھەپتىلىرى
تاشقى سودىنىڭ كىگىزلىرىنى ئېتىپ بېرىشـ
كە دوگۋارلىشىپ،بىر يوللا ئىقتىسادى كوـ
تىرىلىپ قالدى.

شۇ كۇنلەردە ئايۇپ كېتىۋېتىپ ئۇسسىـ
غاندەك ھالەتكە چۇشۇپ قالدى.يېزا كادىـ
رى مۇسا ئايۇپقا ئاچچىق تەنە قىلىپ:

ـسەن كۇندۇزى سوتسىيالىزىم بىلەن،كېـ
چىسى كاپىتالىزىم بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىـ
سەن،ھۇشۇڭنى تېپىۋال! ـدىدى.

ئەتىسى ئوي ئاختۇرۇلدى.ئايۇپنىڭ ئوـ
يىدىكى يۇڭلىرى،پۇتكەن كىگىزلىرى «مۇـ
سادىرە» قىلىندى.ئايۇپ كىگىزچىلىكنى
تاشلاپ،يەنىلا كەتمەن بىلەن شۇغۇللىنىشـ
قا باشلىدى...

يىللار ئوتتى،مەن ئون يىـلغـا يېـقىن
يۇرتتىن ئايرىلىپ سەرسان بولۇپ يۇردۇم.
كېيىن يۇرتقا قايتىپ كېلىپ، ئايۇپـنىـڭ
يولـىدىز 2قېتىم«قىرقىش»ۋەقەسىگە ئۇچرىـ
غانلىغىنى ئاڭلىدىم.ئۇنىڭ كاتـقازنـاقـ
لىرى ئاشلىقتىن قۇرۇغـدۇلۇپ،ئېـغىلـقوـ
تانلىرى چولىرەپ قالغان ئىكەن.

ئايۇپ شۇ ۋەقەدىن كېيىن ئاسـتى كالـ
پۇگىنى چىشىنىڭ ئارىلىقىغا ئېلىپ چىشـ
لەپلا يۇرۇيدىكەن.

مەن قىشنىڭ ئاچچىق كۇنلىرىنىڭ بىـ
رىدە ئۇنى يوقلاپ ئويىگە كەلگەن ئىدىم.
ئويىدىن بوران ئۇچاتتى.ئايۇپ كولـۇڭدا
پىلدىرلاپ تۇرغان ساماننىڭ قوقسىغامەيـ
دىسىنى قاخلاپ ئولتۇراتتى.ئۇ مېـنى كوـ
رۇپ سەل مىدىرلاپ قويدى.ئاستى كالپۇگى
يەنىلا چىشىنىڭ ئارىلىغىدا ئىدى.

ـئەھۋالىڭ قاندا قراق؟ـ دەپسورىدىم،ـ
ئۇنىڭ يېنىدا ئولـتـۇرۇپ. ئـۇ بېشىنى

(ئاخىرى 55ـ بەتتە)

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن

ئۇيغۇر ئالىمى مۇھەممەت سىدىق بەرشىدى ۋە ئۇنىڭ «سىدىق نامە» ئەسىرى ھەققىدە

مەھەممەت زۇنۇن سىدىق

ئۇلۇغ ئالىم مۇھەممەت سىدىق بەرشىدى 1715 - يىلى ئاتۇش يېزىسىدا تۇغۇلغان. كىشىلەر تەرىپىدىن «سىدىق نامە» دەپ ئىسىم قويۇلغان دىداكتىكىلىق ئەسىرىنى شۇ چاغدىكى قەشقەرنىڭ ھاكىمى مەھەممەت ئىبراھىم بەگ كىچىك بەگ ئوغلىنىڭ تەۋسىيىسى ۋە ياردىمى بىلەن1785-يىلى يېزىشقا كىرىشىپ،3 يىل ئىچىدە، يەنى 1787-يىلى يېزىپ تاماملىغان.

ئالىمنىڭ ھاياتى ھەققىدە تەپسىلىي ماتېرىيالغا ئىگە ئەمەسمىز. پەقەت ئەسلى قول يازمىنىڭ كىرىش سۆزىدىكى بەزى خاتىرىلەر بىزنى ئەسەرنىڭ يېزىلغان ۋاقتى، مەقسىدى، كىم تەرىپىدىن تەشەببۇس ۋە ياردەم قىلىنغانلىقى ھەققىدىكى ناھايىتى ئاددى مەلۇماتلار بىلەن تەمىنلەيدۇ.

ئالىم ئەسەرنىڭ كىرىش سۆزىدە مۇنداق بىر كۇبلېت شېئىرنى يازغان:

> يېشىم يەتمىش بەشكە يەتكەندە كۆرەشتىم تاغ ئىلە،
> قازدىم بەھرى يەتكەي دەپ تاغنى تىرناقىم ئىلە.

يۇقۇرقى بىر كوبلېت شېئىردىن ئالىمنىڭ ئۆز ئەسىرىنى ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى چاغلىرىدا — يەتمىش بەش ياشقا كىرگەندە يېزىشقا كىرىشكەنلىكىنى چۈشەنسەك، يەنە بىر تەرەپتىن خۇددى تىرناق بىلەن تاغ كولىغاندەك جاپالىق ئەمگەك سىڭدۇرۇپ مۇشەققەتلىك ئىلمىي ئىزدىنىشلەرنى ئېلىپ بارغانلىقىنى بىلەلەيمىز.

ئالىمنىڭ ئۆز ئەسىرىدىكى بەزى مالۇماتلارغا قارىغاندا، ئاددى خەلق ئاممىسى ئىچىدىن باي ماتېرىياللارنى توپلاش ئۈچۈن قەشقەر، يەكەن، خوتەن، ئاقسۇ قاتارلىق مۇشۇ كەڭ زېمىنلارنى سەير - ساياھەت قىلىپ ئىزدەنگەن. ئەسەرنىڭ تىلى ۋە مەزمۇنى ھەققىدە خەلق ئىچىدىن قىممەتلىك ئىلمىي ماتېرىياللارنى توپلىغان. شۇنىڭ بىلەن ئۆزىدىن بۇرۇن ئۆتكەن نۇرغۇن ئالىم، ئەدىپ، شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرىنى بېرىلىپ ئۆگىنىپ، تەدقىق قىلغان. جۈملىدىن 11 - ئەسىردە ئۆتكەن ئىران ئالىمى قابۇس ئىبنى ۋەشمەگىرنىڭ ئۆز ئوغلى گىلان شاھىغا قارىتىپ ئاتىنىڭ ئۆز ئوغلىغا قىلغان نەسىھەتى تەرىقىسىدە يازغان «قابۇس نامە» ئەسىرىنى تەپسىلىي ئۆگىنىپ تەدقىق قىلغان. ئالىم «سىدىق نامە» ئەسىرىنى يېزىشتا ئۇسلۇپ جەھەتتىن «قابۇس نامە» نى ئۆرنەك قىلغان.

مۇھەممەت سىدىق بەرشىدى يېتىشكەن تالانتلىق ئالىم، ئەرەپ پارىس تىللىرىنىڭ نادىر ئۇستىلىرىدىن بولۇشقا قارىماي، ئالىم ياشىغان دەۋردە ئومۇمى يۈزلىنىشكە ئايلىنىپ قالغان ئەسەرنى ئەرەپ ياكى پارىس تىلىدا يېزىش قائىدىسىنى بۇزۇپ تاشلاپ، ئۇيغۇر تىلىدا يازغان. بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: "پۈتۈن ئالىمى خاسقا بەھرى يەتكۈزمەك ئۈچۈن، بۇ دىيارنىڭ خەلقى ئەلپازى تۈرك بىلەن سۆزلەشكەچكە، مەن بۇ ئەسەرنى تۈرك لەپزىدە يازدىم." بۇنىڭ بىلەن ئالىمنىڭ بۇ ئەسەرنى يېزىشتىكى مەقسىدى پۈتۈنلەي ئايدىڭلىشىدۇ. نام - شۆھرەت قازىنىشنى ۋە ئۆز تالانتىنى كۆز - كۆز قىلىشنى خالىماي، پەقەت كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزدە تۇتقانلىقتەك ئالىي پەزىلىتى، خەلقچىل روھقا باي مەرىپەتپەرۋەرلىكىنى ناھايىتى روشەن كۆرگىلى بولىدۇ.

«سىدىق نامە» مەزمۇنى ناھايىتى كەڭ دىداكتىكىلىق ئەسەر بولۇپ 44 باپتىن تۈزۈلگەن. ئالىم ئۆزىمۇ " بۇ كىتابنى قىرىق تۆت باب بىلەن بەنا قىلدىم" دەيدۇ.

«سىدىق نامە» دە بايان قىلىنغان مەزمۇنلار تۇرمۇشنىڭ ھەممە ساھەلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، ئومۇمى ئىجتىمائى ئەخلاق ئۆلچەملىرىنى مۇكەممەل ۋە تەپسىلى چۈشەندۈرگەنلىكى كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. ئۇنىڭدا ئىنسانپەرۋەرلىك، ئادالەت، ھەققانىيەت، راستچىللىق، ۋاپادارلىق، قەھرىمانلىق، مەرىپەتپەرۋەرلىككە ئوخشاش مىللىتىمىزنىڭ ئېسىل ئەخلاق پەزىلەت ئۆلچەملىرى سۆزلىنىپلا قالماي، بەلكى مىللى ئۆرپ - ئادەت، ئەدەبىيات، پەلسەپە، ھەتتا قانۇن - تۈزۈملەر ھەققىدىمۇ قايىل قىلارلىق دەرىجىدە بايان قىلىنىدۇ.

"5 نى تەكىتلەش،" "4 تە گۈزەل بولۇش،" مەزمۇن قىلىنغان كوممۇنىستىك ئەخلاق تەربىيىسىنى قانات يايدۇرۇش جەددى ئېھتىياجلىق بولۇۋاتقان ھازىرقى پەيتتە «سىدىق نامە» نىڭ مەزمۇنىنى كەڭ ئاممىغا تونۇشتۇرۇش رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە. شۇڭلاشقا تۆۋەندە «سىدىق نامە» نىڭ 5-، 6 - بابىنى تونۇشتۇرىمىز:

5 - باپ، ئاتا - ئانانىڭ ھەققىنى بىلمەكنىڭ بايانى

ئاتا - ئانانىڭ ئەڭ ئاددى ھەققى ئۇشبۇدۇر كىم، ئاتا - ئاناڭنىڭ ۋاستە بولۇشى بىلەن، سەن دۇنياغا تۇغۇلدۇڭ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاتا - ئاناڭنى ھەمىشە ھۆرمەت قىل ۋە ئۇنى ئۇلۇغ بىل. ئاتا، ئاناڭ سېنى كىچىكىڭدىن تارتىپ مېھرى - مۇھەببەت بىلەن پەرۋىرىش قىلىپ چوڭ قىلدى. ياخشى ئىش، ياخشى كەسپلەرنى ئۆگەتتى. مۇنىڭدىن كېيىنمۇ سېنىڭ ياخشى ئادەم بولۇشۇڭنى تىلەيدۇ.

ئاتا - ئاناڭنىڭ كۆڭلىگە ھەرگىز ئازار بەرمە ۋە رەنجىتمە. سەن ئۇلارنى رەنجىتسەڭ بۇ دۇنيادا پۈتۈن ئىنسان ساڭا نەپرەت ياغدۇرۇدۇر ...... مېنىڭ مۇشۇنداق ياخشى ۋە ئوبدان ئادەم بولالىشىم ئاتا - ئانامنىڭ سەۋىيى ۋە تەربىيەت قىلىشىدىن بولغان دەپ تونۇغىل. ئاتا - ئاناڭنى ھەرگىز پەس كۆرمە ۋە كەمسىتمە. ئۇلارنى پەس كۆرۈپ ھۆرمەت

قىلمىساڭ،سېنىمۇ ھەرگىز ياخشى ئادەم دېگىلى بولمايدۇ . ئاتا - ئانا دەرەخنىڭ غولىغا، بالا - دەرەخنىڭ شېخىغا ئوخشايدۇ . شاخ غولنىڭ قەدرىنى بىلمىسە ، شاخنىڭمۇ قىممىتى بولمايدۇ . ياكى ئاتا - ئانانى مىۋىلىك دەرەخكە ئوخشۇتۇش مۇمكىن. مىۋىلىك دەرەخنىڭ تەربىيەتى ياخشى بولسا،ئۇنىڭ مىۋىسى ھەم كوپ ، ھەم يوغان،ھەم شىرىن بولىدۇ .

ئاتا - ئاناڭدىن ساڭا قالىدىغان مىراسقا-پۇل ۋە مالغا تىزرەك ئىگە بولۇشنى نىيەت قىلىپ ، ئاتا - ئاناڭنىڭ ئولۇمىنى تىلىمىگىل. بۇنداق يامان نىيەت بىلەن قولۇڭغا كىرگەن بايلىق ھەرگىز ساڭا بەخت كەلتۇرمەيدۇ . بەلكى ھىلاكەت گىرداۋىغا ئېلىپ بارىدۇ .

ھەر كۇنى سەھەر ئورنۇڭدىن تۇرۇپ ئوزۇڭدىن تۇۋەن ، ھال - ئوقىتى سېنىڭدىن ناچار كىشىلەرگە نەزەر سالغىل ، شۇ چاغدا ئوز ھالىڭدىن رازى ۋە خۇشھال بولۇسەن . پۇل - مالنىڭ يوقلىغىدىن كەمبەغەل بولساڭمۇ، ئەقىل - پاراسەت، غەيرەتكە باي بولغىل. سېنىڭدە ئەقىل - پاراسەت، غەيرەتنىڭ بولۇشى پۇل - مالنىڭ بولۇشىدىن كوپ ئەبزەلدۇر. چۇنكى ئەقىل - پاراسەت ، غەيرەت بولسىلا،پۇل-مالنى تاپقىلى بولىدۇ . پۇل - مال بىلەن ئەقىل - پاراسەتنى تاپقىلى بولمايدۇ . پۇل-مال كوپ بولۇپ ، ئەقىل - پاراسەت بولمىسا، پات پۇرسەتتە مۇھتاج ۋە گاداي بولىدۇ . ئەقىل - پاراسەتنى ئوغرى ئالالمايدۇ ، ئوت كويدۇرەلمەيدۇ ، سۇ ئاقتۇرالمايدۇ .

6 - باپ ، ھۇنەرنىڭ گەۋھەردىن زىيادەلىگىنىڭ بايانى

گەۋھەرلىرىڭنىڭ كوپلىگىدىن ھونىرىڭنىڭ كوپ بولۇشى ياخشىدۇر . ھونەرسىز كىشى خۇددى ياپراقسىز دەرەخكە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ غولى شېخى بولغان بىلەن سايىسى بولمايدۇر. ھۇنەرسىز كىشى قانچە ئالى نەسەپلىك ئىسىلزادە بولغىنى بىلەن خالايىق ئارىسىدا ھورمەتكە ئىگە بولالمايدۇر . شەرەپ-ئەقىل بىلەن ھۇنەردىن ، ئۇلۇغلۇق - ئىلىم بىلەن پاراسەتتىن ھاسىل بولىدۇ . بايلىق بىلەن نەسەپتىن ياكى داغدۇغىلىق ئىسمىدىن ھاسىل بولمايدۇ . ئاتا - ئاناڭ ساڭا ئۇلۇق ۋە ئاتاغلىق كىشىلەرنىڭناملىرىغا ئوخشۇتۇپ ھەشەمەتلىك ئىسىملەرنى قويسىمۇ،ئۇنىڭدىن ساڭا قىلچە ياخشىلىق كەلمەيدۇ . ئۇ ئىسىم سېنى باشقىلاردىن پەرقلەندۇرۇش ، كىشىلەر ئارىسىدىن سېنى چاقىرىشنىڭ ئالامىتى - ئىشانىسى بولالايدۇ،خالاس .

ھەممە ھۇنەرلەرنىڭ ياخشىراقى ھەم بىرىنجىسى - ياخشى سوزلەشنى ئۇگىنىشتۇر . ئىنسان ھەممە مەخلۇقاتتىن ياخشى ۋە ئۇستۇن تۇرىدۇ . ئىنساننىڭ ھايۋاندىن پەرقى - 10 تۇرلۇك بولىدۇ . ئۇنىڭ بەشى ئىنساننىڭ ئىچىدە ، بەشى ئىنساننىڭ تېشىدا بولىدۇ . ئىچىدىكىسى سوز سوزلىمەك ، ئۇگەنمەك ، ئېھتىياتكار بولماق ، ئەستە ساقلىماق ، خىيال ۋە تەپەككۇر قىلماق . تېشىدىكىسى - ئاڭلىماق ، كورمەك ، پۇرۇماق ، سىلىماق ، ئېيتماق. شۇ سەۋەپتىن ئىنسان - پۇتۇن ھايۋاندىن ئۇلۇغراقدۇر .

تىلىڭنى ياخشى سوزنى سوزلەشكە ئادەتلەندۇرگىل ، تىلىڭ قايسى سوزنى سوزلەشكە ئادەتلەنسە ، ھەمىشە شۇ سوزنى ئەيتىدۇ . ياخشى سوز ئېلىم ۋە ھۇنەرنىڭ زىيادىلىگىنىڭ

ئالامىتىدۇر . سۆز كۆپ سۆزلىنىۋاتقان ئورۇندا ، سەن سۆزلىمەي خامۇشلۇقنى ئىختىيار قىلغىن . پايدىسى يوق سۆز ھەممە ۋاقىت زىيانلىقدۇر . ھەر قانداق سۆزدە ئىلىم ۋە ھۈنەرنىڭ ئەسىرى بولمىسا ئۇنداق سۆزنى سۆزلىمىگەن ياخشىراقدۇر .

ھەرگىزمۇ باشقىلار سەندىن سورىمىغان سۆزنى ئەيتمىغايسەن . ئېھتىياتسىزلىق بىلەن سۆز سۆزلىمەكدىن پەرھىز قىلغىن . سەندىن باشقىلار سۆز سورىسا، راست ئەيتقىن . خالىمىغان كىشىگە نەسىھەت قىلمىغىن،كىشىگە خالايىق ئارىسىدا نەسىھەت قىلىشتىن ساقلانغىن . ئاشكارە قىلىنغان نەسىھەت خۇددى ئاشقا مۇش ئاتقاندەك بولىدۇ.

بىر دەرەخ ئەگرى ئۆنۈپ ، شاخ ۋە يوپۇرماق چىقارغان بولسا، ئۇنى تۈز ئۆسىدىغان قىلىشنىڭ چارىسى كەسمەك ۋە يونىماقتىن ئىبارەت .

توھمەت تولا يەردە بولماقتىن ، ئېھتىياتسىز دوستلار ئارىسىدا يۈرمەكتىن قاچقىن . ئۆزۈڭنى خاتا تونۇپ قالمىغىن ، يەنى قىلغان يامان ئىشلىرىڭنى ياخشى دەپ بىلىشتىن ساقلانغىن .

خالايىقنىڭ غېمىگە خوشاللىق بىلدۈرمە . شۇنداق قىلساڭ، خالايىقمۇ سېنىڭ غېمىڭگە خۇشھال بولمايدۇ .

شور ـ زەي يەرگە ئۇرۇغ سالمىغىن ، ئۇ ساڭا ھوسۇل بەرمەيدۇ . قەدرىنى بىلمىگەن كىشىگە ياخشىلىق قىلماق ـ شور ـ زەي يەرگە ئۇرۇغ سالغان بىلەن باراۋەر .

ياخشىلىقنىڭ قەدرىنى بىلىدىغان كىشىگە ياخشىلىق قىلىشتىن ۋە ياخشىلىقنى ئۇكىتىشتىن باش تارتما . چۈنكى » ياخشىلىققا دالالەت قىلغۇچى شۇ ياخشى ئىشنى قىلغانغا ئوخشاش ساۋاپ تاپىدۇ « دىگەن ھەدىس بار .

بىر كىشىگە ياخشىلىق ياكى يامانلىق قىلساڭ ئۇنىڭ ئەجرىنى مۇشۇ دۇنيادىلا كۆرىسەن . چۈنكى بىر كىشىگە ياخشىلىق قىلساڭ، ئۇ كىشى قانچە خۇشھال بولغان بولسا، سېنىڭ كۆڭلىڭدىمۇ شۇنچە خوشلۇق ، راھەت سەزگۈسى پەيدا بولىدۇ . بىر كىشىگە يامانلىق قىلساڭ، يالغۇز ئۇ كىشىدە ئەمەس بەلكى سېنىڭ كۆڭلۈڭدىمۇ بىئاراملىق ، غەشلىك پەيدا بولىدۇ . ئۆزۈڭ خوشھال بولماي تۇرۇپ ، كىشىنى خۇشھال قىلالمايسەن ، ئۆزۈڭ رەنجىمەي تۇرۇپ، كىشىنى رەنجىتەلمەيسەن ، قولۇڭدىن كەلسىلا باشقىلارغا ياخشىلىق قىلغىن. تىلىڭ باشقا ، دىلىڭ باشقا بولمىغىن . خۇشاللىقىڭنى ۋە خاپىلىقىڭنى كورگەنلا كىشىگە ئاشكارا قىلىشتىن پەرھىز قىل . خۇشلىقىڭغا خوش، خاپالىقىڭغا خاپا بولىدىغان مۇڭداش تېپىپ ئاندىن ئەيتقىن. ئىشىڭدا ئۇتۇقسىزلىققا دۇچ كەلسەڭ، ئۈمىتسىز بولما . ئۈمىتسىزلىك ئىرادىنى سۇسلاشتۇرىدۇ . كىشى ساڭا ئاچچىقلىسا،سەن ئۇنى خامۇشلۇق بىلەن ئوتكۇزىۋەت.

قولۇڭدىن كەلسە باشقىلارنىڭ ، ئۇرۇق ـ تۇققانلىرىڭنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلغىن . يېشى چوڭ ، قېرى كىشىلەرنى كوپ ئىززەت ـ ھورمەت قىل . يامان نىيەتلىك كىشىلەردىن ھەمىشە ئېھتىيات قىل . ئېھتىياتسىزلىق نادانلىقنىڭ ئالامىتىدۇر .

ھۈنەر ئۆگەنگىن ، ئۆگەنگەندە سوراشتىن نومۇس قىلمىغىن . نىمىنى بىلمىسەڭ،شۇنى ئۆگىنىشكە تىرىشقىن . سوقرات ھېكىم » ھەر قانداق بايلىق ھۈنەردىن ياخشى ئەمەس ، ھەر قانداق ئىززەت ـ ھورمەت ئىلىمدىن ئارتۇق ئەمەس ، ھەر قانداق زىبۇ ـ زىننەت

www.uyghurkitap.com

نومۇس ۋە ھايادىن ئۇستۇن ئەمەس " ـ دەيدۇ. ئۇگەنگەندە ۋەقتىنى بەلگۇلەپ (چەكلەپ) قويمىغىل . ھەر ۋەقت ، ھەر ھالدا بولساڭ تىرىشىپ ئۇگەنگىل. ئەگەر ئۇگىنىدىغان دانا ـ ئالىم كىشى بولماي قالغاندا، نادانىدىن ئۇگەنگىل. چۇنكى نادانىنىڭ ھەركىتىگە كوڭۇلنىڭ كوزى بىلەن نەزەرسالساڭ ئۇنىڭ نامۇۋاپىق ئىشلىرىنى كورىسەن . شۇنداق ئىشنى سادىر قىلىشتىن ھەزەر قىل . بۇ دانالىقنى نادانىدىن ئۇگەنگەنلىك بولىدۇ . ھۇنەر ئۇگەنمەسلىك ۋە تىرىشماسلىق ـ جاھىللىق ۋە مۇھتاجلىققا رازى بولغانلىق بولىدۇ . ھۇنەر ئۇگەنمەك بىلەن بەدەنىنىڭ سالامەتلىگى ئاشىدۇ . ھورۇنلۇق ۋە سۇسلۇق بەدەنىنىڭ سالامەتلىگىنى بۇزۇدۇ .

ھەممە ياخشىلىق ۋە ئوبدانلىقنىڭ ئاساسى مۇنۇ سەككىز ئىشتۇر : بىرىنچى ـ ئىلىم ئۇگەنمەك. ئىككىنچى ـ نەپسىنى يىغماق . ئۇچىنچى ـ ياخشىلار بىلەن ھەم سوھبەت بولماق. توتىنچى-راس سوزلىمەك . بەشىنچى ـ خالىس ۋە ئادىل بولماق . ئالتىنچى ـ كىشىلەرگە ئازار بىرىشتىن يىراق بولماق . يەتتىنچى-باشقىلارنىڭ ئېغىرىنى كوتەرمەك. سەككىزىنچى- شەرم ـ ھايالىق 'بولماق .

يامان ئىش قىلىش ، بېخىللىق ، ئۇنۇتقاقلىق ، يالغان سوزلەشتىن شەرمى ـ ھايا قىلغىل . ياخشى ئىش قىلىش،ياخشى سوزلەشتىن ھەرگىز نومۇس قىلمىغىل ، ياخشىلىق ۋە ئوبدانلىقنىڭ ئىپتىداسى ـ نومۇس ـ شەرم ـ ھايادۇر . يامانلىقنىڭ ئىپتىداسى ـ نومۇسسىزلىقدۇر . نادان ۋە جاھىل كىشلەر بىلەن ھەم سوھبەت بولمىغىل ، خۇسۇسەن ئوزىنى دانا،بىلىملىك دەپ ھىساپلايدىغان كىشىلەردىن يىراق بولغىل. چۇنكى مۇنداق بىر تەمسىل باردۇر .

يامانىنىڭ ياخشىسى بولغۇنچە،ياخشىنىڭ يامانى بول،
قارامۇق دانىسى بولغۇنچە،بۇغداينىڭ سامانى بول.

ساڭا بىر كىشىنىڭ ھاجىتى چۇشسە،قۇدرىتىڭنىڭ يېتىشىچە ئۇنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلغىل . كىشىلەر يامان دەيدىغان خۇيدىن يىراق بولغىل . كىشىلەرگە زىيىنى يېتىدىغان ئىشنى قىلمىغىل . ھەمىشە ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا تىرىشقىل . چۇنكى مۇنداق بىر ھىكايە باردۇر : ئەپلاتۇن بىر شاگىرتى بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرغان ئىدى . شاگىرتى ئەيتتىكى : ئۇستازىم،مەن بىر كىشىنىڭ سوھبىتىدە بولغان ئىدىم . ئۇ كىشى : ئەپلاتۇن ناھايىتى يېتىشكەن ئالىم ۋە ئۇلۇغ كىشىدۇر . مۇنىڭدىن بۇرۇن مۇنداق كىشى ئوتكەن ئەمەس ، مۇندىن كېيىنمۇ مۇنداق ئۇلۇغ ھوكۇما تۇغۇلمىغىسىدۇر ، دەپ ياخشى تەرىپىڭىزنى قىلىپ ماختىدى . دىدى . ئەپلاتۇن بۇنى ئاڭلاپ ھەم خىجىل بولدى،ھەم كوپ بىئارام بولۇپ يىغلاپ كەتتى. شاگىرتى بۇ ئەھۋالنى كورۇپ ھەيران بولدى ھەم: ئۇستازىم، مېنىڭ بۇ سوزۇمدىن سىزگە قانداق ئەلەم يەتتى ؟ ـ دەپ سورىدى .

ئەپلاتۇن ئەيتتىكى : سېنىڭ ماڭا يەتكۇزگەن بۇ سوزلىرىڭ ماڭا يەتكەن ئولۇمنىڭ خەۋىرىدىنمۇ يامانىراقتۇر . چۇنكى مېنىڭ بىرەر قىلغان ئىشىم شۇ جاھىل كىشىگە ياراپتۇ . شۇڭا مېنى ماختاپدۇر . جاھىلغا يارىغان ئىشىم ـ مېنىڭ خاتا قىلغان ئىشىم بولىدۇر . قايسى خاتا ئىشني قىلغانلىغىمني ئېسىمگە ئالالماي مالال بولۇپ يىغلاۋاتىمەن دىدي .

ئاچچىغى يامان ، بەد خۇي بولمىغىل . مۇلايىم ، ياۋاش ، خۇشخۇي بولغىل . بىر كىشى ساڭا ئورۇنسىز ئازار بەرسىمۇ ، سەن ئۇنىڭغا ھەرگىز يىرىگىلىك قىلما . ياخشى دوستلىرىڭنىڭ لەسھەتىگە قۇلاق سال . ياخشى نەسھەت ۋە مەسلىھەت بەرگۈچى بىلەن پات-پات ھەم سوھبەت بولغىل . بىرەر ئىلىمنى ئوقۇغان ياكى بىرەر ھۈنەرنى ئۆگەنگەن بولساڭ ، ئۆزۈڭنى بىلەرمەن چاغلاپ مەغرۇرلانما . ئىلىمىڭ ۋە ھۈنىرىڭ كۆپەيگەنسېرى كەمتەر بولغىل . كەمتەرلىكدا دا بىلەن دادانىنى ئايرىيدىغان مىزاندۇر .

بىرەر ئىشقا دۇچ كەلگەندە ، ئۇ ئىشنى پۇتۇنلەي ھەل قىلالايدىغان بولساڭمۇ ، ئۆز بىلىمىڭگە ئىشىنىپ كەتمىگىل . باشقىلار بىلەن پىكىرلىشىشتىن نومۇس قىلمىغىل . ئۆزىگە بەك ئىشىنىپ كەتكەن كىشى ھەمىشە پۇشايماندىن خالى بولالمايدۇ . ھەر قاچان مېھرىبان دوستلار ، ئاقىل قېرىلەردىن مەسلىھەت ئالغىل . بىر كىشىنىڭ بىلگىنى ھامان ئىككى كىشىنىڭ بىلگىنىگە يەتمەيدۇ . بىر كۆزنىڭ كۆرگىنىمۇ ھامان ئىككى كۆزنىڭ كۆرگىنىگە يەتمەيدۇ .

نەشرگە تەييارلىغۇچى : مەھەممەت زۇنۇن سىدىق ، ئابدىقادىر بۇلاق

(بېشى 49 - بەتتە)

ئىختىيارسىز دولامغا قويدى . نۇرسىز كۆزلىرىدىن ئاققان ياش تامچىلىرى گۆشسىز يۈزىدىن ئىسلىشىپ كەتكەنسا قىلىغا يېپىشتى .

- ئانارخان ئىككىنچى قېتىملىق «قىرقىش» پەيتىدە بىئەجەل ئۆلۈپ كەتتى ...

مەن مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالدىم ، - قۇدۇق ئاستىدا تۇرۇپ سۆزلەۋاتقاندەك جانسىز ئاۋازدا سۆزلەيتتى ، - مەن شۇ تاپتا ساڭا بىرەر نان بىلەن چاي بېرەلمەيمەن ، ئۆيۈمنىڭ ئەھۋالى بىر كۆلۈك ، توت بۆلۈك ، مېنى يالغان ئاغرىق ، دەپ يەمەكلىك نورمامنى كۈنلۈك بېرىدۇ . خۇددى توخۇ دانلاتقاندەك ئىش بولدى .

مەن ئۇنىڭ بىلەن خوشلۇشۇپ ، شۇ كۈنى كۆز باغلانغاندا ئۇنىڭ ئۆيىگە يانا كەلدىم . بۇ قېتىم ئۇنىڭغا ئۈن ئېلىپ كەلدىم ۋە ئۇنى بىرنەچچە كۈن يەپ تۇرۇشنى ئەيتىپ تەسەللى بەردىم ...

× × ×

ئايۇپنى شۇ كۈنى پاخلان ئولتۇرۇپ مېھمان قىلدىم . ئۇ ، ئەتىسى كەچ پىشىن بىلەن كېتىشكە تەييارلاندى . مەن ئۇ ، كاتتا يولەپ قويغان تاغاردىكى بۇغداينى كۆتىرىشكە تەمشەلدىم .

- نېمە قىلىسەن؟ - دېدى ئۇ .

تۈگمەنگە ئېلىپ بارارسەن؟

- ياق بۇ سېنىڭ بۇغدىيىڭ ، ساڭا ئېلىپ كەلگەنتىم ، يەمسەن ، ئۇرۇقلۇق قىلامسەن ، ئۆزەڭنىڭ ئىختىيارى ، مەندىن غەم قىلما ، ئاشلىغىم يېتەرلىك ، ئېغىل-قوتانلىرىم يەنە ئاۋاتلاشتى ، باغلىرىم قايتىدىن يەل-يېمىشكە تولدى . يېقىندا مۇخبىرلار كېلىپ مەن بىلەن ئەھۋاللىشىپ كەتتى ۋە بېسىغان ئائىلە دەپ گېزىتكە يېزىشتى .

ئايۇپ ماڭا مەنىلىك قاراپ قويدى ، كۆزۈم ئايۇپنىڭ كالپۇكىغا چۈشتى . ئەمدى ئۇ كالپۇكىنى چىشلىمەيتتى . پەقەت ئۇنىڭ ئاستى كالپۇكىدا بۇرۇنقى چىشىنىڭ ئىزلىرى قارامتۇل داغ بولۇپ قالغان ئىدى .

ئىلىم ۋە ئەدەپ

مۇھەممەت ئېلى مەھبۇت

ئىلىم ـ ھەممە نەرسىلەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغى ۋە شەرەپلىكرەگى. «جاھاندا ئىلىمدىن ئۇلۇغراق ۋە ئارتۇقراق ھېچقانداق نەرسە يوق» دېيىشكە بولار. بىراق، بىر كىشىدە ئىلىم بولغان بىلەن ئەدەپ ـ ئەخلاق بولمىسا، يانا بولمايدۇ، چۈنكى ئىلىم ئىگىسىدە ئەدەپ ـ ئەخلاقنىڭ بولماسلىغى ـ ئۇنىڭدا ھېچنېمە بولمىغان بىلەن باراۋەر. ئۇنداق ئادەم ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدۇ. شۇنداقلا باشقا كىشىلەر ئالدىدا ئىناۋىتىمۇ بولمايدۇ. ئۇنى كىشىلەر ياقتۇرمايدۇ.

ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق كىشىدە گەرچە ئىلىم بولمىغان تەقدىردىمۇ، ئۇ، يەنىلا نەگە بارمىسۇن ئىززەت ـ ھۆرمەتكە سازاۋەر. ھەممە ئۇنى ھەر قانداق كىشى ياقتۇرىدۇ. ئەندى بۇ ئىككى خىسلەت بىر كىشىدە مەۋجۇت بولسا، بۇنداق كىشىنى نېمە دېسەك بولار؟ بۇنىڭغا ھەر بىر شەخسى ئۆزى جاۋاپ تەييارلىشى لازىم.

ئىلىمنى چۈشەندۈرۈپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى بولمىسا كېرەك. چۈنكى ئۇ ھەممىگە تونۇشلۇق.

ئەدەپ ـ ئەخلاق دېمەك ـ يىغىنچاقلاپ ئېيتقاندا، تىلنى نالايىق سۆزلەردىن ۋە باشقا ئەزالارنى نامۇۋاپىق ھەرىكەتلەردىن ساقلاش ۋە توسۇش؛ شۇنداقلا ئۆزىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ ئورنىنى، مەرتىۋىسىنى، قەدرى ـ قىممىتىنى ساقلاش؛ ئۆزىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ ئىناۋىتىنى چۈشۈرىدىغان، ئابرويىنى تۆكىدىغان ھەر قانداق ئىشلار بىلەن شۇغۇللانماسلىقتىن ئىبارەت. ھەر قانداق كىشىدە مۇشۇ خىسلەت بولىدىكەن، ئۇ «ئەدەپلىك» ھېساپلىنىدۇ.

ئىلىم ۋە ئەدەپ ـ ئۆگىنىش، ئۆگىتىش، تەربىيىلەش، تەربىيىلىنىش ئارقىلىق ھاسىل بولىدۇ. ئۇنىڭ مۇھىم پەيتىنى ئىگەللەش، ھەر بىر تەربىيىلىگۈچى ۋە تەربىيىلەنگۈچى ئۈچۈن ئەڭ زۆرۈر بولغان ئىشلارنىڭ بىرى. بۇنىڭ مۇھىم پەيتى شۇكى، ئادەمنىڭ سۆزلەشكە تىلى، مېڭىشقا ۋە ھەرىكەتلىنىشكە ئايىغى چىقىشقا باشلىغاندىن تارتىپ، 14- 15 ياشقىچە، يەنى بالاغەتكە يەتكىچە بولغان دەۋردۇر.

يىلتىزغا مەدھىيە

(نەسىر)

تۇرسۇن پازىل

بىز ئۇلتۇرغان پىكاپ ئاسفالىت يولدا
ئۇچقاندەك كېتىۋاتاتتى . يولنىڭ ئىككى
چېتىدىكى قاتار ـ قاتار سۆۋادان تېرەك،
يېشىل ئاكاتسىيە ۋە جىگدە دەرەخلىرى ما-
شىنىنىڭ سۈرئىتى بىلەن بىللە غىل ـ پال
كۆرۈنۈپلا ئارقىدا قالماقتا. ئىگىز ۋە رەت-
لىك ئۆسكەن بۇ ئىككى رەت ئورمان بەل-
ۋىغى ناھايىتى ئۇزۇنغا سوزۇلغان بولۇپ،
ئاسفالىت يولنى ئاسماننىڭ گىرۋىكى بى-
لەن تۇتاشتۇرۇۋەتكەندەك كۆرۈنەتتى.
باراخسانلاپ كەتكەن دەل ـ دەرەخلەر بىر-
بىرى بىلەن بەسلىشىپ ئۆسۈۋاتقاندەك مەغ-
رۇر ۋە ھەيۋەت بولۇپ، بۇ يېڭى يولغا ئا-
جايىپ گۈزەللىك بەخش ئەتكەن ئىدى.
بىراق، شۇنچىۋالا كوپ دەرەخلەرنىڭ ھېچ-
قايسىسىنىڭ يىلتىزىنى كورگىلى بولمايت-
تى. مېنىڭ مېڭەمنى يىلتىزنى ئىزدەشتىن
ئىبارەت بىر خىل خىيال ئىگەللەپ ئال-
دى .

تەبىئەت دۇنياسىدا سان ـ ساناقسىز
دەل ـ دەرەخ، زىرائەت، گۈل ـ چېچەك،
ئوت ـ چوپلەر، قىسقىسى، بارلىق جانلىق
ئۆسۈملۈكلەر كىشىلەرنىڭ ماددى تۇرمۇشى
ۋە مەنىۋى تۇرمۇشىغا مەنپەئەت يەتكۈزۈپ
بېرىدۇ. كىشىلەر ئەنە شۇ ئۆسۈملۈكلەر بەخش
ئەتكەن گۈزەللىكلەردىن بەھرىمەن بولىدۇ.
شۇ گۈزەللىكلەر ئىچىدە ياشايدۇ، خىزمەت
ئىشلەيدۇ، جەڭ قىلىدۇ، دەم ئالىدۇ.......

سۆيۈملۈك يولداش، سىز خىلمۇ ـ خىل
ئۆسۈملۈكلەر بىلەن تولۇپ كەتكەن، خۇش
مەنزىرىلىرى كىشىنى ئۆزىگە مەپتۇن قى-
لىدىغان باغچىلارغا، مۇۋىزارلىقلارغا قە-
دەم تەشرىپ قىلىپ سەيلە قىلغان بولغىي-
دىڭىز، ئەنە شۇ ھەر خىل شەكىلدە ئۆسكەن
دەل ـ دەرەخلەر، سىزگە قاراپ كۈلۈمسى-
رەپ تۇرغان ھەرخىل رەڭگارەڭ گۈل ـ چې-
چەكلەر، مېۋىلىرىنى كوتۈرەلمەي قالغان
ئالما، ئانار، ئامۇت، ئۆرۈك، ئەنجۈر، گى-
لاس ۋە نان جىگدە قاتارلىق ئۆسۈملۈك-
لەر نىمە دىگەن ئىسىل ـ ھە! ئەشۇ مەيىن
شامالدا سىلىق يەلپۈنۈپ، مول ھوسۇل-
چىلارنىڭ شات ناخشىلىرىغا ئىنتىزار بو-
لۇپ تۇرغان بۇغداي، قوناق، شال، پۇر-
چاق ۋە باشقا زىرائەتلەر، خۇشپۇرا قىلىرى
دىماققا ئۇرۇلۇشى بىلەنلا ئادەمنىڭ ئىش-
تىھاسى ئېچىلىدىغان، يىگەنسېرى يېگىسى
كېلىدىغان قوغۇن ـ تاۋۇزلار، تۇرمۇشتا كام
بولسا بولمايدىغان چامغۇر، چەيزە، لازا،
شوخلا ۋە چىگنەي قاتارلىق ھەر خىل
كوكتاتلار ...... ئىنسانلار ئۈچۈن

www.uyghurkitap.com

نەقەدەر كېرەكلىك ـ ھە!
توغرا، دەل ئەشۇ سان ـ ساناقسىز ئۇ ـ
سۈملۈكلەر كىشىلەر ياشاۋاتقان بۇ بىپايان
زېمىنغا تۈگىمەس بايلىقلارنى ۋە گۈزەل ـ
لىكلەرنى تەقدىم قىلدى.
ھالبۇكى، ئۇلار پەقەت يىلتىزى بولغانـ
لىقى ئۈچۈنلا تەبىئەت دۇنياسىدا ياشىيا ـ
لايدۇ ، پەقەت ئۆزلىرىنىڭ يىلتىزلىرىغا
تايىنىپلا ھاياتىي كۈچىنى ساقلاپ قالالاي ـ
دۇ. ئۇلاردا يىلتىزبولغانلىق ئۈچۈنلا ئۆز ـ
لىرىنىڭ غايەت زور رولىنى نامايان قىـ
لالايدۇ. يىلتىز ــ ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يۈرىكى،
ئۆسۈملۈكلەرنىڭ جېنىدۇر. ھەر قانداق ئۆ ـ
سۈملۈك ئۆزىنىڭ يىلتىزىدىن ئايرىلغان
ھامان قاخشال بولۇپ، ئۆلۈمگە يۈز تۇتىدۇ.

× × ×

مەن يىلتىزغا مەدھىيە ئوقۇيمەن. يىلـ
تىزنىڭ ئىشچان، باتۇر، باش چوكـۈرۈپ
ئىشلەيدىغان ئالىجاناپ روھىغا مـەدھـيە
ئوقۇيمەن ؛ يىلتـىزنىڭ نـام ـ مەنپـەئەت.
قوغلاشماي، كىچە ـ كۈندۈز ھارماي ـ تالـ
ماي ئىشلەيدىغان غەيرىتىگە مەدھىيە ئو ـ
قۇيمەن؛ يىلتىزنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئېھتىـ
ياجى ۋە زېمىننىڭ گۈزەللىكى ئۈچۈن ئۆ ـ
زىنىڭ ئەجرىنى قىلاچە ئايىماي، ھاياتىـ
نىڭ ئاخىرىغا قەدەر خىزمەت قىلـىدىـغان
روھىغا مەدھىيە ئوقۇيمەن!
ئېخ يىلتىز! سەن گۈلزارلىقتا شاختىن ـ
شاخقا قونۇپ، دەرەخلەردىن ـ كەچكىچە ئـۆ ـ
چۈپ يۈرۈپ ھېچبىر نەتىجىگە ئېرىشەلمەي ـ
دىغان كېپىنەكتىن ياخشىسەن، ھەر ۋاقـىت
باشقىلار تەرىپىدىن كونتۇرۇل قـىلىنـىپ،
ئۆمۈرۋايەت بىر ئىشنى باشقا ئېلىپ چىـ
قالمايدىغان كولەڭگۈدىن ياخشىسەن ؛ تاڭ
قۇياشى ۋە كەچكى قۇيـاشنـىڭ نـۇرىدىـن
ئايرىلسىلا ئۆزىنىڭ قارا بولۇتتىن ئىبا ـ
رەت ئەسلى قىياپىتىنى ئاشكارىلايدىغـان
تاڭ شەپىقى ۋەكەچكى شەپەقتىن كوپ ياخـ
شىسەن. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى مەۋجۇت بو ـ
لۇش جەريانىدا ، ئىنسا نـلار ئۈچۈن ئاز ـ
تولا مەنپەئەت يەتكۈزىدۇ ـ خالاس . سەن
ئۇلاردىن كوپ ئۇلۇغسەن ، كوپ پايـدى ـ
لىقسەن.
ئېخ ، يىلتىز! مەن سېنى ئۆزىنى قۇم ـ
شېغىل، سېمۇنتلار ئىچىگە چوكـۈرۈپ، ھەي ـ
ۋەتلىك ئىمارەتلەر ۋە كوۋرۈكلەرنى كوتۈ ـ
رۈپ تۇرىدىغان، ئەڭ زور بىسىمى ئاستىـ
دىمۇ « ۋايجان » دەپ نالە قىلمايدىغان ،
توھپە كورسەتتىم دەپ ئۆزىنى كوز ـ كوز
قىلمايدىغان پولات چوققىغا ئـوخشۇتىمەن ؛
مەن سېنى سىرتقى كورۈنىشى سەلتەنەتلىك
ئەمەس ، ۋاقىراپ ـ جاقىرىمـاي تەمكىـن
ئىشلەپ ، ئۆزىنىڭ كۈچـلۈك ئىرادىـسى ،
ئـادەمـنـى ھـەيـران قـالـدۇرىـدىـغـان
غەيرىتى ئارقىلىـق مىـڭ جىڭ ئېغىرلىقـ
تىكى يۈكنى يەردىن ئۈزۈپ كـوتىرىدىغان
دامكىراتقا ئوخشىتىمەن.
ئېخ ، يىلتىـز ، سەندەھېچقانداق سەلـ
تەنەتلىك سىرتقى كورىنىش يوق، پۈتكۈل
تېنىـڭ ئىشچانـلىق ۋە خوجايىنلىق روھى
بىلـەن تولغـان، سەن يىلـبويى سىڭدۈرگەن
ئەمگىكىڭ ئارقىلىق ئىنسانلارغا پۈتمەس ـ
تـۈگىمەس بايـلىقـلارنى يـەتـكۈزۈپ بە ـ
رىسـەن؛ قـانـچـىلاپ يىـلـلار ئـوتـۈپ
كـەتـتـى . سـەن يەنـە شـۇنـداق كەمتەر،
سەممى بولۇپ كېلىۋاتىسەن. سەن ھېچقاـ
چان بېشىڭنى تۇپـراق ئىچىدىن كوتۈرۈپ
چىقىپ، ئـوزۈڭنـى كورسـىتىشكە ئۇرۇنـۇپ
باقمىدىڭ. ئەكسىچە، ئۆز تـوھپىلىرىـڭنى
چۈڭقۇر تۇپراق ئىچىـگە كومۈپ كىلىۋاتىـ

سەن. سەن چوڭقا يىغالىسىرى تېخىمۇ تەمكىن،
تېخىمۇ غەيرەتلىك ، تېخىمۇ كۈچلۈك بول-
ماقتىسەن. سېنىڭ ئىشچانلىقىڭغا يەر -
زىمىن گۇۋا، كورسەتكەن توھپىلىرىڭگە بى-
پايان ئالەم ۋە ئىنسانلار گۇۋا.

ئېخ يىلتىز، سەن بوران - چاپقۇنلار
ئارا ئۇسۇپ يېتىلىسەن، زورۇيىسەن ۋە
مۇستەھكەملىنىسەن ، شۇڭا تەبىئەت دۇنيا-
سىدا كۈچلۈكلەر قاتاردا تۇرۇشقا مۇنا-
سىپسەن. مەن ساڭا تىلەكداشمەن. مەن سې-
نىڭ ئۇز ھاياتىڭدا تەبىئەت دۇنياسىدىكى
زىيانلىق ھاۋا رايى ، ئاپەت ھادىسىلارغا
قارشى ئاجايىپ قورغانلارنى ھاسىل قىلىپ،
ئىنسانلارنىڭ بارلىق ئېھتىياجى، ئالەم-
دىكى جانلىقلارنىڭ تەرەققىياتى، راۋاج-
لىنىشى ئۈچۈن ئۈزلۈكسىز ئۇسۇشىڭگە ،
توختىماي كۈرەش قىلىشىڭغا تىلەك-
داشمەن .

مەن يىلتىزنىڭ روھىغا ئاپىرىن ئوقۇي-
مەن ، تەشەككۈر ئېيتىمەن ، مەن يىلتىز
روھى بىلەن ھەرقايسى سەپلەردە يىلتىز
تارتىپ، ھارماي - تالماي،كېچە - كۈندۈز
كۈرەش قىلىۋاتقان، جەڭ قىلىۋاتقان كى-
شىلەرگە تېخىمۇ ئاپىرىن ئوقۇيمەن. مەن
شۇنداق مۇراجىئەت قىلىمەنكى، باتۇرلۇق
غەيرەتلىك، كۈرەشچانلىق روھىغا تولغان
يىلتىزغا توھپە خاتىرىلەش كېرەك!!!
سۈيۈملۈك يولداش، ۋەتەننى گۈللەندۈ-
رۈش،توتنىزا مانىۋىلاشتۇرۇشتىن ئىبارەت
ئۇلۇق ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا
كۈرەش قىلىۋاتقان ۋاقتىمىزدا ، ئۇز ۋە-
تىنىگە سادىق ھەربىر ۋىجدان ئىگىسىنىڭ
ۋەتەننى ، مىللەتنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن،
ھورۇنلۇقنى تاشلاپ، غەيرەتنى ئۇرغۇتۇپ،
يىلتىز روھىنى ئۇلگە قىلىپ ، ئۇزىنىڭ
بارلىق زېھنى - كۈچىنى تەقدىم قىلىشى
نىقەدەر زۆرۈر - ھە ؟!

مەن ھاياجانلىنىشقا باشلىدىم، مېنىڭ
تەپەككۇر شۇڭقارىم يەر ئاستىدىكى
يىلتىزلار دۇنياسىدا پەرۋاز قىلماقتا. ئەنە
شۇ بىر - بىرىگە تۇتىشۇپ كەتكەن، ھەتتا
چەمبەرچەس باغلىنىپ ئۇيۇشقان يىلتىزلار
دونياسىدا نۇرغۇنلىغان كىشىلەرنىڭ ۋە-
تەن چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇپ، بوران -
چاپقۇنلارنى يېڭىپ، توختىماي ئالغا قاراپ
ئىلگىرىلەۋاتقانلىقىنى كورگەندەك بولدۇم.
قەلبىمدە دۇلقۇن پەيدا بولماقتا. بۇ
يىلتىز روھى ئويغاتقان ھاياجان دولقۇ-
نى،غەيرەت دولقىنىدۇر. مەن مىڭلىغان -
تۈمەنلىگەن كىشىلەرنىڭ ھەممىسى يىلتىز
روھىنى يېتىشتۇرۇپ، خوجايىنلىق بىلەن
ئىشلەيدىغانلا بولسا، ئىشلىرىمىزنىڭ
شىددەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلىشىدە، توتنى
زامانىۋىلاشتۇرۇش چارقىنىڭ تېخىمۇ تېز
ئايلىنىشىدا گەپ يوق ئىكەنلىگىگە يەنىمۇ
ئىشەندىم.

ئىككى ☆ نەسىر

ئەمەت دەرۋىش

باھار تۇيغۇسى

باھار كېلىشى بىلەن دەل ـ دەرەخلەرگە
سۇ يۈگۈرۈپ، ئەتراپ يېشىللىققا پۈركىنـ
دۇ . ئەنە،كوز ئالدىڭىزدىكى ئاۋۇ مىۋىـ
لىك دەرخلەرگە قاراڭ: باھارنىڭ ئەركى
شامالىرىنىڭ سۆيۈپ ئوتىشى بىلەن
ھوپپىدە چېچەككە پۈركۈنۈپ، بىر ـ بىرى
بىلەن بەسلەشكەندەك ياپراق چىقارماقتا .
پات يېقىندا ئۇلار تەبىئەت دۇنياسىدا
ئۆزىنىڭ ئاجايىپ كارامىتىنى كورسىتىدۇ:
شاخلىرىنى كوتىرەلمەي، مىۋە بولغاندا
بال دەپ ئاغزىڭىزنى تامشىتىدىغان
شىرىن ـ شەرۋەتلەر ئەنە شۇنىڭ ھازىرقى
مۇستەھكەم غوللىرىنىڭ ئىچىدىكى سىرغىپ
تۇرغان سۇتىنىڭ مىۋىسى ئەمەسمۇ ؟! بو-
لۇققا كىرگەن بىر تۈپ مىۋىلىك دەرەخنى
كوز ئالدىڭىزغا كەلتۈرگىنىڭىزدە، ئۇنىڭ
مەڭزى قىزىرىپ پىشقان مىۋىلىرىنى ئەسـ
لىمەي تۇرالمايسىز. ئەمدى ئىككى
تۈپ،ئۈچ تۈپ ؛ ئىككى مو، ئۈچ مو مىۋە-
زارلىقنى كوز ئالدىڭىزغا كەلتۈرۈڭ، ئېگىزدە
تۈرۈپ قارايدىغان بولسىڭىز، هاي، هاي!
قۇياش نۇرىدا مىۋىلىرىنىڭ ئاجايىپ جىلۋىـ
لىك كورۇنۇشلىرىگە زوقىڭىز كېلەر!.....

گۇللۇقلاردىكى ئەتراپقا گۇپۇلدەپ خۇشـ
پۇراق چېچىپ تۇرغان پورەك ـ پورەك ئېـ
چىلغان گۇللەرنى دىمەمسىز، ئۇلار نىمانـ
چە چىرايلىق، نىمانچە خۇشپۇراق ـ هە ؟!
باھار ئۇلارغا يېڭى بىر ھاياتىي كۈچ
بەخش ئەتتى، ئۇلار ئەشۇ ھاياتى كۈچ
بىلەن بۇ دىيارنى زىنىنەتلەپ، ھەقىقى با ـ
ھار تۇسىنى بەرمەكتە.

باھار، ئېخ كا ئىنا تقا يېشىل مەخمەلدىن
لىباس كەيدۈرگەن ئىللىق باھار! سېخى
قۇياش ساڭا ئىللىق مېھرى بىلەن كۈ ـ
لۈپ باققاندا، ئۈزۈمنى بەكمۇ بەختلىك
ھىس قىلىمەن. چۈنكى مەن ئۈزەمنى بۇ
يېڭى باھاردا بىخلىنىپ باغۋەن ئەجرىنى
زايا كەتكۈزمەي مىۋە بېرىشكە بەل باغلىـ
غان يىڭى بىر تۈپ مىۋىلىك كوچەتكە
ئوخشىتىمەن. يالىڭاچ غوللۇق دەرەخلەر
باھارغا ئېرىشكەنلىگىگە خوشاللانغاندەك،
مەنمۇ ياشلىق ھاياتىمنىڭ بۇ باھارىدىن
ئاجايىپ مەمنۇنلۇق ھىس قىلىمەن. مەن
ئەشۇ گۈل بىلەن مىۋىلىك دەرەخلەرگە
بەكمۇ ئامراق. باھارنى يېڭى دەۋرانىم
دىسەم، گۇلنى خوشاللىقنىڭ سىماسى دەيـ
مەن، مىۋىلىك دەرەخنى ۋەتەن ۋەخەلق مەنـ
پەئەتى يولىدىكى توھپىكار دىسەم، ئۇنىڭ
يىلتىزىنى يۈكسەك تەپەككۇرنىڭ مۇستەھـ
كەم ھۇلى دەيمەن. ئېخ، ئۇنىڭغا تۇگىمەس

كۆچ - قۇۋۋەت بېرىدىغان ئانا ۋەتىنىم! ئوغلانلىرىڭنىڭ ئۇلۇق، ئۆچمەس تۆھپىلىرىدىن مەغرۇرلىنىشقا ھەقلىقسەن. چۈنكى باغۋەن پۈتۈن ئەجرىنى سىڭدۈرۈپ كۆچەتلەرنى تەربىيىلىدى، ئۇلۇق باھار ئۇلارغا يېڭى بىر ھاياتىي كۈچ بەخش ئەتتى، تۈگىمەس ئوزۇقنى سەن بەردىڭ ئەمەسمۇ؟!.....

ئېخ، باھار! كەڭ كائىناتقا بەكمۇ يارىشىملىق يېشىل لىباس كەيدۈرگىنىڭدە، ساڭا چىن يۈرىكىدىن ئاپىرىن ئوقۇمايدىغان كىممۇ بار دەيسەن؟ ئۇلۇق قۇچىغىڭدا ياشارغان مىليونلىغان مېۋىلىك دەرەخلەر ئوزىگە تۈگىمەس قۇۋۋەت بېرىدىغان ئانا ۋەتىنىنىڭ چېكىسىگە ئوزىنىڭ چېچەك - گۈللىرىنى گۈل تاج قىلىپ قىستۇرىدۇ. مەنمۇ سېنىڭ بۇ ئۇلۇق قۇچىغىڭدا ئەشۇ مېۋىلىك دەرەخلەر قاتارىدا باغۋەن ئەجرىدىن كەلگەن بۇ ئاددى چېچەك گۈلۈمنى ساڭا سۇنماقچى بولۇۋاتىمەن. قوبۇل ئەت، بۇ مېنىڭ يۈرەك سوۋغامنى!...

ئۇركەشلە ئەزىم دەريا!

كۆز ئالدىمدا شوخ ئۇركەشلەپ ئاقماقتىسەن ئەي، ئەزىم دەريا! مەن سېنىڭ شوخلۇق بىلەن ئويناقلاپ ئېقىۋاتقان زۇمرەت سۈيىڭنىڭ دىلنى مەپتۇن قىلغۇچى جىلۋىسىگە ھېرىسمەنلىك بىلەن قاراپ تۇرماقتىمەن. سەن شۇنداق ئەركىن، ئازادە، راۋان ئاقىسەنكى، شاۋقۇنىڭدىن ھاسىل بولغان يېنىك دولقۇنلىرىڭ كۆڭلۈمدىكى ساڭا بولغان مۇھەببەتلىك ھېسسىياتىمنىڭ ئەركىن تۇيغۇلىرىنى ئۈزلۈكسىز ئۇلغايتماقتا.

ئېخ، ئەزىم دەريا! سېنىڭ سۈيىڭ نېمە دېگەن سۈزۈك ۋە پاك - ھە؟! تالاي يىللاردىن بېرى بۇ يېڭى دەۋرانىڭدىكىدەك شوخ، ئۇركەشلەپ ئاققانمىدىڭ؟ مارجاندەك كۈمۈش چاچقۇنلىرىڭنى بۈگۈنكىدەك بەھۇزۇر چېچىپ، كۆڭۈلنىڭ زوقىنى تارتالىغانمىدىڭ؟ ئىشلەپ چارچىغان كىشىلەر سۈزۈك سۈيىڭدىن ئۇچۇملاپ - ئۇچۇملاپ ئىچكەندە ئوزىدە ئاجايىپ بىر راھەت ھېس قىلىدۇ. چاڭقىغان يۈرەكلەر سېنىڭ جانغا ئارام بېغىشلىغۇچى تاتلىق سۈيىڭدىن لەززەتلىنىپ، ئوزىدە يېڭى بىر روھىي ئۈمىت پەيدا قىلىدۇ. سەن ھاياتلىققا ئەنە شۇنداق قۇۋۋەت بېغىشلىغۇچى، مىسكىن كۆڭۈللەرنى ئەنە شۇنداق شاتلىققا تولدۇرغۇچى! ئېخ، ئەزىم دەريا! يېڭى باھارىڭدا كۆتۈرۈلگەن قوياشنىڭ مېھرى ئاتا قىلغان ھاياتىي كۈچنىڭ قۇدرىتى بىلەن دولقۇنلاپ ئاقىشىڭدە شوخ ئۇركەشلىرىڭدىن چىققان مەرۋايىت ئۈنچىلىرىڭگە تەشنا بولغان كەڭ ۋادىلىرىڭدىكى تۈرلۈك - تۈمەن گىيالار بۈگۈن ھاياتلىق كەۋسىرىڭگە تويغىدەك قېنىپ، يېڭىدىن بىخ سۈرۈپ ئەركىن نوتىلاشقا باشلىدى. ئەنە ئۇلار كۆكەردى، ياشاردى! سالقىن شامال كۈمۈشتەك يالتىرىغان يۈزۈڭدە يېنىك دولقۇن ھاسىل قىلغانىدا، قىرغىقىڭدا ساڭا زوقمەنلىك بىلەن قاراپ تۇرغان قىز - يىگىتلەرنىڭ قەلبىدە ساڭا بولغان مېھرى - مۇھەببەت

(ئاخىرى 85 - بەتتە)

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

شېئىرلار

ئېزىز سايىت

گۈلگە تولدى سەنئەت بېغىمىز

گۈلگە تولدى سەنئەت بېغىمىز،
گۈل غۇنچىلار چاچتى خۇشپۇراق.
ئىلىم ـ پەننىڭ گۈزەل باھارى،
ئاچتى بىزگە شۇنچە كەڭ قۇچاق.

گۈزەل دەۋران ئىلھامى بىلەن،
تۈمەن تۈلپار چۈشتى بەيگىگە.
ئىنسانلارنىڭ قەلبى شاتلىنىپ،
مېھنەت كۈيى چىقتى ئەۋجىگە.

كۈيچى شائىر يارىتىپ داستان،
ئەل بەختىنى قاتتى قوشاققا.
ئۈنىڭ قەلبى ئوخشايدۇ گويا،
ئوخچۇپ تۇرغان مارجان بۇلاققا.

جۇشقۇن ھىسسىيات خۇددى فونتاندەك،
تاشتى قايناق ئوتلۇق قەلبىدە.
ئىسىل گوھەر قېزىپ ھاياتتىن،
چىللىماقتا ئەلنى غەلبىگە.

دىلغا ئىلھام بېرىپ مۇقامنى
ياڭراتقىنىدا ماھىر سازەندە،
گۈلگە ئاشنا تال بۇلبۇللىرى،
تەڭكەش بولۇپ سايرار چىمەندە.

مەپتۇن قىلىپ يېقىملىق مۇقام،
بەردى ئىلھام سانسىز يۈرەككە.
دەۋرىمىزنىڭ غەزەلخانلىرى،
ئېلىپ لەززەت يەتتى تىلەككە.

جىلۋە قىلغاچ تەبەسسۇم كۈلكە،
لەۋلىرىدە ناخشىچى قىزنىڭ.
خىسلىتىنى كۆرۈپ خەلقىمىز،
بولدى مەمنۇن شات دەۋرىمىزنىڭ.

كورسەتكىنىدە ئۇسسۇلچى قىزلار،
نەپىس سەنئەت ماھارىتىنى.
پەخىرلىنىپ سۆيۈندى دىللار،
«يۈرەك كۈيى» جاسارىتىنى.

بولدى خوشال سۆيۈملۈك دىيار،
سەنئەتكارلار پاراستىدىن.
گۈلگە تولدى سەنئەت بېغىمىز،
كومپارتىيە شاراپىتىدىن.

نادىر ئەسەر

قولغا ئالدىم يۇكسەك ھورمەتتە،
بۇيۇك قامۇس، ئۇلۇغ دىۋانىنى.
كوز ئالدىمغا كەلتۇردۇم شۇ ئان،
بوۋام مەخمۇت ئوتكەن دەۋرانىنى.

چولپان كەبى چاچتى پارلاق نۇر،
مەشھۇر تۇركى تىللار لوغىتى.
كەتتى تاراپ پۇتۇن ئالەمگە،
ئۇلۇغ ئەلنىڭ شانۇ ـ شوھرىتى.

ئاچقىنىمدا ئۇنىڭ بېتىدىن،
مەرىپەتنىڭ نۇرى چاقنايدۇ.

ئالسام ئۇندىن ئىلھام، كۇچ-قۇۋۋەت،
ۋۇجۇدۇمنى شاتلىق قاپلايدۇ.

ئالەمشۇمۇل شۇ نادىر ئەسەر،
بوۋام مەخمۇتنىڭ ئەجرىدىن پۇتكەن.
دىمەك ئەجدات، ئىجات-مېھنەتتە،
مەڭگۇ ئوچمەس شان قۇچۇپ ئوتكەن.

بوۋام مەخمۇت ئىزىدىن مېڭىپ،
مەنمۇ ئالدىم قولۇمغا قەلەم.
ئەلگە توھپە قوشسام بىر ئومۇر،
قۇتلۇقلايدۇ دەۋرىم ـ زامانەم.

باغۋەن قىز

قوياش نۇرىدا تاۋلىنىپ رەڭدار،
زەپ چىرايلىق پىشىپتۇ ئالما.
تۇجۇپىلەپ تىرىنى توككەچ،
ئىشچان باغۋەن-قولى گۇل،دەنا.

ھەر دانىسى جانان چىنىدەك،
شاخ ـ شېخىدا ئوخشاپتۇ راسا.
ئەگەر يىسەڭ ئۇنى زوقلۇنۇپ،
يۇرىكىڭگە بولىدۇ داۋا.

شاختا پىشقان ئەشۇ ئالمىنىڭ،
تەمى گويا بالدىنمۇ تاتلىق.

باققا كىرسەڭ شاتلىنىپ قەلبىڭ،
ۋۇجۇدۇڭنى قاپلايدۇ شاتلىق.

كورۇپ ئەل ـ يۇرت ئالمىلىق باغنى،
باغۋەن قىزدىن بولۇشتى مەمنۇن.
ئۇنىڭ توككەن ھالال تېرىدىن،
ئوخشاپ كەتتى ئالمىلار نۇرغۇن.

شۇڭا ئۇنىڭ شانۇ ـ شوھرىتى،
ئەل ئاغزىدا بولدى بىر داستان.
قۇچۇپ زەپەر ئورلەيدۇ ئىنماي،
باغۋەن قىزچاق رەنا گۇل ئىشچان.

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com

هور زامان كەلدى

يارقىن

بىلىم ئالماققا كەڭ ئىمكان تېپىلدى، هور زامان كەلدى،
بىلىم باغىنى گۈللەشكە تىرىشچان باغبان كەلدى.

ئۈزەي دەپ مەنمۇ شۇ باغدىن بىلىم گۈلىنى تەمشەلدىم،
ئېشىپ زوقۇم بۇ گۈل هوسنىگە ئىلهامىم راۋان كەلدى.

توكەي دەپ مېهنىتىمدىن تەر، قولۇمغا گاڭ قەلەم ئالدىم،
مېنى باشلاشقا شۇ يولغا، قەلەمداش مېهرىبان كەلدى.

❋❋❋❋❋❋❋❋❋

رۇبائىلار

ئۇمەر ئۇسمان

نىمە كەم ئىجاتقا شۇنچە كەڭ پۇرسەت،
ئىجات قىل مەردانە، ئىزلىمەي شۆهرەت.
ئەجرىڭدىن ۋەتەنگە ياراتساڭ توهپە،
ئالدىڭغا كېلىدۇ شان ـ شەرەپ، هۆرمەت.

بىلىمنىڭ يولى كەڭ ئەسلا تار ئەمەس،
جۇرئەتسىز كىشىگە ئەسلا يار ئەمەس.
پۇلى بار كىشىلەر ئەسلا باي ئەمەس،
بىلىملىك كىشى باي، ئەسلا خار ئەمەس.

✧✧✧✧✧✧✧✧✧✧

شېرلار

ئابلىز هەسەن

هەرپ تىزغۇچىغا

كۈن ۋە تۈن تىزماقتا جۈرئەتلىك قولۇڭ،
پارتىيە سوزىگە بولۇپ پەرۋانە.
ئىنقىلاپ سېپىدە شەرەپلىك يولۇڭ،
تىزغىنىڭ خەلقىمگە ئولمەس دۇردانە.

قۇرلىرى ئىنقىلاپ قامۇسى دىمەك،
ماۋزۇسى هاياتقا مەشئەل ـ نۇرانە.
مەزمۇنى بەختىيار هاياتتىن دېرەك ـ
بەرمەكتە، ئاقمايدۇ پىتنە ـ ئەپسانە.

پارتىيە، ۋەتەنىنىڭ كۆتكىنىدەك تىز،
ئوقۇپ ئىلھام ئالسۇن يارلىق پالۋانلار.
ھەر بىر تىزغىنىگدا قەلبىگدىمۇ ئىز-
قالسۇن ئۇچمەس ئىز بولۇپ داستانلار.
بىلەمسەن، سەن تۇرغان مۇشۇ يەر - ئانانىڭ،
قۇلاقتىن كەتمەيتتى يىغا - پىغانلار.
قۇتقازدى پارتىيەم دوزاقتىن بىزنى،
بىز ئۈچۈن جەڭلەردە بېرىپ قۇربانلار.

تالمىسۇن جۇپ قوللار قىزلار، ئوغۇللار،
قالسۇن ئىشىمىزدىن دۈشمەن ھەيرانە.
تىزىڭلار ئىشچىلار، بېسىڭلار كىتاپ،
قىلسۇن ياۋ تەختىنى مەڭگۈ ۋەيرانە.
پارتىيە تىلى ئۇ، خەلقنىڭ دىلى،
تىزىڭلار سوزىگە بولۇپ پەرۋانە.
تىزىڭلار ئىشچىلار ئوقۇسۇن جاھان،
ھەر بىر تىزغىنىگدىن دۈشمەن گۇمرانە.

ھەرپ تىزىش ناخشىسى

مەتبەئە سېپىدە قىلىپ قاتتىق جەڭ،
ھارمايدۇ قوغۇشۇننى ئېلىپ بارىمىغىم.
ھەركىتىم شەرەپلىك ئىنقىلاپ ئۈچۈن،
تەقدىم ۋەتىنىمگە ئومرۇم - بارلىغىم.
ھەرپ تىزماقتىمەن، جانغا - جان قۇۋۋەت،
قۇدرەتلىك خەلقىمنىڭ يۈرەك سوزلىرى.
خەلق سوزىنى تىزسام قويۇپ مۇھەببەت،
كورىدۇ يىراقنى قەلبىم كوزلەرى.
قوغۇشۇندەك ئاقىرىپ كەتسىمۇ بېشىم،
تىزىمەن، قولۇمدىن چۈشمەس ۋىرساتكام.
ۋەتىنىمگە تەقدىم دىلىم، ھەركىتىم،
تىزغىنىم جەڭدە ماڭا ئەقلى ئۈستىھكام.

قوغۇشۇن ھەرپلەرنىڭ پەرۋانىسىمەن،
ماۋزېدۇڭ سىشىياڭى - ئېتىقات، يولۇم.
ئاخىرقى تىنىقىم توختىسىمۇ ھەم،
چۈشىدۇ قوغۇشۇن ھەرپ ئۈستىگە قولۇم.
قوغۇشۇن ھەرپلەرنىڭ ئالدىدا دەل مەن،
باسما تاۋاقلاردىن كەتكۈم كەلمەيدۇ.

بىر مىنۇت-مىڭ ۋاراق، ئەقلى قۇدرەتجان،
ئۈنىگىسىز چىن ئىنسان قەلبى كۈلمەيدۇ.
ھىكمەتلىك ئالتۇن سوز تىزغان يەردەمەن،
بىر سوتكا - بىر ئەسىر - بىر مىليونھەرپ.
ئۆزۈمنى بەختلىك سىزىمەن، چۈنكى،
ئەقلىم، كۈچۈم ئاڭا بولماقتا سەرپ.

ھەرپ ئالدىم - بومبا، مىنالار ئالدىم،
دۈشمەن يۈرىگىنى ئۆلتۈرەر يېرىپ.
ئالدىنقى سەپتە مەن، جەڭگە ئاتلاندىم،
ئىنقىلاپ يولىدا قالمايمەن ھېرىپ.
قىلدىدۇ پارتىيە يولىنى بايان،
پەرۋىنشلەپ ئوستۇردى - تۇتتى قولۇمنى.
تىزسام ھەر سوزىنى كۆچلۈك ھاياجان،
قوزغايدۇ غەيرەتكە باشلاپ كوڭلۈمنى.
قولۇمدا ۋىرساتكام پارتىيە سوزى،
تىزىمەن ئۇ - غالىپ، ئۇتكۈر قورالىم.
پارتىيە - قۇياشىم، بەختىم يۇلتۇزى،
ئاڭا تەقدىم بارىم، ئومرۇم، خىيالىم.

نەغمىچىگە

ئەي نەغمىچىم، ئېيت ناخشاڭنى دىققەتتە خەلق ئاممىسى،
ھورمىتىڭنى قىلىپ ئاڭلار قېرى - ياشۇ ھەممىسى.
سەن خەلق قەلبى كۈيچىسى، تىڭشار سېنى سۆيۈنۈپ،
يېقىملىق ناخشا - سازىڭ ئۆلمەس خەلق نەغمىسى.

ئۇلۇغ ئەجدات ساداسى ئۇ ياشاپ كەلگەن ئۇزۇن زامان،
ياشار يەنە خەلق ئەقلىنىڭ ئۇ ـ مول،تەملىك مېۋىسى
قولۇڭدا ساز، بېغىڭدا ياز، كەتمەس يېنىڭدىن بۇلبۇللار
نەغمىچىسەن، مەڭگۇ يوقاپ كەتمەس ئاھاڭ ئىنكىسى.
سازلىساڭ زامانلىشىشقا ئاچار يۈز گويا كۆندەك،
ئون ئىككى مۇقام يۇرتىنىڭ تېخىمۇ پارلاق كەلگۈسى.
ناخشا ـ ئۇسۇل ماكانىدىن كوڭلى مەمنۇن ھەر كىمنىڭ،
كەلمىسۇن نېچۇن مەندەك تىڭشاي مەڭگۇ دىڭۇسى.

⟡➔➔➔⟡➔➔➔⟡

شېئىرلار

ياسىن ئىسمايىل

گۈل ۋە بۇلبۇل

باھار كېلىپ باغنىڭ ئىچىنى،
قاپلاپ ئالدى كۈلۈپ گۈل ـ چېچەك.
ئۇچۇپ كەلدى كۆيچى قۇش بۇلبۇل،
باغ ھوسنىنى قىلىشقا كورەك.

دېدى بۇلبۇل گۈلگە شاتلىنىپ:
« سەن جاھاندا ھەممىدىن گۈزەل.
سېنىڭ ھوسنۇڭ ئۈندەيدۇ مېنى،
شەنىڭ ئۇچۇن ئېيتىشقا غەزەل ».

گۈل دېدىكى : « ئەي ئاشىق بۇلبۇل،
مېنىڭدىنمۇ گۈزەلدۇر ۋەتەن.
ئانا تۇپراق قۇۋۋەت بەرمىسە،
نەدىن كىلۇر گۈزەللىك دىگەن ».

قىزىقمىش بولمىسا...

تونۇردا كويگەچكە لاۋۇلداپ ئاتەش،
پىشىدۇ ئاق توقاچ ۋا يىغا يېتىپ.
ئاتەشنىڭ يالقۇنلۇق تەپتى بولمىسا،
قالىدۇ توقاچمۇ خام، خېمىر تېتىپ.

كەسپىگىنىڭ ئىشقىدا كويگىن لاۋۇلداپ،
ئەجرىڭدىن پۇشۇرماق بولساڭ تاتلىق نان.
قىزىقىش بولمىسا ئەگەر كەسپىڭگە،
بىر باشقا چىقمايدۇ ئىشىڭ ھېچقاچان.

ئالتۇن

يەر ئاستىدا قالسمۇ ئالتۇن،
داتلاشماستىن تۇرار يالتىراپ.
ئۇتسمۇ گەر يىللار، ئەسىرلەر،
كوزنى چاقار ھامان پاقىراپ.

چىنلىق بىلەن يېزىلغان شېئىر،
ئالتۇن كەبى تەڭداشسىز قىممەت.
يوقاتماستىن قىممىتىنى ئۇ،
نۇرىن چېچىپ تۇرار تائەبەت.

❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

ئىككى شېئىر

مەمتىمىن زىبىبىللا

بىزار بولدۇم

ھۇنەرگە ئۇستا ئۇستام دەپ پۇتۇن ئەتراپتا داڭقى بار،
بىلەك سائەتنى رېمونتقا بېرىپ دېدىم: «سائىتىم ئىنكار».
شۇ كون ئۇستامغا: بۇ سائەت ساقايسا تېز دېدىم تەكرار،
بىراقكى قىلغاچقا ئۇستام ۋەدىسىنى كوپ قېتىم ئىنكار،
شۇ بۇ سائەتچى ئۇستامدىن تويۇپ كەتتىم بولۇپ بىزار.

ئېلىپ ئۇستام بۇ سائەتنى تۇرۇشقا ھەپتە بولۇپتۇ،
تەكشۇرمەي ۋە تۇزەشتۇرمەي شىرە، يانچۇققا چورۇپتۇ،
تومۇر ـ تەسەك ئىچىدە كوپ ئۇياق ـ بۇياققا ئورۇپتۇ.
پالان پۇللۇق بىلەك سائەت جىمى دەرتلەرنى كورۇپتۇ،
چىرايلىق ئەينىكى ئۇنىڭ بولۇپتۇ سەت ـ «قوتۇر كۇلدار».

ۋاقىتقا ئالتە ئاي ئوتتى، سۇلەشتىن باشقا چارە يوق،
كېلىپ كەتتىم دۇككانغا كوپ، ئاياق چەمى تېشىلدى خوپ،
چىرايلىق سوزلىدىم، زادى ئۇستامغا قىلمىدىم ھېچ دوق،
تېپىلماپتۇ بۇ سائەتكە شەھەر ـ بازاردا بىر تال ئوق،
مۇشۇ ئالتە ئاي ۋاقتىمۇ رېمونتچىغا كېلىپتۇ تار.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

يەنە بىر قانچە رەت باردىم تولۇپ كۈن، ھەپتە، ئاي كەتتى،
خېرىدارنى گوللىماق بۇيۇرتتا بەكمۇ بىر سەتتى،
سائەت سايىمىنىنى يەڭگۈشلىمەك تېخىمۇ ئەسكى ئادەتتى ،
ئۇستام ئۇستدلىق بىرلە بۇ ئىشنى ئويلىدى، يەتتى،
ئېچىپ ئېيتسام بۇ ئۇستامنىڭ ئېيسۇى كوپ تېخى چىقار.

دىمەك ئۇستام يۈزىنى بىر تومۇرنىڭ ئۇستىگە قويدى،
ئۇنى باپلاپ سېتىپ بەلكىم بىرەر - ئىككى قوساق تويدى،
ئېيتىپ لاپ گەپ كىشى ئالداپ، يامان ئىشنى قىلىپ قويدى،
ئۇزىنى گاڭ قەلەم بىرلە قەغەزگە سەت قىلىپ ئويدى،
مۇشۇنداق ئىشنى كىم قىلسا غەزەپ - لەنەت ئاڭايا غار.

ھۇنەرۋەن ئۇستىدە نۇرغۇن يېزىلغان كوپ غەزەل داڭلىق،
بۇيۇرتنىڭ ئۇستىسى ھەر چاغ بولەكلەردىن ھامان ئاڭلىق،
قولى گۈل، ھۇنىرى ياخشى، قىلۇر ھەركىمگە ئوبدانلىق،
خېرىدارى بىلەن ئەپتۇر كورۇنمەس باشقا ئاڭقاۋلىق،
تۈزەتسە بۇ سائەتچىمۇ ھۇنەردىن گۈل - چىمەن تاقار.

سازەندە قەلبى

ناخشا ئېيتساڭ تەمبۇرىمنى سايرىتىمەن باشقىچە،
مىڭلىغان ئوتلۇق يۈرەكنى يايرىتىمەن باشقىچە.

نەۋ باھار، پارلاق زامان، زوناق ھاياتنىڭ پەيزىنى،
زوق بىلەن پۇتكۇل جاھانغا تارىتىمەن باشقىچە.

دەۋرىمىز پەرھاتلىرى يازغان بۈيۈك داستانلارنى،
شات قىلىپ ئەل كوڭلىنى ياڭرىتىمەن باشقىچە.

ئەتىگە - شانلىق سەپەرگە كۈچ قوشۇپ، توھپە قوشۇپ،
سوتسىيالىستىك ۋەتەننى گۈللىتىمەن باشقىچە.

شېئىرلار

زوردۇن ئىمىر

1

مەڭگۈ تۈگىمەس ناخشام

ۋەتىنىمنىڭ مېھرىنى كۆيگە قاتقانلىق،
ئەمەس نام - شۆھرەتتىن تاما تاتقانلىق.
چۈشەنسەڭ ھاياتتا ئەڭ ئېغىر نومۇس،
بىكار يەپ ھەركۈنى ئۇخلاپ ياتقانلىق.

ۋەتىنىم مەن سېنىڭ كۈيچى بۇلبۇلۇڭ،
ئىشقىڭدا سايرايمەن ئەتىيۇ - ئاخشام.
كۈيلىسەم مېھرىڭنى قوشاققا قېتىپ،
تۈگىمەس يۈرەكتىن ئۇرغىغان ناخشام.

ئۆچمەس يالقۇن

ئىسىنىش كويىدا يېقىلغان گۈلخان،
ئۆچىدۇ بىردەملىك ھوزۇردىن كېيىن.
ۋەتىنىڭ ئىشقىدا يانغان مۇھەببەت،
يالقۇنجار مەڭگۈگە ئەسلا ئۆچمەستىن.

ۋەتىنىم سەن مېنىڭ غەمگۈزار ئانام،
ئانىلىق مېھرىڭدىن يېتىلدىم تىمەن.
قەلبىمگە تۇتاشتى مۇھەببەت ئوتۇڭ،
ئۆچمەيدۇ مىڭ يىللار ئوتكىنى بىلەن.

بىلىم - ئەقىل چىرىغى

كېچىنىڭ زىننىتى ئاي بىلەن چولپان،
خىسلىتى ئۇنىڭ ھەممىگە ئايان.
ئوتىدۇ ئومرى كېچە بىلەنلا،
تاڭ خەۋىرى كەلسە موكىدۇ شۇئان.

بىلىمنىڭ ھىكمىتى ئوخشىماس ئاڭا،
تۇرىدۇ نۇر چېچىپ ھەر چاغ، ھەرزامان.
ئۇنىڭدىن يورۇيدۇ قاراڭغۇ دىللار،
ئۇنىڭدىن نۇر ئېلىپ گۈللەيدۇ دەۋران.

ئىشلە دېخىنىم ھارماي

ئىشلە دېخىنىم ئىشلە،
ئىشلەش نوۋىتىڭ كەلدى.

چىڭ ئىشلەپ، تېپىپ جىق پۇل،
بېيىش پۇرسىتىڭ كەلدى.

ئۆگشالدى بۈگۈن زامان،
ئاق چەشكە تولۇپ خامان.
كوپەيدى مۆلۈك، چارۋاك،
زەپمۇ ئامىتىك كەلدى.

كەڭ ئەمدى ساڭا پۈرسەت،
غەيرەتكە قوشۇپ غەيرەت؛
ئىشلە دېھقىنىم هارماي،
كۆتكەن چاغلىرىڭ كەلدى.

✱∽∽∽✱∽∽∽✱

بەخت

ئەنۋەر ئابدىرېھىم

«بەختىمىز باركەن» دېدىك تاڭدا ـ گۈلۈستان قوينىدا،
شۇ بەختنى قول سېلىپ كەلدى ئۆزى دەپ ئويلىما.

تارتمىدۇق ئاز دەرت ـ ئەلەم بىز ئېلىشىپ زۇلمەتبىلەن،
ئاتتى تاڭ، كۈلدى بەخت، پاك قان بىلەن،جۈرئەت بىلەن.

بەختىيار نۇرلۇق ۋەتەنىنىڭ قوينىدا بايرام بۈگۈن،
چاقىرار بىزنى كۆرەشكە شات خۇرام قاينام بۈگۈن.

سەپ بېشىدا بەختىمىزنىڭ پاسىۋانى پارتىيەم،
بولغاچ ئانا يۇرتىمىزغا يات بۈگۈن قايغۇ ـ ئەلەم.

شۇ گۈلۈستان قوينىدا بىز ياشنىغان گۈل ـ غۇنچىمىز،
ئېچىلايلى هەممە يەردە، چاقنىسۇن كەڭ يۇرتىمىز.

∽∽∽◇◇◇∽∽∽

شېئىرلار

ئابدۇرۇپ پولات

دوستۇمغا

دوستۇم،دوستۇم كوزۇڭ ئاچ،
نۇر نۇگدىن دەس تۇر ئەمدى.
غاپىللىقنىڭ كوكسىگە،
كېلىشتۇرۇپ ئۇر ئەمدى.

پۈتكۈل خەلق قوزغالدى،
ئىلىم-پەنگە يول ئالدى.
بۇ چوڭ يۈرۈش سېپىدىن،
سەنمۇ قالما يۈر ئەمدى.

سەنمۇ ئادەم باشقىدەك،
تەندە كۆچ بار تاشقىدەك،
سەن نېمىشكە پەگادا؟
ئۆزەڭ ئويلاپ كور ئەمدى.

كىتاپ ئوقى، بىلىم ئال،
ئەلگە خىزمەت قىلىپ قال.
ئالتۇن ياشلىق باھارىڭ،
ھەقلىق چاچسۇن نۇر ئەمدى.

رۇبائىيلار

ئات سىنىلىدۇ ئۇزۇن سەپەردە،
ئەر تاۋلىنىدۇ مەرىكە-جەڭدە.
جەڭ بىلەن بەخت قىلمساڭ ھاسىل،
ئېيتقىن ھاياتىڭ قىممىتى نەدە؟

كوز بوياپ-ئالداپ پۇل تاپتىم دىمە،
باي بولدۇممەن دەپ كۆرەڭلەپ يۈرمە.

ھەقىقى باي‌لىق بىلىممۇ-پۇلمۇ؟
بىلەمسەن ساۋاق، ئەزەلدىن نىمە؟

«ياشلىق ئادەمنىڭ زىلۋا بىرچېغى»
ئۇگەن! ئۇكىتاپ-دىلنىڭ چىرىغى.
باھارىڭ خازان بولسا بىھۇدە،
قىينايدۇ بىر كۈن ۋىجدان سورىغى.

پارچە

مىسال ئالتۇن ئۇزۇك بولسا ئومۇر، ئۇنىڭ كوزى ياشلىق،
گۈزەل ياشلىق چاچار زەر نۇر ئېلىپ پەندىن ئوزۇق-ئاشلىق.
مەگەر بىلىپ ئومۇر قەدرىن پۇشايمانسىز ئوتەي دىسەڭ،
ئۇگەن بىلىم، تىنەپ يۈرمە، قىلىپ كوچىدا بەڭۋاشلىق.

كەل جانان

ئەخمەت مۇساق

ئەمىلىلىشىپ سىياسەت بولدى ئارزۇ ھەل جانان،
شۇ ئەمەسمۇ يۈرەكتىن كۈتكىنىمىز دەل، جانان.

ھودده ئېلىپ ئېتىزنى ئىشلىگەنتىم تەر توكۇپ،
ئاش - پۇلىمىز كوپيۇپ، بولدى توقۇز تەل، جانان

ئىشلەپ ئىدۇق قوساق توق، ئۇيات - نومۇس ھورۇنلۇق،
يەنە راسا ئىشلەيمەن، قويۇۋەتمەي بەل، جانان.

ئاتا - ئاناڭ بەرمىگەن، كورۇپ بۇرۇن كەمبەغەل،
ئەندى بولدۇق بىزمۇ باي، توي قىلىلى كەل جانان.

مەكتەپ قويىندا

ئوسمان ھوشۇر

كۆلدى يايراپ بەختىم - ئىقبالىم مەكتەپ قويىندا،
تاپتى نۇسرەت كۈنسېرى تەبئىم مەكتەپ قويىندا.

شۇنچە تەشنادىم بۇلاقتىن ئىچكىلى سۇ قانغىچە،
قاندى دىل شەربەت ئىچىپ دائىم مەكتەپ قويىندا.

بار ئىدى كوپتىن تىلەگىم پەن - بىلىم تەھسىل قىلىش،
ئاشتى ئارزۇ - ئارمىنىم، غايەم مەكتەپ قويىندا.

مەن ئىدىم رەڭسىز، پۇراقسىز باغدىكى ياۋاچېچەك،
رەڭمۇ تۈزدۈم مەن ئېلىپ تەلىم مەكتەپقويىندا.

ھەر يەدەك گۈلشەن ئىچىدىن تېرىشىپ يىغدىم ھەسەل،
ئاشتى باغۋەن مېھرىدىن بالىم مەكتەپ قويىندا.

توھپە قوشقايمەن ۋەتەنگە، ئەل - خەلققە پەن بىلەن،
بوپ بىلىملىك ئىنژىنېر - ئالىم مەكتەپ قويىندا.

شۇڭا باغلاندى بىلىمگە مەڭگۈلۈك رىشتىم مېنىڭ،
يوق بىلىمدىن ئۆزگىچە يارىم مەكتەپ قويىندا.

مەن ئۈچۈن شۇدۇر بەخت قىلمەن لەۋزىمگە ۋاپا،
پەن ئۈچۈن تەقدىم مېنىڭ بارىم مەكتەپ قويىندا.

گەز دەريا بويىدا

(« تۈركى تىللار دىۋانى » نىڭ نەشىردىن چىقىشى مۇناسىۋىتى بىلەن)

ئابلىمىت ئىمىن

گەز دەريا بويىۇنى بويلاپ كېلىمەن،
يەلكەمدە مىلتىغىم، ئۇچقۇر ئات مىنىپ.
ياپ-يېشىل تاغلارغا قاراپ كېلىمەن،
ساپ هاۋالىرىنى سۈمۈرۈپ قېنىپ.

بەزىدە بويىۇڭدا تۇرۇپ قالىمەن،
شاقىراپ هەيۋەتلىك ئېقىشلىرىڭغا.
زوق بىلەن تەلمۈرۈپ نەزەر سالىمەن،
شوخلۇنۇپ ئۇنچىلەر چېچىشلىرىڭغا.

بويلىرىڭ گۈزەللىك بابىدا سۇلتان،
سايرايدۇ چاڭىلداپ خىلمۇ-خىل قۇشلار.
ئېخ! دەريا ئالماشتى قەدىمدىن بۇيان،
سېنىڭدە قانچىلىك ياز بىلەن قىشلار.

× ×

قانچىلاپ تارىخنىڭ شاهىدى بولۇپ،
تۇرىدۇ بويىۇڭدا ئەسىرلىك تاغلار.
هە، ئەشۇ تاغلارنىڭ ئۈستىدىن ئاتلاپ،
ماڭغانتى كارۋانلار مۇندا بىر چاغلار.

كوز قىرىم تاشلاندى تاغلارغا ئۇدۇل،
خىيالىم ئۇچتى ئۇزاق زامانغا ...
تاغلارنىڭ باغرىدا يىلان باغرى يول،
يادىكار بوپقاپتۇ مۇشۇ زامانغا.

يازلىق يول ، قىشلىق يول ئىككى يول ئىكەن،
پامىردا قەدىمقى داڭلىق يىپەك يول ①

قانچىلار بۇ يولدا مەخسەتكە يەتكەن،
ئەلۋىدا دىگەندۇ
قانچىلاپ سودىگەر ، قانچىلىغان قۇل.

قانچىلاپ شائىرلار، ئالىم ، ئەدىپلەر،
هەر يىلى بۇ ياقتىن سەيلىگە ئۆتكەن.
تارىخنى يىپەك، ئەتلەسنىڭ-
قامۇسلىرى بىتىگە پۈتكەن،...

خىيالىم،... ئەنە ئۇ قاتار توگىلەر،
بوينىدا قوڭغىراق جاراڭلار تىنماي.
ئالدىدا كەلمەكتە كارۋاننىڭ بېشى،
شۇ خەتەر يوللارنى كوزىگە ئىلماي.

توگىلەر ياماشتى قارا"داۋان» غا ②
ئۈستىگە ئارتىلغان يۈكلىرى پەۋەس.
سۇجۇنىڭ كەشتىسى ،
خوتەن گىلىمى
قارىدىم مەن ئاڭا قىلىپ چىن هەۋەس.

---

① قەدىمقى يىپەك يولى، پامىرنىڭ گەز دەريا ۋادىسىدا يازلىق يول ، قىشلىق يول دەپ ئىككىگە بولۇنگەن. يازلىق يولدا ياز كۈنلىرى تاغ باغرى ۋە تاغ ئۈستىدىن داۋان ئاتلاپ ماڭغان . قىشلىق يولدا قىش ۋاختىدا سۇ مۇزلىغاندا دەريا بويلىرى ئىچىدە ۋە مۇز ئۈستىدە ماڭغان .

② قارا داۋان - قەدىمقى يىپەك يولىنىڭ يازلىق يول ئۈستىدىكى ئىگىز تاغ بېلىدىكى تىك قىيا ئۈستىدىن كېسىپ ئوتىدىغان تار ، ئەم خەتەرلىك داۋان . بۇ يولنىڭ بىر قىسمى هازىرمۇ گەز دەرياسىنىڭ جەنۇبى قىرغىقىدا كونا زاماننىڭ شاهىدى بولۇپ تۇرماقتا .

كەلمەكتە قېچىرلار ، كەلمەكتە ئەنە،
قىشلىق يول-دەريانىڭ ئىچىدە مۇزدا.
كەلمەكتە كالچوكلەر ، يىرىقلار ئاتلاپ،
كەلمەكتە قەدەمدە قار كېچىپ تىزدا .

خىيالىم ، ئەنە ئۇ يازلىق يول بىلەن،
كىلىدۇ بىر كارۋان بىز قەشقەر تامان.
باشتىكى نار توگە ئۈستىدە مەزمۇت،
ئولتۇرار بىر كىشى قامىتى پەلۋان.

چېھرىدىن نۇر يېغىپ يېقىنلاپ كىلەر،
شۇ ئاپپاق سەللىلىك گىگانت كىشى.
ئەتراپقا قارايدۇ شۇنچە زوق بىلەن،
ئەللىكتىن ئاشقاندەك قىلىدۇ يېشى.

ئۇ چۈشۈپ توگىدىن دەريا بويىغا،
سۇ ئىچىپ ئولتۇردى ئارام ئېلىشقا .
ئالدى ئۇ خورجۇندىن بىرقېلىن قامۇس،
قولىدا پەي قەلەم ، چۈشتى يېزىشقا ...

هوشيارە ! بىلدىم مەن بۇ ئۇلۇغ ئادەم،
ئەمەسمۇ بۇۋىمىز مەخمۇت قەشقەرى.

هە،راس ئۇ شۇۋېتىم بۇيولدىن ئوتكەن،
بۇ ئىكەن ئەمەسمۇ قايتىش سەپىرى.

× ×

-ئەسسالام!-دىدىممەن كوكسۇمدە قولۇم،
ئۇ دىدى : ۋەئەلەيىك ، كىلىك
پەرزەنتىم!
مەن دىدىم:هارمىغايلا ،خۇش قايتىپكەپلا ،
ئۇ دىدى : قەشقەرنى سېغىنغان ئىدىم.

مەن دىدىم : سىز پۇتكەن بۇ قانداق
قامۇس،
ئۇ دىدى : بۇ « تۈركى تىللار دىۋانى».
تەكشۈردۇم ئەل كېزىپ خەلقىم تىلىنى،
ئۇنىڭدا مۇجەسسەم مىللەت زابانى...

ئېتىم بىر چاپچىدى ، بۇزۇلدى خىيال،
ئاه! ئەپسۇس ، ماشىنا بەردى سىگىنال.
شۇ نادىر چوڭ قامۇس كوكسۇمدە مانا،
كورگەندەك بولدۇممەن بوۋامنى ۋال -
ۋال ...

****

سايرا ، مىنىڭ قومۇزۇم !

هاجى ئېيسا (قىرغىز)

سايرا مىنىڭ قومۇزۇم،
يەتسۇن ئۇنىڭ پەلەككە.
پارتىيىمىز يەتكۇزدى،
بىزنى ياخشى تىلەككە.

زەرەپشاننىڭ دەرياسى،
ئالتۇن چايقاپ ئاقىدۇ.
قىرغىز خەلقى تا ئەبەت،
پارتىيەمگە باقىدۇ.

قارا قۇرۇم تاغلىرى،
كوك مۇز بىلەن قاپلانغان.
قىرغىزلارنىڭ دىل رىشتى،
پارتىيەمگە باغلانغان.

تاغ باغرىدا ئاق ئويلەر،
بىر - بىرىگە تۇتاشتى.
كۈيلە ياڭراق قومۇزۇم،
كومپارتىيە - قۇياشني!

ئارزۇ

زۇلپىقار

كۆز كۆنى، ئالەمنى قاپلىغان مانان،
ئۇپۇقتا تاغ - ئىدىر كورىنەر خىرە.
سوغ شامال ئۇچۇرتۇپ شىلدىرلار غازاڭ،
مۇڭ بەخش ئېتىدۇ بۇ خىل مەنزىرە.

دېرىزە تۈۋىدە باقىمەن ئۇزاق،
خىيالچان كوزۇمدە ئۇزاق - ئۇزاققا.
ھىسلىرىم قۇش بولۇپ ئورلەيدۇ كوككە،
ئارزۇلار ھەۋىسى ئوخشار بۇلاققا.

ئىخ، شۇڭقار بولسامەن كەزسەم سامانى،
باغرىمدا يارسامەن شۇندا سابانى.
ئەقىلگە تولسامەن، مۇرات يولىدا-
قۇزغۇنلار ئوۋلىسام، سويسەم زىبانى.

بىر ناخشا بولسامەن ياڭراق ۋە مۇڭلۇق،
بىر شېىر بولسامەن مەنىسى تېرەن.
بىر دەريا بولسامەن دولقۇنلىرى شوخ،
ياكى بىر گۇلۇستان،گۇزەل باغ-چىمەن.

قىسقىسى ياقسامەن ئەلنىڭ كوڭلىگە،
جىسمىمدىن ئەيلىسەم خوشاللىق بەخش.
تاج دەيتتىم ئوزەمنى سۇلتان بېشىدا،
ۋەتەنىنىڭ تېغىغا بولسامەن نەقىش.

ۋە ياكى بولسامەن ئوتكۇر بىر قېلىچ،
ئالماسنى قايتۇرسا چىڭلىقتا بىسىم.
خەلقنىڭ رەقىبىن قويمىسام ئامان،
رازىدىم جەڭگاھتا كەتسىمۇ بېشىم.

ئۇرۇغ تاللاش ھەققىدە

(دېخان تىلىدىن)

م . مەسۇم

بەلنى مەھكەم باغلىدىم،
ھوسۇلنى كوپ ئېلىشقا.
ياخشى ئۇرۇغ تاللىدىم،
تۇجۇپىلەپ تېرىشقا.

ئوتكەن يىلى تاللىماي،
ئۇنەلمىدى پۇچىگى.
ئوز ۋاختىنى چاغلىماي،
بولدى جانسىز كوتىگى.

بۇ يىل ئۇرۇغ تاللاپتىم،
ئۇندى مايسا رەتمۇ - رەت.

پەرۋىش قىلىپ ئاسراپتىم،
زايا بولمىدى پەقەت.

پارتىيىمىز كورسەتتى،
ئۇرۇغ تاللاپ تېرىشنى.
تەلىم بېرىپ ئۇگەتتى،
ياخشى ئىشلەپ بېيىشنى.

ياخشى ئۇرۇغ باھاسى،
تەڭ ئەمەسكەن باشقىغا.
تاللىۋالغان ئۇرۇغنىڭ،
خەتني يازدىم ئاستىغا.

ئەدەبىي ئوچېرك ھەققىدە

قاۋسىلقان قامىجان

1

ئەدەبىياتىمىزنىڭ قايسى تۈرى، قايسى ژانىرى بولسۇن، ھەممىسىنىڭ دېگۈدەك ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكى، قانۇنىيىتى، تۇتقان ئورنى، رولى، تەسىرى، ئەھمىيىتى بولىدۇ. ئۇلار سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات — سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ تەرەققىيات قەدىمىنى ئىلگىرى سۈرۈش ۋە گۈللەندۈرۈشتە بەلگىلىك تەسىر كۆرسىتىش رولىغا ئىگە. ئەگەر بۇلارنىڭ بىرسى كەم بولسا ياكى ئۇنىڭ تەرەققىياتى باشقا ژانىرلارنىڭ كەينىدە قالسا، بۇ چاغدا كەڭ كىتابخانلارنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇپ، ئۇنى ئىستەپ، سەۋەبىنى سۈرۈشتە قىلىشقا مەجبۇر بولىدۇ. چۈنكى كىتابخانلارنىڭ خالىغان خىل ژانىرلاردا يېزىلغان ئەدەبىي ئەسەرلەرگە بولغان قىزىقىشى، ھەۋىسى ئوخشاش بولمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ شۇ ئەسەرلەرنى ئوقۇپ لەززەتلىنىشىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. مەسىلەن: بەزىلەر رومان، پوۋېست، ھېكايىلارنى ئوقۇشنى ياخشى كۆرسە، بەزىلەر شېئىرىي ئەسەرلەرنى ئوقۇشقا ئامراق كېلىدۇ، بەزىلەر سەھنە ئەسەرلىرىنى ئوقۇشنى ياكى ئۇنى سەھنىلەردىن كۆرۈشنى ياقتۇرسا، بەزىلەر نەسرى ئەسەرلەرنى، ئاخبارات ئەدەبىياتىغا ئائىت ئەسەرلەرنى ئوقۇشقا كۆپرەك ئىشتىياق باغلايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئەدەبىياتىمىزنىڭ خىلمۇ — خىل ژانىر، ئۇسلۇبلاردا يېزىلغان ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ ئۆزىگە لايىق بازىرى، خېرىدارى، جەمئىيەتتە، كىشىلەر ئارىسىدا كۆرسەتكەن تەسىرى ۋە تۈرتكىسى بولىدىغانلىقىنى يېتەرلىك چۈشىنىشىمىز كېرەك. ئۇلارنىڭ بۇ ئالاھىدىلىكلىرىنى ئىنكار قىلىشقا ياكى بىرسىگە ئېتىۋار بېرىپ، باشقىلىرىغا سەل قاراشقا بولمايدۇ. ۋە ئۆز كۆڭلىمىزگە ياققانلىرىنى ماختاپ، ياقمىغانلىرىنى چەتكە قايرىپ قويۇشقا تېخىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى ئۇنى سىز ياخشى كۆرمىسىڭىز، باشقىلار ياخشى كۆرۈدۇ-دە! ئۇنداق قىلىش ئەدەبىيات ئىلمىنىڭ قانۇنىيىتىگە، ئەدەبىي ئەسەرلەر مىزانىغا تامامەن خىلاپ ئىكەنلىكىنى بىلىشىمىز لازىم.

دېمەك بۇ يەردە دېمەكچى بولغان مەقسىتىمىزگە كەلسەك، ئاخبارات ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ ئاساسلىق ئىپادىلەش شەكلىنىڭ بىرى بولغان ئەدەبىي ئوچېركىمۇ كىتابخانلار جامائەتچىلىكىگە خېلى ئۇزۇندىن تارتىپ پىششىق تونۇش بولۇپ كەلگەن ژانىر. شۇڭا ئەدەبىي ئوچېركنىڭ ئەدەبىياتىمىزنىڭ تارىخىدا باشتىن — ئاخىر ئىزچىل قەدىرلىنىپ قوللۇنۇلۇپ كېلىنىۋاتقان ئەدەبىي شەكىل ئىكەنلىكى بىزگە ئايدىڭ بولسا كېرەك.

بىز بۇ مەسىلە ھەققىدە بەكمۇ ئىلگىرىلەپ كەتمەي، پەقەت ئېلىمىز ئازات بولغاندىن كېيىنكى ئەدەبىياتىمىزدا ئەدەبىي ئوچېركچىلىك ئىشىمىزنىڭ دەسلەپكى تەرەققىيات ئەھۋا-

لىغا ئازراق بولسىمۇ نەزەر تاشلاپ بېقىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ.

بۈگۈنكىچە ئېسىمىزدە تۇرۇپتىكى 10 يىللىق قالايمىقانچىلىقتىن بۇرۇن ئىلىمىزدە، جۈملىدىن ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ئالدىنقى قاتاردا تەرەققىي قىلىپ ماڭغان ژانىرلارنىڭ بىرى ئەدەبىي ئوچېرىك بولغان ئىدى. بۇ مەزگىلدە گېزىت، ژورنال بەتلىرىنىڭ كۆرۈنەرلىك يېرىدىن ئورۇن ئالغان دەۋرىمىزنىڭ جەڭگىۋار يېڭى رىياللىق روھى بىلەن سۇغۇرۇلغان، سوتسىيالىستىك ئىنقىلاپ ۋە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئىشلىرىمىزدا دەسلەپكى قەدەمدە قولغا كەلتۈرگەن غەلىبە-نەتىجىلىرىمىز ئەكس ئەتتۈرۈلۈپ كىتابخانلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلغان ياخشى ئەدەبىي ئوچېركلار كەينى-كەينىدىن كۆپلەپ چىققان ئىدى. شۇ ۋاقىتلاردا ئېلان قىلىنغان بىر قىسىم ئەدەبىي ئوچېركلارنىڭ بەرگەن لەززىتى تېخىچە كىتابخانلار ئاممىسىنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكىنى يوق.

ھەقىقەتەن ئەدەبىي ئوچېرىك شەكلىنى ئەزەلدىن تارتىپ كەڭ قەلەم ئىگىلىرىمىز ئەتىۋالاپ قوللىنىپ كەلگەنلىكى ھەممىمىزگە چۈشىنىشلىك. ئۇ پەقەت ئاخبارات ئەدەبىياتى، جۈملىدىن مەخسۇس مۇخبىرلىق خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەنلەرنىڭ ئىشى بولۇپ قالماستىن، بەلكى كۆزگە كۆرۈنگەن يازغۇچى، شائىرلىرىمىزدىن بۇ ساھەگە قەدەم تاشلىماي ئۆتكەنلىرى ئاز ئۇچرايدۇ. مەسىلەن ئالايلى، ئۇيغۇر يازغۇچىسى قەييۇم تۇردى ئەدەبىي ئىجادىيەت مەيدانىغا دەسلەپتە بىر نەچچە پارچە ھىكايە، ئەدەبىي ئوچېركلارنى يېزىش بىلەن كەلگەن ئىدى. كېيىن ئۇنىڭ 1981- يىلى 7 پارچە ھىكايە، 7 پارچە ئوچېركىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان «زەرەپشان بويىدا» ناملىق ھىكايە، ئوچېركلار توپلىمى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. بۇنىڭدىن باشقا يازغۇچى، شائىرلىرىمىزنىڭ ئەمەلىيىتىدىنمۇ مۇنداق پاكىتلارنى كۆپلەپ تاپقىلى بولىدۇ. "4 كىشىلىك گۇرۇھ" يوقىتىلغاندىن كېيىن پارتىيىمىزنىڭ دانا رەھبەرلىكىدە، ئەدەبىياتىمىزنىڭ ھەممە ژانىرلىرىغا قايتىدىن جان كىرىپ، يېقىنقى بىر نەچچە يىلنىڭ ئىچىدىلا كىشىنى تولىمۇ خۇشاللاندۇرارلىق زور نەتىجىلەر قولغا كەلدى. ھەتتا بۇ ساھەدە ئىلگىرىكى ھەر قانداق دەۋرلەر بىلەن سېلىشتۇرۇشقا بولمايدىغان دەرىجىدە ئالاھىدە يۈكسىلىش بولدى. بۇنىڭدىكى ئاساسلىق سەۋەب پارتىيىمىزنىڭ قۇدرەتلىك تەڭداشسىز مىللىي سىياسىتى ئۆزىنىڭ پارلاق نۇرىنى چېچىپ، ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىمىزنىڭ تەرەققىيات يولىنى ھەقىقىي تۈردە يورۇتۇپ بەرگەنلىكىدىن بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، كەڭ ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىمىز تۈرلۈك روھىي كىشەنلەرنى پاچاقلاپ تاشلاپ، ئىدىيىنى ئازات قىلىپ، ئىشەنچىنى چىڭىتىپ، ئۆزلىرىنىڭ زېھنى كۈچىنى، ئىجادىي غەيرىتىنى راسا جارى قىلدۇرغانلىقىنىڭ نەتىجىسى.

لېكىن ئەدەبىي ئوچېركقا نىسبەتەن ئېتىۋارسىز قارالغانلىقتىن، بۇ ژانىر تېخىچە بوسۇپ چىقالمايۋاتىدۇ. ئەلۋەتتە بۇ مەسىلە ھەممىمىزنى چوڭقۇر ئويلاندۇرىدۇ. لېكىن بۇ يەردە ئەدەبىي ئوچېركنى يېزىشتا قەلىمىمىزنىڭ ئۇچى بارمىدى دېگەن ئۇقۇم چىقمايدۇ. يېقىنقى بىر نەچچە يىلدا بەيىندە قەييۇم تۇردىنىڭ «تاڭ ئالدىدىكى شەپەق»، خېۋىر تۆمۈرنىڭ «ئابدىقادىر دامۇللام»، ئىمىن تۇرسۇننىڭ «ساياھەتنىڭ بىرىنچى مەزگىلىدە»، ئابلا ئەخمىدىنىڭ «مېنىڭ ئۇستازىم»، مىركامىل ياقۇپنىڭ «كۈرەش مۇنسى»، غەيرەت ئابدۇللانىڭ «ئاشۋاي»،

تاھىر ئوسماننىڭ «ئۇرخاننىڭ يېڭى باھارى»، مەھەممەت باغراشنىڭ «قاتناش سېپىدىكى نەۋقىران بۈركۈت»، ئوبۇلقاسىم تۇرسۇننىڭ «باشلىنىش» ئەسەرلىرىگە ئوخشاش كىتاپخانلارنى چوڭقۇر ھاياجانغا سالىدىغان ياخشى ئەدەبىي ئوچېركلەرمۇ يېزىلدى. بىراق ئەدەبىياتىمىزنىڭ ھازىرقى تەرەققىياتى، دەۋرىمىزنىڭ تەلىۋىدىن قارىغاندا، ئەدەبىي ئوچېركچىلىك ئىشىمىزنىڭ قەدىمى ناھايىتى كەينىدە قالغانلىقىغا ھەممىمىز ئىقرارمىز. راستىنى ئېيتقاندا ئاندا - ساندا يېزىپ قويغانلارنى ھېساپقا ئالمىغاندا، ئەدەبىي ئوچېرك خېلى تاشلىنىپ كەتتى.

بىزنىڭچە ئەدەبىي ئوچېركنىڭ زادى قولدىن بەرمەيدىغان، ئاممىباپ ياخشى ژانىرلارنىڭ بىرى ئىكەنلىكىگە شەك كەلتۈرۈشكە بولمايدۇ. بۇنىڭغا قارىتا سەل قارىشىمىزغا ياكى ئۇنى كېرەكسىز قىلىپ تاشلىۋېتىشىمىزگە ھېچقانداق ئاساسىمىز يوق، ئۇنىڭ ئەكسىچە بىزگە ياخشى يېزىلغان ئەدەبىي ئوچېركلەر ھېلىمۇ كېرەك، كەلگۈسىدىمۇ شۇنداق بولىۋېرىدۇ. ئۇنداق بولسا بۇ ژانىردا قەلەم تەۋرىتىدىغانلار نىمە ئۈچۈن ئازىيىپ كەتتى ؟

بىزنىڭ قارىشىمىزچە بۇنىڭدا تۆۋەندىكى سەۋەپلەر بولسا كېرەك:

دەرۋەقە كېيىنكى مەزگىللەردە ئەدەبىي ئىجادىيەت سېپىمىزگە كېلىپ قوشۇلغان يېڭى كۈچلەر بۇ ژانىرنى ئانچە نەزىرىگە ئالمىدى، سەل قارىدى، كوڭۈل بولمىدى. بۇلارنىڭ ئىچىدىن بەزىلىرى ئەدەبىي ئوچېرك دىگەن نىمە، ئۇ قانداق يېزىلىدۇ؟ دىگەن مەسىلە ھەققىدە يېتەرلىك بىلىم ۋە تەجرىبىلىرى بولمىغانلىقى تۈپەيلىدىن، ئۇلار ئەدەبىي ئوچېركنى يېزىشقا جۈرئەت قىلالماي، ئاجىزلىق قىلغان تەرەپلىرىمۇ يوق ئەمەس. كونا، پىشقان يازغۇچىلارغا كەلسەك، بۇلارنىڭ بەزىلىرى بۇرۇن قىزىقىپ يازغان بولسا، كېيىن زېرىكتىمۇ تاشلىۋەتتى. بەزىلىرى باشقا ئەدەبىي ژانىرلاردا يىرىك ئەسەرلەرنى يېزىش بىلەن بولۇپ كېتىپ، ئۇنىڭغا ۋاقىت سەرپ قىلىپ كۈچ ئاجرىتالمىدى. مانا بۇلار ئەدەبىي ئوچېركچىلىگىمىزنىڭ ئارقىدا قېلىشقا سەۋەپچى بولغان بىر قاتار ئەمەلىيەت. شۇنداق بولسىمۇ دەۋرىنىڭ تەلىۋى، ئاممىنىڭ ئارزۇ - ئۈمىتلىرىگە ئاساسەن، بىز ئەدەبىي ئوچېركچىلىكنى راۋاجلاندۇرۇشنى يەنىلا قايتىدىن تەكىتلەيمىز، تەكىتلىگەندىمۇ كۈچلۈك تەكىتلەيمىز. گەپنىڭ قىسقىسى كىتاپخانلار جامائەتچىلىگى باشقا ژانىرلاردا يېزىلغان ئەدەبىي ئەسەرلەرگە قانداق مۇھتاج بولغان بولسا، ئەدەبىي ئوچېركىمۇ شۇنداق مۇھتاج. شۇڭا ئەدەبىي ئوچېرككە كوڭۈل بولۇنۇشى، بۇ جەھەتتە مەيلى ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىمىزنىڭ بولسۇن، مەيلى ئاخبارات خادىملىرىمىزنىڭ بولسۇن بىردەك ئورتاق نىشانىنى بويلاپ بىردەك قەلەم تەۋرىتىشى، گېزىت - ژورناللاردىن ئەدەبىي ئوچېرككە مۇۋاپىق ئورۇن بېرىلىشى لازىم.

ئەدەبىي ئوچېرك ئوخشاشلا خەلقىمىزنىڭ قىممەتلىك مەنىۋى بايلىقى. ئۇ ئىلگىرى ئۆتكەن بەزى يازغۇچى، شائىرلارنىڭ ۋە ھازىرقى دەۋرىمىزدىكى بەزى يازغۇچى، شائىرلارنىڭمۇ ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللۇنۇش داۋامىدا قەدەممۇ - قەدەم ئۆسۈپ، يېتىلىپ ھىكايە، پوۋېست، رومانلارنى يېزىش ئۈچۈن تەييارلىق باسقۇچى بولۇپ، مەلۇم دەرىجىدە كورۇكلۇك رول ئوينىغان. ئەينى ۋاقىتلاردا مەشھۇر رۇس يازغۇچىسى تۇرگېنېۋ: "ئوچېرك پوئېزىيە ئەمەس، ئۇ، پوئېزىيىدىنمۇ يۇقۇرى تۇرىدۇ،" دەپ كورسەتكەن ئىدى.

بۇنىڭ مەنىسى: كىتاپخانلار ئاممىسى كۆپىنچە شېئىرنى ياخشى كۆرىدۇ. ھەممىدىن رېئال تۇرمۇش چىنلىقىنى ئۇيان-بۇيان قىلماستىن، قىزىقارلىق، تېپىك ۋەقەلەر، بەدىئىي تەسۋىر، گۈزەل ئوبرازلىق تىل ۋاستىسى ئارقىلىق ئىپادىلەپ بەرگەن ئەدەبىي ئوچېرىكنى ئۇنىڭدىن بەكرەك ياخشى كۆرىدۇ، دېگەن نىلىكتىن ئىبارەت.

ئەدەبىي ئوچېرىكتە دەۋر روھى، خەلقىمىز نىڭ كۆتىرەڭگۈ كەيپىياتى، باي، جەڭگىۋار تۇرمۇش سادالىرى جۇش ئۇرۇپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭدىكى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن دەۋرىمىز كىشىلىرىنىڭ تولۇپ - تاشقان غەيرەت - جاسارىتى، ھەر قايسى ساھەلەردە قولغا كەلتۈرگەن غەلىبە - نەتىجىلىرىمىز كىتاپخانلارنى ئۆزىگە شۇنچىلىك مەپتۇن قىلىدۇ، تەسىرلەندۈرىدۇ ۋە ھوزۇرلاندۇرىدۇ.

بىز يۇقۇرىدا ئەدەبىي ئوچېرىكنىڭ مۇھىملىقى، ئەدەبىيات تارىخىمىزدىكى تۇتقان ئورنى ۋە ئۇنىڭ ھازىر كىتاپخانلىرىمىزنىڭ ئۇسسۇزلىقىنى قاندۇرالمايۋاتقانلىقىدىكى بەزى مەسىلىلەر ھەققىدە ئازراق توختالدۇق.

دېمەك كۈندىلىك تۇرمۇشىمىزدىكى ئىشلاردىن تارتىپ، سىياسىي ھاياتىمىزدىكى يېڭى زور ئۆزگۈرۈشلەرگە قەدەر بولغان ئۇلۇغۋار تېمىلارنى ئۆز ۋاقتىدا ھەققىي يوسۇندا سۈرەتلەپ بېرىشتىكى ئەدەبىي ئوچېرىكنىڭ تۇرتكىلىك رولىغا، تەربىيىۋى ئەھمىيىتىگە ئىلھاملاندۇرۇش كۈچىگە سەل قارىغىلى بولمايدۇ.

2

ئەدەبىي ئوچېرىكتە تەسۋىرلەنگەن رېئال تۇرمۇش چىنلىقىنىڭ ئۆزىدىن ئىلىنغان تىپىك تەپسىلاتلار كۈرۈنۈشنىڭ جانلىق كارتىنىسى، ماھىيەتلىك تىپىك ۋەقەلەر ۋە تىپىك شەخسلەرنىڭ ئۈلگۈلۈك پائالىيىتى كىتاپخانلار جامائەتچىلىكىنىڭ دىققەت-ئېتىۋارىنى ئۆزىگە كۈچلۈك تارتقانلىقى، جەمئىيەتتە، كىشىلەر ئارىسىدا زور تەسىر قوزغاشتەك مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ باشقا ئەدەبىي ئەسەرلەرگە ئوخشاشلا ئۆز قىممىتىنى ئۇزاققىچە ساقلاپ قالالايدۇ. ھەتتا كىتاپخانلار ئاممىسى ئەدەبىي ئوچېرىكنىڭ بەزىلىرىنى كېيىنكى دەۋرلەردىمۇ قىممەتلىك مۇھىم تارىخىي ماتېرىياللار سۈپىتىدە خاتىرلەيدۇ. بۇنىڭدىن قارىغاندا ئەدەبىي ئوچېرىكنىڭ خەلق ئاممىسىنى تەربىيىلەش، ئىنتىپا قلاشتۇرۇش، ئىلھاملاندۇرۇش، ئۈزلۈكسىز ئالغا يېتەكلەش، جەمئىيەت تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە تۈرتكە بولۇش جەھەتلەردە ئوينىغان رولىغا شەك كەلتۈرۈشكە بولمايدۇ.

بەزىلەر ئەدەبىي ئوچېرىكنى ئەدەبىي ئەسەرلەر ئىچىگە كىرمەيدۇ، بىر پارچە ئوچېرىكنى يېزىش ئۈچۈن كەتكەن زېھنى كۈچنى بىر پارچە ھېكايە يېزىش ئۈچۈن ئىشلەتكەن ياخشىراق، دەپ قارايدۇ. بىزنىڭچە بۇنداق قاراش توغرا ئەمەس. مۇئەييەنلەشتۈرۈشكە بولىدۇكى ئەدەبىي ئوچېرىك ئەدەبىي ئەسەرلەر قاتارىغا كىرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز باشقا ئەدەبىي ئەسەرلەرنى قانداق قەدىرلىگەن بولساق، ئەدەبىي ئوچېرىكنىمۇ شۇنداق قەدىرلەيمىز. باشقا ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ئىجات قىلىشتا ئاپتورلارغا بەدىئىلىك جەھەتتىن قانچىلىك يۇقۇرى تەلەپ قويۇلغان بولسا، ئەدەبىي ئوچېرىكنى يېزىشتىمۇ شۇنداق تەلەپ ۋە شۇنداق ئۆلچەمنى قويغىلى بولىدۇ.

ئەدەبىي ئوچېرىك نېمە ئۈچۈن ئەدەبىي ئەسەرلەر قاتارىغا قوشۇلىدۇ؟

www.uyghurkitap.com

ئامىللارغا باغلىق. بۇنىڭ ئاساسلىق سەۋەبى- ئەدەبىي ئوچېركتە ئەدەبىي ئەسەرلەر ئىجادىيىتىدىكى بەدىئىي ئىپادىلەش ئۇسۇللىرى كەڭ-كۇشادە قوللىنىلىدۇ، ئەدەبىي جەھەتتىن گۈزەل، رەڭدار يېزىلىدۇ. بۇندىن باشقا يەنە ئەدەبىي ئوچېركلەردە بىرىلگەن مەنزىرە تەسۋىرى، مۇھىت يەنى ئورۇن-جاي تەسۋىرى، ئۆي-جاھاز تەسۋىرى، لىرىك ھىسسىيات تەسۋىرى، دىيالوگ مونولوگ تەسۋىرى قاتارلىقلاردا قىسمەن توقۇلما، يەنى ئىش قوشۇش ئۇسۇللىرىمۇ قوللىنىلىدۇ. مانا بۇلار ئوچېركنىڭ ئەدەبىلىك جەھەتتىكى مۇھىم ئالاھىدىلىكلىرىنى گەۋدىلەندۇرۇپ بېرىدۇ،

ئەدەبىي ئوچېركنىڭ باشقا ئەدەبىي ئەسەرلەردىن توپ پەرقى - ئۇنىڭ جېنى-پاكىت، يەنى رىيال ھاياتتا بولۇپ ئۆتكەن چىنلىقنىڭ ئۆزى. شۇڭا ئەدەبىي ئوچېركتە بايان قىلىنغان ۋەقەلىكنىڭ يۈز بەرگەن ئورنى، شارائىتى، ۋاقتى ئېنىق بولغان راس ئىشنى ئاساس قىلىپ يېزىلىدۇ. ئۇنىڭغا قاتناشقان پېرسوناژلارنىڭ ھەممىسى ياشىغان ۋە ياشاۋاتقان ئادرېسى بار كىشىلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئەينەن ئۆزىنى ئىستەپ تاپقىلى، ئۇچراتقىلى بولىدۇ. بۇنىڭدا باشقا ئەدەبىي ئەسەرلەرگە ئوخشاش كەڭ تۈردە تىپىكلەشتۈرۈش، ئىش قوشۇپ ئۆزگەرتىش ئۇسۇلى قوللىنىلمايدۇ. مەسىلەن: ھازىرقى دەۋرىمىزدە سوتسىيالىستىك 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا يۈرۈش قىلىۋاتقان ئىلغار ئورۇنلار، ئەمگەك نەمۇنىچىلىرى، خىزمەت نەمۇنىچىلىرى، ئۈلگىلۈك مائارىپچىلار، توھپىسى زور پەن - تېخنىكا خادىملىرى، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ۋەتەن، خەلق ئامانلىقىنى قوغداۋاتقان ئەسكەرلەرنىڭ، دولەتنى تىرىشچانلىق، ئىقتىساتچانلىق بىلەن گۈللەندۈرۈش، دولەت، خەلقنىڭ مال - مۈلكىنى ئاسراش يولىدا نەمۇنىلىك رول ئويناۋاتقان مالىيە - سودا خادىملىرىنىڭ، ئىلىم-پەنگە يۈرۈش قىلىۋاتقان زىيالىيلارنىڭ ئىش ئىزلىرى تىپىك ۋەقەلەر ئارقىلىق ئۆز ئەندىزى بويىچە ئەينەن ئەكس ئەتتۈرۈلۈپ بېرىلىدۇ. بۇنىڭدا يالغان پاكىت قىستۇرۇپ ياپسالاشقا، سۆزمەنلىك قىلىپ قۇرۇق گەپ سېتىشقا، كۆپتۈرۈۋېتىشكە يول قويۇلمايدۇ.

دىمەك ئەدەبىي ئوچېركنىڭ تېما دائىرىسى ناھايىتى كەڭرى بولىدۇ. ئۇ مەلۇمدا ئىرە بىلەن چەكلەنمەيدۇ، ئۇنىڭدا تۇرمۇش ۋەقەلىكىنىڭ چىنلىقىغا، دەللىلىگە، توغرىلىقىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىلىدۇ. شۇندا قىلا ئەدەبىي ئوچېركلەردە ساپ ئىجابى نەرسىلەرلا يېزىلىپ قالماستىن، رىيال تۇرمۇشىمىزدا ئايرىم ساقلىنىپ كەلگەن سەلبى نەرسىلەرمۇ يېزىلىدۇ.

تىپىك ئىلغار ئورۇنلارنىڭ، تىپىك ئىلغار شەخسلەرنىڭ ئۈلگىلۈك ئىش پائالىيەتلىرى مەدھىيىلىنىش بىلەن بىر چاغدا، ئارقىدا قالغان قالاق ئورۇن، قالاق شەخسلەرمۇ قاتتىق تەنقىتلىنىدۇ ۋە قامچىلىنىدۇ.

رۇشەنكى، ئىلغارلىق بىلەن قالاقلىق، توغرىلىق بىلەن خاتالىق ئوتتۇرىسىدىكى كۈرەش، زىددىيەتلەرمۇ بايان قىلىنىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ھەل قىلىنىش چارىسى كورسۇتۇلۇپ، خەلق ئاممىسىنىڭ تەجرىبە-ساۋاقلارنى يەكۇنلەپ، ئۈزلۈكسىز ئالغا ئىلگىرىلىشىگە تۈرتكە بولىدۇ.

شۇنىڭغا دىققەت قىلىش كېرەككى، كۆزىمىز كورگەن، قۇلىقىمىز ئاڭلىغان بولمىغۇر نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئوچېرك قىلىپ يېزىشقا بولمايدۇ. يازغاندىمۇ ئۇنداق ئىشلاردىن ئەدەبىي ئوچېركنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈش مۇمكىن ئەمەس. شۇنىڭ بىلەن بىر چاغدا، ئەدەبىي

ئوچېركتە پاكىتنى ئاساس قىلغان دەپ قاراپ رېئال تۇرمۇشتا بولغان ۋە بولۇۋاتقان ئىشلارنىڭ ئىچىدىن تىپىك ئەھمىيەتكە ئىگە بولغانلىرى تاللاپ ئېلىنماي، ئۇنى مەلۇم بىرتىپىك قىزىقارلىق ۋەقە ئىچىگە ئېلىپ كىرمەي نوقۇل ھالدا پاكىت، سان-سىفىرلار تىزمىسى بىلەن تولدۇرۇلۇپ قويۇلسا، ئۇ ئەدەبىي ئوچېرك بولماي، ماقالە ياكى خىزمەت دوكلادىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. بۇنداق ئەھۋاللار ئەدەبىي ئوچېركنىڭ قىممىتىگە، سۈپىتىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ. خالاس. بەزىلەر ئوچېركتە يېقىنراق كېلىدىغان راس ئادەم، راس ئىشنى دەۋر قىلىپ يېزىلغان ۋەقە تۈگشۈنىنى ئەدەبىي ئوچېرك بىلەن ئارىلاشتۇرىۋېتىدۇ. مۇنداق ئىستىلدىنمۇ ساقلىنىش كېرەك. چۈنكى ئەدەبىي ئوچېرك بىلەن تۈگشۈن بىر - بىرىگە ئوخشىمايدۇ.

تۈگشۈن مەلۇم بىر خەۋەر ۋەقەلىگىنىڭ بىر ياكى بىر نەچچە بولىگىنىڭ جەريانىنى كورسۈتۈشنى ئاساس قىلىپ يېزىلىدۇ. ئۇ ۋەقەنىڭ كونكرىت ئەھۋالىنى، ئۇنىڭ تىپىك ئەھمىيىتىنى كىتابخانلارغا تونۇشتۇرۇشنى، كۆچلۈك ھىسسىيات، جانلىق تەپسىلات تەسۋىرى بىلەن كىتابخانلارنى تەسىرلەندۈرۈشنى مەقسەت قىلىدۇ.

ئەگەر ياخشى يېزىلغان تۈگشۈنلەرنىڭ ئىچىدە بەدىئى ئوچېركتە ئايلاندۇرۇشقا بولىدىغانلىرى بولسا، ئۇنى تېخىمۇ پىششىقلاپ ئىشلەپ، بەدىئى ئوچېركتە ئايلاندۇرۇشقا بولىدۇ. ئوچېرك بولغىدەك ماتېرىيالنىڭ يىپ ئۇچى چىقمىسا، ئۇنى زورلاپ ئەدەبىي ئوچېرك يازىمەن دەپ يۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق. بىز دائىم رېئال تۇرمۇشىمىزدا مەلۇم ئەھمىيىتى بار، يېتەكچى رولى بار، تىپىك، تەسىرلىك ماتېرىياللارنى ئۇچرىتىمىز، بۇلارنىڭ ئىچىدە ئوچېرك بولغىدەك تەلەپكە يەتسە ئوچېرك قىلىپ يېزىشىمىز كېرەك. يەتمىسە بىرەر پارچە تۈگشۈن قىلىپ يېزىپ، ئۇنىڭمۇ ئۆزىنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇشىمىز لازىم.

ئۇنداق بولسا ئەدەبىي ئوچېرك دېگەن نىمە؟

ئەدەبىي ئوچېرك دېگىنىمىز — رېئال تۇرمۇش چىنلىقى بىلەن زىچ باغلانغان راس ئىش، راس ۋەقەلەرنى يېزىشنى ئاساس قىلغان گۈزەل ۋە مۇكەممەل ئەدەبىي تۈس ئالغان جانلىق ۋە يارقىن ئوبرازلار ئارقىلىق مەلۇم تىپىك تەربىيىۋى ئەھمىيەتكە ۋە مۇھىم قىممەتكە ئىگە ۋەقەلەرنىڭ بىرەر پارچىسىنى تەپسىلى، رۇشەن ۋە كۈچلۈك ھىسسىيات بىلەن يورۇتۇلغان تەسۋىرلەشتىن بارلىققا كەلگەن ئاخبارات ئەدەبىياتىنىڭ بىر خىل شەكلىدىن ئىبارەت.

ئەدەبىي ئوچېركتە كىشىلەر تولىمۇ كۆڭۈل بولىدىغان، ئۇلارنىڭ قەلبىگە ياقىدىغان بىرەر كىشىنىڭ تەسىرلىك پائالىيىتىدىن تارتىپ نۇرغۇن كىشىنىڭ ھەركىتىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كورۇنۇشلەرنىڭ ھەممىسى يېزىلىدۇ.

ئەدەبىي ئوچېركلەردە ۋەقە بايانى گەۋدە قىلىنغانلىقى تۈپەيلىدىن، ئۇنىڭ بەزىلىرىدە ۋەقەنى پەيدا قىلغان زىددىيەت - توقۇنۇشلارنىڭ باشلىنىشى، راۋاجلىنىشى، يۇقۇرى پەللىگە كوتۈرۈلۈشى، يېشىمى بولىدۇ. بۇ جەھەتلەردىن ئەدەبىي ئوچېركلەر ھېكايىلارغا ئوخشاپ كېتىدۇ. لېكىن مۇنداق قىلىشنى ئەدەبىي ئوچېركلەرنىڭ ھەممىسىدىن تەلەپ قىلىشقا بولمايدۇ. پەقەت ئەدەبىي ئوچېرك ۋەقەلىگىنىڭ قۇرۇلمىسى، سيۇژېت لىنىيىسى شۇ ئوچېركتە سوز بولۇۋاتقان تېمىنىڭ، يەنى ماتېرىيالنىڭ ئالاھىدىلىگى، تەلۋىگە ئۇيغۇن-

لاشتۇرۇلۇپ بېرىلىدۇ. قارىماققا، ئەدەبىي ئوچېرىك كۆپ ئۆنچە ھېكايىغا ئوخشاۋاتقاندەك كۆرۈنگىنى بىلەن، تېگى - تەكتىدىن ئالغاندا، بۇلار بىر - بىرىگە تۈپتىن ئوخشىمايدۇ.

ھېكايىلاردا دەۋر رېياللىقىدىن، تۇرمۇش چىنلىقىدىن ماتېرىيال تاللاپ، ئۇنى مەركەزلەشتۈرۈپ تارىخىي تېمىلاردا، ھازىرقى زامان تېمىلىرىدا قەلەم تەۋرىتىشكە بولىدۇ. ئۇنىڭدىكى ۋەقە رېياللىقى، چىنلىقى شۇ دەۋرنىڭ روھىغا ئۇيغۇنلاشتۇرۇلۇپ توقۇلما قىلىش ئۇسۇلى بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈلىدۇ. يەنە ۋەقەنىڭ، پېرسوناژنىڭ، مۇھىتنىڭ تىپىك بولۇشىنى ئالدىنقى شەرت قىلىدۇ. بۇنداق قانۇنىيەت بويىچە ئىش كۆرۈلمىسە، ئۇ، ئەدەبىي ئىجادىيەت بولۇپ ھېسابلانمايدۇ.

ئەدەبىي ئوچېرىكلەردىمۇ تارىخىي ۋەقەلىك، تارىخىي شەخسلەر ۋە بۈگۈنكى دەۋر ۋەقەلىكى، بۈگۈنكى دەۋرىمىز كىشىلىرى يېزىلىدۇ. بىراق، ئۇنىڭغا ئىش قوشۇپ ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلمەيدۇ، مەيلى قايسى دەۋر، قايسى مەزگىلدە يۈز بەرگەن ۋەقە، ياشىغان كىشىلەر بولسۇن، ئىسمى، ئادرېسى، كۆرەشلىرى، پائالىيەت مەزمۇنلىرى ئەينەنلىكىنى ساقلاپ ئېلىنىدۇ.

ھېكايىلارغا ئوخشاش ئەدەبىي ئوچېرىكتىمۇ ئومۇملۇق بىلەن ئىندىۋىدۇئاللىق ئۆز ئارا بىرلەشتۈرۈلگەن بولىدۇ. ئەدەبىي ئوچېرىكتە شۇنداق خۇسۇسىيەتلەرنىڭ بولۇشى تۇرمۇش ماتېرىيالىنىغا باي كىشىلەر مۇناسىۋىتى ۋە پائالىيەتلىرىنىڭ خىلمۇخىل بولۇش تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن. ئەدەبىي ئوچېرىكلەردىكى ئومۇملۇق بىلەن ئىندىۋىدۇئاللىق ھېكايىلاردىكى توقۇلما، تىپىكلەشتۈرۈش ئۇسۇلى بىلەن ئەمەس، ئادەتتە كىشىلەردە تەبىئىي ھالدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان ئومۇملۇق بىلەن ئىندىۋىدۇئاللىقتىن كەلگەن. مەسىلەن، يېزا ئىگىلىك تېمىسى، سانائەت تېمىسى، پەن - تېخنىكا، مائارىپ، سەھىيە، مالىيە - سودا ۋە باشقا تېمىلاردا يېزىلغان ئەدەبىي ئوچېرىكلاردىكى ئىشچى، دېھقان، ئەسكەر، زىيالىي، كادىر، تىببىي خادىملار، مالىيە - سودا خادىملىرى ئارىسىدىن يېتىشىپ چىققان قەھرىمان شەخسلەرنىڭ ئۆلگىلىك ئىش ئىزلىرى يېپ ئۇچى قىلىنىپ تەسۋىرلەندىدەيلى، ئۇلار ھامان شۇ ساھەدىكى كىشىلەرگە ۋەكىللىك قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ شۇ ساھە بويىچە ئۆزلىرىگە خاس ئومۇملىقى بىلەن خاسلىقى روشەن ئىپادىلىنىش كېرەك.

شۇنى ئېيتىشقا بولىدۇكى ئەدەبىي ئوچېرىكلەر بىر خىل قېلىپتا ياكى ئوخشاش شەكىلدە يېزىلمايدۇ. ئۇنىڭمۇ ئۆزىگە لايىق تۈرلىرى بار. ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىزگە كۆپرەك تونۇش بولغانلىرى ئاساسەن ساياھەت ئوچېرىكى، ئاخبارات ئوچېرىكى، پېيزاژ ئوچېرىكى، ھەربىي ئىشلار ئوچېرىكى، خاتىرە ئوچېرىكى، تارىخىي ۋەقە، تارىخىي شەخسلەر ھەققىدىكى ئوچېرىك، پوبلىتسىكىلىك ئوچېرىك قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

3

ھېكايە ۋە باشقا ئەدەبىي ئەسەرلەرگە ئوخشاش، ئەدەبىي ئوچېرىكنى يېزىش مەسىلىسىمۇ ئاسانغا چۈشمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەدەبىي ئوچېرىكلەرنى يېزىشتىمۇ يەنىلا توغرا دۇنيا قا-

راش ، يۈكسەك ئىپادىلەش ماھارىتى بولۇشتىن تاشقىرى، مول تۇرمۇش تەجرىبىسى، ئەت-
راپلىق ، كەڭ دائىرىلىك تۇرمۇش بىلىمى ، تىل ئىشلىتىش سەنئىتى بولۇش كېرەك .

ھازىر ئەدەبىي ئوچېرىك ھەققىدە مەيلى كونا ئاپتورلىرىمىزنىڭ بولسۇن ، مەيلى يېڭى
ئاپتورلارنىڭ بولسۇن، راسا ئەركىن كۆڭۈل ئازادىلىكى يۈكسەك شىجائەت بىلەن قەلەم
تەۋرىتىشىنىڭ پەيتى كەلدى . ھازىرقى دەۋرىمىزدە بىزنى شۇنداق ياخشى ئوچېرىك ماتېرى-
يال بىلەن تەمىنلەيدىغان ئىشلار ناھايىتى كۆپ . شۇڭلاشقا غەيرەت ئۈستىگە غەيرەتكە كى-
رىپ، پىشقان ، تەجرىبىلىك ، پىشقەدەملىرىمىز بۇ ساھەدە يەنە ئۈلگە كۆرسەتسە ، ياشلار
ۋە ھەۋەسكارلار ئۇلاردىن سەمىمىي ئۆگەنسە ، ياخشى ئەدەبىي ئوچېرىكلەرنىڭ كىتاپخانلار ئام-
مىسى بىلەن تېخىمۇ كۆپلەپ يۈز كۆرۈشىشىدە گەپ يوق.

ئەدەبىي ئوچېرىكلەردە بايان قىلىنغان ۋەقەلىك ھېكايە ۋە ئىپىك ئەدەبىي ئەسەرلەردە
تەسۋىرلەنگەن ۋەقەلىكلەرگە ئوخشاش تامامەن توقۇلما بولغان، يەنى تىپىكلەشتۈرۈش، ئىش
قوشۇش ئۇسۇلى بىلەن ئەمەس، رېئال تۇرمۇش چىنلىقىنىڭ ئەينەن ئۆزىدىن تورۇلۇپ مەيدانغا
كەلگەن ۋە راس مەۋجۇت بولغان نەرسە . شۇڭا رېئال تۇرمۇشقا چوڭقۇر چوكۇپ، خەلق ئاممىسى
بىلەن داۋاملىق ئارىلىشىپ ، ئەتراپلىق، ئىنچىكە تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ئىشىنى ئېلىپ
بارغاندىلا، نۇرغۇن ئەدەبىي ئوچېرىك ۋەقەلىرىنى ، ماھىيەتلىك ، تىپىك ماتېرىياللارنى
تېپىپ چىقىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشكىلى بولىدۇ .

شەك - شۈبھىسىزكى، ئەدەبىي ئوچېرىككە رېئال تۇرمۇش چىنلىقىنىڭ ھەر قايسى ساھە-
لىرىدە ماتېرىيال بولغىدەك سان - ساناقسىز ھادىسلار بار . بۇ يەردىكى تۈپ- ئاساسلىق مە-
سىلە ئەشۇ سان - ساناقسىز تۇرمۇش ماتېرىياللىرىنىڭ ماھىيەتلىك ۋە ماھىيەتسىزلىكىنى،
تىپىك ۋە تىپىك ئەمەسلىكىنى ئايرىش، ئۇنىڭ يېتەكچىلىك رولىنىڭ، تەسىر كۆرسىتىش
رولىنىڭ، تەربىيەۋى رولىنىڭ ، ئىلھاملاندۇرۇش رولىنىڭ ، تۈرتكە بولۇش كۈچىنىڭ
قانچىلىك دەرىجىدە ئىكەنلىكىنى بايقاش مەسىلىسى ئاپتورنىڭ تاللىۋېلىش، سىزىۋېلىش،
ماتېرىياللارنى ئورۇنلاشتۇرۇش ، ئىپادىلەش ماھارىتىگە ، ئەدەبىي تېخنىكىسىغا باغلىق .
شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ساھەدە ئىش كۆرىۋاتقان، يەنى ئەدەبىي ئوچېرىك يېزىش يولىدا ئىزدى-
نىۋاتقان يولداشلار ئۆز قەلەملىرىگە نىسبەتەن يۇقۇرى تەلەپ قويۇش كېرەك . تەييارلىق قەدەم-
نى پۇختا بېسىش لازىم .

دېمەك نەق مەيداننىڭ ئۆزىگە بېرىپ ماتېرىيالنى سەمىمىي ، سەگەكلىك بىلەن ئىگەل-
لەش - ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىغا يېتەرلىك ئەھمىيەت بېرىش مەسىلىسى ئەدەبىي ئوچېرىكنى
مۇۋەپپەقىيەتلىك يېزىشنىڭ ئالدىنقى شەرتى. ئەدەبىي ئوچېرىكنى يېزىشتا تۆۋەندىكى نۇق-
تىلارغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش زۆرۈر :

ئەدەبىي ئوچېرىكلەردە دەۋر روھى يۈكسەك دەرىجىدە گەۋدىلەندۈرۈلۈشى ، كۈچلۈك جەڭ-
گىۋارلىق بولۇشى ، مەركىزىي ئىدىيە روشەن ئېچىپ بېرىلىشى ، پاكىت ، ئورۇن ، ۋاقىت ،
قاتناشقان پېرسوناژلارنىڭ خاراكتېرى سەمىمىي ، توغرا ئىپادىلىنىشى كېرەك . تەسۋىرلەن-
گەن ۋەقەلەر كىتاپخانلار جامائەتچىلىكىنىڭ شۇ زامان كۆز ئالدىغا كېلىدىغان ، تەسىر قى-
لىدىغان، كۈچ - قۇۋۋەت بېغىشلايدىغان، ئۇلارنى خۇددى شۇ ۋەقەلەرنىڭ ئىچىدە تۇرغاندەك
ھېس قىلدۇرىدىغان ھالەتكە كەلتۈرەلەيدىغان بولۇش لازىم .

ئەدىبىي ئوچېرىكتە تۇرمۇش چىنلىقىنىڭ تىپىك ماھىيەتلىك پارچىسىنى ئۆزۈۋېلىپلا شۇ ئارقىلىق كۈن نۇرىنى بىر تامچە سۇدا ئەكس ئەتتۈرگەندەك كىشىلەر ئۆزىگە ھەقىقى تۇردە جەلپ قىلىش لازىم.

ماقالە، دوكلاتلارغا ئوخشاش پاكىت سوزلەپ چۈشەندۈرۈش، نۇقتىئىنەزەرلىرىنى ئىسپاتلاپ كورسۈتۈش ئۇسۇلى بىلەن ئەمەس، ئەدىبىي ئوچېرىكتە پاكىتنى جانلىق ئوبرازغا ئايلاندۇرۇپ سۈرەتلەش ئۇسۇلى قوللىنىش ئارقىلىق كىتاپخانلارنىڭ دىققەت ئېتىۋارىنى قوزغاش كېرەك.

ھىكايە ۋە باشقا ئەدىبىي ئەسەرلەرگە ئوخشاشلا ئەدىبىي ئوچېرىكلەردە ھىسيات تەسۋىرى، مۇھىت ـ شارائىت تەسۋىرى، تەبىئەت مەنزىرىسى تەسۋىرى قاتارلىقلار ئادەتتىكىدىن بىر بالداق يۇقۇرى كوتۇرۇلۇپ تېخىمۇ يارقىن، گۈزەل بېرىلىش ئارقىلىق كىشىلەر قەلبىنى تىترىتىدىغان، چوڭقۇر ھاياجانغا چومدۇرىدىغان سەۋىيىگە يەتكۈزۈلۈشى كېرەك،

مەلۇمكى ئەدىبىي ئوچېرىكلەردە كىشىلەرنىڭ جانلىق پائالىيەتلىرى تەسىرلىك تەسۋىرلىنىدۇ. ئۇنداق بولىدىكەن ئۇلار مەلۇم ئورۇندا ياشاپ پائالىيەت ئوتكۈزىدۇ. تەبىئەت دۇنياسىدىكى ھەر پەسىلدە بولىدىغان ئۆزگىرىشلەرنى بېشىدىن كوچۈرىدۇ. تەبىئى يۇسۇندا تەبىئەت ھادىسىلىرىنىڭ ئوڭۇشلۇق ۋە ئوڭۇشسىزلىق تەسىرىگە ئۇچراپ تۇرىدۇ. بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا ئەسەرگە قاتناشقان پېرسۇناژلارنىڭ دۇچ كەلگەن تۇرمۇش ھادىسىلىرىغا بىرلەشتۈرۈلۈپ تەبىئەت مەنزىرىسى تەسۋىرلىنىش بىلەن بىر چاغدا، ئۇلارنىڭ شۇ مەسىلىلەرگە قارىتا پوزىتسىيىسى، قىزىقىشى ياكى بىزار بولۇش، مۇھەببەت ـ نەپرەتى سۈرەتلىنىدۇ. بەزى چاغلاردا ئاپتور ئۆزىنىڭ بەلگۈلۈك باھاسىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئىدىيەۋى ھىسسىياتىنى ئىزھار قىلىدۇ. شۇڭلاشقا ئەدىبىي ئوچېرىك ۋەقەلىكى ئېتىقسىز، پۇچەك تەسىرات، قۇرۇق شوئارلار بىلەن تولدۇرۇلماي، كىتاپخانلارنى ھەقىقى ھاياجانلىق تۇيغۇغا چومدۇرىدىغان كۈچلۈك ھىسسىيات يالقۇنلىرى بىلەن تەمىنلىنىشى لازىم. مۇشۇنداق قىلغاندىلا ئوچېرىككە بەدىئى كۈچ سىڭدۈرىلىدۇ.

ئەدىبىي ئوچېرىكلەردە چوقۇم شەيئىلەرنىڭ توپ ئالاھىدىلىكلىرى چىڭ تۇتۇلۇپ، مۇھىم نۇقتا مەركەزلىك ئىپادىلىنىشى، چېچىلىپ كەتمەسلىكى، شەيئىلەرنىڭ دەسلەپكى كورۈنۈشلىرىدىن تارتىپ ماھىيىتىگە قەدەر تۇتۇلىشى، ئۇلارنىڭ تاشقى قىياپىتى، ئىچكى ئالاھىدىلىكى يېتەرلىك ئېچىپ بېرىلىشى كېرەك.

بىزگە چۈشىنىشلىك ئەدىبىي ئوچېرىكلەردە ئۆز ئارا مۇناسىۋەتلىرى زىچ، بىر ـ بىرىنى تولۇقلايدىغان بىر نەچچە تۇرمۇش پارچىلىرى گىرەلەشتۈرۈلۈپ ئىپادىلىنىدىغان ئەھۋاللارمۇ بولىدۇ. مۇنداق ئەھۋاللاردا بۇ تۇرمۇش پارچىلىرى ئوچېرىكتە ئەكس ئەتتۈرۈلگەن مەركىزىي نۇقتىغا شەرتسىز بويسۇندۇرىلىدۇ. بۇنىڭدىن چەتنەپ كېتىلسە ئەدىبىي ئوچېرىكنىڭ مەزمۇنى چېچىلىپ كېتىپ، مەركىزىي ئىدىيە ئېچىلماي قالىدۇ.

ئەدىبىي ئوچېرىكنىڭ قۇرۇلمىسى مۇستەھكەم، سىيوژىتى پۇختا ئورۇنلاشتۇرۇلۇش بىلەن بىر چاغدا، تەسۋىرلەنگەن ۋەقە تەرەققىياتىنىڭ باسقۇچ ـ قەدەملىرى ئۆز جايىغا چۈشۈرۈلۈشى، كىشىلەر ئۇنى ئوقۇپلا بىر نەرسىنى ھىس قىلالايدىغان بولۇشى كېرەك. ۋەقەنىڭ مۇھىم كو-

رۇنۇشلىرى ئىنچىكە ئىپادىلىنىشى، زىددىيەتلىرىنىڭ ھەل قىلىنىشى دەل، توغرا كورسۇتۇپ بىرىلگەندىلا، ئوچېرىك بىر قەدەر مۇۋەپپەقىيەتلىك چىقىدۇ.

ئوچېرىكتۇەقەلىكىنى بايان قىلىشتا ئاساسەن رەتلىك بايان قىلىش ئۇسۇلى قوللۇنىلىدۇ. بايان قىلىش داۋامىدا ۋەقەلىكنىڭ ئىچىدىكى پاكىتلاردىن، كىشىنى ئالاھىدە تەسىرلەندۇرىدىغان ئامىللاردىن تولۇق پايدىلىنىلىدۇ.

ۋەقەلىكنىڭ باشلانغان مەيدان كورۇنۇشىنى كورسەتكەندە، ئۇنىڭغا مەلۇم دەرىجىدە مۇۋاپىقلاشتۇرۇلۇپ ئارقا كورۇنۇشنىمۇ قىستۇرۇپ، ئۇنى تەسىرلىك مەزمۇنلار، قىزىقارلىق كورۇنۇشلەر بىلەن تەمىنلەش ۋە ئۇلارنى سىستىمىلىق ئورۇنلاشتۇرۇش مەسىلىسىدە كوپرەك ئويلىنىش تەلەپ قىلىنىدۇ.

ئەدەبىي ئوچېرىكلاردا ۋەقەلىكنى مەركەزلىك تەسۋىرلەپ، مەسىلىنى رۇشەنلەشتۇرۇپ بىرىشتە، گۇزەل، راۋان، ئوبرازلىق بەدىئى تىل سەنئىتىدىن ئوبدان پايدىلىنىشقا ئەھمىيەت بىرىشكە تېگىشلىك.

تىلنى ئىشلىتىش ئۇسۇلىمىز ئىمكانىيەتنىڭ بىرىچە چۇشۇنۇشلۇك، يېقىملىق، ساددا بولغىنى ياخشىراق.

ئەدەبىي ئوچېرىكلەردە بەزى كونكرىت مەسىلىلەرنى ئەينەن تەسۋىرلەش تەس بولۇشتەك ئەھۋاللارغا دۇچكەلگەندە، جانلىق ئوخشۇتۇش ئۇسۇلىدىنمۇ پايدىلانساق بولىدۇ.

يۇقۇرىدىكىلەردىن باشقا سوز ـ جۇملىلەرنىڭ توغرا قوللۇنىلىشىغا، ئوبرازلىق، ئىخچام سوز ـ جۇملىلەر ئارقىلىق شەيئىلەرنىڭ ماھىيىتىنى ئېچىپ بېرىش جەھەتتە كوپرەك ئىزدىنىشىمىز ۋە كۇچ سەرپ قىلىشىمىز كېرەك.

يىغىپ ئېيتقاندا، بىر پارچە ئەدەبىي ئەسەرنى يېزىش مەسىلىسى تۇرلۇك ئامىللارغا باغلىق بولغىنىغا ئوخشاش، بىرەر پارچە ئەدەبىي ئوچېرىكنى يېزىش مەسىلىسىمۇ يۇقۇرىدا دىگەنلىرىمىزگە ئوخشاش نۇرغۇن ئامىللارغا باغلىق بولىدىغانلىغىنى چۇشۇنۇشىمىز كېرەك. بۇنىڭ بىلەن غەيرەتكە كېلىپ ئوگۇنۇش، ئىزدىنىش، يېزىش پۇرسىتىنى قولدىن بەرمەي، ئەدەبىي ئوچېرىكچىلىگىمىزنىڭ تەرەققىياتىنى يەنىمۇ ئىلگىرى سۇرۇشكە تۆھپە قوشۇشىمىز لازىم.

(بېشى 61ـ بەتتە)

ئوخشاشلا ئوركەشلىمەكتە. ئۇلار سىنىڭ شوخ ئېقىنىڭنىڭ يېقىملىق شاۋقۇنى بىلەن ئويناشقاندەك ساڭا قاراپ ۋىلىقلاپ كۇلمەكتە. چۇنكى ئۇلار مەرۋايىت ئۇنچىلىرىڭدىن دېڭىزنى كورگەندەك بولدى.

ئېخ، ئەزىم دەريا! سەن توختاۋسىز ھالدا ئىلگىرىلەۋاتقان سەنئەت ئېقىمىنىڭ ئوبرازلىق سىمۋولى. كوۋەجەپ ئېقىشىڭدىن ھاسىل بولغان كۇچلۇك شاۋقۇنىڭ خەلقىنىڭ يۇرەك ساداسى. سەن كائىناتقا ھوسىن بەرگۇچى، مىسكىن كوكۇللەرنى يايرىتىپ، چاڭقىغانلارنى قاندۇرغۇچى. سىنىڭسىز كائىنات كوكەرگەن ئەمەس، سىنىڭسىز كوڭۇللەر يايرىغان ئەمەس. مەن سىنىڭ قۇياش نۇرىدا كۇمۇچتەك يالتىراپ تۇرغان يۇزۇڭدىن يېڭى باھارىمنى كوردۇم. يۇرەك باغرىمدىكى ساڭا بولغان مۇھەببەتلىك ھىسسىياتىمنىڭ ئەركى تۇيغۇلىرى خۇددى بىر تامچە زىلال سۇدەك قاينام ئوركىشىڭگە قوشۇلۇش ئۇچۇن ئۇزلۇكسىز ئوخچۇماقتا. يېڭى دەۋران ئاتا قىلغان قاينام ئوركىشىڭنىڭ مەنبەئى بولغان مىليونلىغان خەلق ساڭا ئاجايىپ تاتلىق مېھرى بىلەن زوقلۇنۇپ نەزەر تاشلىماقتا، ئوركەشلە، ئەزىم دەريا!

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

تەنقىت ۋە تەقرىز

ۋەتەنپەرۋەرلىك كونكرېت بولىدۇ

(يولداش تاھىر تالىپنىڭ «زىناق سۈرىتى» ناملىق شېئىرلىرىنى ئوقۇغاندىن كېيىن)

خۇدابەردى ئابدۇللا

ئۆز ئېلىنىڭ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن تۇپراق ـ ماكانىنى سۆيۈش ۋەتەنپەرۋەرلىك بولىدۇ. ۋەتەنپەرۋەرلىك ۋىژدانلىق كىشىلەرنىڭ ئالىي جاناپ خۇسۇسىيىتى، مۇقەددەس تۇيغۇسى. تارىختىن بۇيان قەلەم ئىگىلىرى ئەدەبىي ئىجادىيەتكە قەدەم قويغاندا، ئالدى بىلەن ۋەتەن توغرىسىدا قەلەم تەۋرەتتى. بەزىلىرى ۋەتەن بېشىغا كۈن چۈشكەندە قەلەمنى قورال بىلەن ئالماشتۇرۇپ، ۋەتەننىڭ دۈشمەن ـ زىيانداشلىرى بىلەن قانلىق جەڭ قىلدى، ۋەتەن ئۈچۈن مال ـ مۈلكىنى، ھاياتىنى خۇشاللىق بىلەن تەقدىم قىلىپ، ۋەتەنپەرۋەرلىكىنى نامايىش قىلدى، ھازىر تارقىلىۋاتقان گېزىت ـ ژۇرناللارغا قارىساق، ۋەتەنپەرۋەرلىك توغرىسىدىكى شېئىرلارنىڭ كۆپ سالماقنى ئىگىلىگەنلىكىنى كۆرىمىز. بۇ ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس، چۈنكى بىزنىڭ خەلقىمىز ۋەتەنپەرۋەر، ۋەتەن مېھرى ھەر بىر كىشىنى ئىسسىتىدىغان ھارارەت، ۋەتەن خۇددى بوۋاقنى ئاق سۈتى بىلەن تەمىنلىگۈچى سۆيۈملۈك ئانىدەك ھەممە كىشىگە ئىلھام بەرگۈچى پىداكار، ساخاۋەتلىك، مىننەتسىز قۇچاق...

ئەپسۇسكى بۇ شېئىرلارنىڭ زور بىر قىسمى دېمىگەندىمۇ، خېلى كۆپلىرى، ئوقۇغان كىشىدە چوڭقۇر تەسىرات قالدۇرمايدۇ، كىشى قەلبىگە ئوت تۇتاشتۇرالمايدۇ. راھەت بەخش ئەتمەيدۇ. كىشىدە ”ۋەتەن ھەممىدىن ئەلا، ۋەتەن ئۈچۈن ئىشلەش، ۋەتەن ئۈچۈن جېنىنى ـ مېلىنى بېرىش شەرەپلىك، ۋەتەننىڭ بىر تال بۈيىسىنى ئورۇنسىز زىيانغا ئۇچرىتىش جىنايەت“ دېگەن ئويغا كەلتۈرۈشكىمۇ ئاجىزلىق قىلىدۇ. بۇنداق بولۇشىدىكى سەۋەپ ـ ئاپتورلاردا ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىنىڭ كەمچىللىكىدە ئەمەس، ئىپادىلەش ئۇسۇلىنىڭ مۇۋاپىق بولمىغانلىقىدا، ئۇلار ۋەتەنگە بولغان مۇھەببىتىنى كونكرېت، ئوبرازلىق ئىپادىلىمەي، كىشىلەرگە يادا بولۇپ كەتكەن كونا گەپ، ئابستراكت ئۇقۇم، قېلىپلاشقان ئەرزان باھالىق ئىبارىلەرنى تەكرارلايدۇ، ”ۋەتەن بىزنى باقتى، بىز ئۇنىڭغا قەرزدار، ئېگىز تاغلىرى، گۈزەل باغلىرى بار، تۇپرىقى ئالتۇن، سۈيى ھەسەل، ئاسمىنى يۇلتۇز بىلەن تولغان. خەلقى باتۇر، ئىشچان، تارىخى ئۇزۇن“ دېگەن ئاتالغۇلاردا ئىزىدىن نېرى كېتەلمەيدۇ.

ۋەتەنپەرۋەرلىك كونكرېت بولىدۇ. ۋەتەنپەرۋەرلىكنى ئىپادىلەشتىمۇ كونكرېت شەيئى، ۋەقە ھادىسە، ئادەملەرنى ۋاستە قىلىش ئۈنۈملۈك ئۇسۇل. يولداش تاھىر تالىپنىڭ «قەشقەر ئەدەبىياتى» نىڭ 1981 ـ يىلى 6 ـ ساندا ئېلان قىلىنغان «زىناق سۈرىتى» تېمىسى ئاستىدىكى شېئىرلىرى ۋەتەنپەرۋەرلىكنى تەرغىپ قىلىدىغان ياخشى شېئىرلاردۇر. ئاپتور

ۋەتەنپەرۋەرلىكنى تەرغىپ قىلىشتا، ۋەتەنىنىڭ ھەيۋەتلىك تاغ - دەريالىرى، پاياسىز دا-
لا - ئېدىرلىرى، بۇلۇتسىز ئاسمىنى، بىر مىليارت ئاھالىسىدىن سۆز ئاچماي، ۋەتەنىنىڭ
بىر پارچىسىدىن، ئۆزىگە تونۇش بىر داھىيسىدىن سۆز باشلايدۇ. كۆزىگە ئىسسىق كۆرۈن-
گەن قىزىل يۇلغۇن، توغراق، ئىپەت ۋىشكىلىرى، ياۋا كەندىر، ئېچىدىغان ئاشتۇزى،
بېلىقىنى ئېغىزغا ئالىدۇ. بۇ نەرسىلەر ئادەتتىكى ھەممە كىشىگە تونۇش نەرسىلەر بولۇپ،
كۆرگەنلىكى ئادەمدە زوق - ھاياجان قوزغىيالمايدۇ. لېكىن، ئاپتور بۇ ئادەتتىكى نەرسى-
لەرنى ۋەتەنپەرۋەرلىكنىڭ يۇقۇرى پەللىسىدە تۇرۇپ كۆزۈتۈپ، ئۇنىڭدىن ئىلھام ئېلىپ،
ئۆزىنىڭ ۋەتىنىگە بولغان چوڭقۇر مۇھەببىتىنى توكىدۇ. كىشىلەر ئارىسىدا لەيلىنىڭ جا-
مالىنى كۆرۈش ئۈچۈن مەجنۇننىڭ كۆزى كېرەك دېگەن سۆز بار. گەرچە لەيلى سەت بول-
سىمۇ، مەجنۇن گۈزەللىكتە ئۇنى ھېچكىمگە تەڭ قىلمايدۇ. ئۇنى ماختاپ كۆككە كۆتىرى-
دۇ. مەجنۇننىڭ ئالدىدا ئۇنىڭغا پەرىزاتلارمۇ ئادەتتىكىچە بىلىنىدۇ. بۇ يەردە لەيلىنى
مەجنۇنغا چىرايلىق كۆرسىتىۋاتقان نەرسە، باشقا نەرسە ئەمەس، مەجنۇننىڭ لەيلىگە بول-
غان ئىشقى - مۇھەببىتى، سۆيگۈ ئېتىقادى. مەجنۇننىڭ قەلبىدە لەيلىگە بولغان مۇھەببەت
بولمىسا، لەيلىمۇ مەجنۇنغا ئۇنچە چىرايلىق كۆرۈنمەيتتى. ئەگەر ئاپتورنىڭ قەلبىدە لا-
ۋۇلداپ تۇرغان ۋەتەن مۇھەببىتى بولمىغان بولسا، قىزىل يۇلغۇن، توغراق، كەندىر، تۇز
توغرىسىدا مۇنداق تەسىرلىك ياخشى شېئىرلارنى يازالمىغان بولاتتى. ئاپتورنىڭ كۆزىگە
ۋەتەن تۇپرىقىدا ئۇنىڭەن قىزىل يۇلغۇن- بۇغا - مارالىلارنى ساقلايدىغان قاراۋۇل، جاڭگاللارنىڭ
زىننىتى بولۇپ كۆرۈنسە، توغراق - جاڭگال پەرىسى، ئۇچار قۇشلارنىڭ قوندىقى بولۇپ
كۆرۈنىدۇ. ياۋا كەندىر قىز - يىگىتنىڭ ئېپتىخارى، باياۋاننىڭ ئالتۇن چىنارى بو-
لۇپ كۆرۈنىدۇ. ئۇ مارالۇبېشىنىڭ تۇزى قوشۇلغان قوناق ئۇنىنىڭ ئۇمچىدىمۇ داۋاتىنىڭ
تەمىنى سېزىدۇ. شور كۆلنىڭ بېلىقىنى يەپ، چۆلنىمۇ شەھەردەك ھېس قىلىدۇ. بۇ شېئىر-
لارنى ئوقۇغانىدىن كېيىن، بىزنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىياتىمىز ئۇرغۇيدۇ. مارالۇبېشىغا بېرىپ،
مارالىلارنى ساقلىغان يۇلغۇن، ئۇچار قۇشلار قونۇپ تۇرغان توغراقنى كۆرگىنىمىزدە، تۇ-
زىدىن ئەپكىلىپ ئېشىمىزغا سېلىپ ئىچكىمىز كېلىدۇ. بىزنىڭ پىكرىمىز قانات يېيىپ ۋە-
تەننى كېزىدۇ، بىز تۇپرىقىمىزنىڭ چىمدىم توپىسىنىڭ ئالتۇندىنمۇ قىممەت ئىكەنلىكىنى
تەسەۋۋۇر قىلىمىز. بىزگە ۋەتەنىنىڭ چۆللىرىمۇ باغۇ - بوستاندەك كۆرۈنىدۇ... بىز ۋە-
تەنىنىڭ خىسلەتلىرى توغرىسىدا ئوي - خىيالغا چۆكىمىز...... ئاپتور ۋەتەنپەرۋەرلىكنى
ئىپادىلەشتە، باققا نەزەر سالماي، چولگە نەزەر سالغان، قىزىلگۈل، بۇلبۇللىرىنى ئېغىز-
غا ئالماي، يۇلغۇن، توغراق، تۇز، بېلىقىنى ئېغىزغا ئالغان. بۇنىڭ ئۆزگىچە مەنىسى
بار. ئاپتور بۇ نەرسىلەرنى تەسۋىرلەشتە تارىخچىلارغا ئوخشاش ئۇجۇر - بۇجۇرنى قويماي
يېزىپ ئولتۇرماستىن، ماھىيەتلىك خۇسۇسىيىتىنى، مۇھىم ئالاھىدىلىكىنى ئوقتىلىق تەس-
ۋىرلەپ، قالغان تەرىپىنى بىزنىڭ ئويلاپ بىلىۋېلىشىمىزغا قالدۇرغان. بۇ بىر ماھارەت.
بۇ سېكىلىنىڭ ئېچىدە «ياۋا كەندىر» دېگەن شېئىر باشقا شېئىرلارغا قارىغاندا خېلى ئوتتۇغ-
ۇلۇق چىققان، بۇ شېئىردا داغدۇغىلىق قۇرۇق گەپلەر، سورەلمە - ئۇزۇن جۈملىلەر يوق. باش-
ئايىغى ماسلاشقان. قاپىيىلىرى بىر - بىرىگە يېپىشىپ كەلگەن، پىكرى خېلىلا چوڭقۇر.

بۇنى ئوقىغان كىشى كەندىر ئادەتتىكى گىيا ئەمەس، يىپزا بىلەن شەھەر ، دىخانلار بىلەن ئىشچىلارنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئۇلاپ تۇرىدىغان رىشتە ئىكەن دىگەن چۈشەنچىگە كىلىدۇ ، كەندىر تېرىغان دىخان ۋە ئۇنىڭ قوزىغىنى سويغان قىزلارغا ۋە كەندىر قوزىغىدىن كاداي ، دۇدۇن توقىغان زاۋۇت ئىشچىلىرىغا رەخمەت دەيدۇ .

ھەر قانداق ئۇلۇق نەرسىنىڭ ئاجىزلىغى ، گۈزەل نەرسىنىڭ سەت تەرەپلىرى بولغىنىدەك بۇ سىپكىلدىكى شېىرلارمۇ بەزى نۇقسانلاردىن خالى ئەمەس . ئاپتورنىڭ قىزىل يۇلغۇننى قىزنىڭ مەڭزىگە ئوخشايسەن دىگىنى تازا جايىدىكى ئوخشۇتۇش بولمىغان. ئوخشۇتۇشتا ئوخشالغۇچى بىلەن ئوخشىغۇچى ئوتتۇرىسىدا شەكىل ياكى ئىچكى خۇسۇسىيەت جەھەتتىن مەلۇم ئوخشاشلىق بولىشى كېرەك ئىدىغۇ؟ يۇلغۇن غوللۇق دەرەخ. ئۇنىڭ تېنىسى قىزغۇچ، ئەمما توخۇ پۇتىدەك سەپكۈنلۈك بولىدۇ. ئۇنىڭ تېنى زادىلا قىزلارنىڭ مەڭزىگە ئوخشىمايدۇ. بىر ئاز ئوخشاشلىغىمۇ يوق. ئاپتور «قىزىل يۇلغۇن قىزنىڭ مەڭزىگە ئوخشايدۇ» دىمەي قىزىل يۇلغۇننىڭ بىنەپشىرەڭلىك چېچىگى قىزلارنىڭ يۈزىگە ئوخشايدۇ دىسە، بىر ئازمۇۋاپىق ئىدى. «ساڭا ئوخشاش قىزلارغا چقانان، يالقۇنىڭدىن يارا ركېلىنچەك» دىيىشىمۇ لوگىكىغا ئويغۇن ئەمەس، چۈشۈنۈكسىز. ئاپتور «يۇلغۇن ئوتىنىڭ يالقۇنىدىن نانلار قىزىرىپ پىشقاچقا، كېلىنچەكلەر يايرار» دىسە توغرا بولاتتى.

«توغراق» دىگەن شېىردا توغراقنىڭ خىسلىتىنى ئېيتىپ تۈگەتكەندىن كېيىن، مۇنداق دەيدۇ:

ئاپىرىن دەر كائىنات ساڭا.
ئاپىرىن دەر ئادىمىزات ساڭا.

كائىنات پۈتۈن بارلىقنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان چەكسىز نەرسە. توغراقمۇشۇ ھىساپسىز چەكسىزلىكتىكى بىرخىل گىيا. توغراق گويا كائىنات ئالدىدا دېڭىزدىن تامچە، مۇشۇنداق تۈرۈغلۇق پۈتۈن كائىناتنى توغراققا قاندا قمۇ ئاپىرىن دىگۈزىمىز؟ بۇ يەردە توغراق، يەنى بىرخىل دەرەخ توغرىسىدا گەپ قىلىۋاتقان ئىكەنمىز، شۇنىڭغا لايىق تەسۋىر قوللىنىشىمىز لازىم ئىدى.

بەزى شېىرلار ئۇزۇن. ئۇزۇن دىيىشىمىزدىكى سەۋەپ-بەزى شېىرلىرىدا ئوشۇقچە كۆپلىت، ئوشۇقچە مىسرالار بار. بۇنداق ئوشۇقچە كۆبلىت، ئوشۇقچە مىسرالار قەنىنىڭ ئازلىغىغا باقماي سۇنى كوپ قۇيۇپ دەملىگەن چايدەك ياكى قايماق، سۈتكە قارىماي، سۇنى كوپ قۇيۇپ ئەتكەن چايدەك شېىرنىڭ كۆبلىت، مىسرالىرىنى زىيادە سوزۇپ، بەدىئى ئۈنۈمىنى تۆۋەنلىتىۋەتكەن. مەسىلەن: «تەم» دىگەن شېىردا تۇزنىڭ تەمى توغرىسىدىكى پىكىر ئاياقلىشىپ تۈگىگەن بولسىمۇ، تۇزنىڭ تەمى توغرىسىدىكى ئاساسىيمەزمۇن بىلەن زىچ مۇناسىۋىتى بولمىغان تۆۋەندىكى مىسرا زومۇ-زو قىستۇرۇلغان:

ئۇزا تمايدۇ سەيياھنى شۇڭا،
بۇ يەرلىكلەر قىلماستىن غىزا.
ئۆز تۇزنىنىڭ ئىسىل تەمىنى،
تېتىتماقچى جاھانغا گويا.

(ئاخىرى 94 - بەتتە)

بالىلار ئەدەبىياتى

شېئىرلار

زۇنۇن ئېلى

ئاچچىق ساۋاق

ئەخمەت بۈگۈن ئورنىدا،
يېتىپ قالدى قوپالماي.
يوتۆلەتتى تېلىقىپ،
بىردەم ئارام ئالالماي.

زىڭىلدا يىتتى باشلىرى،
بۇرنىدىن سۇ قۇيۇلۇپ.
لاغىلدا يىتتى ئىسسىق ئۇي-
مۇز گەمىدەك تۇيۇلۇپ.

گاھ ئاچاتتى يوتقاننى،
بەدىنىدە ئوت كويۇپ.
جويلۇيتتى ئۇ بەزىدە،
قىسما - قىسما چۇش كورۇپ.

„ئىمە بولدۇم مەن بۈگۈن،
ساغلام بەدەن شاش ئىدىم.
كونكى تېيىلىپ ... ئوينىشتا،
ھەممىسگە باش ئىدىم.“

كوز ئالدىغا كېلەتتى،
تۈنۈگۈنكى قىلىغى.
يۈرىگىنى مۇجۇيتتى،
مۇنداق بىر ئىش ساۋىغى:

ئەخمەتجانلار ئۇچاتتى،
مۇز ئۈستىدە كاراپتەك.
ئىز قالاتتى كەينىدە،
ئۈزۈن ئاپپاق تاناپتەك.

كەگرى مۇز مەيدانىنى،
نۇرغۇن قېتىم ئايلىنىپ؛
توختىدى ئۇ ئاخىرى،
تەرگە چۈمۈپ ھىرىقىپ.

„سالما“ دىدى دوستلىرى،
چاپىنىنى سالغاندا.
„يىمە!“ دىدى مۇزنى ئۇ،
چاڭقىغاندا ئالغاندا،

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

قۇلاق سالماي يېشىنىپ،
«هوزۇرلاندىم» دېدى ئۇ.
مۇزنى چاپىناپ قالماستىن،
قارنى پوملاپ يەدى ئۇ.....

«مۇشۇ ئاچچىق ساۋاقنى،
ئۇنۇتمايمەن ھېچقاچان!»
دىگىنىدە قەلبىنى،
قاپلىدى زور ھاياجان:

«شۇنچە قىلسا كويۇنۇپ،
ئاداشلىرىم ـ جىگەرىم؛
غەرەز ئۇقماي ئىمىشقا،
كورەڭلىدىم بۇ قېتىم؟...»

«ھەرگىز قار، مۇز يىمەيمەن،
يېشىنمەيمەن سوغۇقتا!»
ئىچىۋېتىپ دېدى ئۇ،
دارىسىنى قوشۇقتا.

قوزىچاق

قوزىچىغىم ـ قوزىچاق،
ئامرىغىمسەن بوتىلاق.
ساڭا كوزۇم تەگمىسۇن،
ئىسىلىپ قوياي كوز مۇنچاق.

ئېلىپ كەلدىم سۇتلۇك ئوت،
قوساق تويغاز ئۇبدانراق.
ئوينا يىلى كەڭ دالىدا،
سەكرىشىپ بىز ئۇزۇنراق.

گۇلدەستە

تۇرۇپ تاڭ سەھەر،
گۇلباققا كىردىم.
ئەترە چىمەندىن،
گۇلدەستە تىزدىم.

توكتوم پورەككە،
مۇھەببەتىمنى.
ئىزھار قىلار ئۇ،
چىن ھورمىتىمنى.

تەقدىم قىلدىممەن،
ئىشچى تاغامغا.
چومۇلۇپ چەكسىز،
زوق-ھاياجانغا.

پېشۇنىرلارچە،
بەرسەممەن سالام.
سۇيدى مەڭزىمگە،
زەربىدار تاغام.

ئىككى شېئىر

ئابلىكىم روزى

تامنىڭ ئەرزى

چوك يولدىكى تام ماڭا،
دىدى: ئاڭلاڭ، ئەرزىم بار.
قوسۇغۇمدا خېلى كوپ،
ئاچچىغىم بار-دەردىم بار.

مېنى سوراپ قالسىڭىز،
كونا ئەمەس، يېڭى مەن.
(بۇ يىل يازدا سېلىنغان-
قۇرۇلۇشنىڭ تېمى مەن)

شۇڭا يۈزۈم چىرايلىق،
ئاپپاق ئىدى-ئاق ئىدى.
ئىككى كۈننىڭ ئالدىدا،
زىدە ئەمەس، ساق ئىدى.

ئىككى بالا تۈنۈگۈن،
كەلدى مېنىڭ يېنىمغا.
قاملاشمىغان ئىش قىلىپ،
ئازار بەردى دىلىمغا...

«خەتلەر» بىلەن تولدۇردى،
كوركەم، سىلىق يۈزۈمنى.
قالايمىقان چىجىدى،
بەدىنىمنى، كوزۇمنى...

ئۇلار ئېشىپ ھەددىدىن،
سويىۋەتتى تىرەمنى.
پىچاق سانجىپ ئۇزىچە،
قوچۇۋەتتى مىڭەمنى...

ئەشۇ بەڭۋاش دوستىمىز،
مېنى كوزگە ئىلمىدى.
چەككەن ئاھۇ-زارىمغا
قىلچە پىسەن قىلمىدى.

بولدى بەكمۇ نارازى،
مېنى كورگەن كوپچىلىك.
دىدى ياساپ كوڭلۇمنى:
«سىزدە ئەمەس كەمچىلىك...»

بايان قىلدىم سىزگە مەن،
دەردىمنىڭ بىر قىسمىنى.
باللارنىڭ سوزىدىن،
بىلىۋالدىم ئىسمىنى.

ئۈنىڭ بىرسى سىمىززاق،
پوپكىسى بار سىيىتكەن.
يەنە بىرسى ئورۇقراق،
كەپكىسى بار ھىمىتكەن.

يېزىپ بىرىڭ ئەرزىمنى،
مەكتىۋىگە سۈنىمەن.
بەرسە تەنقىت-تەربىيە،
ئاندىن رازى بولىمەن.

بۇنداق ئەسكى ھەركەتنى-
ئەندى ھېچكىم قىلمىسۇن.
ياخشى ئەخلاق، ياخشى ئىش،
ھەممە يەرنى قاپلىسۇن!

بىر، ئىككى، ئۇچ...

بىر، ئىككى، ئۇچ،
ھەرىپىل سىنىپ كوچ.
پاسسىپلىق نومۇس،
بولغىن ئاكا ئۇچ.

بىر، ئىككى، ئۇچ،
لاچىن كەبى ئۇچ.

ئىلىم - پەن ساكا،
بىرەر قانات - كۆچ.

بىر، ئىككى، ئۇچ،
دائىم زەپەر قۇچ.
يەڭگىن ھەر قاچان،
كەلسە مۇشكۇل دۇچ.

قۇربانجان

نۇر مۇللاق

ئادىتىچە ئورۇندىن،
قوپتى قۇربان سەھەردە.
ئورۇن ئالغاچ قەلبىدىن،
ئۇلۇق ئىستەك-ئىرادە.

يۇيۇپ يۈز - قول، تاقىدى-
گالىستۇكنى بوينىغا.
ئېلىپ دەپتەر، قەلەمنى،
ماڭدى مەكتەپ قوينىغا.

يۈزى ئۇنىڭ يۇمۇلاق،
بوي - تۇرقى كىلىشكەن.
ئىگەللەشكە پەن - بىلىم،
بەلنى باغلاپ كىرىشكەن.

شۇتاپ كوڭلى بەكمۇ شات،
كوكتە ئۇچقان لاچىندەك.
پەنگە قەلبى تەلپۈنەر،
خۇددى يانغان گۇلخاندەك.

بىلىم ئېلىش كويىدا،
ھەرگىز بىكار تۇرمايدۇ.
ئوتكەن ھەربىر دەرسلەرنى،
پىششىقلايدۇ - ئويلايدۇ.

سايراپ تۇرسا مۇئەللىم،
قۇلاق سىلىپ ئاڭلايدۇ.
تاپشۇرۇقنى ۋاقتىدا،
ئىشلەپ چالا قويمايدۇ.

شۇڭا مەكتەپ ئىچىدە،
«ئۇچتە ياخشى» نامى بار.
ھەممە ئىشتا تىرىشچان،
ھەم ئەقىللىق پەمى بار.

ئۇستازلارنى يۇرەكتىن،
ھورمەتلەيدۇ،سۆيىدۇ.
دوستلار ئارا بەك ئىناق،
كىچىكلەرگە كويۇدۇ.

ئۇنى ماختاپ ھارمايدۇ،
نەچچە ئۇنلاپ «ئاتىسى»
«رەخمەت بالام كامال تاپ»—
دەيدۇ نەچچە «ئانىسى».

× × ×

مانا قۇربان كەلدى تىز،
يېڭى ئۆينىڭ ئالدىغا.
ئىشىك ئېچىپ كىردى ئۇ،
تال باراڭلىق ھويلىغا.

«كەل بالام، كەل قۇربانجان»
دېدى موماي خوشچىراي.
قۇربان كۆلۈپ مومايىنىڭ،
سۆپىسىدىن ئالدى جاي.

«ئانا بۈگۈن ساقمۇ سىز،—
دېدى دەرھال قۇربانمۇ.—
سوراپ ئۆتەي دېگەنتىم،
مىجەزىڭىز ئوبدانمۇ؟»

«ياخشى تۇردۇم جان بالام،
مېنى يوقلاپ تۇرسەن.
خەۋەر ئېلىپ ھالىمدىن،
ئۆز ئاناڭدەك كورسەن.

ھەركۈن كىرسەڭ ئالدىمغا،
دىلىم ساڭا باقىدۇ.
مېھرىم گويا دەريادەك،
پارتىيىگە ئاقىدۇ...»

قۇربان تۇردى ئورنىدىن،
تىڭشاپ موماي سوزىنى.
«سۆ ئەككىرەي ئانا» دەپ،
يۇدۇپ ماڭدى كوزىنى.

ئېلىپ كىردى كوپ ئوتمەي،
سۈزۈك بۇلاق سۈيىدىن.
كەتتى خوشال مەكتەپكە،
چىقىپ موماي ئۆيىدىن.

ھەيران بولۇپ قالماڭلار،
«نىمىسكىن موماي» دەپ
مۇشكۈل ئەمەس سىلەرگە،
سوزلەپ بېرىش بىر - بىرلەپ.

قۇربان لىبي فېك روھىدىن،
ئېلىپ ئىسىل خىسلەتنى؛
يېتىلدۇرگەن ئۆزىدە،
شۇنداق ياخشى ئادەتنى.

ئۆزى ياۋاش، ئەدەپلىك،
ياخشى ئىشنى تاللايدۇ.
راھەت بىلىپ جاپانى،
باشقىلارنى ئويلايدۇ.

× × ×

چۈشۈپ دەرىستىن باللار،
ماڭدى ئويگە رەت بولۇپ.
بىلىم بېغى قوينىدا،
قەلبى نۇرغا لىق تولۇپ.

ئويگە كىرىپ قويدى ئۇ،
سومكىسىنى تاكچىغا.
قاچىسىنى تولدۇردى،
يېڭى پىشقان كاكچىغا.

قوسىغىنى تويغۇزۇپ،
قول ئۇزاتتى سوۋەتكە.
ئوغۇت تىرىپ كېلەي - دەپ،
ماڭدى ياخشى نىيەتتە.

ئوغۇت ئىزدەپ كەتتى ئۇ،
يولنى بويلاپ يىراققا.
ئەنىسىز ئاۋاز توساتتىن،
كىردى دەرھال قۇلاققا.

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

چاپتى قۇربان ئالدىراپ،
ئاۋاز چىققان تەرەپكە.
تولۇپ ئۇنىڭ ۋۇجۇدى.
جاسارەتكە ـ غەيرەتكە.

يېتىپ بېرىپ كوردى ئۇ،
شالىلىقنىڭ ئۇ چېتىگە؛
پېتىپ قاپتۇ بىر بالا،
لايلاتمىنىڭ ئىچىگە.

ئۇنىڭ لاي سۇ ئىچىدە،
بېشى چىقىپ تۇراتتى،
قالغانلىرى چۇقۇراپ،
ئۇيان ـ بۇيان چاپاتتى.

ئۇلگۇرەلمەي قالدى ئۇ،
كىيىمىنى سېلىشقا.
ھەرگىز مۇمكىن ئەمەستى،
مىنۇت قاراپ تۇرۇشقا.

قۇربان ئوقتەك شۇ ھامان،
سۇغا ئاتتى ئۇزىنى.
ئۇزۇپ بېرىپ بالىنىڭ،
تۇتتى مەھكەم قولىنى.

سۇ ئىچىدىن مىڭ تەستە،
ئېلىپ چىقتى قىرغاققا.

بىر مۇنچە سۇ ئاغزىدىن،
كىرگەن ئىدى قوساققا.

قۇربان ئىگىپ بالىنىڭ،
ئېڭىشتۇردى بېشىنى،
سۇنى سىرتقا ياندۇرۇپ،
سەل بوشاتتى ئىچىنى.

بالا تازا ئوڭلۇنۇپ،
كېلەلمىگەچ ئەسلىگە؛
قۇربان ئۇنى كوتۇرۇپ،
ئېلىپ باردى ئويىگە.

ئوقۇپ ئىشنىڭ تەكتىنى،
خوشال بولدى ئانىسى.
"رەخمەت بالام مىڭ رەخمەت»
دىدى يەنە ئاتىسى.

قۇربان دەرھال خوشلۇشۇپ،
ماڭدى تىزدىن ئىشىغا.
ئالدىرايتتى ئۇ ھامان،
كوپرەك ئوغۇت يىغىشقا.

خولۇم ـ خوشنا قۇربانغا،
قاراپ قالدى زوقلۇنۇپ.
ئۇرغۇپ مېھرى دەرياسى،
ئېقىپ ئاڭا شوخلۇنۇپ.

(بېشى 88ـ بەتتە)

بۇكۇبلىتىنىڭ ئۇزىدىكى نۇقسانىنى تىلغا ئالماي تۇرا يلى. ئاپتور تۇزنىڭ تەمى توغرىسىدا گەپ قىلىۋاتقاندىن كېيىن، سەييا ھنى غىزاسىز ئۇزا تمايدىغان ئادەت توغرىسىدا گەپ قىلمىسمۇ بولاتتى.

يولداش تاھىر تالىپ ئۇز دىمەتلىك قەلەم ئىگىلىرى ئىچىدە يازغان شېئىرىنىڭ مەزمۇنلۇق، پىكرىنىڭ يېڭى ھەم چوڭقۇرلىغى، ئىجادىيىتىنىڭ مۇستەقىل ـ قىزىقارلىغى بىلەن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇرىدۇ. مەن تاھىر تالىپنىڭ شېئىرلىرىنى سۇيۇپ ئوقۇيدىغان مىڭلىغان كىتاپخانلارنىڭ بىرسى. تاھىر تالىپنىڭ تىرىشىپ ئۇگىنىپ، جاپالىق مەشق قىلىپ، مۇستەقىل پىكىر قىلىپ، تېخىمۇ پاساھەتلىك، پىششىق شېئىرلارنى يېزىپ، خەلقىمىزنىڭ كۇنـدىن ـ كۇنگە ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى ئېھتىياج ـ تەلەپلىرىگە جاۋاپ بېرىش ئۇمىدىدە «زىناق سۇرىتى» توغرىسىدىكى شېئىرلارغا ئۇزۇمنىڭ قىسقىچە كوز قارىشىمنى قويدۇم. ئەگەر پىكرىم ئوتتۇقلارنى مۇستەھكەملەپ، يېتەرسىزلىكلەرنى تۇگىتىپ، تېخىمۇ ياخشى شېئىرلارنى يېزىشتا پايدىلىنىش ماتېرىيالى بولالىسا ، مەن خوش.

چەتئەل ئەدەبىياتىدىن

ئوغۇل

(ھكايە)

موردۇن ئولىزاكا (يۇگوسلاۋيە يازغۇچىسى)

ئۇلارچوڭ ئورەك ئالدىغا ئېلىپ كېلىندى.
مەلۇم تىنىق گوگۇم ۋاقتىدا، ئۇلار
چوڭ ئورەك ئالدىغا ئېلىپ كېلىندى. ئو-
لۇمگە مەھكۇم قىلىنغان ئونچە كىشى ئى-
چىدە بىرلا ئاتا - بالا بارئىدى. ئۇلار-
نىڭ قوللىرىسىم بىلەن باغلانغان بولۇپ،
ئاتىسىنىڭ ئوڭ قولى بىلەن ئوغلىنىڭ
سول قولى بىرگە چىگىلگەن ئىدى. مەھ-
بۇسلار بىر - بىرىگە يانىدىشىپ تۇرۇشات-
تى. ئۇلار باشلىرىنى تۆۋەن چۈشۈرگەن
پېتى گەپ قىلىشمايتتى، كەيپىياتى غەم-
كىن،ھەم چۈشكۈن بولۇپ، ساقاللىرى ئۇ-
زاقتىن بۇيان قىرىلمىغان ئىدى. بىر تال
سىم كىشىلەر توپى ئوتتۇرىسىدىن ئوتكۈ-
زۈلۈپ، ئۇلارنى بىر - بىرىگە چاتقان
ئىدى.
— قارىشىڭنى ئوزگەرتتىڭمۇ؟ - دەپ
سورىدى قورچاق ئوفتىسىر①.
— ئوزگەرتمىدىم، - دەپ كەسكىنجاۋاپ
بەردى ئوغۇل...

ئوفتىسىر ئۇنىڭغا كوزىنى قاتتىق بىر
ئالايتتى.
ئوغۇل بىر خىل قاتتىق روھىي ھالەت-
نى كۆچىنىڭ بېرىچە ساقلىماقچى بولدى-
يۇ، لېكىن ئۇنىڭ قۇيقاچاچلىرى تىك تۇ-
رۇپ، بوينىنىڭ قان تومۇرلىرى كوپۇپ
ئاغرىغاندەك بولدى.
ئوفتىسىر ئەسكەرلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇۋې-
تىپ، ئۇلارنى ئورەكتىن 20 چامدام نېرى-
دا سولدىن ئوڭغا قاراپ بىر قاتار تۇرۇش-
قا ھەمدە ئوقنى ئوقدانغا قاچىلاشقا بۇي-
رىدى.
مىلتىق زاتورىنىڭ شاراقلىغان ئاۋاز-
لىرى ئاڭلاندى.
ئوغۇل ئورەك ئىچىگە كوز تاشلىدى،

① ئەسلىدە ‹‹ئۇستاجلار››، دېيىلەتتى. 1941 - يىلى 4 -
ئايدا گېرمانىيە فاشىست ئارمىيىسى يوگوسلاۋىيەنى ئىشغال
قىلدى، گېرۇدىيە مىللى ئىنقىلاۋىيپارتىيىسى (ئۇ قىسقىچە
ئۇستاج دېيىلىدۇ) گېرمانىيە ئارمىيىسى بىلەن ھەمكارلىشىپ،
ۋەتەنگە، خەلققە ئاسىيلىق قىلغان ئىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئورەك ناھايىتى چوڭ سېرىق توپىلىق پاتقاقلىق بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىللە مۇشۇ يەرگە كومۇلۇشى تۇرغان گەپ ئىدى.

— مۇشۇ يەرگە كومۇلىدىغان بولدۇق! — ئوغۇل شۇركىنىپ كەتتى — دە، كوزىنى ئورەكتىن يوتكىدى.

دادىسى ئىچىنغاندەك ھەم بېشى چۇشۇپ كەتكەن ھالدا ئەڭ ئاخىرقى كۇچىغا تايىنىپ ئاران ئورە تۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايىدىن ئېغىر جازالانغانلىغىنى كورۋېلىشقا بولاتتى. ئۇ ھېچكىمگە قارىمىغاندەك قىلاتتى.

ئەسكەرلەر توپ — توپ بىر سەپ بولۇپ تۇرۇشتى. ئوقلار ئوقدانغا سېلىنغان ئىدى. باشلىق بۇيرۇق بەرگەن ھامان مىلتىقلارنىڭ تەپكىلىرى بېسىلاتتى. بەزىلىرى تاقەتسىزلىنىشكە باشلىدى، بەزىلىرىدە بىزار بولۇش ھەتتا پۇشايمان يىغىشتەك كەيپىيات كورۇنۇپ تۇراتتى.

— قارىشىڭنى ئوزگەرتتىڭمۇ؟ — ئوفىتسېر يەنە بىر قېتىم سورىدى.

— ئوزگەرتكىنىم يوق ، — دەپ جاۋاپ بەردى ياش بالا.

— مەيلىڭ ئەمىسە، — دىدى ئوفىتسېر ھېچىبېپ.

ياش بالا ئۇنىڭغا ئۇچىمەنلىككە تولغان نەزىرى بىلەن قارىدى. ئۇنىڭ بۇ قارىشى بورە بىلەن ئىتنىڭ دەسلەپكى قېتىم بىر — بىرى بىلەن ئۇچراشقاندىكى كوز بېقىشىغا ئوخشايتتى.

مەھبۇسلار ئوزىنىڭ گورىغا ئارقىسىنى قىلىشىپ، بىر — بىرىگە يانداشىپ، ئورەك يېنىدا تۇرۇشاتتى. ئۇلار ماغدۇرسىزلانغان بولۇپ، كىيىم — كېچەكلىرى تەنلىرىنى ياپالمىغان. قاندا قتۇر قاتتىق نەرسىلەر

بىلەن، ھەتتا تومۇر كالتەكلەر بىلەن ئۇرۇلۇپ يىرتىلىپ تىتما — كاتاڭ قىلىۋېتىلگەن ئىدى. بەزىلىرى يالاڭباش بولۇپ چاچلىرى چۇۋۇلۇپ پاخپىيىپ كەتكەن، بەزىلىرى شىلەپە كىيىشكەن بولۇپ، ئۇزاق يىللاردىن بىرى ئوڭلۇتۇلماي ئورۇلۇپ چۇشەي دەپ قالغان ئويىلەرگە ئوخشاپ قالغان ئىدى .

دادىسى قارا ئوشكە تېرىسىدىن تىكىلگەن پاپاق كەيگەن، ئوغلى ئوكۇپ كەتكەن رەختىن تىكىلگەن كەپكە كېيىۋالغان ئىدى .

دادىسى قويۇق، قارا، ئەگىمە بۇرۇت قويۇۋالغان بولۇپ، ئوغلىنىڭ ئەندىلا ساقال — بۇرۇت قىرىشقا باشلىغانلىغى روشەن كورۇنۇپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئېڭىكىدە بىر قانچە تال شالاڭ ، يۇمران ھەم كورۇمسىز ساقال ئوسكەن ئىدى.

ئوفىتسېر ئەسكەرلەرنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ:

— نىشانغا ئىلىڭلا! — دەپ بۇيرىدى. ئارقىدىن ئۇ:

ئېتىش سولدىن باشلانسۇن ، — دەپ بۇيرۇق بەردى.

— ئۇچەيلەن بىر كىشىگە قارىتىپ ئېتىڭلار! — دىدى ئۇ كەسكىنلىك بىلەن. ئارىدىن كېيىن ئۇ ئەسكەرلەر بۇيرۇغىمنى ئۇققالمىسۇن، دىگەندەك قىلىپ يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى:

— سولدىن ئوڭغا!

ئەسكەرلەر مىلتىق ئېتىش ھالىتىدە تۇرۇشتى. بۇنىڭ ئىچىدىكى بىر ئەسكەرنىڭ مىلتىغى سىرىلىپ توختىمايتتى، روشەنكى، ئۇ نۇرغۇن كۇچ سەرپ قىلىپ ئاران دىگەندە مىلتىقنى نىشانغا ئېلىش ئېگىزلىگىگە كوتۇرۇپ تۇراتتى.

— ئېتىڭلار!

مىلتىق ئاۋازىدىن كېيىن قاپ ـ قارا
ئىس ـ تۈتەكلەر مىلتىق ئاغزىدىن ئاس ـ
مانغا پۇقىراپ چىقتى.

ئۈچ مەھبۇس يىقىلدىيەمدە ئوق تەگ ـ
مىگەن 4 ـ مەھبۇسمۇ سورەپ يىقىتىلدى .
بۇ مەھبۇس يىقىلىپ چۈشكەندە جېنىنىڭ
بىرىچە ئورنىدىن تۇرۇشقا ئۇرۇناتتى. ئۇ ـ
نىڭ ھەركىتىدىن ئۇزىگە ئوق تەگمىگەن ـ
لىگىگە ناھايىتى ئەپسۇسلانغانلىغى چىقىپ
تۇراتتى.

ــقانداق، ئويلۇنۇپ بولدۇڭمۇ؟ ـ دەپ
سورىدى ئوفىتسىر.

ــياق! ـ جاۋاپ بەردى ئوغۇل.

ــئوق سېلىڭلار!ــدەپ بۇيرۇق چۈشۈردى
ئوفىتسىر.

ئوغۇل غايەت چوڭ 3 مىلتىقنىڭ ئو ـ
زىگە توغرىلانغانلىغىنى كوردى.

ـتوختاپ تۇرۇڭلار! ـ دەپ ۋاقىرىدى ئۇ.

ئوفىتسىر ئەسكەرلەرگە مىلتىق ئۇچىنى
مەھبۇسنىڭ بېشىدىن ئېگىزلىتىپ بۇيرۇق
كۇتۇشنى بۇيرىدى. ئۇ خۇددى قانداق قى ـ
لىپ بولمىسۇن بۇ ياش بالىنىڭ ھاياتىنى
قۇتقۇزۇپ قالىدىغاندەك ھىلى ئېيتقانسو ـ
زىنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى . قارى ـ
ماققا، ئۇ ھىلى يۇز بەرگەن ئىشتىن ئىنى ـ
تايىن رازى بولغاندەك قىلاتتى . ئۇنىڭ
بويى ئېگىز، ياداڭغۇ، يۇزى نازاكەتلىك،
تاتىرىپ كەتكەن بولۇپ، قىز بالىغا ئوخ ـ
شايتتى، ئۇ ئوتىگىنىڭ قونجىدىن ئاشى ـ
دىغان شىنىلكەيگەن، پاسكىنا قاسقان شەپ ـ
كىسىگە U شەكىللىك تومۇر كاكار قادىغان
بولۇپ، گويا قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان
ئۇلاھىدەك ھەيۋەتلىك كورۇنەتتى.

ئۇ ئەسكەرلەرگە مىلتىق ئېتىش توغرى ـ
سىدا بۇيرۇق بەردى.

ئەسكەرلەر بويرۇققا بويسۇنۇشتى . ئۇ
يەنە «مىلتىقنى قويۇڭلار،» دەپ ۋاقىرىدى.
لېكىن، ئۇ بەك ھاياجانلىنىپ كەتكەندەك
قىلاتتى. گەپتىل ئۇچىغا كەلگەن بولسىمۇ،
ئېغىزدىن چىقىرالمايتتى ، ياش بالىنىڭ
سوزىۋۇشەنكى، ئۇنىڭ كۇتمىگەن يىرىدىن
چىققان ئىدى.

ــقانداق؟

10 كۇندىن بۇيان، ئوفىتسىرمۇنداقسو ـ
ئاللارنى ئۇزلۇكسىز سوراۋەرگەن بولسىمۇ،
لېكىن، ھامان ئېلىنغان جاۋاپ ئوخشاشلا
« ياق ! » دىگەندىن ئىبارەت ئىدى . بىر
قانچە سائەت « قانداق ؟ » دەپ سورىسا ،
بىر قانچە سائەت ئىچىدىكى جاۋاپ يەنىلا
« ياق ! » دىگەندىن ئىبارەت بولاتتى .
مۇشۇنداق ئوتكىلى توپ ـ توغرا 10 كۇن
بولدى! ئەمدىلىكتە ياش بالا ئۇنىڭغا:
« توختاپ تۇرۇڭلار!...»دىدى.

ئوفىتسىر ئۇنىڭغا ئوز دادىسىنى ئول ـ
تۇرگۇزمەكچى بولدى. مانا بۇ ئوفىتسىر ـ
نىڭ خۇماردىن چىقماقچى بولغان نەر ـ
سىسىدەك قىلاتتى. ئۇ مەھبۇسلارنىڭ ئالدىدا
بىر ـ بىرىنى دەھشەتلىك ئولتۇرگەنلىگىنى
ئوز كوزى بىلەن كورمەكچى. شۇندا قلا ئوزى
تەكەببۇرلۇق بىلەن كۇلۇمسىرەپ بۇ مەن ـ
زىرىدىنھوزۇرلانماقچى بولغان ئىدى. ھازىر
بولسا ئۇ ئوغۇل ئارقىلىق ئوغۇلنىڭ ئاتىسى ـ
نى ئولتۇرگۇزمەكچى. دەسلەپتە ئۇ، دادى ـ
سىغا ئوغلىنى ئولتۇرگۇزمەكچى بولغان ئى ـ
دى . لېكىن ، قېرى چال غەزەپ بىلەن
رەت قىلدى ھەمدە ئۇنىڭ يۇزىگە تۇكۇر ـ
دى. شۇڭا، ئەندى نوۋەت ئوغلىغا كەلدى.

ــ تەلىۋىمنى ئورۇنلىساڭ ، مەن بىر
قوشۇق قېنىڭدىن كېچىمەن ! ـ دىدى ئوف ـ
تىسىر.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى

هازىر، ئۇ يەنە:

— قانداق ؟ — دەپ سورىدى.

ياش بالا بىر مەھەل تىلىنى چايناپراق تۇرۇپ قالدى.

— ساڭا نېمىگە ماقۇل بولغۇنۇم ئۇزەڭگە مەلۇم! — ئۇفتىسىر بۇ سوزنى قاتتىق ۋاقىراپ ئېيتقاچقا، مەھبۇسلارنىڭ ھەممىسى ئېنىق ئاڭلىدى.

— ئۇنداق قىلالمايمەن! — دىدى ياش بالا نالە قىلىپ. ئۇ دادىسىغا ئۇمىتسىزلەنگەن ھەم ئىچى ئاغرىغان ھالدا نەزەر تاشلىدى.

ئۇفتىسىر ئەسكەرلەرگە مەھبۇسلارنى نىشانغا ئېلىشقا يەنە بىر قېتىم بۇيرۇق چۇشۇردى.

— توختاپ تۇرۇش! — دىدى ئۇغۇل.

— نېمىگە توختاپ تۇرىمىز؟

— توقماقنى ماڭا بەر! — دىدى ئۇغۇل.

— ئەگەر توقماق بىلەن دادامنى ئۇرۇپ ئۇجۇقتۇرساڭ، بىر قوشۇق قېنىڭدىن كېچىمەن.

— توقماقنى ماڭا بەر! — ئۇغۇل سوزنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى، ئۇنىڭ ئاۋازى ئۇنچە جاراڭلىق ئەمەس ئىدى.

ئۇفتىسىر ئۇنىڭ قولىنى بوشۇتۇپ قويۇشقا بۇيرىدى. بىر ئەسكەر چوڭ ياغاچ توقماقنى ئېلىپ كەلدى.

ئۇغۇل تاتىرىپ كەتكەن لىۋىنى چىڭ چىشلىدى.

بۇ مەنزىرىگە تىكىلگىنىچە قاراپ تۇرغان دادىسى ئۇغلىغا قاپىغى سىيلىنغانھالدا مەنىستىمەسلىك بىلەن قارىدى. ئۇغلى دادىسىغا زادى ئىچى ئاغرىمايدىغاندەك ھېچقانداق ئىزاھات بەرمىدى.

— ئۇ ئانامنى ئۇراتتى، ئۇ ھاراق ئىچەتتى، ئۇ ئۇزىنىڭ جېنىنى بېقىش ئۇچۇن ھېچنېمە بىلەن كارى بولمايتتى؛ مېنىڭ دامىغا چۇشۇپ ئالدىنىشىمنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ سەۋەبلىگىدىن بولغان...

ئۇفتىسىر ئۇغۇلنى مۇرىسىدىن قۇچاقلىدى.

بۇ چاغدا بوۋاي تەنھا جايىدا تۇراتتى. ئۇنىڭ كوزلىرى ياشاڭغۇرىدى. كۇمۇشتەك كوز يېشى مەڭزىدىن لىۋىگە چۇشۇپ، قويۇق بۇرۇتلىرى ئارىسىدا غايىپ بولدى.

— توقماقنى ئۇنىڭغا بەر! — دىدى ئۇفتىسىر كۇلۇمسىرەپ.

سارا سىمىگە چۇشكەن، ھاقارەت قىلىنىپ بۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇشقا قۇربىتى يەتمەي قالغان مەھبۇسلار ئۇنىڭ ئالدىدا قەلبىدىكى قورالدىن مەھرۇم قىلىندى. بۇ ئۇفتىسىر ئۇچۇن ئېيتقاندا ھەقىقەتەن ئەڭ كوڭۇلدىكىدەك پۇرسەت ئىدى.

ئۇغۇل توقماقنى ئالدى.

— ئىككى قوللاپ! — دىدى ئۇفتىسىر يەنە بىر قېتىم.

— خوپ! — دەپ جاۋاپ بەردى ياش بالا.

ئۇ دەرمانسىزلانغان بولۇپ، قوللىرى تىترەيتتى، پۇتۇن بەدىنى لاغىلداپ تىترەكتىن توختىمايتتى.

ئۇفتىسىرنىڭ كوزى، كوتىرىلگەن توقماققا ئەگىشىپ ئاندىن بوۋاينىڭ ئۇستىگە چۇشتى. بوۋايدا قىلچە قورقۇنچ ئالامىتى يوق ئىدى. ئۇ ئولۇمگە پىسەنت قىلماي، مىدىر - سىدىر قىلىپمۇ قويماي، تۇرغان جايىدا قەد كوتىرىپ تۇراتتى. توقماق خېلى ئېگىزلىككە كوتۇرۇلگەندە ئۇفتىسىر بىلەن بوۋاينىڭ كوزلىرى بىر - بىرىگە ئۇچراشتى. بوۋاي تەقدىرىگە تەن بەرگەن بول-

مەسەللەر

يولۇچى بىلەن بورى

بىر يولۇچى يول ئۈستىدە ئولتۇرۇپ چۈشلۈك تامىغىنى يەۋاتاتتى. ئۈشتۈمتۈت ئورمانلىقتىن بىر بورى چىقىپ، يولۇچىنىڭ ئالدىغا يۈگرەپ كىلىپ سورىدى:

— نىمە يەۋاتىسەن قېرىنداش؟

— نان.

— ماڭىمۇ بىر پارچە بەرگىنە!

يولۇچى ناندىن بىر پارچە كېسىپ ، بورىگە تاشلاپ بەردى. بورى ناننى يىۋەتتى ۋە ئاغزى-بۇرنىنى يالىۋەتكەندىن كېيىن سوزلىدى :

— ئادەملەرنىڭ نېنى نىمە دىگەن تاتلىق - ھە ! مەنمۇ ھەر كۈنى مۇشۇنداغ نان ئېتىپ يىيىشنى بىلسەم نىمە دىگەن ياخشى بولاتتى !

يولۇچى جاۋاپ بەردى :

— ئاۋۋال بۇغداي تېري، ئاندىن بىزگە ئوخشاش ئىشلەپ نان يېقىپ يە!

— راستىمۇ ؟ يولۇچى قېرىنداش ، سەن ماڭا بىر ياخشىلىق قىلىپ ، بۇغداي نان يېپىشنى ئۈگۈتۈپ قويغىنا !

يولۇچى بورىگە بۇغداي نان يېپىشنى ئۈگۈتۈشكە باشلىدى .

— ئاۋۋال يەرنى شۇ دىگەر قىلىش كېرەك ...

— نان شۇ يەردىلا ھاسىل بولامدۇ ؟

سا ، ئوفتىسىرنىڭ كوزلىرىدە شاتلىق نۇرى ئوينىغان ئىدى.

توقماق بىرىنچى بولۇپ ئوفتىسىرگە تەككەندە، ئۇ دەلدەڭشىپ كەتتى، لېكىن دەرھال يىقىلمىدى. ئۇ ھولۇقۇپ نىمە قىلىشنى بىلمەي ياش بالىغا قارىدى - دە، ئاندىن پاتقاق يولغا يىقىلىپ، جان تالىشىپ پۇتلىرى تېپچەكلەشكە باشلىدي،

ياش بالا ئۇنىڭغا يەنە ئىككى توقماق سېلىپ ئۇنى جەھەننەمگە يولغا سالدى-دە، توقماقنى ئەسكەرلەرگە چورۇپ بىر ئۆيتىپ سوغۇقتىنە:

— ئېتىڭلار! - دىدى.

دادىسى ئوغلىغا ھەيران بولۇپ قارىدى، ئۇنىڭ لەۋلىرىدە قايغۇ ئىچىدىكى كۈلۈمسىرەش ئالامىتى جىلۋىلىنىشكە باشلىدى.

(ھەسەنجان ئېلى تەرجىمىسي)

www.uyghurkitap.com

— نىمە دەپ يۇرۇيسەن ! بۇ ـ ئۇنداق چاپسان پۇتىدىغان ئىش ئەمەس ، يەرلى شۇ-دىگەر قىلىپ بولغاندىن كېيىن ، نانىڭ ئۇرۇغىنى تەييارلايسەن .

— شۇئان نان ھاسىل بولامدۇ ؟

— ياق ، خېلى ئۇزاق كۈنلەردىن كېيىن پەسلىگە قاراپ ئۇسا قىلىپ ئۇرۇقنى چاچىسەن، قىشچە ئۇرۇق يەردە تۇرىدۇ . يەنە بىر يىلى ئەتىيازغا بارغاندا كوكلەپ چىقىدۇ . يازدا ...

— يازدا نان ھاسىل بولامدۇ ؟

— ياق تېخى ! بۇغداينى ئوراپ ، باغلاپ يىغىسەن . شۇنىڭدىن كېيىن ...

— شۇنىڭدىن كېيىن نان ھاسىل بولامدۇ ؟ ـ دەپ ۋاقىرىدى بورى .

— ياق ، بۇغداينى خامانغا توشۇيسەن ، تېپىسەن ، سورۇيسەن ، تۈگمەنگە ئاپىرىپ ئۇن تارتىسەن .

— دىمەك شۇ چاغدا يىگۈدەك نان بولۇپ چىقىدىكەن ـ دە ؟

— نەدىكىنى بورى قېرىنداش ؟ يەيدىغان چاغ نەدىمۇ ئۇنچە تىز كەلسۇن. ئۇنى خېمىر قىلىپ يۇغۇرىسەن . خېمىرنى زۇۋۇل قىلىپ ئېچىپ نان ياپىسەن ، پىشۇرىسەن .

— يەيدىغان ئىش شۇ ۋاقىتىدا يېتىپكىلىدىكەن ـ دە؟

— ھەئە ، شۇ چاغدا نان ھازىر بولىدۇ .

بورى بىر ئۇھ تارتتى ـ دە :

— بولدى ، نان يېيىشنى ئىستىمەيمەن . بۇنىڭدىن خوشۇم كەتتى، ـ دىدى .

— نىمە ئۇچۇن ؟

— ناھايىتى ئۇزاق ساقلاشقا توغرا كىلىدىكەن ، سەن ماڭا بىرەر نەرسىنى كورسۇتۇپ قويساڭلا ، قوسۇغۇم دەرھال تويۇپ قالىدۇ . ئىشنىڭ ئەڭ ياخشىسى مۇشۇ .

— ناھايىتى ياخشى ئىكەن ، ئۇنداغ بولسا ئۇدۇلۇمدىكى ئەشۇ ئوستەڭگە بار . ئۇ يەردە بىر ئايغىر كىچىك تايچىغى بىلەن ئوتلاۋاتىدۇ. ئۇنى ئوزۇق قىل،ـدىدى يولۇچى .

بورى سۇيۇنگەن ھالدا ئوستەڭگە يۈگەردى . ئايغىر تايچىغىنىڭ كوكرىكىگە قاراپ تىلىنى چىقاردى ۋە :

— ھەي ، تايچاق. ئاشۇ كەتتىكى بىراۋ ماڭا ... يېيىشنى ھاۋالە قىلدى، ـ دىدى.

— مېنى يېيىشكە نىمە ھەددىڭ بار ؟ـ دىدى تايچاق ۋە ئانىسىنىڭ باغرىغا ئوزىنى ئاتتى .

بورى خىرىسلاندى .

— بۇ نىمە دىگىنىڭ ؟ مەن بىلەن نىمە ئوينۇشۇپ يۇرۇيسەن ، ـ دىگىنىچە ئايغىرغا ئېتىلدى .

ئات ئۇنى بىر تېپىۋىدى ، بورى بىر نەچچە قەدەم يىراقلىققا دومۇلاپ چۇشتى . يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ ئاتقا تەكرار ئېتىلغاندا ، ئات يەنىلا قاتتىق پەشۋا بىلەن ئۇنى يەرگە ئۇردى ۋە بورىنىڭ جېنىنى ئالغىلى تاس قالدى . بورى مۇدۇرۇپ ـ چوقۇرۇپ قېچىپ يولۇچى يېنىغا كەلدى ۋە ئۇنىڭغا :

— ئى شەپقەتچىم ، تايچاقنى يېيىش ئىستىدىن ياندىم ، - دېدى .
— نېمە بولدى ؟ - دەپ سورىدى يولۇچى .
— بىلىپ قويغىنكى ، ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ تۇياقلىرى ناھايىتى يوغان ۋە تېزلىك بىلەن غالىس قاتتىق تىگىدىكەن !
يولۇچى بىر ئاز چۈشەندۈرگەندىن كېيىن :
— ئۇنداقتا ھازىرلا ئەشۇ ئوتلاقتا بار . شۇ يەردە بىر قوچقار ئوتلاۋاتىدۇ . ئۇنىڭ تۇياقلىرى كىچىك ، شۇنى ئۈزۈق قىل ، - دېدى . بورى يولۇچى كورسەتكەن ياپلاققا باردى ۋە قوچقارنى كورۇپ:
— قوچقار قېرىنداش ، ئەشۇ يەردە بىر ئادەم ماڭا سېنى يېگىن دەپ كورسۇتۇپ قويدى . بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟- دەپ سورىدى .
— مادامىكى ، ئۇنداق بولسا ئويلاپ سوزلىشىم كېرەك . ساڭا قانداقمۇ دەرھال جاۋاپ بىرەلەيمەن ؟ ساڭا بىرلا تەلىۋىم بار : مېنى تىتىپ پارچە - پارچە قىلما . سەن بۇ ئازگاللىنىڭ ئۇ تەرىپىدە تۇرۇپ ئاغزىڭنى يوغان ئاچ ، مەن بۇ تەرەپتىن سەكرىگەنچە ئاغزىڭغا كىرىپ كېتەي ، - دېدى قوچقار .
بورى ئازگالنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئاغزىنى ئېچىپ تۇردى . قوچقار ئارقىسىغا يېنىپ بورىنىڭ ئۇدۇلىغا توغرىلاندى . شۇ ئان ئوخچۇپ سەكرىگەنچە بورىگە بىر كاللا ئۇردىكى ، بورى يەرگە يىقىلىپ ، ئىككى سائەتكىچە ھوشىغا كەلمىدى .
شۇ ئارىلىقتا قوچقار قېچىپ كەتتى . ناھايەتكى ، بورى ھوشىغا كىلىپ كوزىنى ئاچتى . بۇ چاغدا قوچقار ئاللا قاچان غايىپ بولغان ئىدى . بورى قوچقارنىڭ يوقلىغىنى پايقاپ دەرھال ئورنىدىن تۇردى - دە، مۇنداق دېدى:
— نېمە بولدۇم، قوچقارنى يېدىممۇ - يېمىدىممۇ؟ ھالبۇكى مۇتلەق يېيەلمەيدىكەنمەن.
ئاتىلار سوزى شۇكى :
— ياۋ ئالدىدا مۇشتۇڭنى تۈگ .

بورە بىلەن ئوكۇز

ئىككى ئوكۇز ئۇستەڭ بويىدا ئوتلاۋاتاتتى. بىر بورە ئۇلارنى كورۇپ ناھايىتى خوشال بولۇپ كەتتى - دە ، بۇنى بىر پۇرسەت بىلىپ ئوكۇزلەرگە ھۇجۇم قىلدى . ئوكۇزلەر بىرلىكتە ئېتىلىپ كەلدى . مۇڭگۇزلىرى بىلەن ئۇسسۇپ بورىنى قوغلىۋەتتى .
بورە بۇلارنىڭ بىرلىك-ئىتتىپاقلىقىنى كوردى - دە، ئارقىغا چېكىندى. ئۇ ، ئوكۇزلەرنى پارچىلاش ئۇچۇن باشقا بىر چارە ئويلاپ چىقتى . بىر كۇنى ئۇ ، ئوكۇزلەرنىڭ بىرسىگە يېقىنلىشىپ :
— ئەزىزىم ، كوزۇڭنى ئېچىپ ئاياققا قارا ، ئاۋۇ گوزەل ئۇستەڭگە بېرىپ ئوتلا ، ئەشۇ چوڭ ياپلاقتىكى تاتلىق ئوسكەن ئوتلارنى مەزە قىل. كېچىكمەي ئۇ ئوكۇزدىن ئايرىل، دېدى .

ئەقىلسىز ئۆكۈز بۆرىنىڭ ھىلىسىگە ئالداندى ۋە ئۆزىنىڭ شەپقەتلىك سەپدىشىدىن يىراقلاشتى . شۇنداق قىلىپ بۆرە ئۆكۈزلەرنى بىر - بىرىسىدىن ئايرىۋەتتى - دە، يەپ كەتتى .

ئاتىلار سۆزى شۇكى :

- كۈچ - بىرلىكتىدۇر .

بۆرە بىلەن مۈشۈك

قىش پەسلى ، يەر - جاھاننى قار قاپلاپ كەتكەن ئىدى . بىر بۆرىنىڭ قوسىغى ناھايىتى ئېچىپ كەتتى . بىرەر قوتانغا كىرىپ ، قوي - قوزىلارنى بۇلاپ يېيىش نىيىتىدە كەنتكە كىردى . ئىتلار ئۇنىڭ شەپىسىنى تۇيۇپ قىلىپ ھاۋشۇپ كېتىشتى . پۈتۈن كەنت ئۇيقۇدىن ئويغۇنۇپ ، كىشىلەر ۋاڭ - چۇڭ كوتۈرۈپ، ئۇرە - توپە بولۇشۇپ كەتتى ۋە تەرەپ - تەرەپتىن بۆرىنىڭ يولىنى توستى .

بۇ ئەھۋالنى كورگەن بۆرە سەگەكلەشتى - دە :" ئۆزۈمگە ئۆزۈم بالا تېپىۋالىدىغان ئوخشايمەن ، ئەندى تەمىچىلىك بىلەن قوسۇغۇمنى تويغۇزاي» - دەپ ئويلىدى . شۇ ئەسنادا بىر دېخاننىڭ ھويلىسىدا يۈرگەن مۈشۈكنى كوردى - دە، يالۋۇرۇشقا باشلىدى .

- مۈشۈك قېرىندىشىم ، ھەممە ياندىكى يوللار توسۇلۇپ كەتتى . ماڭا ياردەم بەر . مۈشۈك دىدى :

- ئەخمەت ئۇستامغا يالۋۇرغىن، ئۇ ناھايىتى ياخشى ئادەم .

- بۇ يىل يازدا ئۇنىڭ قويىنى يەپ كەتكەن ئىدىم ، يالۋۇرۇشقا يۈزۈم چىدىمايدۇ .

- ئۇنداق بولسا ھەسەن تاغامنىڭ ئۆيى ئەتراپىغا بار .

- ئۆتكەن يازدا ئۇنىڭ بىر موزىيىنى باپلىغان ئىدىم .

مۈشۈك يەنە ئۇنىڭغا:

- بۇ ھەركىتىڭدىن ھېچبىر خوشاللىق ئۆچۈپ كەتكىنى يوق. بولمىسا گۈزەل ئانىنىڭ قېشىغا بار، ئۇ ناھايىتى چوڭ مەرھەمەتلىك خوتۇن، - دىدى.

بۆرە دىدىكى:

- ئۇنىڭ يېنىغا يۈزۈمنى كوتۈرۈپ بارالمايمەن، ئۆتكەن يىلى ئۇنىڭمۇ بىر ئۆشكىسىنى مەزە قىلغانىدىم.

بۇ سۆزدىن كېيىن مۈشۈك ئۇنىڭغا مۇنداق جاۋاپ بەردى :

- بۇ ھالدا سەن ئۆزۈڭنى يوشۇرالمايدىكەنسەن. كەنتتىكى ھەممەيلەننىڭ جانلىقلىرىنى بىر - بىرلەپ يەپ كېتىپسەن. بۈگۈنكى كۈندە ئەندى كىمنىڭمۇ ساڭا ياردەم قىلغۇسى كىلەر؟

ئاتىلار سۆزى:

1 . بۆرىدىن پادىچى چىقماس.

2 . بۆرىنىڭ نىقاۋى ئۆزگىرەر، تەبىئىتى ئۆزگەرمەس.

3 . بۆرىگە رەھىم قىلىش - قويغا زۇلۇم قىلىشتۇر.

(تۈركچىدىن ئىسلامجان شىرىپ تەرجىمىسى)

كۆللۇك ئەدىيال

(ھكايە)

دۇباۋ پىك

ئىشتىن چۈشۈش ۋاقتى ئىدى. ئوقۇتقۇچى گـۇگۋا لەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ تېخى تەكشۇ ـ رۇلمىگەن ئون نەچچە پارچە تاپشۇرۇق دەپتىرىنى سومكىسىغا سېلىپ،مەكتەپ دەرۋازىسىدىن چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ ھەر كۈنلۈك پائالىيىتى ئەنە شۇنداق ئالدىراشلىق بىلەن ئوتەتتى. چۈنكى بۇنداق ئالدىراش بولۇشىدىكى سەۋەپ ئۇنىڭ قىزى سەي ـ سەي يەسلىدە بولغاچقا، ئۇنى يەسلىدىن ئېلىپ ئويگە بارغىچە رېلىسلىق تىراللىبوسقا، ئاپتوۋۇزغا، رېلىسسىز تىراللىبوسقا ئالمىشىپ ئولتۇرۇپ، ئـۇندىن چۈشۈپ يېرىم سائەت يول يورگەندە، ئاندىن سائەت 7 يېرىم دىگەندە ئاران ئويىگە يېتىپ باراتتى.

ئۇ ئوزىنىڭ بۇرۇنقى ئادىتى بويىچە كارىدورغا كىرىپلا قولىدىكى تور سومكىسىنى سەيسەيگە تۇتقۇزۇپ ئۇنى ئىچكەركى ئويىگە كىرگۈزۈۋەتەتتى ۋە ئوزى كونۇپ قالغان ئادەت بويىچە ئارىلىقتىكى ئويدە تۇرۇپ، چاپىنىنى يېشىپ،كارۋات ئۇستىگە تاشلايتتى ـ دە، يېڭىنى تۇرۇپ ئاشخانىغا كىرىپ كېتەتتى.

شۇنىڭ بىلەن ھەممە ئىش ئاۋالقىدەك بولاتتى. بىراق بۇگۇن گوگۋا لەنىنىڭ كەيپىـ ياتى ئادەتتىكى كۇنلەرگە ئوخشىمايتتى. ئۇنىڭ قاش ـ كوزلىرىدىن قاندا قتۇ بىر خىل ئىچ ـ ئىچىدىن تىت ـ تىت بولىۋاتقانلىغى كورۇنۇپ تۇراتتى. ئۇ بىر تەرەپتىن گۇرۇچنى يۇيىۋېتىپ، يەنە بىر تەرەپتىن:

ــ مۇشۇنداق قىلسا بولامدۇ، ۋاقتى كەلگەندە نەرسە ـ كېرەكلەرنى قاندا قمۇ سىرتقا ئېلىپ كېتىمىز؟ ـ دەپ ئوز ـ ئوزىگە پىچىرلىدى. دەل شۇ چاغدا، سەي سەي ئاشخانىغا كىـ رىپ، باللارغا خاس خوشال كەيپىيات بىلەن ئەكىلەپ تۇرۇپ :

ــ ئاپا، سومكىڭىزنى نىمىشكە ئېغىركىن دىسەم، بۇگۇن يېڭى ئەدىيال سېتىۋا پتىكەنـ سىز ـھە؟ پاھ، بۇ ئەدىيال نىمە دىگەن چىرايلىق! ئۇنى كـارۋا تقا سېلىپ قـويامدۇق؟ ماۋۇ بوتۇلكىدىكى نىمە؟، مىۋە سۇيىمۇ؟...ـمانا بۇ سوئاللار ئوقۇتقۇچى گوگۋا لەنىنىڭ كوڭلىنى تېخىمۇ ئازاپلاپ،گويا يېرىلغان يەرگە تـوز سـەپكەندەك ئېچىشتۇراتتى. ئۇ بۇ سـوئالـلارغا چىداپ تۇرالماي كەسكىن ھالدا:

ــ نىمانچە سوراۋېرىسەن، ئـۇني سورىمىساڭچۇ، مـاڭ ئـاۋۇ جـاڭـيۇنـي ئـىلـىـپ كەلـ! ـ دىدي،

www.uyghurkitap.com

سەي سەي بۇ گەپكە چىداپ تۇرالماي، قارا قاش كۆزلىرىنى مولدۇرلىتىپ، ئويماقتەك ئاغزىنى ئومچەيتتى. بۇ كۆكۋالەنىنىڭ ئىچ - باغرىنى تېخىمۇ ئىزدۋەتتى. ئۇ جىددى ۋە رەڭگى ئۆچكەن هالدا:

— قىزىم سەي سەي، بۇ ئەدىيالنى ئۆزىمىزگە سىتىپ ئالمىغان.... تۇرمۇشتا جاپا - مۇشەققەتكە چىداپ، ئاددى - ساددا ياشاش دىگەننى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ بۇ ئىككى بوتۇلكا مىۋە سۈيى ئەمەس، هاراق. ئۇنى ئىمىشكە ئالغانلىغىمنى سورىمىغىن. ئاۋۇ جاكېيۇلى ئاپاڭغا ئەكىلىپ بەرگىنە قىزىم، - دىدى ئۇنى ئىشقا بۇيرۇپ. ئاز - تولا بىر نەرسىلەرنى چۈشۈنۈپ قالغان سەي سەي يەنە قايتا سوراپ ئولتارمىدى. چۈنكى ئۆزىگە تىگىشلىك بولغان سۆزلەرنىڭ هەممىسىنى ئاپىسى سۆزلەپ بىرىدىغانلىغىنى سەي سەي ئۆزىمۇ بىلەتتى. ئۇ راستىنلا شۇنداق ئىدى. چۈنكى سەي سەي گوكۋالەنىنىڭ يالغۇز بىرلا قىزى ئىدى. تۇت يىلدىن ئىلگىرى ئۇنىڭ دادىسى كېسەل بولۇپ ۋاپات بولغان. شۇڭا ئۇ ئۆيگە قايتىپ كەلگىنىدە ئاپىسىنىڭ هازىر هەم قىزى، هەم موڭدىشىدىغان سىرداش دوستى بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇ گەرچە ياشقا باللاردىن كىچىك بولسىمۇ، ئالتە ياشقا توشا - توشماي تۇرۇپ هەممە نەرسىنى پىششىق بىلەتتى. ئانىسىنىڭ تاپشۇرغان ئىشلىرىنى بىر - بىرلەپ ئوبدان ئىشلەيتتى.

— ۋىيەي، ئاپا جاكېيو تۈگەپ قاپتۇ ئەمەسمۇ؟ - دىدى سەي سەي جاكېيۇ بوتۇلكىسىنى كوتۇرۇپ چىقىپ.

— هە، راست، - دىدى ئۇقۇتقۇچى گوكۋالەن ئالدىغا تارتىۋالغان پەشتامىنىنى يېشىپ تۇرۇپ. ئاندىن قىزىغا:

— سەيسەي، سەن ئۆيدە ئولتۇرۇپ تۇر، ئاپاڭ جاكېيۇ ئەكىلىۋالسۇن جۇمۇ قىزىم، - دىدى. ئۇ ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ چاپىنىنى كىيىپ، جاكېيۇ بوتۇلكىسىنى ئېلىپ ئۇچقاندەك ماگىزىنغا چىقىپ كەتتى.

سەي سەي ئۆزى يالغۇز ئۆيدە قالدى. ئۇ تۇيۇقسىزلا ئۆز - ئۆزىگە قورققاندەك دېرىزىگە يۈگۈرۈپ چىقىپ تالاغا قاراپ ئولتۇردى. بۇ چاغدا، سىرتتىن بىرسى ئىشىكنى قاقتى.

— كىم؟ - سەيسەي ئىشىك تەرەپكە قاراپ سورىدى.

— مەن! - نامەلۇم كىشى ئىشىكنىڭ سىرتىدىن جاۋاپ بېرىپ -، گوكۋالەن مۇشۇ ئۆيدىمۇ؟ - دەپ سورىدى. سەيسەي دېرىزىدىن سەكرەپ چۈشۈپ ئىشىكنى ئېچىپ سىرتقا قارىدى، سىرتتا بولسا كوز ئەينەك تاقىغان بىر كىشى تۇراتتى. قىز ئۇنى كورۇپ:

— تاغا، ئاپامنى ئىزدەپ كەلگەنمىدىڭىز؟ ئاپام هازىرلا جاكېيۇ ئالغىلى كەتكەن ئىدى، سەل توختاپ تۇرۇڭ، هازىرلا كىلىدۇ دەپ جاۋاپ بەردى.

— مەن 7-ئوتتۇرا مەكتەپتە ئاپىڭىز بىلەن بىرگە ئىشلەيمەن، - دىدى هىلىقى كىشى، ئاندىن ئۇ، ئۆيگە كىرىپ كارۋاتتا ئولتۇرۇۋېتىپ:

— ئېتىڭىز نىمە؟ - دىدى!

— سەي سەي.

ــ سىزلىڭچۇ؟

ــ جاڭ شىن، سىلەر كەچكى تاماقلارنى تېخى يېمىدىڭلارمۇ؟

ــ ياق، تېخى تاماق ئەتمىدۇق.

ــ سىلەر ھەر كۈنى مۇشۇنداق كەچ تاماق يەمسىلەر؟

ــ ھەئە . . . ــ جاڭ شىن تېخى يىقىنىدىلا يوتكۈلۈپ كېلىپ، مەكتەپ پارتىيە ياچېيكا سېكرېتارى بولغان، ئۇ مەكتەپكە كەلگەندىن كېيىن، گوگۇالەننىڭ ئۈيىدە ئاز ــ تولا قىيىنچىلىق بار ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتۈرۈپ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپتى. شۇڭا بۈگۈن ئۇنىڭ ئۈيىگە كېلىپ ئولتۇرۇپ ئەترا پلىق نەزەر تاشلىدى.

بۇ ئۆي گەرچە كىچىك بولسىمۇ، ئەمما ئىنتايىن رەتلىك ۋە پاكىزە ئىدى. دېرىزە ئەينەكلىرى ۋالىلداپ پاقىراپ تۇراتتى. جاڭ شىن بۇلارنى كۆرۈپ ئىچىدە، گوگۇالەن بۇنداق يىراق جايدا ئولتۇرۇپ، بۇ ئۆينى شۇنداق پاكىزە تۇتۇپ ئولتۇرۇپتۇ. تازا ئىشچان، ھارماس ئايال ئىكەن ــ دە!، دەپ ئويلىدى. ئاندىن كۆز ئەينىكىنى قولىغا ئېلىپ سۈرتەي دىۋىدى، ئۇنىڭ كۆزى يالت قىلىپ چامىدانىنىڭ ئۈستىگە چۈشتى. چامىدانىنىڭ ئۈستىدە ئىككى بوتۇلكا «شىفىلىك» ماركىلىق ھاراق، ئۇنىڭ يېنىدا قەغەزگە ئورالغان يوغان بىر بوپا تۇراتتى. ئۇ بۇنەرسىلەرنىڭ سىرىنى بىلگىچە ئىچى پۇشتى ــ دە، ئىچىدە ئۇنىڭ بۇنداق قىيىنچىلىقى تۇرسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئۆيدە ئەر بولمىسا، بۇنداق قىممەت ھاراقنى ئېلىپ نېمە قىلىدۇ؟ دەپ ئويلىدى. سەي ئۇنىڭ بوتۇلكىغا تىكىلىپ قارىغانچە خىيال سۈرۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، يۈگرەپ بېرىپ قەغەزگە ئورالغان بوپىنى ئاچتى، ئۇنىڭ ئىچىدە ھىلىقى ئەدىيال چىرايلىق قاتلىنىپ تۇراتتى. ئۇ ئەدىيال ھاۋارەڭ «دى چوبلياڭ» بولۇپ تۆت بۇرجىكىگە ھەر خىل گۈللەردىن كەشتە بېسىلغان. جاڭ شىن ئۇنى كۆرۈپ بېشىنى لىڭشىتقانلىقىنىمۇ سەزمەي قالدى ۋە گوگۇالەن تۇرمۇش كوچۇرۇشنىڭ ئېپىنى ھەقىقەتەن بىلمەيدىكەن، دەپ ئويلىدى.

(ئابدىرېھىم تەرجىمىسى) (داۋامى بار)

(بېشى 106 ــ بەتتە)

سەنئەت خىزمىتىگە دائىر يوليورۇقلىرىنى ئۆگەندى. ئاپتونوم رايونلۇق گۈزەل سەنئەت ئىجادىيىتى سوھبەت يىغىنىنىڭ روھى يەتكۈزۈلۈپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئۆتكەن يىللىقى گۈزەل سەنئەت ئىجادىيىتى خىزمىتىنىڭ تەجرىبە ــ ساۋاقلىرى يەكۈنلەندى؛ 1982ــ يىللىق گۈزەل سەنئەت ئىجادىيەت ۋەزىپىسى ۋە پىلانى ئوتتۇرىغا قويۇلدى. يىغىنغا قاتناشقان ۋەكىللەر يېڭى بىر يىل ئىچىدە روھىنى ئۇرغۇتۇپ، دادىل ھەركەتلىنىپ، تېخىمۇ كوپ، تېخىمۇ ياخشى گۈزەل سەنئەت ئەسەرلىرىنى يارىتىپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ گۈزەل سەنئەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈپ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى بېيىتىش ئۈچۈن تۆھپە قوشىدىغانلىق ئىرادىلىرىنى بىلدۈرۈشتى.

يىغىن ئاخىرىدا قەشقەر ۋىلايەتلىك گۈزەل سەنئەت جەمئىيىتى قۇرۇشقا تەييارلىق كوروش گۇرۇپپىسى قۇرۇلدى. بۇ گۇرۇپپىغا مەھەممەت ھېيت، يەن كىچىك، ئەبەيدۇللا مەھەت، تۇردى ئىمىن، شۆي دىڭجىي، فەن گوشاڭ 6 نەپەر كىشى كورسۇتۇلدى.

گۈزەل سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈپ، خەلقىنىڭ مەدەنىي تۇرمۇش ئېھتىياجىنى قاندۇرايلى

13 – يانۋاردىن 15 – يانۋارغىچە ۋىلايەتلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمى، مەمۇرى مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى بىرلىكتە گۈزەل سەنئەت ئىجادىيىتى سوھبەت يىغىنى ئۆتكۈزدى. يىغىنغا ھەر قايسى ناھىيە (شەھەر)، بىۋاستە قاراشلىق بىر قىسىم ئورۇنلاردىكى گۈزەل سەنئەت خادىملىرى بولۇپ 50 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. كوپچىلىك مەركەزنىڭ ئەدەبىيات-

(ئاخىرى 105 – بەتتە)

يىغىن مەيدانى

ۋىلايەتلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن بۇجاڭى لومىڭجاۋ (ئوڭدىن 1 – كىشى) ، مەمۇرى مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسىنىڭ چۇجاڭى تيەن فاشىن (ئوتتۇرىدا) ، مۇئاۋىن چۇجاڭى ئەزىز خۇدابەردى (سولدىن 1 – كىشى) لار يىغىندا ئايرىم – ئايرىم ھالدا سۆز قىلدى .

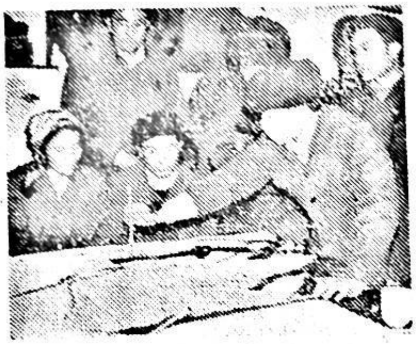

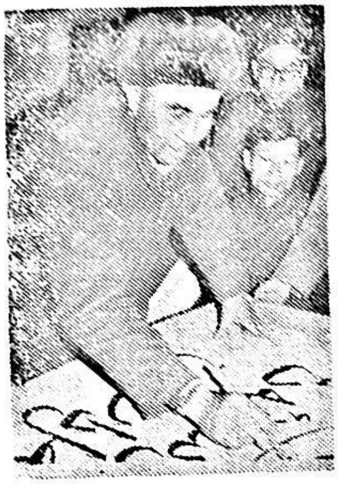

↑ گۇرۇپپا يىغىنىدىن بىر كۆرۈنۈش.

← مەمتىمىن ئامان خەتتاتلىق ماھارىتى
كۆرسەتمەكتە.

(سۈرەتنى جۇرى قادىر تارتقان)

↑ گوخۇادىن ماھارەت كۆرسىتىش.

(سۈرەتنى جۇرى قادىر تارتقان)

بۇ ساندىكى
ئىمزاسىز
سۈرەتلەرنى
چۈەن دېيىسى
تارتقان.

گۈزەل سەنئەت ئەسەرلىرىدىن
ھوزۇرلىنىش.

ماھارەت كۆرسىتىش .

ئاپتونوم رايونلۇق گۈ-
زەل سەنئەت جەمئىيىتىنىڭ
ئىجرائىي ھەيئەت ئەزا-
سى، قەشقەر شەھەرلىك
مەدەنىيەت يۇرتىنىڭ
كۆەنجاگى يولداش شۆي دىگ-
جىي خۇلاسە سۆزى سۆز-
لىدى.

دەم ئېلىش ئارىلىقىدا مەشق قىلىش.

ھۆسنخەت گۈلزارىدا ئېچىلغۇاتقان گۈللەر

مەمۇرى مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى قاتارلىق ئورۇنلار 20 ـ يانۋار ۋىلايەت بويىچە 1982 ـ يىللىق باھار بايرىمىنى قارشى ئېلىش يۈزىسىدىن ھۆسنخەت مۇسابىقىسى ئۆتكۈزدى. مۇسابىقىغا خەنزۇ، ئۇيغۇر قاتارلىق ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ھۆسنخەت ھەۋەسكارلىرىدىن 126 كىشى قاتناشتى. بۇنىڭ ئىچىدە ئىشچىلار، دېھقانلار، ئازادلىق ئارمىيە جەڭچىلىرى، ئوقۇغۇچىلار، ئاياللار، شۇنداقلا دېموكراتىك زاتلار، پېشقەدەملەر، ئوتتۇرا ياشلىقلار، ياش ـ ئۆسمۈرلەر بار. يېشى ئەڭ يۇقۇرىلار 70 ياش، يېشى ئەڭكىچىكلەر 7 ياش، بۇ قېتىمقى مۇسابىقە ئۇيغۇرلار، خەنزۇلاردىن ئىبارەت 2 گۇرۇپپا بويىچە ئېلىپ بېرىلدى. خەنزۇلار 5 خىل خەت تۈرى بويىچە، ئۇيغۇرلار كونا يېزىق (ئەرەپ يېزىغى، پارس يېزىغى، تۈرك يېزىغىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، يېڭى يېزىقتىن ئىبارەت 7 خىل تۈر بويىچە مۇسابىقىغا قاتناشتى. مۇسابىقە جەريانىدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان 241 پارچە ئەسەرنىڭ مەزمۇنى ساغلام بولۇپ،كىشىگە ئىلھام ۋە تەربىيە بېرىدۇ. كۆپلىگەن ھۆسنخەتلەرنىڭ رېڭى ناھايىتى ئېنىق، يېزىلىشى راۋان بولۇپ، ئادەمنى جەلپ قىلىدۇ. تاماشىبىنلارنىڭ كۆرسىتىشى ۋە باھالاش ھەيئىتىنىڭ كورۇپ بېكىتىشىگە ئاساسەن،12 كىشى بىرىنچى دەرىـ

(ئاخىرى 109 ـ بەتتە)

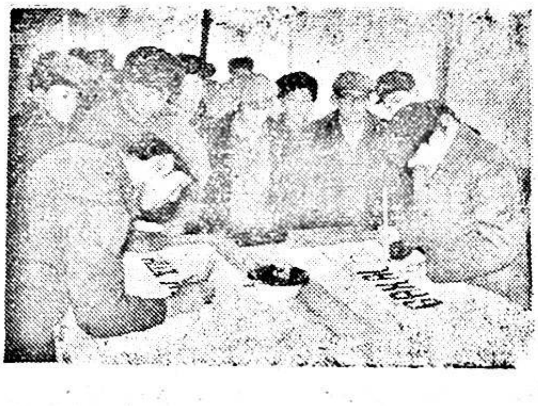

⇧ مۇسابىقە مەيدانىدىن بىر كۆرۈنۈش

↖ خەنزۇچە خەت تۈرى بويىچە بىرىنچى دەرىجىلىك موكاپاتقا ئېرىشكەن يۇسكام ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى ئىشخانىسىدىن. يولداش جىلىڭ جىمىن كۆپچىلىككە ھۆسنخەت ماھارىتىنى كۆرسەتمەكتە.

⇦ ياش ئۆسمۈرلەرمۇ مۇسابىقىغا قاتناشتى.

↑ سوھبەت يىغىنى

← تاماشابىنلار ھۆسنىخەت مۇسابىقىسىغا قويۇلغان خەتلەرنى كۆرۈشمەكتە.

ۋىلايەتلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى يولداش مامۇت ئۇشۇر سوھبەت يىغىنىدا سۆز قىلدى

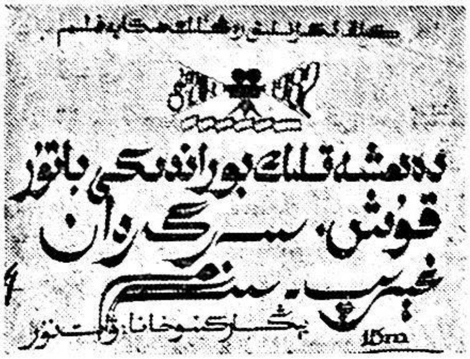

بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ھۆسنىخەت (يېڭىسار ناھىيىلىك كىنوخانىدىن ۋاسىت نۇر يازغان)

بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ھۆسنىخەت (ۋىلايەتلىك سودا ئىدارىسىدىن يالقۇن يازغان)

(بېشى 108 - بەتتە)

جىلىك مۇكاپاتقا، 24 كىشى ئىككىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، 33 كىشى ئۈچىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشىپ، ئايرىم - ئايرىم ھالدا مۇكاپات پۇلى تارقىتىپ بېرىلدى. مۇسابىقە ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ۋىلايەتلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمى قاتارلىق مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرى ۋە ھۆسنىخەت مۇسابىقىسىغا قاتناشقان يولداشلار سوھبەت يىغىنى ئۆتكۈزۈپ، تەجرىبە-ساۋاقلارنى يەكۈنلىدى ۋە ئالماشتۇردى. ۋىلايىتىمىزنىڭ ھۆسنىخەت سەنئەت پائالىيىتىنى تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ياخشى ئىشلەش توغرىسىدا پىكىر بايان قىلىشتى.

چىقتى تىببى گۈلزارىدىن كوپلىگەن ناەىرئەدىپ

لۇشۇن بىلەن گومورو ھەر ئىككىسى ياش ۋاقىتلىرىدا دوختۇرلۇقنى ئۇگەنگەن، كېيىن يەنە دوختۇرلۇقنى تاشلاپ ، ئەدىبىي خىزمەت بىلەن شۇغۇللۇنۇپ ، جۇڭگونىڭ يېڭى مەدنىيەت ھەركىتىنىڭ سەركەردىلىرى ۋە پۇرولېتارىياتنىڭ ئۇلۇق مەدىنىيەت جەڭچىلىرى بولۇپ قالدى . لېكىن قەدىمدىن ھازىرغىچە، جۇڭگو ۋە چەتئەللەردە مۇشۇنىڭغا ئوخشاش سەرگۈزەشتىگە ئىگە ئاتاغلىق يازغۇچىلار ئاز ئەمەس.

ئاتاغلىق شائىر شېللىر ئەنگلىيىنىڭ ئەڭ جانلىق ، ئەڭ ياش رومانتىك شائىرى دەپ ماختىلغان شائىر جۇن جۇنۇس 16 يېشىدىن تارتىپلا دوختۇرلۇقنى ئۇگەنگەن ياردەمچى ۋراچ ئىدى .

19 ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدىكى يېڭى رومانتىك يازغۇچى ئارتۇر كونان دويلې خۇرمۇستىن ئىبارەت بۇ رازۋېتچىكنىڭ تىپىنى يارىتىش بىلەن دۇنيادا داڭقىنى چىقارغان . ئۇ ياش ۋاقتىدا ئېيدىنبۇرگ ئونىۋېرستىتىدا تىببى ئىلىمنى ئىجتىھات بىلەن ئۇگۈنۈپ، تىببى ئىلىم دوكتورى دىگەن ئىلمىي ئۇنۋانغا ئېرىشكەن.

”زامانىمىزدىكى جۇڭگونى مۇپەسسەل تونۇشتۇرۇشقا ماھىر“ بولۇش بىلەن مەشھۇر بولغان جۇڭگو مۇھاجىرلىرىنىڭ ئەۋلادى ، ئەنگلىيىلىك ئايال يازغۇچى خەن سۇيىن 16 يېشىدا يەنجىڭ ئونىۋېرستىتى(ھازىرقى بېيجىڭ ئونىۋېرستىتى)نىڭ تىببى پەن كەسپىگە كىرىپ ئوقۇغان . ئىككى يىلدىن كېيىن،بېلگىيىگە بېرىپ بىرىيوسسىل شەھرىدە يەنە دوختۇرلۇقنى ئۇگەنگەن، ئۇ 1944 ـ يىلى 27 يېشىدا لوندون قىزلار تىببى مەكتىۋىدە توت يىل مەلۇمات ئاشۇرغان .

رۇسىيىنىڭ ئاتاغلىق ھىكايە يازغۇچىسى ۋە دىراماتورگى چىخوپ موسكۋا ئونىۋېرستىتى تىببى ئىلىم پاكولتېتىنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى بولۇپ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئۇزاقتىن بۇيان دۇنيادىكى نۇرغۇنلىغان يازغۇچىلارغا مۇھىم تەسىر كورسەتتى.

(ھوشۇر توختى تەرجىمىسى)

مەكىت ناھىيىسىدە ئېچىلغان قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مەدەنىيەت خىزمىتىنى سېلىشتۇرۇپ باھالاش خۇلاسە يىغىنىدا، مەكىت ناھىيىسىدىكى خەلق سەنئەتچىلىرى ۋە سەنئەت ئۆمىكىنىڭ ئەرتىستلىرى ماھارەت كۆرسەتمەكتە.

قالۇن چېلىش

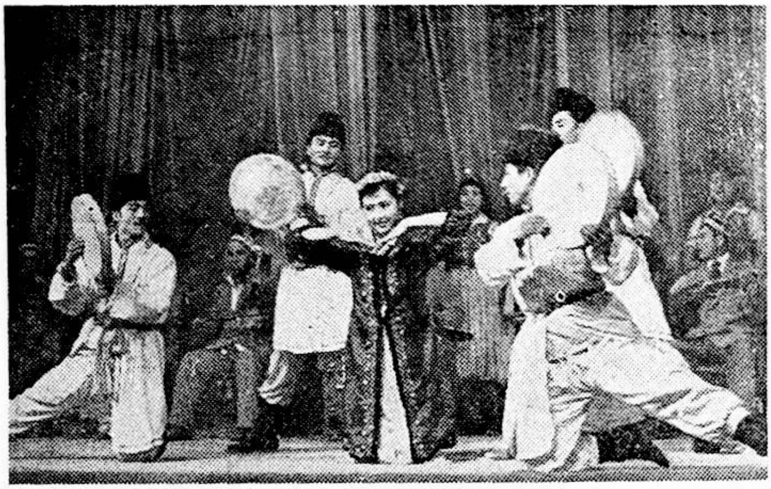

داپ ئۇسۇلى

ئىككى كىشىلىك ئەيتىشىش

(تۇرغۇن تۇرسۇن فوتوسى)

مۇقاۋىسىنى ئىشلىگۈچى: تۇردى قادىر نازىرى
تېكىستىنى يازغۇچى: ئابدۇكېرىم ئۆمەر

قەشقەر ئەدەبىياتى (11- يىل نەشرى)

1982 - يىل 2 - سان (ئىككى ئايدا بىر چىقىدۇ)

تۈزگۈچى: «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
ئادرېسى : مەمۇرى مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسىنىڭ
ئەدەبىي ئىجادىيەت ئىشخانىسى
«قەشقەر گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
مەملىكەت ئىچىدىكى ھەرقايسى پوچتىخانىلار مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ
جايلاردىكى پوچتىخانىلار ۋە شىنخۇا كىتابخانىلىرى ۋاكالىتەن ساتىدۇ
باسالېتى: 7 تاۋاق، پارچە سېتىلىش باھاسى 30 فۇڭ
ژۇرنال نومۇرى 58 — 62
شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق نەشرىياتچىلىق ئىدارىسىنىڭ تىزىم نومۇرى : 041

《喀什噶尔文学》(双月刊)
1982年第二期
编辑：《喀什噶尔文学》编辑部
喀什行署文化处文艺创作办公室
印刷：《喀什日报》印刷厂
订阅：全国各地邮电局（所）
代售：各地邮局及新华书店
代号：58—62
新疆维吾尔自治区期刊登证　041号